

HENRICI DE GANDAVO

OPERA OMNIA

XI

QUODLIBET VII

| In nostra septima disputatione generali proponebantur quaestiones 30. Et erant omnes de creaturis, sed quaedam earum erant de creaturis in comparatione ad Deum, quaedam vero erant de eis secundum se.

In comparatione autem ad Deum proponebantur quaedam pertinentia ad omnes creaturas generaliter, quaedam vero per-tinentia specialiter ad creaturas intellectuales.

Ad omnes creaturas generaliter pertinentia proponebantur duo: unum pertinens ad earum esse in Deo; aliud vero ad exitum earum in esse extra a Deo.

Primum autem istorum erat de ideis rerum creatarum in Deo. Et proponebatur dupliciter: primo in generali circa omnes res creatas: utrum quaelibet res habeat propriam ideam in Deo; secundo specialiter circa rem relationis: utrum relationes sive respectus habeant proprias ideas | in Deo. Unde, quia secundum includitur in primo, idcirco utrumque simul prosequemur prosequendo primum illorum, quia includit secundum.

QUAESTIONES 1 et 2

UTRUM QUAELIBET RES HABEAT PROPRIAM IDEAM IN DEO;

UTRUM RELATIONES SIVE RESPECTUS HABEANT PROPRIAS IDEAS IN DEO

Circa primum igitur arguebatur quod quaelibet res habet propriam ideam in Deo, quoniam illud propriam ideam habet in Deo, quod per se habet esse secundum imitationem aliquam divinae essentiae, quia idea in Deo nihil aliud est quam ipsa divina essentia ut est ratio, quam creatura habet imitari. Sed quaelibet res in creaturis habet per se esse secundum imitationem divinae essentiae, quia non est nisi quaedam similitudo divinae essentiae et esse eius non est nisi quaedam imitatio divini esse, in quantum omnis creatura nihil aliud est quam imago aut vestigium Dei. Ergo etc.

Item. Arguitur specialiter de relatione quoniam relatio continet unum praedicamentum, praedicamentum autem quodlibet continet rem et essentiam aliquam quae ipsum constituit, ita quod alia et alia res sive essentia constituit aliud et aliud praedicamentum, quia secundum BOETHIUM in Commento super Praedicamenta ARISTOTELIS, «*decem praedicamenta sunt prima decem genera rerum significantia*». Sed quaelibet res alia per essentiam ab alia, habet aliam ideam ab illa; ergo alia est idea relationis ab ideis aliorum praedicamentorum. Hoc autem non est, nisi ei in Deo sit idea propria. Ergo etc.

In contrarium arguebatur primo specialiter de individuís sub eadem specie, quod non haberent proprias ideas, quia non aliam ab idea speciei, quoniam secundum AUGUSTINUM in epistola quadam Ad Nebridium, «*Sicut una est ratio metiendi omnem triangulum in quantum triangulus est, sic est una ratio idealis omnium hominum in quantum homines sunt.*» Sed non est nisi una simplex ratio metiendi omnem triangulum | in quantum triangulus est, secundum PHILOSOPHUM in fine IV^{ti} Physicorum. Ergo etc.

Idem arguebatur specialiter de relatione. Quoniam idea in Deo non est nisi ratio factibilis, secundum AUGUSTINUM in pluribus locis, eius ergo quod non est per se factibile, non est per se et proprie idea. Relatio

non est | per se factibile, quia | secundum PHILOSOPHUM V^o Physico-
rum «*in relationem non est per se motus aut mutatio*». Ergo etc.]

<SOLUTIO>

Hic primo considerandum est quid intelligere debemus nomine *ideae*,
deinde investigare id quod quaerit quaestio, scilicet an omnium sint
propriae *ideae*.

De primo dicit AUGUSTINUS 83 quaestionibus, q.^e 46^a quod «*Ideas
primo Plato appellasse perhibetur. Sed res ipsa maxime consideranda
atque noscenda est, quam quisque noverit, appellare eam potest vocabulo
ut vult. Ideas enim latine appellare possumus vel formas vel species, ut
verbum e verbo transferre videamur. Si autem rationes eas vocamus, ab
interpretandi proprietate discedimus. 'Rationes' enim graece 'logoi' appel-
lantur, non 'ideae', sed tamen res ipsa vocabulum illud non abhorret.
Sunt namque *ideae* principales | quaedam formae vel rationes aeternae,
quae divina intelligentia continentur, secundum quas | formatur omne
quod oritur, et quarum participatione sit ut sit, quidquid est, | quo modo
est*». Participatione, dico, non naturae sive essentiae identitate quemad-
modum individuum participat formam speciei sub qua est, sed imita-
tione tantum, quemadmodum exemplatum participat formam exem-
plaris.

Quo supposito, sciendum est circa secundum, quod eorum quae sunt in creaturis, quaedam sunt res aliqua naturalis, quaedam vero non sunt res, sed tantum intentiones secundae intellectus sive rationis circa res, ut sunt genus, species, differentia, suppositum, praedicatum, propositio, syllogismus et huiusmodi, aut si sunt res, non tamen sunt res naturales, sed «*formae artificiales* tantum quae per violentiam *habent* esse et fieri in substantia *rerum naturalium*», secundum COMMENTATOREM super VII^{um} Metaphysicae, «*nec habent* aliquid naturalitatis nisi per *materiam*», ut secundum hoc propriam ideam non habent, sed solum illam quae | est rei naturalis.|

De istis duobus ultimis generibus entium dico, quod non habent proprias ideas in Deo, sed solum ideas rerum naturalium circa quas intellectus concipit intentiones secundas, et circa quas ars operatur formas artificiales. Unde Deus per simplices ideas rerum naturalium cog-|noscit omnes intentiones et formas artificiales atque violentas dispositiones, quae possunt fieri circa illas ab intellectu et arte, et hoc ideo, quia omnes intentiones secundae rationem respectus formaliter important rei illius, circa quam considerantur ad aliam; similiter non nisi rationem respectus important formae artificiales, quia non consistunt | nisi in ordine partium rerum naturalium, qui non est nisi respectus quidam, respectus autem sive relatio in quantum huiusmodi propriam ideam non habet, ut iam dicetur.

Rerum autem naturalium quaedam sunt additae secundum se et ad se ipsas, quaedam non sed ad aliud vel in respectu ad aliud solum. De primo | modo rerum sunt tantummodo res trium praedicamentorum: substantiae scilicet, quantitatis et qualitatis. De secundo vero modo

sunt res aliorum septem praedicamentorum, secundum modum alias a nobis | expositum | in quadam quaestione de praedicamentis in communi, quarum quia non est aliqua realitas propria alia a realitate aliorum trium generum super quae fundantur, ut in quibusdam aliis Quaestionibus | et ordinariis et de quolibet diffusius exposuimus, et iam amplius exponemus in solutione argumenti secundi, ideo dico quod relationes, et generaliter res septem praedicamentorum aliorum a substantia, quantitate et qualitate, non habent proprias ideas in Deo alias ab ideis illorum praedicamentorum, super quorum res fundantur.]

Rerum autem naturalium quae sunt secundum se et ad se ipsas, quaedam sunt essentialiter id quod sunt secundum se et ad se, quaedam vero accidentaliter tantum.

De primo genere sunt tantummodo rerum quidditates et essentiae specificae secundum rationem speciei specialissimae.

De secundo vero genere quaedam sunt id quod sunt secundum se et ad se, accidentaliter, et hoc vel quia opere | intellectus consideratae in natura essentiae specificae et abstractae ab illa, ut sunt intentiones primae generis et differentiae, ut animalis et rationalis in homine, vel quia opere agen-|tis naturalis seu supernaturalis productae in esse in natura ipsius essentiae specificae, ut sunt individua sub ipsa contenta, sicut Petrus, Paulus et huiusmodi sub homine.]

Res autem de utroque istorum modorum, quia accidentaliter sunt id

quod sunt secundum se et ad se, idcirco dico quod neutra earum habet ideam in Deo.

Et specialiter non habent ideas proprias generis et differentiae, quia non differunt nisi <secundum> rem eandem quam dicit species, differentem solum secundum rationem completi et incompleti, idea autem non est ratio nisi rei sub ratione completi in natura et essentia, quae non est nisi in specie specialissima.

Similiter neque individua sub specie, eo quod nihil rei addunt super essentiam speciei ad id quod est reale in ipsa, sive fuerit forma tantum, ut in angelis (non enim est | alia ratio formalis angeli simpliciter et huius angeli, quia non differunt nisi sicut indeterminatum et determinatum), sive fuerit compositum ex materia et forma, ut in corporalibus.

Sed individua sub tali specie, quae scilicet dicit aliquid | compositum ex materia et forma, sunt in duplici genere, quia quaedam est forma materialis specifica, sub qua plures secundum numerum non sunt natae fieri una secundum numerum, nec e converso, ut est forma hominis in quantum est homo, quaedam vero alia est, sub qua plures secundum numerum natae sunt fieri una secundum numerum, et e converso, immo omnia quae nata sunt illam formam participare, nata sunt fieri unum secundum formam, et hoc quantum est ex parte materiae et illius formae, ut est forma continui: omnia enim corporalia sive habentia formam continuitatis in materia, quantum est ex parte materiae et formae continuitatis, quia ambo eiusdem rationis | sunt, in omnibus nata sunt esse unum continuum secundum numerum.

Si autem sit forma primo modo, sicut prius non est alia ratio ipsius speciei simpliciter, et individuorum sub ipsa ut hominis et istius hominis, quare nec alia idea, sicut dictum est de angelis, et quemadmodum specialiter alias determinatum est et expositum a nobis in alio Quolibet.

Si vero sit forma una secundo modo, sic non est alia ratio ipsius formae sive speciei ut secundum se et simpliciter consideratae, et ut in individuis, nisi qualis est differentia formae in toto homogeneo et in suis partibus. Omnia enim habentia formam continuitatis in materia, quantum est | ex natura materiae et formae continuitatis, nata sunt esse unum continuum secundum numerum, quemadmodum omnis aqua nata est esse una aqua.

Sed ista individua diversa contingit comparare ad formam simpliciter duplici modo: uno modo ut est simpliciter forma in materia, alio autem modo ut nata est esse tota in una materia numero.

Si primo modo, sicut prius non est alia ratio ipsius speciei sive formae continuitatis simpliciter et individuorum sub ipsa, sicut neque hominis | aut angeli, et individuorum sub ipsis ut sub toto universali, quare nec alia idea.

Si secundo modo, sic adhuc non est alia ratio formae continuitatis simpliciter, et partium contentarum sub ipsa ut sub toto integrali, quare neque alia | idea.

Et per hunc modum numeri de praedicamento quantitatis proprie non habent propriam ideam, sed solum illam quae est formae continuitatis, in qua unitates numeri aliquando erant continuatae aut natae erant continuari quantum est ex natura materiae et formae continuitatis, licet non ratione ulterioris formae, ut humanitatis aut asinitatis. Numerus enim proprie dictus non est nisi multitudo ex unitate profusa, per divisio-
nem scilicet continui, et hoc vel eius quod aliquando exstitit

sub | una forma continuitatis, vel quod natum erat existere quantum est de natura materiae et formae continuitatis, licet formae aliae differentes specie | prius illa dividerentur, quae sub forma communi constituunt numerum formarum essentialiter differentium, non autem numerum simpliciter de praedicamento quantitatis, qui est eorum quae accidentaliter differunt, secundum quod de hoc alibi sermo habitus est.

Unde, quia partium numeri sive unitatum eius non est alia forma essentialis quam sit forma continuitatis in prima unitate a qua descenduntur sive natae sunt descindi, nec est differentia inter continuum et discretum nisi secundum respectum quemdam et ordinem partium inter se, aliter se habentium inter se in continuo et aliter in discreto, quia in continuo copulantur partes ad communem terminum, in discreto autem nequaquam, et hoc non contingit discreto | ex natura alicuius positi-|vi quod addit super continuum, sed potius ex natura privativi in quo deficit a continuo (numerus enim secundum PHILOSOPHUM non habet esse nec intelligi nisi privatione continui), sic numerus sive discreta quantitas nihil addit super continuum nisi rationem negationis aut | respectus partium ad invicem. Ex quibus habet aliam rationem mensurandi quam habet quantitas continua, et est altera species quantitatis quam sit continua. Negationes autem seu privationes non habent proprias ideas in Deo, quia non sunt natae cognosci nisi per ideam habitus. Similiter respectus, ut dictum est, non habet propriam rationem ideae.

Idcirco dico quod numerus secundum quod numerus est | proprie dictus, nullo modo habet rationem propriae ideae. Neque etiam numerus formalis plurium individuorum sub una forma speciei specialis-

simae, propter consimilem rationem unitatis in forma speciei, ut dictum est, habet scilicet propriam ideam, sed solum ideam speciei, sub qua ipsa singularia quasi quaedam unitates talis numeri continentur. Numerus vero formalis specierum specialissimarum non habet etiam propriam ideam, neque ideam alicuius communis | super ipsas, quantum forma generis non habet propriam ideam, ut dictum est, | sed solum habet ideas contentorum in ipso, quia quot sunt in eo unitates, scilicet species specialissimae, tot sunt ideae in Deo et speciebus ipsis et huic numero specierum respondentes.

Idcirco igitur sentiendum simpliciter et absolute, quod numerorum non sunt propriae ideae in Deo, neque numerorum formalium neque proprie dictorum, sed solum illa quae est formae communis, in qua numerantur individua eiusdem speciei specialissimae, aut illa quae est aut nata est esse | unius continui secundum numerum, quantum est ex se, aut ipsae ideae specierum specialissimarum in numero huius formarum specialissimarum.]

Sed dices: «Numquid ergo est alia species et forma denarii secundum quod denarius est, | alia vero novenarii et sic de ceteris, maxime cum PHILOSOPHUS in VIII° Metaphysicae comparet definitiones et essentias rerum numeris? Sicut enim dicit, *‘quemadmodum quando ab aliquo numero diminuitur aliquid vel additur ex quibus est numerus, non remanet idem, sed fiet numerus alius. Similiter non remanebit definitio neque illud quod est per essentiam, postquam ab eo diminuitur aliquid vel additur’*».]

Dicendum quod forma absoluta numeri, qua habet esse ad se et

secundum se, et essentialis, et qua distinguitur in specie subalterna contra continuum, non est alia ipsius numeri ab illa quae est unitatis primae vel nata est esse, a qua est descensus vel natus est descendi, et in qua nata sunt facere unum continuum ut partes eius | integrales; et hoc quoad numerum qui inest, est de praedicamento quantitatis, nisi sit accepta per privationem et rationem alterius respectus, ut dictum est. Si autem sit eius aliqua alia forma, illa non est essentialis numero secundum quod numerus est quantitas, sed accidentalis tantum: quod enim numerus unus distinguitur ab alio, ut denarius a novenario, hoc non est ratione formae substantialis vel essentialis ipsorum numerorum, neque etiam ipsorum numerorum secundum se.

Primum patet. Ut enim dicit PHILOSOPHUS in X^o Metaphysicae, «Unum opponitur multo sicut unum et una, album et alba»; ubi dicit COMMENTATOR: «id est ut unum album opponitur pluribus albis, et unum pluribus unis». «Numerus enim», ut dicit in eodem, «non est nisi multitudo unitatum mensurata per unum sui generis». Et hoc vel secundum quod unitates huius multitudinis natae sunt uniri in uno continuo ut partes integrales, vel in uno secundum formam specificam ut partes subiectivae.

Primo modo habent unitates plures mensurari una unitate dupliciter. Uno enim modo ipsa unitas quae est in toto continuo, mensura est omnium unitatum ab ipso uno continuo divisarum vel divisibilium, in

quantum natae sunt esse plures partes in tali uno, integrantes ipsum quantum est | ex natura continui, ut dictum est. Alio modo habent mensurari unitate quae est in qualibet illarum partium: sive in quantum sunt actu continuae in toto et discretæ in potentia, et sic etiam numerum constituentes in potentia; sive in quantum sunt discretæ actu, et sic etiam numerum constituentes in actu. Sic enim quaelibet pars nata est mensurare totum, sive ut discretum | in potentia et continuum actu, sive ut discretum in actu et continuum in potentia.

Secundo etiam modo habent | partes huius multitudinis mensurari dupliciter. Uno enim modo ipsa unitas quae est formae specificæ, est mensura omnium individuorum quae sunt partes subiectivæ et unitates in tali numero, ut homo omnium hominum | singularium. Alio modo habent mensurari huiusmodi unitates unitate quae est in qualibet illarum partium subiectivarum, ut decem oves una ove, quae potest esse quaecumque illarum.

Et sic quaelibet multitudo mensuratur per aliquid unum sui generis. Quod non esset, si esset alia forma numeri et unitatis, sicut non est alia forma unius albi et plurium.

Sed etiam scilicet quod unus numerus, scilicet denarius, non distinguatur ab alio, scilicet a novenario, ratione formae substantialis vel essentialis ipsorum numerorum secundum se, hoc patet. Primus enim numerus, scilicet binarius, constituitur ex sola prima divisione unitatis ipsius continui; quod autem alii numeri distinguantur inter se et a binario, hoc est solum per aliam et aliam distantiam ultimæ unitatis in

quolibet numero ad primam | unitatem quae in divisione unius continui derelinquitur indivisa; et, sicut dictum est, per primam divisionem constituitur primus numerus, scilicet binarius, per secundam secundus, scilicet ternarius, et sic deinceps. Quota est enim divisio, tanta est distantia numeri a prima unitate. Qui per ipsam constituitur et ab illa accipit speciem, qua accidentaliter solum distinguitur ab alio numero. Et sic generatur numerus divisione continui, et procedit in infinitum per appositionem eius quod dividitur a continuo, sicut et divisio continui | proce-|dit in infinitum.

Unde secundum hoc, quemadmodum continuo accidunt magnum et parvum, maius et minus, nec diversificant speciem continui essentialiter, sed accidentaliter tantum, sic discreto accidunt multum et paucum, plus et minus, nec diversificant speciem discreti essentialiter, sed accidentaliter tantum. Unde et accedit numero, quod stat | in ipso appositio, sicut accedit continuo, quod stat in ipso divisio. Propter quod accedit ei quaecumque certa distantia ab unitate, quae, cum sit alia et alia, facit aliam speciem numeri secundum modum quo species sunt numerorum. Et cum hoc quod accedit numero super ipsum, non addit nisi rationem respectus, qui quoniam, ut dictum est, non habet propriam rationem

ideae, ideo nec numerus simpliciter habet propriam rationem ideae, nec species numerorum diversae. Quod <non> intelligo dictum fore, nisi in ratione privationis et respectus praedicti in numero simpliciter, et similiter diversorum respectuum in speciebus numerorum, intelligantur fundari diversae formae substantiales sive essentiales nobis incognitae. Hoc enim supposito, species numerorum singulas per determinatam distantiam se habentes ad primam unitatem, dicimus habere proprias ideas. Sed numerus simpliciter nequaquam habere potest propriam ideam, quia tantum habet rationem generis subalterni, cuius non est propria idea, ut dictum est, et secundum hoc oportebit dicere | quod infinitae ideae numerorum sint in Deo, quod non poterit effugere aliquis nisi secundum modum praedictum. | An sit autem forma numeri simpliciter positiva et essentialis, qua distinguitur contra continuum, et similiter diversae diversorum numerorum, quibus distinguuntur ab invicem diversae | species numerorum, | non video; quin tamen ita sit, non abnego.

Et sicut hoc dico de numeris, sic dico et de artificialibus, si contingeret ea habere proprias formas essentiales quibus ab invicem distinguerentur, ut lectus a scamno, domus ab arca.

Similiter etiam si ponatur praedicamentum relationis habere realita-

tem | propriam aliam a realitate fundamenti, oporteret ponere quod species specialissimae eius proprias haberent ideas.

Et quemadmodum dictum est de numero proprie dicto, qui est quantitas, quod procedit per divisionem unius continui secundum rem, et per diversam distantiam ad unitatem primo acceptam per primam divisionem, consimiliter in-|telligendum est de numero formali individuorum sub eadem specie, quod procedit | per divisionem secundum rationem ipsius formae specificae, non quidem unius secundum rem sed secundum rationem, et per diversam distantiam | ad unitatem primo sub ipsa forma specifica acceptam per intellectum numerantem et quodam modo dividente formam eandem specie in plures numero differentes, procedunt diversae species numerorum istorum formalium individualium, sicut ibi numerorum proprie dictorum.]

Et quod arguitur de PHILOSOPHO, quod «*definitiones et essentiae rerum assimilantur numeris*», dicendum quod, ut dicit ibidem, similitudo est quoad hoc, quod sicut numerus quilibet non est divisibilis in infinitum, sed stat eius divisio in partes finitas, quarum quaelibet est indivisibilis, quia quilibet numerus per se dividitur in unitates tot ex quot componitur. Ut, quemadmodum denarius componitur ex 10 unitatibus (est enim semel 10), ita per se prima divisione dividitur in 10 unitates, quamquam pluribus aliis modis possit dividi, scilicet in | numeros, vel in numerum et unitatem, sicut etiam et componi, secun-

dum quod alibi declaratum est, consimiliter etiam definitio non est divisibilis in infinitum, sed stat in partes finitas, quarum ultima est indivisibilis, | scilicet ultima differentia. Licet aliae sint divisibiles, scilicet genus et differentiae ultimam praecedentes; et quoad hoc non est simile; quod innuit COMMENTATOR cum dicit: «*Sed in hoc differt, quod illud in quod dividitur numerus, est unitas, et in definitione est genus et differentia*».

Et etiam quoad hoc est similitudo, ut ibi dicit PHILOSOPHUS, quod variatur essentia et definitio, sicut et numerus, per additionem et subtractionem. Differentia tamen est quoad hoc, ut ibidem dicit, quod in numero non contingit assignare quomodo sit unus, cum sit ex pluribus unitatibus, nisi quod sit unus sicut coacervatio quaedam, sicut contingit de definitione, quod scilicet est simpliciter unum secundum essentiam et hoc per ultimam differentiam, ut clarius ibi exponit COMMENTATOR. Quod non potest dici de ultima | unitate in numero, quia ipsa ex se non est magis formalis quam prima aut aliqua aliarum. Indifferens enim quaelibet unitatum in numero potest esse prima, ultima et media; cuicumque tamen convenit esse ultimam, convenit esse formalem, et hoc propter determinatam distantiam quam habet ad illam quae accipitur ut prima.

Dicimus igitur, breviter recolligendo, quod isti octo modi entium proprias ideas in Deo non habent: intentiones secundae, relationes, artificialia, genera, differentiae, individua, privationes et numeri. Restat igitur quod proprias ideas solummodo habent specificae rerum essentiae, quarum idealis ratio est ratio omnium aliorum quae circa ipsas | considerantur, quae quidem specificae | rerum essentiae aliququaliter accidentalem habent comparisonem ad omnia illa quae sic circa ipsas considerantur, quae e converso habent comparisonem essentialem ad ipsas. Propter quod accidit quod ideae essentiarum specificatarum, et non aliae, sint ideae omnium aliorum quae circa ipsas considerantur, sive sint intentiones, sive relationes, sive genera, sive differentiae, sive numeri, sive privationes, sive | individua, sive etiam artificialia. |

Ad cuius intellectum sciendum quod quidditas et essentia rei, licet solum duplex esse habet, unum scilicet in singularibus extra intellectum, aliud in ipso intellectu, quadruplicem tamen habet considerationem. Unam ut est in ipsis singularibus extra. Aliam, ut habet esse in intellectu. Aliam ut abstrahitur a singularibus et iterum | applicabile est eisdem per praedicationem. | Quartam vero habet considerationem secundum se et absolute, quae secundum istam considerationem, ut dicit AVICENNA, «*non est nisi id quod est*», ut humanitas non est nisi humanitas tantum, cui omnia alia accidunt, scilicet esse in singularibus et esse in intellectu, esse universale, esse particulare, et quaecumque huiusmodi, ut alibi diffusius declaravimus. Quam tamen esse nullus ponit secundum se extra singularia et extra intellectum, quali tamen modo ARISTOTELES ponit PLATONEM posuisse essentias rerum et quiddi-

tates secundum se existere separatas a rebus et extra intellectum et esse ideas rerum. Quod re vera *opinari sacrilegum* esset, dicente AUGUSTINO in quaestione prae notata, «*Has | autem rationes ubi arbitrandum est esse nisi in ipsa mente Creatoris? Non enim extra se quidquam positum intuebatur ut secundum id constitueret quod constitue-|bat, nam hoc opinari sacrilegum est.*»

Unde istae rerum essentiae secundum se non sunt ideae rerum particularium extra, sed ipsarum sunt per se ideae illae, quae sunt in ipsa sapientia divina non aliud quam ipsa, | per quae sunt et in ipsa ipsae rerum essentiae quarum sunt ideae, quae alibi esse non habent prius quam haberent esse in rebus particularibus extra, aut in mente angelica aut humana. Nec | PLATO illud posuit, secundum quod ipsemet testatur in principio IIⁱ Timaei, dicens sic: «*Mens cuius visus contemplatioque intellectus est, genera idearum contemplatur in intelligibili mun-|do.*» Quod testificatur ei SENECA, dicens in epistola 67^a Ad Lucillum: «*Quid sit idea, id est quid PLATONI esse videatur, audi: idea est eorum quae natura fiunt, exemplar aeternum.*» Et <in> 68^a: «*PLATO exemplar ideam vocat. Hoc est enim, ad quod respiciens artifex id quod destinavit, efficit. Haec exemplaria rerum omnium Deus intra se habet, numerosque universorum quae agenda sunt, et modos mente complexus est; plenus his formis est quas PLATO ideas appellat. Itaque homines pereunt, humanitas ad quam homo efficitur, permanet.*» Humanitatem appellat ipsam humanitatis essentiam ut in mente divina est per suam | ideam, qua homo | conditus est.

Quae quia alia est in forma ab asinitate et quacumque alia essentia,

dicit AUGUSTINUS in dicta quaestione: «*Restat ut omnia ratione sint condita, nec eadem ratione homo qua equus*». Eadem tamen unus homo et quilibet, quia non differunt forma. «*Homines enim*», ut dicit | PHILOSOPHUS in X^o Metaphysicae, «*non sunt formae hominis*», intellige quemadmodum homo | et asinus sunt formae diversae animalis. Et secundum hoc dixit AUGUSTINUS Ad Nebridium, unde acceptum est tertium argumentum: «*sicut una est ratio metiendi*», etc. Nec tamen est omnino simile, quia ratio metiendi non est una nisi unitate universalis, idea autem hominis in Deo est una singularis sicut et ipsa divina essentia, sed solum universalis universalitate exemplaritatis, secundum modum quem alias determinavimus in alio Quolibet.)

Per iam dicta etiam patet, quomodo concedendum est ultimum argumentum probans quod «*respectus sive relationes in Deo non habent proprias ideas*», non solum «*quia non sunt factibilia secundum se*», sed quia nullo modo factibilia per se, neque secundum se neque in alio, quia nec in se nec in alio possunt esse per se terminus actionis. Quod dico propter materiam, quae, etsi non esset omnino factibile secundum se extra compositionem, habet tamen propriam ideam in Deo aliam | ab idea formae, per quam est factibilis in composito. Quae quidem idea materiae una est ad omnes partes materiae quae natae sunt

ad-|unari in unitate materiae singularis, quemadmodum una est idea formae continui ad omnia continua quae nata sunt adunari in unitate continui singulari, quantum est ex ratione continui. Nec tamen dicendum est quod essentiae specificae in materialibus duae sunt ideae principales, quoniam, sicut esse compositi non est principaliter nisi a forma, nec est aliud esse formae et aliud compositi, sed idem, licet principaliter sit compositi, ut infra videbitur in quadam alia quaestione, sic illa idea quae est formae, est etiam totius compositi principaliter ut totius, et formae non principaliter, sed ut habet esse in composito. Aliter tamen est idea formae existentis in composito, quam materiae, quia est etiam idea ipsius formae, non solum ut est aliquid compositi, sed etiam ut | est aliquid secundum se essentialiter distinctum ab essentia materiae, cum tamen solum sit idea materiae in quantum materia est ali-|quid compositi, et hoc quemadmodum esse formae communicatur materiae ut est in composito.|

<AD ARGUMENTA>

Ad illud ergo quod arguitur primo in oppositum generaliter, quod «quaelibet res habet propriam ideam in Deo, quia per se habet esse secundum imitationem divini esse», dicendum quod verum est, sed non primo. Petrus enim, licet | quodam modo per se, non tamen per se et primo habet esse secundum imitationem divini esse secundum quod est Petrus, habens in se hanc humanitatem, sed secundum quod homo simpliciter, habens in se humanitatem simpliciter. Quemadmodum enim accidit humanitati simpliciter, quod sit haec in Petro, sic accidit quod idea humanitatis | simpliciter sit idea humanitatis Petri. Qualiter autem per ideam humanitatis simpliciter constituuntur in esse singularia plura sub specie, alias expositum est in quadam quaestione de Quolibet.|

Ad secundum de relatione, specialiter quod «praedicamentum eius continet propriam rem et essentiam, ergo habet propriam ideam», dicendum quod in omni praedicamento res et essentia praedicamenti aliquid est aliud a ratione ipsius praedicamenti, ita quod praedicamenta quae proprias habent res et essentias, quibus inter se differunt, habent etiam proprias rationes praedicamentorum quibus ab invicem distinguuntur. Quamvis enim rebus quas continent, praedicamenta substantiae, quantitatis et qualitatis inter se differunt, tamen cum hoc proprias habent rationes, quae sunt intentiones secundae, quibus distinguuntur, secundum quod accidens est intentio communis distinguens novem praedicamenta a substantia, cui respondet propria ratio sive intentio, quae nomine substantiae exponitur, cum intelligitur | esse nomen secundae intentionis, et aequivoce dicitur 'substantia' cum illa quae significat rem generalissimi in illo praedicamento. Consimiliter in praedicamento relationis est aliquid necessario, quod est ratio illius praedicamenti et nomen secundae intentionis, quae alia est a rationibus aliorum praedicamentorum absolutorum; quae si appelletur respectus sive 'ad aliquid' aut relatio, et nomen generalissimi significans rem illius praedicamenti cui accidit illa intentio, eodem nomine appelletur, quod credo ita esse, tunc relatio aequivocum est ad intentionem secundam illius | praedicamenti, et ad generalissimum quod significat rem illius praedicamenti. De qua relatione nunc est quaestio, utrum sic est res alia a rebus aliorum praedicamentorum absolutis super quas fundatur, ut possit dici | habere propriam ideam, ut videtur probare argumentum, an non.

Et est tenendum pro certo quod, circumscripta realitate fundamenti, nihil manet de realitate | in praedicamento relationis, sed solummodo praecisa ratio seu intentio qua intelligitur modus essendi ad aliud, quemadmodum nomine accidentis intelligitur purus modus essendi in alio, praeter omnem rem cui convenit esse in alio sive modus ille.

Quod clare patet ex tribus rationibus | philosophicis.

Primo, | quoniam si circumscribatur | per intellectum omnino res substantiae, quantitatis, et qualitatis, et concipitur intellectus relationis sive respectus ad aliud praecise, sub illa impossibile est assignare aliquas differentias específicas. Ipsum enim ad aliud esse, quantum est ex se, eiusdem rationis est, si nullam contrahat differentiam ab eo super quod fundatur. Sicut enim esse speciem non est alterius rationis circa hominem, circa asinum et circa bovem, neque ratio generis circa animal, arborem et lapidem, nec | est maioris communitatis ad aliqua contenta sub se, praeter rem circa quam consideratur ratio generis, quam speciei (non enim est hoc genus), | nisi quia est circa hanc rem, nec haec species, nisi quia est circa hanc rem, sic esse ad aliquid non est alterius rationis circa dominum et circa servum, et circa aequalitatem aut circa quascumque alias relationes, circumscripta realitate aliorum praedicamentorum quae importatur nomine domini | et servi, quae est dominandi potentia in domino et impotentia resistendi in servo, quae pertinent ad secundam speciem qualitatis; et similiter nomine aequalitatis importatur res quantitatis. Unde quod dicitur relatio superpositionis et suppositionis, non est nisi quia species illae relationis fundantur

super res quarum una superponitur alteri, et altera supponitur. Est enim dominus relativum superpositionis et servus suppositionis, quia impotentia resistendi est sub potentia dominandi; aequalitas autem dicitur relatio aequiparantiae, et similiter similitudo, quia res super quas fundantur, per aequiparantiam se habent inter se. Quare, cum nihil est reale in praedicamento, nisi illud penes quod accipiuntur differentiae specificae in illo, et specierum distinctio, nihil igitur procul dubio reale est in praedicamento relationis, nisi id quod est res alterius praedicamenti.

Secundo patet idem, quoniam illud est res in praedicamento, quo realiter differunt et conveniunt illa quae sunt in praedicamento. Sed per rem alterius praedicamenti realiter differunt illa quae sunt in praedicamento relationis, et conveniunt. Quod patet, quia similitudo Sortis ad Platonem alia est secundum rem a similitudine conversa Platonis ad Sortem, et hoc non nisi quia super aliam albedinem fundatur in Sorte et super aliam in Platone, quoniam si eadem albedo numero esset in Sorte et Platone, eadem esset similitudo ipsorum secundum rem, differens solum secundum rationem, quemadmodum contingit in divinis quod eadem est similitudo secundum rem, differens solum secundum rationem, qua Pater est similis Filio, et e converso. Ergo nulla est res in praedicamento relationis, nisi quae est alicuius alterius praedicamenti.

Idem patet tertio sic. Si relatio poneret propriam realitatem aliam a realitate sui fundamenti in suo subiecto relato, tunc de se non relatum aliqua relatione, puta similitudine, quia nullam habet in se respectu alicuius alterius, puta Sortes albus in respectu ad Platonem nigrum, non fieret relatum ad illud similitudine quam haberet in se de novo et prius non habuit, nisi quia res aliqua de novo facta est in eo, quae prius in eo non fuit. Hoc autem non est possibile fieri in aliquo sine propria sui

transmutatione. Sortes ergo non similis Platoni, non posset fieri similis eidem sine sua transmutatione reali. Consequens falsum est, quia, Platone | transmutato secundum alterationem in qualitate, ut de nigro fiat albus, statim Sortes sine omni sua transmutatione de novo | factus est similis Platoni. Falsum est ergo, quod similitudo in ipso importat rem aliam praeter rem sui fundamenti.

Idem patet quarto ratione pure theologica tali. Secundum BOETHIUM De Trinitate et sanctos omnesque fidei | doctores, cum alia praedicamenta transferuntur ad divina, transeunt in substantiam et relationem, et non manent, praedicamentum autem substantiae, a creaturis translatum ad divina, non transit sed manet, et similiter praedicamentum relationis, | ut sit ponere ista duo praedicamenta, substantiam et relationem, manentia in divinis cum transferuntur a creaturis, et diversa inter se. Quemadmodum ergo praedicamentum substantiae, translatum a creaturis, manet in divinis, consimiliter et praedicamentum | relationis, et diversa inter se. Praedicamentum autem substantiae, quia praeter propriam | rationem praedicamenti habet propriam rem per essentiam aliam a rebus aliorum praedicamentorum, ideo, cum a creaturis transfertur ad divina, non solum transfertur secundum rationem praedicamenti, sed etiam secundum rem praedicamenti, licet sub ratione eminentiori, ut alibi in Quaestionibus ordinariis clarius exposuimus, ita quod secundum hoc in divinis manet praedicamentum

substantiae translatum a creaturis, et secundum rationem praedicamenti et secundum rem praedicamenti. Quare similiter et praedicamentum relationis, si praeter propriam rationem praedicamenti haberet propriam rem per essentiam, aliam a rebus aliorum praedicamentorum super quas fundatur, cum a creaturis transfertur ad divina, non solum transferretur secundum rationem praedicamenti, sed etiam secundum illam rem praedicamenti propriam ei, licet sub ratione eminentiori, ita quod secundum hoc in divinis manet praedicamentum relationis translatum a creaturis, et secundum rationem propriam | praedicamenti, et etiam secundum rem propriam aliam a re alterius praedicamenti, super quam fundatur. Quare, si res illa super quam fundatur in divinis, non sit praedicamenti substantiae, rem igitur omnino aliam per essentiam ponit relatio in divinis a re substantiae, quemadmodum in creaturis, licet ibi sub modo eminentiori. Hoc autem falsum est et erroneum, quia tunc praedicamentum relationis in divinis non transiret secundum rem in praedicamentum | substantiae, sicut non transit ratio praedicamenti relationis in rationem praedicamenti substantiae, et esset in Deo et in divinis personis ex diversis rebus compositio, quod repugnat divinae simplicitati.)

Ad cuius clariorem intellectum, quia natura relationis a pluribus vix intelligi potest, paulo altius inchoando ab eis quae alibi in parte exposuimus, sciendum quod omnium communissimum, omnia continens in quodam ambitu analogo, est res sive aliquid, sic consideratum ut nihil sit ei oppositum nisi purum nihil, quod nec est nec natum est

esse, neque in re extra intellectum, neque etiam in cōceptu alicuius intellectus, quia nihil est natum | movere intellectum nisi habens rationem alicuius realitatis. Res | autem, sive 'aliquid' sic communissime acceptum, non habet rationem | praedicamenti, — sic enim esset tantum unum praedicamentum continens Creatorem et creaturam —, sed distinguitur distinctione analogica in id quod est aut natum est esse tantum in conceptu intellectus sive in ipso intellectu, et in id quod cum hoc aut est aut natum est esse in re extra intellectum.

Res primo modo est 'res' secundum opinionem tantum, et dicitur 'a reor, reris', quod idem est quod 'opinor, opinaris' quae tantum res est secundum opinionem, quoad modum quo ab intellectu concipitur, scilicet in ratione totius, ut est mons aureus, vel hircocervus habens medietatem cervi, medietatem hirci. Est tamen res secundum veritatem quoad partes eius quae sunt mons et aurum et huiusmodi; aliter enim | non posset totum esse in intellectu et ens secundum opinionem, nisi partes essent aliquid secundum veritatem, quia ab alio non potest moveri intellectus. Quod sic est ens, secundum totum non est res praedicamenti, sed solum secundum suas partes. Unde nec ista habent proprias ideas in Deo, et est nonus modus eorum quae dicimus non | habere proprias ideas in Deo.

Aliquid autem, sive res nata esse vel quae est aliquid extra intellectum, quae dicitur 'res a ratitudine', adhuc non habet rationem generis aut praedicamenti sicut neque prius, sed dividitur divisione analogica in id quod est aliquid quod est ipsum esse, et in id quod est aliquid cui convenit aut natum est convenire esse. Primum est ens

increatedum. Secundum continet rem omnis creaturae, nec habet rationem generis, quia non potest ei aliquid addi ut differentia, quod sit extra rationem eius quod est aliquid, aut eius quod est esse. Genus autem nihil potest esse, nisi habens differentias extra suam rationem, per quas habet dividi. Nulla tamen res habet esse in genere praedicamenti, nisi sit talis quod non sit ipsum esse, sed solummodo id cui habet convenire vel natum est convenire | esse. Et hoc est per se quidditas et natura cuiuslibet creaturae, consideratae in se sub ratione qua est id quod est tantum, per indifferentiam se habens ad omnia alia, ut ad illa quae ei accidunt quodam modo, secundum quod alibi saepius declaravimus. Et est illud de quo iam diximus, quod habet per se ideam in Deo, unde et per se de ipso habet esse scientia. Tale autem aliquid, sive res cui convenit vel natum est convenire esse, adhuc analogum est ad omnem rem et ad omne esse in crea-|turis, et potest subdistingui dupliciter: vel ex parte ipsius rei, vel ex parte ipsius esse.

Ex parte autem ipsius esse distinguitur penes di-|versos modos essendi. Esse enim quod convenit aut natum est convenire rei, non est nisi secundum triplicem modum: aut in se aut | in alio aut ad aliud, in se sistendo, | in alio inhaerendo, ad aliud inclinando. Et sumuntur penes hoc tres modi praedicamentorum: substantiae | scilicet, accidentium absolutorum, et relationum.

Istorum autem trium modorum essendi duo primi ita sunt diversi,

quod omnino repugnantes, nec possunt fieri circa eandem rem. Ei enim rei cui convenit esse in se, nullo modo potest convenire esse in alio. Dico «inhaerendo», propter quod dicit COMMENTATOR super V^{um} Physicorum, quod illud quod est uni substantia, non potest esse accidens alteri. Constituendo autem illud quod est in se, bene potest esse in alio quemadmodum pars in toto, sive sit integralis sive essentialis, quae ipsum totum cum parte alia vel aliis constituit. Tertius autem disparatus est ab utroque primorum, et nulli eorum repugnans, et bene compatiuntur se circa idem. Cui enim rei convenit esse in se secundum rationem praedicamenti substantiae vel in alio secundum rationem praedicamenti accidentis absoluti, bene potest convenire esse ad aliud secundum praedicamentum relationis.]

Si vero velimus distinguere rem cui convenit esse, ratione ipsius rei, hoc similiter non est nisi tripliciter, secundum triplicem rem ex se absolutam, scilicet substantiae, quantitatis et qualitatis. Quarum prima est unius praedicamenti tantum, scilicet substantiae, quia esse in se subdistingui non potest. Esse autem in alio per inhaerentiam distinguitur in duo secundum duos modos inhaerendi, scilicet sub ratione efficientis subiectum, quod proprium est praedicamento qualitatis, vel in ratione mensurantis, | quod proprium est praedicamento quantitatis. Et sic res cui convenit esse inhaerendo, pertinet ad duo praedicamenta quorum rationes diversae sunt et repugnantes, ut circa eandem rem esse non possint: inesse enim mensurando nullo modo convenire potest rei qualitatis, | neque rei quantitatis inesse efficiendo.

Esse similiter ad aliud distinguitur secundum diversos modos essendi ad aliud | in septem praedicamenta, secundum quod alibi declaravimus

in quaestione praetacta de praedicamentis. Quorum sex, scilicet, actio, passio, quando, ubi, situs, habitus, non fundantur nisi super rem quantitatis, licet diversarum specierum quantitatis, propter quod sunt praedicamenta accidentium pure. Praedicamentum vero relationis et super rem substantiae et quanti-|tatis et qualitatis fundatur, nec dicitur praedicamentum accidentis, nisi quatenus fundatur super res praedicamentorum accidentis, quantitatis scilicet et qualitatis. Nec tamen debet dici praedicamentum substantiae in quantum fundatur super rem substantiae, nisi intelligatur quod nomen 'substantiae' ut est nomen secundae intentionis, sumptum sit a modo essendi in se, ita quod non in alio, non solum absolute, sed etiam ad aliud. Ut secundum hoc res substantiae | pertinet ad duo praedicamenta, et ipsum nomen 'substantiae' ut est nomen secundae intentionis, esset commune ad duo praedicamenta, scilicet ad substantiam proprie dictam, et ad relationem fundatam super rem substantiae, quae ex hoc etiam participaret ipsum nomen substantiae, | in quantum fundatur | super ipsam rem praedicamenti substantiae proprie dictae, et hoc quemadmodum accidens est nomen intentionis secundae communis, sumptum | a modo essendi alteri inhaerendo, et hoc communiter sive absolute, secundum quod est res praedicamenti quantitatis et qualitatis, sive ad aliud, et hoc ut est res praedicamenti | relationis. Et secundum hoc nomen accidentis convenit tribus praedicamentis, scilicet quantitati, qualitati, et etiam relationi ut fundatur in rebus utriusque.

Ut autem ad maiorem declarationem dictorum intelligamus quae circa praedicamenta sint, nomina rerum, et quomodo et ad quid significandum imponuntur haec et illa, sciendum quod circa hoc quod

est dictum iam supra, rei cui convenit vel natum est convenire esse in se, aut in alio aut ad aliud, triplex potest fieri nominis impositio: aut praecise ab ipsa re et ad praecise significandum ipsam rem, aut ab ipsa ut habet talem modum essendi et ad significandum ipsam secundum quod huiusmodi, aut praecise ab ipso modo essendi et ad praecise repraesentandum | illum modum essendi.

Si primo modo nomen esset impositum rei quae potest esse diversorum praedicamentorum secundum diversos modos essendi, non pertineret res illa potius ad unum illorum praedicamentorum quam ad aliud, et esset absolutissime nomen rei.

Secundo vero modo diversum est nomen impositum tali rei, ut est unius praedicamenti res, et ut est alterius, quemadmodum eidem rei impositum est hoc nomen «albedo» et hoc nomen «similitudo», sed hoc nomen «albedo» ut cui convenit inesse alteri, ipsum afficiendo, hoc autem nomen «similitudo» ut cui convenit inesse alteri, ipsum ad aliud ordinando. Similiter, similitudo si fundetur super substantiam, ut super humanitatem, eandem rem significant humanitas et similitudo, sed humanitas ut habet esse in se, similitudo vero ut habet esse in ordine ad alterum, ita quod alia est res significata nomine similitudinis, | ut fundatur super substantiam et super qualitatem, sed sub una ratione essendi, scilicet respectus ad alterum. Et est nomen rei, sed ut circa ipsam nata est considerari intentio secunda rationis.

Tertio modo diversa sunt nomina imposita vel possibilia imponi secundum diversos illos modos essendi praecise consideratos absque ratione rei subtractae, et sunt nomina secundarum intentionum circa rem, quemadmodum et hoc nomen 'accidens' impositum est a modo

essendi | in altero per inhaerentiam, et est secundae intentionis, commune pluribus praedicamentis. Sic, si a singulis modis essendi singulorum praecise nomina essent imposita, illa simi-|liter essent secundarum intentionum, et singula propria singulis praedicamentis, et significarent praecise rationes praedicamentorum secundum quas sumi-
tur distinctio ipsorum in quantum praedicamenta sunt, non autem | penes ipsas res, quia essenziale est praedicamentis quod distinguantur inter se penes modos essendi qui sunt rationes praedicamentorum, | ut nunc dictum est, et etiam alias in quaestione de praedicamentis.

Accidit autem praedicamento secundum quod praedicamentum est, quod unum significat aliam rem quam aliud, scilicet quia diversi modi essendi eorum sunt repugnantes nec compatiuntur se circa eandem rem, ut sunt modus substantiae, quantitatis, qualitatis, propter quod necessario diversas res significant; et non solum differunt sive distinguuntur penes diversos modos essendi et rationes praedicamentorum, sed etiam penes diversas res et essentias.

Ubi autem sunt diversi modi essendi non repugnantes, sed sese compatientes circa idem, quemadmodum sese compatiuntur circa idem modus in se et ad aliud, | et similiter modus essendi in alio et ad aliud, sicut dictum est, non necessario significant illa praedicamenta diversas res et essentias neque penes illas distinguuntur, — quod expresse patet in actione et passione, quae non nisi diversos respectus nominant circa eundem motum, qui secundum quod significatur nomine motus, est de alio praedicamento, — sed solum penes diversos modos essendi et rationes praedicamentorum. Ita et similitudo fundata super qualitatem idem re significat quod nomen illius qualitatis, et super substantiam, idem quod nomen illius substantiae, et sic de aliis nominibus rela-

tionum, licet sub diverso modo essendi, | propter quod sunt nomina diversa et diversis praedicamentis propria.

Non tamen cum idem nomen in uno illorum praedicamentorum, ut similitudo in relatione, fundatur modo super substantiam, modo super qualitatem, est aequivocum in praedicamento relationis, quia formalis ratio nominis imponitur a modo essendi ad aliud sive respectus, qui quantum est ex se, uniformis est, et res ipsa quasi materialiter cadit in suo significato. Et per hunc modum relatio, secundum quod est nomen generalissimi et nomen relationis realis, est univocum ad relationes diversas fundatas super res diversorum praedicamentorum et specierum unius | praedicamenti, secundum quas distinguuntur species diversae in praedicamento relationis.

Et est | respectus iste, ut sic formaliter significatur nomine realis relationis, respectus realis, quia significatur ut fundatus in re. Qui solum est ratio sive intentio, ut praecise significatur nomine intentionis. Et secundum hoc relatio est nomen aequivocum, ut est nomen rei sive praedicamenti, et in-|tentionis circa illam.

Et propter illum diversum modum significandi eandem rem nominibus diversorum praedicamentorum, contingit | quod, quamquam idem significant re nomina diversis praedicamentis appropriata, ut albedo et similitudo, non tamen unum eorum praedicatur de altero in abstractione, dicendo quod albedo sit similitudo aut e converso, praedicatur tamen in concretionem nomen relationis de nomine qualitatis, | dicendo quod albedo est similis. Non enim album est simile albo, nisi quia albedo huius est similis albedini illius, sed quod albedo est similis albedini, hoc est similitudine essentiali, quia scilicet in aliquo sibi essentialiter communi conveniunt, cuius <modi> est albedo simpliciter in specie specialissima considerata. Quod vero album sit simile albo, hoc est similitudine accidentali, quia scilicet subiecta conveniunt sibi accidente communi, scilicet in albedine simpliciter. Et est illis, scilicet albedini huic et illi, similitudo essentialis quia illud commune est eis

essentiale, istis vero, ut huic albo et illi, est similitudo accidentalis, quia illud commune est eis accidentale.

Si autem consideretur talis similitudo in substantiis fundata super communem essentiam sive substantiam, secundum quod humanitas Sortis | est similis humanitati Platonis, et per hoc Sortes est similis Platoni, illa similitudo utrobique non | solum est essentialis, sed etiam substantialis.

Est igitur triplex ratio similitudinis: quaedam accidentalis tantum, ut illa quae est duorum alborum in quantum ipsorum est ut subiectorum, quaedam vero essentialis tantum, ut duarum albedinum secundum quod est ipsarum ut duorum individuorum sub albedine simpliciter, quaedam | vero simul essentialis et substantialis, ut duorum hominum vel duarum humanitatum. Et omnes sunt de praedicamento uno, scilicet relationis, non dico accidentalis, sed communis ad accidentalem et essentialem | et substantialem, ratione rationis communis respectus formaliter importati nomine relationis in generalissimo, ut dictum est. |

Quod igitur dicitur in argumento, quod «alia et alia res sive essentia constituit aliud et aliud praedicamentum», dicendum secundum iam dicta, quod hoc accidit praedicamento secundum quod praedicamentum.

Et quod assumitur secundum BOETHIUM, | quod «*decem praedicamenta sunt decem prima genera rerum*», bene verum est, sed non decem res, nec dixit BOETHIUS aut aliquis philosophorum quod «sunt decem res decem primorum generum». Hoc enim falsum est, quod expresse patet in actione et passione, quae secundum PHILOSOPHUM III° Physicorum, «non *sunt* nisi duo respectus fundati in eodem *motu* numero». Falsum est etiam in omni praedicamento respectus, licet non sit hoc ita a PHILOSOPHO expressum sicut de actione et passione. In tota enim

QUAESTIO 3

universitate creaturarum non sunt nisi tres res trium primorum praedicamentorum, substantiae scilicet, et quantitatis et qualitatis: cetera autem omnia sunt rationes atque intentiones intellectus circa illas tres res, non habentes aliquid propriae realitatis nisi quia fundantur in rebus illorum praedicamentorum, ut dictum est. Propter quod, cum idea non est nisi rerum, idcirco relationum et respectuum dicimus non esse aliquas proprias ideas.

QUAESTIO 3

UTRUM DEUS ALIQUID INFLUAT REBUS

| Sequitur unicum quaesitum pertinens ad exitum rerum in esse a Deo, utrum scilicet Deus aliquid influat rebus.

Et arguitur quod non, quia nihil influit nisi in id quod est extra ipsum; extra autem Deum nihil est, quia dicitur Actuum | XVII°: «*In ipso vivimus, movemur, et sumus*». Ergo etc.

Contra. In prima propositione De causis dicitur quod «*Omnis causa prima-ria plus influat super causatum, quam secundaria*». | Si plus ergo influit, causa | omnium primaria Deus est. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dicendum quod influere dupliciter dicitur: proprie et improprie. Improprie enim influere dicitur res ipsas producere, quod magis proprie dicitur effluere ex se ipsas res, non quia in ipso sint existentes secundum propriarum naturarum quidditates et procedant de occulto in publicum, sed quia virtute eius quam habet in se, illis quae sunt in ipso per rationes ideales, dat esse extra se secundum naturas proprias. Proprie autem influere est in res iam existentes beneficia sua causare et eis illa communicare.

Et utroque modo Deus influit rebus.

Primo dando eis esse, vel immediate per creationem, vel mediante agente naturali per generationem, quibus tamen prius dedit esse in suis principiis primis ex quibus generantur, producendo illa in esse per creationem, de quo sequitur in 8^a propositione De causis: «*Res omnes entia sunt propter ens primum*» etc.

Secundo modo influit in omnes res conservando eis esse, iuxta illud quod dicit 16^a propositio De causis, «*Omnes virtutes quibus non est respectus, pendentes sunt per infinitum primum, quod est virtus virtutum*»; et virtutes et bonitates influendo ad dirigendum in bene esse, iuxta illud quod dicit propositio 20^a, «*Causa prima regit omnes res,*» ubi dicit COMMENTATOR: «*Et influit super eas virtutem vitae et bonitates secundum modum virtutum receptibilem et pluralitatem earum*» etc. Agens enim universale secundum COMMENTATOREM super II^{um} Physicorum, «*nunquam relinquit causatum sicut ipsum relinquit agens particulare*». Sicut enim eget ad recipiendum, sic ad conservandum | et dirigendum in bene esse; aliter enim secundum | fidem catholicam decideret in nihilum.

<AD ARGUMENTA>

Quod arguitur in oppositum, quod «in nullam rem influit, quia nihil est extra eum», dicendum quod res et quodam modo sunt in ipso, et quodam modo extra ipsum, et similiter ipse quodam modo est in eis, et quodam modo extra eas. Est enim Deus in rebus quemadmodum causa in causato et movens in moto; e converso autem res habent esse in Deo

QUAESTIO 4

sicut in primo motivo, adhuc autem sicut et in fine et optimo. Neutrum autem horum habet esse in altero sicut in loco, aut sicut quod est de essentia alterius. Unde de istis modis essendi Deum in rebus, et res in Deo, dicitur 24^a propositione De causis: *«Causa prima est in omnibus rebus secundum dispositionem unam, sed non omnes res existunt in ea secundum dispositionem unam»*. Quod est, ut dicit COMMENTATOR, quod *«quamvis causa prima existit in omnibus rebus, tamen unaquaeque rerum recipit eam secundum modum potentiae suae»* etc. | Sunt autem res extra Deum et Deus extra ipsas, in quantum | aliae sunt rerum essentiae et Dei, atque infinita distantia, non situs sed naturae, est inter ipsas. Propter quod dicit GREGORIUS super Ezechielem, parte II^a, homilia 5^a, cap.^o 6°: *«Ipse interior et exterior, ipse inferior et superior: regendo superior, portando inferior, replendo interior, circumdando exterior. Sicque est intus ut extra sit, sic circumdat ut penetret, sic praesidet ut portet, sic portat ut praesideat»*. Et sic rem esse extra influentem sufficit ut influat in illam, licet alio modo sit intra. |

QUAESTIO 4

UTRUM DIVINA ESSENTIA POTEST COGNOSCI AB INTELLECTU CREATO BEATO,
ABSQUE EO QUOD COGNOSCANTUR RES CREATAE IN EA

Sequuntur quaesita in comparatione ad Deum circa creaturas intellectuales specialiter. Et quaerebantur | duo circa omnes creaturas intellectuales, sive angelos sive homines, generaliter, et pertinebant ad eorum cognitionem de divina essentia respectu cognitionis creaturarum in ipsa; quorum primum erat, utrum divina essentia potest cognosci ab intellectu creato beato, absque eo quod cognoscantur res creatae in ea; secundum erat, utrum | intellectus beatus videns divinam essentiam, omnia creata videat in ea. Deinde quaerebantur alia duo circa hominem specialiter; quorum primum pertinet ad operationem intellectus | inte-

riorem, utrum homo purus in hac vita, utens sensibus, potest esse perfecte beatus et perfecte Deum videre; secundum vero pertinet ad quandam eius operationem corporalem exteriorem, utrum laus vocalis beatorum erit in gloria.

Circa primum arguitur, quod divina essentia possit cognosci sive videri absque eo quod aliqua creatura videatur sive cognoscatur in illa seu per illam, quia dicit | AUGUSTINUS, De videndo Deum, «*Si vult, videtur; si non vult, non videtur*»; ergo similiter si vult, videtur creatura ipso viso, et si non vult, non videtur; potest ergo videri nulla creatura visa in ipsa.

Contra. Ipse est magis sufficiens ratio cognoscendi alia a se, quam sit subiectum cognoscendi sua accidentia. «*Sed subiectum perfecte cognosci non potest nisi cognitis omnibus accidentibus eius*», secundum PHILOSOPHUM. Ergo etc.]

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc, quod quamvis videatur aliquibus posse dici probabiliter, quod videns | divinam essentiam videt omnes essentias rerum, quarum ipsa essentia divina est naturalis et perfecta similitudo et exemplar, non solum per quod aliud videtur, sed etiam in quo aliud videtur, prout etiam viso speculo necessario videntur quae in ipso speculo repraesentantur, praecipue si forma speculi una et eadem secundum rem sit repraesentativa sui apud visum et omnium facierum, — quamvis enim speculum huius <modi>, si esset voluntarie se repraesentans, et sic | potens se visui manifestare vel non manifestare, cum tamen sic voluntarie | se manifestaret per suam formam, non posset non manifestare alia, cum per eandem formam repraesentarentur, — et sic quicumque videret essentiam divinam, videret in ea omnia quorum

sic est similitudo quasi naturalis, sed sicut esset gradus in videntibus essentiam quantum ad magis vel minus videre, ita etiam esset huiusmodi gradus in visione ipsarum rerum in illa, videtur tamen probabilius esse sic dicendum, quod divina essentia est et obiectum quoddam cognoscibile, et ratio quaedam cognoscendi et se et alia a se, sed aliter et aliter, quia ut est quiddam absolutum et secundum se consideratum, est ratio cognoscendi se ipsum, non sic autem alia a se, sed solummodo ut habet in se rationem ideae et cuiusdam respectus exemplaris ad exemplatum, respectu eorum quae sunt alia a se. Nunc autem ita est, secundum quod dicit AUGUSTINUS, VII° De Trinitate, quod «*omnis essentia quae relative dicitur, est etiam aliquid, excepto relativo*». In talibus autem, licet ipsa essentia rei | nec sit nec esse possit sine quodam respectu ad alterum, intellectus tamen finitus et limitatus, quantum est ex parte cognoscibilis, natus est concipere ipsum absolutum et habere conceptum de illo, absque consideratione omnis respectus ad alterum in illo, et hoc maxime quando nulla necessitate cognitum cognoscitur, sed solum prout vult se manifestare; e converso de visibili quod, in lumine existens, non potest latere visum praesentem. Unde scientia, quamvis id quod est, essentialem habet respectum ad scibile, non tamen est necesse ut intellectus creatus intelligens eam, intelligat sub ratione respectus ad scibile, sed absolute ut est qualitas quaedam. In absolutis etiam, ut in forma generis et differentiae, ita est, quod licet id quod sunt, non habet esse nisi in forma speciei, intellectus tamen potest de illis formare conceptum absque intellectu completae formae speciei.

Secundum hoc igitur dico, quod tum propter limitationem intellectus creati sic elevati, tum propter ipsum obiectum voluntarie se demonstrans et alia quae in se videntur, tum propter ipsum cognitum, potest ipsa divina essentia videri sive cognosci ab intellectu creato absque omni cognitione seu visione alicuius creaturae in illa | aut per illam. Dico, | visione distincta, quia indistincte ad minus necesse est videre creaturas videndo divinam essentiam, quod tangit opinio praetacta, et hoc quemadmodum, visa imagine Herculis, in ipsa videtur Hercules indistincte, non distinguendo scilicet Herculem ab eius imagine nec e

QUODLIBET VII

converso. Secundum tamen aliquam elevationem superiorem, secundum quam scilicet videtur | communiter a beatis, non potest videri divina essentia non videndo creaturas in illa, manentibus tali elevatione et ostensione, quia, altero variato, posset Deus facere quod videndo essentiam divinam, non videret creaturas.

<AD ARGUMENTA>

Et secundum hoc concedenda est prima ratio hoc ostendens.|

Ad secundum, quod «divina essentia est sufficiens ratio cognoscendi alia», dicendum quod verum est, sed non necessaria, immo voluntaria. Et cum hoc, si esset necessaria quantum est ex se perfecte cognoscenti eam quemadmodum cognoscit se ipsam, sicut perfecta cognitio subiecti est ratio cognoscendi omnia illius accidentia, non tamen oportet quod sit necessaria cognoscenti | limitato, qui potest sistere in cognoscendo id quod est secundum se, non tamen sub ratione qua est idea omnium aliorum cognitiva ratio, quemadmodum potest cognosci imago in speculo et per speculum sub ratione eius quod est, non cognoscendo per ipsam id cuius est imago.|

QUAESTIO 5

UTRUM INTELLECTUS BEATUS VIDENS DIVINAM ESSENTIAM,
OMNIA CREATA VIDEAT IN EA

Circa secundum arguitur, quod intellectus creatus naturali cognitione non videt omnia in ea, quoniam tunc videret infinita, quod non potest creatura.

Contra est, quoniam est sufficiens ratio videndi omnia.

<SOLUTIO>

Ista quaestio coniuncta est praecedenti, et solum differunt in hoc quod illa fundatur super naturae possibilitatem in videndo tam ex parte videntis quam ex parte visi, ista vero super actum videndi secundum communem cursum quem habent beati in videndo divinam essentiam.|

Et est dicendum quod, iuxta iam dicta, | nihil videtur ex creaturis,

vīsa divina essentia, nisi cuius est ipsa idealis ratio. Nunc secundum praedicta quorundam est idealis | ratio per se et propria, quorundam vero nequaquam, nisi per hoc quod ipsa quorum est per se idealis ratio, quodam modo se habent ad illa; quae quidem habitudo non est nisi accidentaliter, quemadmodum species sive essentia specifica accidentaliter se habet ad secundas intentiones, | ad numeros et ad individua et cetera huiusmodi, quorum non est per se et propria idea, ut habitum est supra.

Quare, cum illa non se habent ad ideam speciei sive essentiae nisi in quantum ipsa se habet quodammodo ad illa, illa ergo omnia accidentaliter se habent ad ideam per quam, videndo divinam essentiam, debeant videri in illa. Nunc autem, viso aut cognito aliquo, non necessario, eo cognito, cognoscuntur omnia illa quae accidentaliter se habent ad illud, dico, ab intellectu finito, quia illa sunt infinita. Quamquam ergo secundum communem modum visionis beatae divina essentia videatur a beatis non solum sub ratione qua secundum se et absolute est essentia quaedam, sed etiam sub ratione qua est idea creaturarum, ita ut omnes essentiae creaturarum per proprias ideas videantur in ipsa, si tamen essentiae rerum non sunt numero infinitae, quae proprias ideas habent, de quibus dicit GREGORIUS, IV° Dialogi, «*Quia illi omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?*», non tamen oportet quod omnia singularia et numeros rerum et cetera huius, quae proprias ideas non habent et sunt infinita, simul videant. Talia enim, nisi quodam speciali modo eis manifestentur, naturali notitia videri non possunt, visa divina essentia visione | gloriosa, sed indigent | speciali revelatione, quemadmodum, ut dicitur, datum est animae Christi quod videt omnia | quae Deus est facturus in rebus, licet non omnia quae possent fieri.

<AD ARGUMENTA>

Et secundum hoc concedenda est prima ratio.|

Ad rationem | in oppositum, quod «est sufficiens ratio videndi omnia», dicendum quod verum est quantum est ex se, si esset intellectus ad hoc sufficiens ut ad omnia accidentaliter ad ipsam ordinata | posset referre, quemadmodum facit intellectus infinitus divinus. Nunc autem ad hoc non sufficit intellectus creatus, quia finitus est, quemadmodum intellectus noster, viso principio, non sufficit videre in illo illa, ad quae per se sufficiens est ratio cognoscendi quantum est de se, non solum illa ad quae se habet per accidens, sed nec illa ad quae se habet per se sed mediate.

QUAESTIO 6

UTRUM HOMO PURUS IN HAC VITA, UTENS SENSIBUS, POTEST ESSE PERFECTE BEATUS ET PERFECTE DEUM VIDERE

| Circa tertium arguitur quod homo purus in hac vita, utens sensibus, possit videre Deum per essentiam et esse perfecte beatus, quia si usus sensuum hoc impediret, tunc sancti in gloria, quia resumptis corporibus habebunt usum sensuum, eum non viderent.|

Contra est illud, Exodi XXXIII°, «*Non videbit me homo et vivet*»; tunc autem maxime vivit, cum est in usu sensuum; ergo etc.

<SOLUTIO>

Dicendum quod omnis Deum videns per essentiam, in videndo eum beatus est, sed in vidente aliquid requiritur ut absolute videre possit, aliquid ut perfecte videre possit, et primum illorum potest esse sine secundo, non e converso. Potest enim aliquis Deum videre per essentiam aliqua-|liter, et esse aliquialiter beatus; cum tamen perfecte non videt, nec est perfecte beatus.

Est igitur sciendum quod ex parte videntis | aliquid requiritur ut Deum per essentiam videat, quo non existente, impossibile est ut eum per essentiam videat: scilicet quod vis visiva non sit retracta nec impedita. Nisi enim totaliter et perfecte in se collecta fuerit, essentiam illam videre non poterit, dicente GRE-GORIO, XXIII° Moraliū, 20° cap.^o: *«Sancti omnes quamdiu in hac vita sunt, divinae naturae secreta nondum sicut sunt, contem-plantur, quia nimirum | tunc secreta divinitatis cognoscimus, cum ab huius mundi tumultuosa concupiscentia in mentis nostrae cubacula segregamur»*.

Aliud vero requiritur ut perfecte videat, quod si non adsit, etsi videat, perfecte videre non potest: scilicet quod vis visiva sit in esse suae naturae perfecta et completa. Ad quod duo requiruntur ex parte animae in cuius natura est vis visiva: scilicet quod sit corpori suo unita, et quod corpus cui est unita, sit sic dispositum, ne per ipsum sit aggravata.

Propter primum anima separata, etsi Deum videat, perfecte tamen videre non potest nec perfecte esse beata, quousque corpus suum recipiat, et in ipso perfectionem naturae suae habeat et perfectam operationem visivam exercere valeat, secundum quod de hoc determinat AUGUSTINUS, 12° Super Genesim, | et alias in quadam quaestione de Quolibet exposuimus.

Propter secundum anima in praesenti vita, quantumcumque a sensibus abstracta, in corpore tamen corruptibili existens, quod aggravat animam, Deum perfecte videre aut beata esse perfecte non potest, dicente GREGORIO, V^o Moraliū, 13°: | *«Nos quousque carnis corruptione premimur, nullo modo claritatem divinae potentiae sicut in se incommutabilis manet, videmus, quia acies infirmitatis nostrae non sustinet»*. Quod dixit, non quia videri non possit | sensibus sopitis, sed quia videri non potest quantum | posset, corpore animam non aggravante, quod insinuat per hoc quod dicit, *«claritatem potentiae»*.

QUODLIBET VII

Dico ergo breviter ad quaestionem, quod homo in vita praesenti existens, utens sensibus, Deum videre non potest per speciem suae essentiae, quia carnali amore mentem ad se trahunt ne possit totaliter in se recolligi, quod necessarium est ut Deus videatur per essentiam, sicut dictum est, «*quia nimirum*», ut dicit GREGORIUS, VIII° Moralium, 19°, «*invisibilis conditoris species, repressa omni corporeae visionis imagine, in cubili cordis invenitur*». Fit autem ista repressio, anima ab hac vita subtrahita, vel corpore glorioso suscepto quo anima in sua visione non erit impedita sed magis expedita, vel in sensuum omnimoda subtractione, dicente AUGUSTINO De videndo Deum: «*Nemo potest faciem meam videre et vivere, quia necesse est abstrahi ab hac vita mentem, quando in illius ineffabilitatem visionis assumitur, et cum non sit incredibile quibusdam sanctis nondum iam defunctis, ut sepelienda cadavera remanerent, etiam istam excellentiam revelationis fore concessam*». Hinc etiam dicit GREGORIUS, XIX° Moralium, 23°: «*Quisquis sapientiam, quae Deus est, videt, huic vitae funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Qui enim videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis vel affectu operis ab huius vitae delectationibus tota mente separatur*» etc.

<AD ARGUMENTA>

Per haec patent obiecta utriusque partis.

QUAESTIO 7

UTRUM LAUS VOCALIS BEATORUM ERIT IN GLORIA

Ad quartum, quod sine argumentis proponebatur a latere, an scilicet laus vocalis erit in gloria, dicendum, quod quaestio ista non quaerit nisi quomodo ibi poterunt voces formari, cum non supponatur quod ibi sit medium aeris, in quo nata est vox formari et deferri ad aures audientium. Et est maior dubitatio quomodo ibi erit, quam an erit, quia si esset manifestum quomodo posset ibi formari, non dubitaretur an ibi

esset, sed de plano supponeretur, quia in vita illa gloriosa nihil remanebit imperfectum. Quaelibet autem vis activa imperfecta est secundum quod est in habitu seu in potentia respectu eius quod est, cum est perfecta in suo actu secundo: status enim ille «*sicut dormientis*» est respectu | istius, secundum PHILOSOPHUM, XII° Metaphysicae. | Oportet igitur quod in vita gloriosa omnes vires et corporales et spirituales sint perfecte existentes in suo actu secundo, maxime cum actus secundus est perfectus simpliciter. Quod dico | propter aliquas vires quae ibi non erunt in sua operatione propter imperfectionem eis adnexam, | ut nutritiva, generativa, digestiva, augmentativa, et huiusmodi. Quare, cum propria operatio linguae, dentium et labiorum absque omni imperfectione adnexa sit locutio atque vocum modulatio, sicut est operatio oculorum visio, quemadmodum igitur ibi ponemus sensum visus in sua actione videndi, sic et linguam in sua operatione voces modulandi, quibus mutuo sancti in patria sese alloquantur et concinent hymnos divinae laudis.

Sed quomodo fiet hoc, cum non sit ibi aer inspiratus et respiratus, sine quo | vocis modulatio formari non habet nec deferri, nisi esset exterius diffusus per totum medium, etsi forte formaretur in ore? Ut non valeat, quod volunt aliqui dicere, quod sicut intestina corporum gloriosorum plena erunt aliquo humore, sic guttur trachī <a> arteria et os aere, in quo sancti voces poterunt formare.

Si ergo ponamus caelum empyreum, in quo creduntur victura corpora beatorum, sicut cameram magnam concavitatem habentem intra superficiem, circumdantem circumquaque corpora beatorum, et illam plenam esse aere, et in illo contineri corpora beatorum, tunc quaestio nullam haberet difficultatem. Sed quia nullum elementare corpus nisi gloriosum ibi futurum potius supponitur, quaestio habet difficultatem, in quo formari possit ibi vox, et per quod medium formata deferri, et

hoc maxime supponendo quod substantia empyrei sit solida, non fluxibilis. Si enim fluida esset ad modum aeris, sine difficultate dici posset quod in ipsa vox formaretur, quemadmodum et in aere. Ponendo igitur substantiam empyrei solidam et non intercisam, nec concavitatem habentem, sed totam undique continuam, quomodo vox ibi formabitur?

Et est dicendum quod, istis suppositis, si ibi vox formabitur, | non video quod istud per alium modum potest poni quam dicendo, | quod corpora gloriosa simul erunt cum substantia empyrei, ac si corpora nostra modo essent in aere sine aeris divisione, | sed determinabunt in illo diversos situs. | Quod difficultatem magnam | habet ad praesens.

Sed, ipso supposito, dico quod corpus beati subintrans corpoream substantiam empyrei sine partium alterius divisione, beatus ipse existens in soliditate empyrei potest movere linguam, labia et dentes motibus harmoniacis, quibus moveret illa membra si esset in aere, interceptis absque discontinuatione partibus empyrei, sicut ibi interceptis partibus aeris inter linguam, dentes et labia per ipsarum divisionem. Quare, sicut in partibus aeris interceptis per divisionem, ex harmoniaco contactu dictorum membrorum formatur | vox in aere, similiter dicendum quod formabitur in partibus illis empyrei corporis ex transitu dictorum membrorum per partes empyrei in suis motibus harmoniacis usque ad illas partes interceptas, quasi usque ad illas repercuteret partes aeris, et tunc postquam partes illae vocis sonitum receperint, multiplicant eum per partes continuas circumquaque, toto empyreo corpore resonante in summa melodia. Unde et quidam philosophi posuerunt quod corpora caelestia ex contactu in suis motibus dulcem sonitum redderent, secundum quod recitat ARISTOTELES in II° libro Caeli et mundi.

Sed si dictum illud alicui «videatur *insufficiens*», quia secundum

QUAESTIO 8

determinationem PHILOSOPHI in II° De anima, «Sonus non generatur in aere nisi ex confractione et coartatione aeris per dicta instrumenta naturalia», quae non fiunt in proposito, tunc, cum non habemus quid amplius dicamus ex causis rerum naturalium, recurramus ad miraculum, dicendo quod, sicut miraculose, non naturaliter, sunt ibi gloriosa corpora simul cum corpore empyrei, sic miraculose ex | dictis motibus linguae, dentium et labiorum formatur vox in empyreo, et, ulterius | miraculose generata, | multiplicatur ut ad aures singulorum perveniat.

Cui haec non sufficiunt, apponat de suo quod sibi placuerit.

QUAESTIO 8

UTRUM IN ANGELIS SIT COMPOSITIO EX GENERE ET DIFFERENTIA

| Sequuntur quaesita de creaturis secundum se. Et erat primum et unicum de creaturis spiritualibus, ut de angelis, utrum in angelis sit compositio ex genere et differentia; deinde plurima alia de creaturis materialibus.

Circa primum arguebatur quod sic, | quia species et genus sunt correlativa; sed in angelis est ponere vere species, quia sub una forma plura differentia numero; ergo et in angelis est ponere vere genus, sed non est genus in specie sine differentia, quae addita generi contrahat ipsum ad speciem, et cum eo ipsam constituat; tale autem est compositum ex genere et differentia; ergo etc.

Contra. Ubi sunt genus et differentia componentia et constituentia speciem, quanto species est compositior et plurium differentiarum in se adgregativa, tanto est perfectior, ut patet in homine respectu aliorum

corporalium. Tanto perfectiores ergo essent angeli, quanto compositiores. Consequens falsum est. Ergo etc.]

< SOLUTIO >

Circa quaestionem istam diversae sunt opiniones. Quidam enim putantes sequi PHILOSOPHUM dicunt quod genus non sumitur nisi a materia, quia communitas generis sequitur communitatem materiae, secundum illud quod dicit PHILOSOPHUS, V^o Metaphysicae, cap.^o De uno: «*Unum etiam | dicuntur, quorum genus est unum, et differunt per differentias subiectas ei, sicut homo et equus et canis. Et prope istum modum est dicere quod materia est una*». Unde dicunt quod, quae non communicant in materia, non habent genus commune. Quod confirmant per illud quod dicit PHILOSOPHUS in eodem, cap.^o De genere: «*Et dicuntur diversa genere | quorum subiectum primum est diversum, et non alterantur unum in alterum, neque utrumque in aliud*». Et appellat ibi primum subiectum «*primam materiam*». Unde dicit ibi COMMENTATOR «*Quae enim alterantur ad invicem, | habent eandem materiam, et quae alterantur ad idem, habent illud pro materia*». Propter quod etiam PHILOSOPHUS dicit in fine Xⁱ Metaphysicae quod «*corruptibile et incorruptibile non sunt unius generis, sed necesse est quod sint alia secundum genus*». Quod volunt aliqui exponere de genere, subiecto non praedicabili; quod non possunt, quia ibi dicit quod «*non collocantur sub uno genere*», collocatio autem sub genere non intelligitur nisi de genere praedicabili. Unde et ibidem dicit COMMENTATOR quod «*magis differunt quam opposita in genere*». Propter quod videtur ab illis remove rationem generis, quia | non habent materiam communem duabus

differentiis contrariis, quibus differunt corruptibile et incorruptibile; | dicit enim ibi COMMENTATOR quod sunt «*contraria substantialia, quae non sunt in eodem genere*». Et, sicut videtur, PHILOSOPHUS non ponit rationem generis nisi in eis, quorum est materia communis contrariorum. Quare cum illa multo minus est in angelis quam in corporibus caelestibus, de quibus loquitur in sermone iam dicto, nullo ergo modo, ut dicunt, est in angelis ponere genus, aut generis communitatem, et si non genus, neque differentiam, dicente PHILOSOPHO, V^o Metaphysicae, in cap.^o De elemento: «*Quod habet differentiam, habet genus*». Et ita nec compositum ex genere et differentia.

Isti respondent ad argumentum primum, dicendo quod species habet duplicem habitudinem: unam ad superius, aliam ad inferius, et ex utraque comparatione habet rationem speciei in corruptibilibus; sed in angelis, si ponatur ibi species | possibilis multiplicari in plura individua, erit ibi species solum comparatione ad inferius; et sic secundum illos in angelis est ponere speciem ex comparatione ad individua diversa inferiora, non autem ex comparatione ad superius, et ita est in angelis species sine genere. Dicerent etiam philosophi non esse proprie | rationem speciei in angelis ex comparatione ad individua, quia non ponunt formam separatam nec subsistere nec posse subsistere, nisi in unico supposito.

Sed hoc nullo modo potest stare, quoniam diversitas rerum non impedit identitatem generis saltem logici, dum tamen una communis intentio prima possit ab illis | abstrahi, secundum eundem modum essendi generalissimi. Quantumcumque enim re differunt formae, ut hominis et | lapidis, dum tamen una intentio communis possit ab eis abstrahi, quae non includit in intellectu et ratione sua propria illorum

quibus differunt, illa communicant in genere, et propria quibus distinguuntur, sunt differentiae illorum: haec enim est natura generis et differentiarum. Sed ab homine et angelo est abstrahere unam intentionem | communem substantiae, non aequivocam, quemadmodum ens est aequivocum ad substantiam et accidens sed prima significatione substantiam significat et accidens — substantia autem non significat prima significatione corporalia et incorporalia, — immo quo aliquid | commune distinguitur contra res accidentium. Aliter enim unus modus essendi distinctus, scilicet esse in se, non conveniret eis, quemadmodum unus modus esse in alio indistinctus non convenit quantitati et qualitati, et essent diversa praedicamenta substantiae, sicut sunt diversa praedicamenta accidentium, quod falsum est.

Falsum est ergo id ex quo sequitur, scilicet quod substantia non significat prima significatione aliquid commune ad incorporalia et corporalia. Et constat quod habent aliqua propria quibus distinguuntur extra intentionem substantiae; aliter enim non esset aliquid commune significatum nomine substantiae significatione prima, quemadmodum non est aliquid unum commune significatum nomine entis: nihil enim est in rebus, cui significatione prima non convenit significatio entis. Est ergo substantia ad minus genus ad homines et corporalia, atque ad angelos et incorporalia.

Quare cum, ut dictum est, sua propria sunt ipsorum | differentiae, in angelis ergo necesse est ponere compositum ex genere et differentia, et esse super illos genus aliquod commune cum corporalibus ad minus generalissimum. Multo ergo fortius ipsorum corporalium inter se, scili-

cet corruptibile et incorruptibile, ut substantia sit eis unum genus commune et cadant sub prima eius differentia, qua communiter distinguuntur contra incorporalia. Quae cum genere substantiae necessario facit speciem, et constat quod non specialissimam, quia tunc corpus corruptibile et incorruptibile differrent solo numero et convenirent in forma et specie, sed secundum PHILOSOPHUM in fine X¹, «*impossibile est ut sint formae tales*», id est, secundum COMMENTATOREM, «*eadem forma in specie aeterna et non aeterna*». Facit ergo unam speciem subalternam, quae, sicut est species respectu superioris, sic est genus respectu inferiorum. Et sic corporalia corruptibilia et incorruptibilia non solum sunt in eodem genere generalissimo substantiae, sed etiam subalterno, scilicet corporis simpliciter dicti.

Quod tamen videtur esse contra COMMENTATOREM, qui exponens illud PHILOSOPHI in fine dicti | X¹, «*Diximus modo in eis per nomina*», dicit: «*Dixit hoc quia corruptibile et incorruptibile sunt duae differentiae contrariae, ita quod qui congregat illa, est | eis nomen aequivocum. Et qui loquitur de tali natura, non loquitur nisi de nominibus, quoniam hoc nomen 'corpus', verbi gratia, quod dicitur de corruptibili et incorruptibili, est nomen aequivocum. Et ideo si corpus corruptibile est corpus compositum ex materia et forma, dicetur aequivoce cum materia et forma generabilis et corruptibilis*».

Propter hoc et propter aliud iam dictum, quod scilicet genus sumitur a materia, sciendum quod praeter genus subiectum | quod est materia, duplex distinguitur | genus praedicabile, scilicet naturale et logicum.

Quorum primum dicitur sumi a materia, non tamen excludendo sed potius includendo formam, quia sumitur a forma secundum esse quod habet in materia generabilem et corruptibilem: quod enim dicitur sumi a materia, non intelligitur a materia generaliter, si ponatur materia

in caelestibus corporibus aut etiam in angelis, sed a materia generabilium et corruptibilium tantum, ut iam patebit.

Secundum vero genus, scilicet logicum, dicitur sumi a forma tantum, non excludendo materiam.

Dicitur autem genus naturale sumi a materia, et logicale a forma, quia naturalis considerat formam | generis ut est res praecise, logicus autem ut est intentio prima, et hoc in quantum circa ipsam consideratur intentio secunda quae exprimitur nomine generis, accidit intentioni primae, consideratae ut est «res», | dicente COMMENTATORE super cap.^m De parte: «*Forma secundum quod est genus et differentia, differunt a formis secundum quod sunt formae.* | *Illas enim esse genus aut differentiam est accidens quod accidit eis.*» | Res autem quae est forma generis, cui accidit quod dicatur genus, quocumque modo consideratur, sive naturaliter ut est res, sive logice ut est intentio prima sub intentione secunda, semper in quantum huiusmodi, aliquid imperfectum et incompletum dicit, expectans completionem in specie per formam differentiae, quae est complementum in forma speciei. Propter quod dicit PHILOSOPHUS V^o Metaphysicae, cap.^o De parte, quod «*genus est pars formae*» et «*aliter species pars generis*». Nunc autem forma quaecumque, quod incompletionem habet in esse simpliciori in quantum res est, hoc habet ex eo quod est materialis sive nata esse in materia, quae ex se quid imperfectum et incompletum est, et ideo nata est perfici per formam prius sub ratione imperfecti et incompleti quam perfecti et completi, saltem ordine naturae, licet non temporis, dicente COMMENTATORE super

illud IIⁱ Metaphysicae, «*In fundamento naturae non est aliquid distinctum*»: «*Et dixit hoc, quia declaratum est post, scilicet in VII°, quod 'genus est aliud a materia'*. Genus enim est forma universalis, materia autem est quod in ea non debet esse aliquid in actu omnino. Et ex eis quae recipit, nullam habet formam omnino, neque universalem neque particularem, sed primo recipit formam universalem, et post mediante forma universali recipit formas alias | usque ad individuales. Et est una numero, secundum quod est subiectum formarum individualium, et multa secundum formas, quia dividitur per eas. Et est universaliter similis generi, sed differt a genere, quia est una numero in multis, et esse | eius est in potentia, genus autem est unum in forma media inter actum et potentiam, et in multis. Et ideo genus potest praedicari de pluribus speciebus et individuis illarum specierum, materia autem non potest praedicari de | speciebus generatis ex ea».

Quapropter, si forma accipiat sub ratione incompleti ut res, hoc non est ex natura formae simpliciter et indeterminate acceptae, sed quia est materialis, nata esse in materia. Forma enim specifica non existens in materia generabilium et corruptibilium, sed separata, quanto est simplicior et minus composita etiam ex genere et differentia, et | quanto sub esse simpliciori nata est accipi quantum est ex parte sui, tanto est perfectior et superior in gradu naturae, e contrario ei quod convenit formae existenti in materia generabilium et corruptibilium.

Quanto enim forma talis magis est composita ex genere et differentia, tanto est perfectior et in superiori gradu naturae, et quanto est simplicior et minus composita, tanto in inferiori | gradu est. Et hoc quia in

corruptibilibus illud quod habet plures differentias et per hoc est compositius, virtute continet differentiam simplicioris et minus compositi, sive illud minus compositum fuerit ipsum genus subalternum divisum, sive aliqua species conditisa sub eodem genere, et cum hoc aliam vel alias, et non e converso. Verbi gratia, corpus mixtum quod compositum est ex genere et differentia, simplicius est et pauciores differentias habens quam corpus inanimatum et quam corpus animatum, quae sunt species sub illo et addentes proprias differentias, et est utrumque perfectius in natura, quia continet differentiam corporis mixti, et non e converso. Et similiter corpus mixtum animatum est compositius et perfectius quam mixtum inanimatum, quia continet virtute differentiam mixti inanimati, et cum hoc addit aliam differentiam propriam.

In incorruptibilibus autem illud quod habet plures differentias et per hoc est magis compositum, non sic potest dici perfectius quam illud quod habet pauciores, quia in numero illarum plurium differentiarum non includitur virtute differentia completiva eius quod | habet pauciores, sed potius e converso, licet semper in incorruptibilibus species habens plures differentias, perfectior sit suo genere, habente pauciores, sicut etiam dictum est in corruptibilibus. Unde etiam forma corporalis incorruptibile, quanto consistit in esse simpliciori, | tanto et perfectiori, et ideo in divisione entium, ubi primo sistit in aliquo reali extra materiam generabilium et corruptibilium, illud est simplicissimum, et ideo perfectissimum.

Cum enim ens communissime acceptum dividitur, prima divisio est solummodo vocis in significationes, ut cum dicitur entium aliud increatum, aliud vero creatum. In ente autem increato stat divisio in uno latere, et est omnium simplicissimum et perfectissimum quod non est nisi ipsum esse. Ens vero creatum est aliquid cui convenit esse, in quo

prima divisio non est penes rem sed penes modos essendi, | in esse in se, quod est proprium substantiae, et esse in alio, quod est proprium accidentium | absolutorum, et esse ad aliud, quod est proprium respectuum, secundum quod habitum est supra.

Post hanc autem divisionem in praedicamento substantiae accipitur forma logicae sub ratione incompleti ut est intentio prima, cui accidit intentio secunda, scilicet generis generalissimi, quod non est ex natura formae secundum se, nec ab aliquo esse eius in materia, sed ab opere rationis. Propter quod in generalissimum substantiae non est genus naturae, sed logicum tantum. In quo, quia est solum quid intentionis, nullus est status creaturae in substantia simpliciter, ut aliqua sit substantia tantum sistens in simplicitate formae generis, | sed oportet, ad hoc ut sistat, formam generis, quae est | incompletum quid rationis, determinari per differentiam ex utroque latere divisionis | substantiae, ut quidquid contineatur sub genere substantiae, necessario sit | compositum ad minus ex forma generis et differentiae logicali acceptione, ut omne quod habet genus, habeat differentiam, et e converso.

Nec est contrarium quod dicit PHILOSOPHUS, V^o Metaphysicae, cap.^o De elemento: «*Quod habet genus, non habet differentiam necessario*», quia, secundum COMMENTATOREM, «*extendit nomen generis ad communitatem unius et entis, quae non habent differentias per quas dividuntur, quia non dicuntur univoce*».

Divisione autem substantiae facta logice per differentias in substantiam incorpoream et corpoream, constitutum in utroque latere naturaliter natum est sistere primo in aliquo perfectissimo et simplicissimo sub

genere, ut non sit adhuc accipere genus naturae in primis dividendis substantiam. Unde dividendo ex latere substantiae corporeae, corpus est genus logicum tantum, non naturale, et dividitur in corpus incorruptibile et corruptibile.]

Et patet quod huic non est contrarium illud quod iam inductum est de PHILOSOPHO et COMMENTATORE, quod corpus non est univocum ad corruptibile et incorruptibile, verum est tamquam genus naturae, quia in genere naturae non conveniunt, quia non sunt circa eandem materiam differentiae eorum, sed unum eorum pertinet ad genus naturae, alterum vero non, secundum praedicta. Est tamen univocum ad illa tamquam genus logicum, quia significat communem intentionem realem ad illa duo, quae non habent aliquam rationem incompleti ex natura rei ad illa, sed solum ex consideratione intellectus, ut patet ex dictis. Et dividitur per differentias, quarum una ex uno latere cum genere quod est corpus simpliciter, constituit corpus corruptibile, ex alio vero latere constituit corpus incorruptibile. Quorum utrumque genus logicum est ad ea quae sub ipso continentur, propter incompletionem intentionis communis ad contenta.

Sed primum illorum cum hoc est genus naturae, quia non solum habet incompletionem rei significatae ex opere intellectus, sed etiam ex natura rei, quia, ubi primo stat divisio, nata est stare in aliquo incompletissimo, ex quocumque latere procedat, et divisum ex uno latere est simplicius et imperfectius, in alio vero latere perfectius est et compositius. Et est in ipso perfectiori semper virtute id quod est perfectionis in alio, ut si corpus corruptibile dividatur in simplex et mixtum, mixtum habet in se virtute quidquid est in simplici. Si simplex subdividatur per duas differentias, stat primo divisio in illo elementari

corpore simplici, quod habet formam incompletissimam, cuius | virtus est in eo quod cadit sub alio | membro divisionis, et addit rationem propriae differentiae. Similiter, si corpus mixtum dividatur in animatum et in inanimatum, animatum habet in se virtute quod habet inanimatum, et addit rationem propriae differentiae. Et similiter, si animatum per vegetabile tantum et sensibile, in sensibili est virtute vegetabile, non e converso, et addit propriam differentiam. Ita quod | semper in magis composito est duplex nobilitas, et propriae differentiae, et quia illud quod est virtute in ipso de altero, nobilius in ipso est quam in altero, quemadmodum in sensibili vegetabile nobilius est quam in vegetabili tantum; quod totum contingit, ut dictum est, ratione materiae. Propter quod in talibus genus dicitur sumi ex parte materiae, non quia materia completivum est in significatione generis, sed quia ratio incompletioris in quo nata est primo | stare ratio generis et a quo abstrahitur, contingit, ut dictum est, ex parte materiae, quae de se indeterminatum quid est, quemadmodum et genus et maxime supremum: in hoc enim conveniunt genus et materia, licet in alio differant, ut dictum est supra.]

Cum vero corpus | simpliciter, quod est genus logicum, tantum cadit in divisione ex latere corporis incorruptibilis, illud, adhuc si dividatur per species, semper est genus logicum tantum, et stat divisio prima in eo quod est corpus caeleste incorruptibile perfectissimum. Et si divisio in alio latere stat, ipsa stat per additionem differentiae, quae, addendo rationem alicuius maioris compositionis, addit rationem imperfectionis, non respectu generis sed respectu speciei condivisae.

Ut contrario modo se habent differentiae in latere corporis incorruptibilis et corruptibilis, quia in latere corruptibilis, ponendo maiorem compositionem, maiorem perfectionem ponunt, in latere vero corporis incorruptibilis e contrario maiorem imperfectionem. Quod si hoc contingit in corpore incorruptibili, quia non habet materiam quae

primo nata est recipere formam sub esse incompletissimo, multo fortius hoc contingit in latere substantiae spiritualis incorporeae, quae aut nullo modo habet materiam, aut multo magis recedentem a natura materiae generabilium et corruptibilium, quam recedat materia corporum supercaelestium.

Sed de substantia illa in summa | satis responsum est ad quaestionem propositam, quod habet compositionem ex genere saltem generalissimo et differentia ei superaddita, sive stet in unica specie et etiam in unico supposito, sive in pluribus suppositis sub illa specie, sive in pluribus et | diversis speciebus, quocumque modo accipiantur.

Sed, | ut credo, hoc non sufficit intentioni quaerentis. Volebat enim scire, ut credo, distinctionem angelorum inter se sub generalissimo, scilicet utrum aliqui sint differentes inter se genere, an specie tantum, an numero tantum, et quomodo in eis accipiantur genus et species.

Et est sciendum quod quaedam opinio ponit sub genere substantiae statim stare angelicam naturam, in una specie specialissima composita ex forma generis generalissimi et unica differentia, et quod singuli angeli | inter se non differrent nisi numero. Et erat opinio IOANNIS DAMASCENI in libro De duplici natura et una persona Christi ad IOANNEM episcopum Laodiciae, ubi scribit sic in principio libri: «*Unaquaeque species una natura est, velut omnes angeli una natura sunt, et omnes homines una natura sunt, et unusquisque angelus hypostasis est,*» et expressius aliquantulum post: «*Incorporeum hic dico velut animam, angelum, daemonem. Unumquodque horum species specialissima est.*»

Quod non potest stare, cum in individuis sub eadem specie non sit ordo nisi accidentalis. Non ergo esset ordo in angelis secundum gradus substantiales naturarum, sed solum secundum gradus gratiarum acci-

dentales, quod est contra sanctos, et maxime contra illud quod beatus GREGORIUS dicit de excellentia Luciferi super ceteros angelos, et qui steterunt et qui ceciderunt, XXXIII° Moralium in fine, «*Quid ille nisi unus ex caelestibus spiritibus, et quod adhuc maius est, | summus?*» Et constat quod illa consistebat in puris naturalibus.

Sed dicet aliquis quod omnes sunt eiusdem speciei, non obstante quod differant secundum gradus in illa, | quia non est inconueniens speciem substantiae suscipere magis | et minus, ut sub eadem specie unus angelus sit magis intellectualis et limpidioris intelligentiae naturalis quam alter, licet omnes in quantum intellectuales sunt, eiusdem speciei sint.

Quod non potest stare. Quamvis enim poneremus in substantia magis et minus, aliter tamen quam in accidentibus, quia in accidentibus contingit fieri motum circa idem numero ab eo quod est magis in id quod est minus, et e converso, quod non contingit in substantiis, quemadmodum alias determinavimus in quadam quaestione de magis et minus, hoc non posset poni secundum eandem speciem, quoniam in quolibet gradu angelorum ponimus diversos angelos numero differentes, secundum quod dicit DAMASCENUS in libro supradicto: «*secundum unumquemque ordinem angelicarum virtutum differentes hypostases condidit*». | Aut si non essent, possibile tamen esset quod Deus eos faceret, secundum quod alias ostendimus | in quaestionibus | aliis de Quolibet.

Quo posito, arguo sic. Angeli unius gradus minus differunt inter se quam angeli diversorum graduum; illa autem non est nisi substantialis differentia. Differentia autem substantialis maior, illa quae est differentium numero, non videtur esse nisi differentium specie. Si ergo sint

gradus in substantia, non video quomodo non sit differentia specifica. Non videtur igitur mihi, quin in angelis debent poni diversae species, ut substantia incorporea non sit species specialissima sed subalterna.)

Sed tunc restat quaestio: quomodo per differentias descendat in species? Et est dicendum quod in hoc nulla est difficultas, nisi ex hoc quod non sumus assueti loqui nisi de genere naturae circa generabilia et corruptibilia, in quibus | describitur arbor PORPHYRII, ubi differentia semper addit aliquid perfectionis super speciem, et ponit gradum perfectionis novum cum novo gradu compositionis. Quod tamen non est necessarium secundum artem PHILOSOPHI, VIII° Metaphysicae, ubi comparat definitiones numeris: quod sicut unitas addita vel | subtracta variat numerum, sic et differentia subtracta vel addita variat speciem et definitionem. Nec est in hoc differentia, sive differentia addita respectu sui condivisi ponat gradum dignitatis cum maiori compositione, sive indignitatis: illud enim semper contingit in materialibus generabilibus et corruptibilibus, istud autem in aliis, ut visum est in incorruptibilibus.

Unde in angelis ponimus verum genus logicum, licet non naturale, ut substantiam incorpoream quae circumloquitur proximum genus subalternum, intelligamus quandam intentionem primam rationis indeterminatam, cui adduntur duae differentiae, quarum una est nobilior altera. Semper enim in qualibet divisione contrariorum est ponere vilius extremum contrarietatis, et nobilius, et hoc inter se comparando ipsa contraria, licet respectu generis in quantum est quid indeterminatum, aliquid nobilitatis quaelibet earum ponit super illud.

Sicut ergo in generabilibus et corruptibilibus descendit genus in species per differentias duas, nobiliorem scilicet et vilior, consti-

tuendo duas species quarum illa quae constituitur per vilio-
 rem differentiam, sistit in esse simplici, et illa quae constituitur per nobiliorem
 differentiam, fertur in ulteriorem compositionem, continendo id quod
 nobilitatis superaddit generi differentia | constitutiva alterius speciei,
 etiam sub nobiliori gradu, et cum hoc addendo aliquid nobilitatis
 ulterioris de ratione formali propriae differentiae, sic absque omni
 inconvenienti, immo secundum exigentiam naturae rei, in spiritualibus,
 sicut etiam dictum est in corporibus incorruptilibus, descendit genus
 substantiae incorporeae in duas species primas per differentias duas,
 nobiliorem scilicet et vilio-rem, quarum specierum illa quae constituitur
 per nobiliorem differentiam, statim sub unica specie specialis-
 sima sistit in esse simplici, et etiam in perfectiori gradu naturae. Quae si non
 statim sisteret constituendo speciem specialissimam, assumendo | ulte-
 riorem differentiam esset maioris compositionis et inferioris gradus
 quam statim sistendo, quod esset inconveniens, quemadmodum, si
 animal rationale ulteriorem differentiam posset assumere et non descen-
 deret, deficeret species nobilior | homine. Et sic stat illa prima species
 composita ad minus ex forma generis generalissimi et duplici differentia
 superaddita. Et illa quae constituitur per differentiam minus nobilem,
 etiam si statim staret constituendo unam speciem specialissimam,
 esset aequae simplex, sed inferioris gradus illa alia, et esset in specie
 superioris gradus quidquid esset in specie inferioris gradus, et non e
 converso.

Si autem non statim sistit, quod ponendum est ut habeamus omnes
 gradus et species angelorum, ad minus secundum novem ordines, tunc
 illa differentia minus nobilis cum genere constituit genus subalternum,
 cui addendae sunt duae differentiae: una nobilior, quae statim stat in

secunda specie specialissima, | habens in se formam generis generalissimi cum triplici differentia; et altera ignobilior, quae facit genus subalternum. Cui similiter | addendae sunt duae differentiae, quibus simili modo constituentur duae species usque ad ultimas duas simul stantes in specialissimo, quae totidem habebunt differentias, tot scilicet una quot alia, sed illa erit gradus inferioris quae per viliores differentias constituetur, quemadmodum contingit e contrario circa species generabilium et corruptibilium, et semper species quae sistit per nobiliorem | differentiam, habet quidquid nobilitatis importatur per viliores et amplius, sicut et contingit in generabilibus et corruptibilibus.

Et est advertendum quod in ista linea, quia diversis differentiis non respondent diversae operationes, quemadmodum in generabilibus diversae operationes respondent elemento mixto secundum quod est mixtum, simpliciter vegetabili, similiter sensibili et rationali, sed una tantum operatio intelligendi, quia omnes constituunt species naturae intellectualis, ideo diversitas istarum specierum secundum gradus non debet intelligi ad modum quo sumitur differentia elementi mixti, vegetabilis, sensibilis, et rationalis, sed ad modum quo in animalibus perfectis habentibus omnes sensus sumeretur differentia graduum et specierum propter operationes differentes omnium sensuum, vel plurium, vel unius tantum, puta visus. Ut si divisio animalis sensibilis bruti descendat usque ad sensibile perfectum habens omnes sensus, et illud constituamus genus subalternum et velimus dividere, si illud in natura rei inveniremus penes differentiam in limpi- | de videndo, diceremus quod animal | perfectum habet acumen visus limpidissime videndo, excedendo omne aliud in denaria proportionem limpiditatis, puta aquila. Quoddam vero deficit ab illa limpiditate, et illorum quoddam deficit in unitate unica illius denarii, puta vultur, quoddam vero in pluribus, et illorum quoddam in duabus tantum, puta merulus, quoddam in pluribus et sic ulterius usque ad vespertilionem, quae ponatur deficere in octo, et | ultimo ad noctuam, quae ponatur deficere in novem, ultra quae non est defectus sive descensus ulterius, et hoc, agente semper in

QUAESTIO 9

singulis alia et alia anima sensitiva in natura et essentia. Ut sic ponamus ordines angelorum differentes penes formas specificas quoad actum intelligendi, sicut in bruto secundum differentes animas sensitivas specificas ponimus ipsa differre penes actus videndi, et quot sunt gradus, tot sunt differentiae specificae, quae virtute comprehendunt superiores omnes usque ad genus generalissimum.]

<AD ARGUMENTUM>

Per praedicta patet responsio ad argumentum probans quod in angelis non est compositio ex genere et differentia, quia tunc «magis | compositus esset perfectior». Patet enim quod hoc solum est verum in genere naturae usitato circa generabilia et corruptibilia. In genere autem pure logico circa | alia nequaquam est verum, ut visum est.

QUAESTIO 9

UTRUM EX COSTA POSSIBILE FUIT FORMARI MULIEREM SINE MATERIAE ADDITIONE

| Sequuntur quaesita de creaturis materialibus secundum se. Et erant quaedam communiter pertinentia ad omnes creaturas materiales, quaedam vero specialiter pertinentia ad hominem.

Circa primum quaere-|bantur quattuor. Duo perti-|nentia ad principium materiale. Primum, ut est principium generationis: utrum ex costa possibile fuit formari mulierem sine materiae additione. Secundum, ut est principium transmutationis: utrum transmutatio aliqua possit fieri sine subiecta materia. Et duo alia circa numerum, qui est accidens quoddam consequens materiam, et proponebantur sine argumentis. Primum de quadam eius appropriatione, scilicet quare trigesimus ab expositoribus sacris appropriatur maritatis, sexagesimus viduis, centenarius vero virginibus. Secundum erat de trigesimi et sexagesimi formatione, quare dicuntur transire a dextra in laevam.]

Circa primum arguitur quod sic, quia quando aliqua sunt, quorum

utrumque in se habet aliqua infinita, quantum potest fieri ex uno, et ex altero; sed tam materia minima quam maxima aeque habent partes infinitas; quare, si ex magna materia potuit fieri mulier, et ex parva; ergo etc.

In contrarium est, quia tunc ex minima scintilla ignis posset fieri unus globus vel una gleba terrae, quod falsum est.]

<SOLUTIO>

Dicendum quod quaestio ista quaerit de principio materiali quoad potentiam passivam generandi mulierem ex ea. Et quia materia costae dupliciter potest considerari, uno modo secundum se, ut est materia simpliciter, alio modo ut est sub dispositionibus et proprietatibus costae aut aliarum dispositionum et qualitatuum materialium, et differunt isti modi considerandi eam — primus enim modus pertinet principaliter ad considerationem metaphysici, secundus vero ad considerationem naturalis sive physici.

Si igitur consideremus materiam primo modo, sic dico quod, quantum est ex ratione principii materialis existentis in costa, aequaliter possibile est formari mulierem de costa sine materiae alterius additione, et cum eius additione, quia ad tot et tanta est in potentia minima pars materiae, et tota simul, quia in principio materiali nulla est differentia, nihil distinctum neque determinatum, secundum PHILOSOPHUM et COMMENTATOREM II° Metaphysicae, et habitum est in praecedente quaestione. Per hunc enim modum materia minimae scintillae sufficiens est ad formandum de ea totam molem mundi, sed hoc non nisi respectu agentis supernaturalis, qui potest agere aliquid ex materia secundum

QUAESTIO 9

quod materia est absolute, non secundum rationes dispositionum naturalium in ea, quia quod magis est, potest agere non ex praeiacente materia. Respectu vero agentis naturalis, materia secundum quod materia, non est in potentia ut aliquid fiat ex ea, quia agens naturale nihil natum est agere ex nuda materia, neque ex ea secundum quod materia est simpliciter, sed solum secundum quod est sub dispositionibus naturalibus, et non nisi iuxta modum illarum dispositionum, ita quod, quamquam ipsa materia secundum se esset in potentia ad aliquid, agens tamen naturale nihil posset agere ex ea nisi ut sub dispositionibus naturalibus, ut iam dicitur. Aliter enim non est materia naturalis, nisi scilicet ut est sub quibusdam dispositionibus naturalibus.

Si vero consideremus materiam secundo modo, scilicet ut est sub dispositione dimensionum et densitatis costae, sic subdistinguendum est de modo formandi mulierem de ea. Aut enim est intentio quaestionis de modo formandi mulierem secundum modum et cursum actionis | naturalis, aut secundum modum et cursum actionis supernaturalis.

Si primo modo, sic subdistinguendum, quia modus formandi aliquid secundum cursum actionis naturalis potest intelligi vel ex parte principii materialis, vel ex parte ipsius agentis.

Si autem modus intelligatur ex parte principii materialis, sic formatio dicitur fieri secundum | cursum actionis naturalis, quando secundum pluralitatem naturalem illarum dispositionum | formatur id quod formatur | de materia illa. Actio enim secundum cursum naturae procedens nihil producit ex materia, nisi secundum pluralitatem naturalem dispositionum naturalium existentium in materia.

Isto autem modo dico quod simpliciter impossibile est ex costa sine *additione* materiae fieri mulierem, quia de materia sub *minori* quantitate secundum cursum naturae *non* est | natum *fieri maius* sine materiae *additione*, nisi *per rarefactionem*, ita quod manente eadem et aequali densitate, impossibile est omnino | quod secundum cursum et modum actionis naturalis de minori fiat maius, quod sit aequalis densitatis cum minore. Et si hoc simpliciter est impossibile ex parte materiae, omni-|no est impossibile respectu cuiusque agentis, ut scilicet secundum | cursum actionis naturalis faciat illud ex materia, quia si sic faceret ex ea, possibile erit illud sic fieri ex ea. Et per hunc modum non solum impossibile est materiam alicuius elementi esse materiam totius mundi, sed etiam est impossibile quod ex determinato raro fiat determinatum densum, ut ex uno pugillo ignis unus pugillus terrae, aut ex uno | pugillo terrae plus quam mille ignis. Determinatum est enim per naturam, in quali proportionem tantum densum natum est fieri de tanto raro, et e converso, et hoc diversimode, secundum quod rarum et densum habet esse diversimode cum diversis formis elementi | vel mixti, ut quod ex uno pugillo terrae actione procedente secundum cursum naturae nec plus possent fieri quam decem aquae, et e converso unus pugillus terrae non posset fieri ex paucioribus quam decem aquae. Et secundum eundem modum se habet aqua ad aerem et aer ad ignem, ut fiat semper processus secundum decuplum, et hoc in simplicibus ele-
mentis. In mixtis autem, sive generetur ex alio mixto sive ex elemento, similiter est determinata proportio in natura, ex quanto denso quantum rarum natum est generari, et e converso, et hoc diversimode secundum diversitatem formae substantialis eius quod generatur, et eius ex quo

habet generari. Unde secundum PHILOSOPHUM, IV° Physicorum, in fine cap.¹ De vacuo, «*rarum et densum sunt principium omnis naturalis transmutationis, secundum quod eas sequuntur aliae quattuor quae sunt grave, leve, molle, durum. Grave enim et durum densa videntur, et e contra rara, leveque et molle. Et secundum grave et leve sunt activa motus localis, secundum molle et durum, omnis passionis naturalis*».

Si autem modus formandi aliquid secundum cursum naturalem intelligatur ex parte actionis, tunc formatio dicitur fieri secundum cursum actionis naturalis, quando fit in tempore debito naturae, quae non quaerit subitas mutationes fieri, nec eas facere potest nisi ut sunt fines, sive in finibus aliarum transmutationum naturalium praecedentium in tempore, secundum quod determinat PHILOSOPHUS in VII° Physicorum.

Isto modo dico quod respectu agentis naturalis nullo modo possibile est mulierem fieri ex costa sine materiae additione, sed hoc non nisi propter modum ex parte materiae iam dictum, secundum quem necesse est agere agens naturale, secundum quem, ut dictum est, omnino impossibile est fieri mulierem ex costa sine additione a quocumque agente.

Respectu vero agentis supernaturalis bene possibile est | ex costa sine additione materiae fieri mulierem. Potest enim Deus agere mulierem sine additione ex costa, non modo naturae quantum est ex parte costae, non | agendo scilicet secundum dispositiones rari et densi, sed agendo secundum naturam potentiae materiae simpliciter, et agendo in tempore modo naturae. Sed tunc erit solum miraculum ex parte densi, densum scilicet manens in eadem dispositione densi extendendo secundum extensionem dimensionum maiorum ex minoribus.

Si vero consideremus materiam ut sub dispositione dimensionum et densitatis costae, et intendat quaestio formationem mulieris fieri secun-

QUODLIBET VII

dum cursum actionis supernaturalis, sic iterum solummodo ex costa sine materiae additione possibile est formari mulierem respectu agentis supernaturalis subito, scilicet costam | in mulierem transformando. Sed tunc concurrit duplex miraculum: unum iam dictum ex parte dimensionum, alterum vero ex parte subditae actionis.

<AD ARGUMENTA>

Per iam dicta patet quomodo ambo argumenta procedunt secundum diversas vias.

QUAESTIO 10

UTRUM TRANSMUTATIO ALIQUA POSSIT FIERI SINE SUBIECTA MATERIA

| Circa secundum arguitur quod nulla transmutatio possit fieri sine materia, quoniam impossibile est transmutari nisi potentia transmutabile; non autem est potentia transmutabile, nisi «*subiectum contrariis a quo et in quod fit transmutatio*», secundum PHILOSOPHUM in 1° Physicorum; illud | autem non est nisi materia, | secundum ipsum ibidem; ergo etc.

Contrarium apparet in sacramento altaris, ubi dimensiones sunt sine materia subiecta, et tamen in ipsas fit transmutatio et ab ipsis, quia extenduntur et contrahuntur; quae contractio et extensio sunt transmutationes in quantitatem et a quantitate. |

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc: | circa species sacramenti altaris debemus advertere duplicem transmutationem, unam quae est circa qualitates, aliam circa situs secundum | locum. Et circa qualitates quandam circa qualitates de tertia specie qualitatis, quae sunt album, nigrum, calidum et frigidum; et aliam quae est circa qualitates de quarta specie qualitatis, quae sunt rarum, densum.

Loquendo de prima transmutatione, quae est secundum locum aut situm, illa non requirit materiam naturalem generabilium et corruptibilium, nisi sit in motu recto propter dispositiones gravis et levis quae mediante raro et denso sequuntur materiam, ut dictum est, quia motus secundum situm circularis est in caelestibus sine tali materia, et si sit ibi materia, «*illa non est nisi in potentia ad ubi*», ut dicit AVERROES in *De substantia orbis*.

In speciebus ergo sacramenti dico quod potest esse transmutatio sine materia, sed non secundum cursum et modum naturae, in quantum non est ibi materia; est tamen secundum cursum et modum naturae, in quantum ibi manet grave aut leve sine materia, quae sunt proximae dispositiones ad naturalem transmutationem rectam secundum locum,

quae tamen non est penitus sine subiecto, quia dimensiones sunt per se huius transmutationis subiectum, non minus quam si essent in materia; unde corpus caeleste, si non haberet omnino materiam et esset penitus dimensio separata, nihil minus transmutaretur naturaliter secundum locum, virtute existente in dimensionibus illis ad illum motum, quam modo si habet materiam.

Et consimiliter fit circa illas species transmutatio secundum qualitates de tertia specie qualitatis, cuius subiectum est quantitas dimensionum separatarum habentium in se ad hoc vim et virtutem materiae, qualem haberent si essent in materia. Universaliter enim, ut alias determinavi, tota vis quae nata esset esse in composito substantiali sub dimensionibus sive ad agendum sive ad patiendum, virtute divina quae eas separat, maneret in ipsa, et quoad hoc quod non est ibi materia, solummodo est illa transmutatio supernaturalis.

Et similiter fit quoad transmutationem circa illas de quarta specie qualitatis, quae sunt rarum et densum, praeter duo, quorum unum est quod circa rarum et densum non fit naturalis transmutatio nisi per accidens: per se enim non fit nisi circa sensibilia de tertia specie qualitatis, secundum PHILOSOPHUM in VII° Physicorum. Alterum vero est, quod ad transmutationem secundum rarum et densum sequitur per accidens transmutatio secundum quantitatem a maiori in minus, et e converso. Ubi illa transmutatio quae est secundum quantitatem, licet non sit verum augmentum, est tamen circa quantitatem, et in quantitatem sicut in terminum ad quem, et a quantitate sicut a termino a quo, et hoc penitus absque subiecto nisi per accidens, cum tamen omnes aliae sunt per se in ipsa quantitate ut in subiecto. Per accidens enim non est inconueniens quod idem sit subiectum transmutationis, et terminus a quo, atque terminus ad quem, et hoc non secundum eandem

QUAESTIO 11

rationem, | quia dimensio, | ut est determinata, terminus est a quo et ad quem, ut vero est indeterminata, subiectum est commune manens sub utroque terminorum. Ut sic huiusmodi transmutatio sit naturalis et modo naturae: praeter hoc quod non est ex potentia materiae, est tamen ex potentia dimensionum indeterminatarum, quae in se quoad hoc retinent vim materiae.

<AD ARGUMENTA>

Per hoc patet obiectum primum, dicendo quod hic in transmutatione circa species est subiectum et potentia transmutabile, quod, licet non sit materia, ut ideo non sit illa transmutatio penitus modo naturae, est tamen habens vim materiae, ut secundum hoc sit naturalis et modo materiae, ac si esset in materia.

Per dicta etiam patet inspicienti ad obiectum in oppositum.|

QUAESTIO 11

QUARE TRIGESIMUS AB EXPOSITORIBUS SACRIS APPROPRIATUR MARITATIS,
SEXAGESIMUS VIDUIS, CENTENARIUS VERO VIRGINIBUS

| Ad tertiam quaestionem, propositam sine argumentis, dicendum quod numeri dicti non appropriantur dictis statibus ex aliqua natura rei, sed ex similitudine et proportionem quadam in illorum numerorum compositione, et vivendi modo in illis statibus.|

Est igitur intelligendum quod duplex est modus vivendi, secundum quod est vita activa et vita contemplativa. Quarum secunda pertinet per se ad vitam | beatam in futura gloria, prima vero | ad | vitam miseram

in praesenti tristitia, et quarum prima inchoata fuit quodam modo in vita beata status innocentiae in paradiso terrestri, sed intermissa, homine de paradiso expulso, ut oporteat ipsum tribulari in vita activa, quae deducitur per fidem, et bona virtutum opera secundum decem decalogi mandata, per quorum observantiam revertitur ad contemplanda aeterna.

Activa autem vita imperfecta est ex genere suo respectu contemplativae, et habet duplicem statum, infimum qui est coniugatorum, et superiorem qui est continentium post connubium, super quem est supremus virginum, quorum munditia congruens est statui contemplantium.)

Quia igitur infimus gradus vitae activae consistit in decalogi observantia ex fide trinitatis, ut opera procedant ex fide, et fides vivificetur per opera, et sic ternarius fidei quasi multiplicatur per denarium mandatorum, multiplicatio autem denarii per ternarium et e converso, exsurgit in trigesimum numerum. Quia igitur infimus gradus | vitae activae consistit in decalogi observantia ex fide trinitatis, sine qua non est salus, ideo trigesimus infimo statui in ecclesia, cuiusmodi est coniugatorum, appropriatur, quasi illorum qui regulariter observare non sufficiunt nisi decalogum, multiplicatum per ternarium fidei trinitatis.

Quia vero gradus superior post istum in vita activa non solum in decalogi observantia simplici in fide trinitatis consistit, sed in illorum observantia perfecta, perfectio autem operum per senarium intelligitur, quia secundum legem sex diebus quibus licet operari, tota praesens vita decurrit, in perfecta autem observantia opera perfectionem generant, et ex perfectione generata opera perfecta procedunt, et sic senarius perfectus quasi multiplicatur per denarium operum, multiplicatio autem denarii per senarium, et e converso, exsurgit in sexagesimum numerum. Quia igitur secundus gradus vitae activae consistit in perfecta decalogi observantia, ideo sexagesimus | statui viduali, qui est secundus post maritalem, appropriatur.

Quia vero status sive gradus superior istis ab actione transfert se ad

QUAESTIO 12

contemplationem, in qua vitae humanae perfectio consummatur, et quiescit in id ipsum per contemplationem aeternorum, quasi denario mandatorum in se ipso deducto, ex qua deductione exsurgit numerus centenarius, propter quod dispositioni vitae perfectae contemplativae in virginibus appropriatur.

Unde dicit beatus GREGORIUS super Ezechielem, parte II^a, homilia 5^a, post medium, «*Fructus | terrae bonae trigesima affert, cum mens perfectionem fidei quae est in trinitate, conceperit. Sexagesima affert, cum vitae bonae opera perfecte protulerit. Centum vero affert, cum ad aeternae vitae contemplationem profecerit.*» Et est ista responsio sive expositio | moralis.

Alia vero est magis litteralis, accepta ex modo formandi numeros designantes dicta praemia. *Trigesimus* enim appropriatur *coniugatis* propter | *molle osculum* digitorum, quibus formatur, qualem solent exercere *coniugati*. *Sexagesimus* autem appropriatur *viduis* propter compressionem digitorum quibus formatur: vita autem viduarum in afflictione et compressionem habet esse. *Centenarius* vero appropriatur virginibus propter *circulum* quem perfecit ubi formatur, quo | *virginalis corona* exprimitur, secundum quod haec omnia habent declarari in quaestione proximo sequente.

QUAESTIO 12

DE TRIGESIMI ET SEXAGESIMI FORMATIONE, QUARE DICUNTUR TRANSIRE A DEXTRA IN LAEVAM

| Ad quartam quaestionem, de transitu numeri trigesimi et sexagesimi Zucc. 4
a dextra in sinistram, quae similiter sine argumentis proponebatur,
dico, prout puto, eam propositam fuisse occasione cuiusdam consimilis
quaestionis determinatae in nostro primo Quolibet, quid scilicet

intendunt HIERONYMUS et BEDA, cum dicunt de «*numero centenario quod transfertur a laeva in dextram*». Hoc ultimum re vera dicunt ambo, sed hic quaesitum non recordor me scriptum vidisse ab aliquo expositorum Sacrae Scripturae.

Supponendo | tamen quod ita sit, sciendum quod numeros transire a laeva in dextram vel e converso, non est dictum propter aliquam naturam ipsorum numerorum vel naturalem convenientiam ipsorum ad dextram aut ad sinistram. Discurrendo enim in formando numeros | super articulos digitorum secundum modos quos expositores, licet occulte, | insinuant, *non est maior ratio quare incipiat in una manu quam in alia*, aut super unum articulum unius digiti quam super alium eiusdem vel alterius digiti, sed totum hoc dictum est et inventum a sanctis propter mysterium differentis praemii expressi per numeros coniugatorum, viduarum et virginum, ut | dictum est in praecedenti quaestione. Unde de tali computatione non loquuntur Glossae acceptae a HIERONYMO et BEDA, nisi ubi est sermo de fructibus, trigesimo scilicet, sexagesimo et centenario, vel aliquo istorum, ut MATTHAEI XIII° super illud «*Alia vero ceciderunt in terram bonam et dederunt fructum, aliud centenarium, aliud sexagesimum, aliud trigesimum*», et MARCI IV°, super illud «*Et afferebat fructum, unum triginta*», Glossa interlinearis: «*in coniugatis*», «*et unum sexaginta*»: Glossa «*in viduis*», «*et unum centum*»: Glossa «*in virginibus*»; et MARCI X^o, super illud «*Qui non accipiat centum tantum*».

Est etiam notandum quod, licet sancti loquantur de illo | modo computandi, quis tamen et qualis sit, non plane exprimunt, propter quod diversimodi assignantur a diversis, nec est aliquis modorum assignandi, contra quem non contingit opponere in aliquo de quo ponentes illum plenam rationem reddere non possunt. De quibus unum in praedicto Quolibet transitorie tetigimus, non multum curantes de quaestione, tamquam paene inutili nisi propter intellectum aliquarum Glossarum. Sed ne aliquid circa illam de contingentibus omittamus, nunc ad declarationem huius quaestionis et | dictorum in illa quaestione, totam materiam utriusque diffusius prosequamur.)

Est igitur sciendum quod dicta computatio secundum plures habet fieri in duabus manibus, et hoc et secundum quosdam incipiendo in manu sinistra per hunc modum, ut videlicet summitas indicis tangens primam iuncturam pollicis sinistrae manus significet unum, tangens vero secundam significet duo, pollicis vero extremitas tangens primam iuncturam indicis in extremitate palmae, significet tres, tangens vero consimiliter primam iuncturam digiti medii significet quattuor, tangens similiter primam iuncturam digiti medii significet quinque, et similiter primam auricularis significet sex, et secundam eiusdem significet septem, et tertiam significet octo, et extremitatem eiusdem significet novem, et deinde extremitatem medii significet decem.

Ulterius autem tangendo extremitatem | medii et indicis etc., procedit

compotus per articulares numeros acceptos per ordinem, qui sunt 20, 30, 40 et sic deinceps usque ad centum, ita quod in summitate digiti medii signentur 20, in summitate indicis 30, et sic procedendo ulterius, sicut procedunt pueri solphizantes, formantur demum in suprema iunctura medii 90. Et sic, ut dicunt, completur compotus in manu sinistra.

Et a sinistra manu proceditur in dextram. Et in prima iunctura pollicis manus dextrae formantur centum, et si ulterius quis velit procedere, in secunda iunctura pollicis formantur 200, et sic procedendo in dextra per centenarios, sicut processum est in sinistra, formantur in ultima iunctura medii 900, et tunc procedendo a dextra in sinistram, in sinistra formatur numerus millenarius, ubi prius formabatur unitas.

Et patet quod in isto modo discurrendi nihil formatur super extremitatem pollicis, sed super iuncturas eius tantum, cum tamen in omnibus aliis digitis formantur numeri tam super extremitates quam super iuncturas, cuius rationem assignet qui poterit.

Secundus modus secundum alios assignatur penes diversas complicationes et erectiones, situsque atque contactus digitorum, sic. Auricularius manus sinistrae, reflexus et tangens medium palmae, signat unum, cui, simili forma coniunctus, medicus signat duo, et medius, simili forma adiunctus eisdem, signat tres, auricularius autem deinde, sursum erectus, signat quattuor, et simili modo erectus medicus signat quinque, deinde medius, pari forma elevatus cum reflexione medici sicut prius, signat sex. Auricularius autem, super palmam in directum protensus, signat septem; medicus octo; medius novem. Summitas indicis, tangens primam iuncturam pollicis inferius, signat decem. Summitas autem

pollicis, impressa inter indicem et medium, sibi copulatis, | signat 20. | Summitas autem indicis, iuncta summitati pollicis, signat 30. Index et pollex, in longum protensi et lateraliter iuncti, signant 40. Pollicis autem articulus superior, curvatus super primam iun-cturam pollicis, signat 50. Index vero, circumcingens partem pollicis sic curvatam, signat 60. Pollex vero, erectus sub indice circumflexo ut prius, ungue tamen eius transeunte medium articulum indicis, signat 70. Pollex, similiter erectus, infigens unguem in medium articulum indicis similiter circumflexi, signat 80. Summitas indicis inflexa secundae iuncturae pollicis, signat 90. | Deinde fiat transitus a sinistra manu in dextram, et ibi signentur centum, ubi in sinistra manu signabantur decem. Et procedetur ulterius per eadem signa in dextra manu sicut in sinistra, et iterum revertitur in sinistram, formando in ea mille, ubi prius formabatur unitas.

Re vera iste modus signandi minus videtur conveniens quam praecedens. Qua ratione enim tres digiti, auricularius, medicus, et medius, circumflexi in medium palmae, et erecti iterum, et iterum protensi super palmam in directum, quilibet illorum signat tres numeros, simili modo index et pollex situati, singuli signare possunt similiter tres, quod non ponit modus iste. Item, sicut contactus pollicis cum indice et medio diversos designat numeros, similiter et contactus similes pollicis cum medio et auriculario aliquos numeros signare possent, quod tamen non ponit iste modus. Item, pluribus aliis modis situs et contactus digitorum possent diversos numeros signare eadem ratione qua praedicti. Nulla ergo est necessitas, ut videtur, in istis modis signandi.

Propter quod dixit aliquis dictum modum «*per digitorum complicationem* esse figmentum | et *falsam imaginationem*», et quod, «*retenta imaginatione quod unus numerorum*, de quibus est quaestio, transeat a

sinistra manu in dextram, et alii duo a dextra in sinistram, impossibile est non errare in expositione dictorum verborum».

Propter quod ponit quod ista *computatio debet intelligi in una manu tantum*, dicendo quod in *pollice* nullius numeri fiat signatio, quia ipse *est numerator*, sed quod solum fit numeratio in quattuor digitis, inter quos, numerantem scilicet | et numeratos, *medius est maximus habens indicem a dextris versus pollicem*, et | *medi <c>um* atque *auricularium a sinistris*. In quolibet autem istorum quattuor digitorum est assignare quattuor puncta, tria in iuncturis et unum in | summitate cuiuslibet. Quo posito, quasi formando numeros omnes in manu dextra, dicit quod in *infima iunctura indicis incipies numerare*, et ibi signabis unum, et in secunda duo, et in tertia tria, et in *summitate eiusdem quattuor*, et in *summitate medii* quinque, et in proxima iunctura eiusdem, sex, et in sequenti, septem, et in infima, octo, et *deinde* | in infima iunctura *medici*, novem, et in sequente, decem, in tertia, 11, in summitate vero eiusdem 12. *Deinde* in summitate *auricularis*, 13, et in proxima iunctura eius, 14 et in secunda 15, in tertia vero 16.

Deinde iterato *incipies ab infima iunctura indicis*, et ibi signabis 17, et sic deinceps, ut prius, usque ad proximam iuncturam summitati *auricularis*, ubi invenies signari 30, in *laeva* scilicet parte respectu medii, cum tamen numeratio *incepit a dextra* parte. Et tunc procedendo ulterius simili modo ut prius, assignabis in secunda iunctura *auricularii* 31, et in tertia 32.

Et adhuc tertio *incipies ab infima iunctura indicis*, et ibi signabis 33, et consimiliter ulterius procedes ut prius, et invenies 60 signari in *summitate medici* et ita in parte sinistra. *Deinde* ulterius procedes, et signabis in summitate *auricularis* 61, et in proxima iunctura 62, et in secunda 63, et in tertia 64.

Et iterum incipies quarto ab indice, ut prius, et signabis ibi 65 et procedes signando et numerando ut prius, et inuenies in infima iunctura auricularis signari 80.

Deinde quinto incipies ab indice, ut prius, et signabis ibi 81, et procedendo ut prius inuenies signari in infima iunctura auricularis 96.

Deinde sexto incipies ab indice et signabis in infima iunctura eius 97, | in secunda 98, in tertia 99, *in summitate vero indicis centum*. Et terminatur compotus in dextra parte in *eodem digito a quo incepit*, faciens *circulum*, propter quod signat *virginum coronam*. Quia vero *sexagesimus* signatur *in summitate medici*, qui brevior est medio et altior auriculari, ideo per illum numerum signatur praemium viduarum, quod est minus praemio virginum, et maius praemio coniugatorum. *Trigesimus* vero signatur in prima iunctura sub *summitate auricularis*, et tenet *rationem uxoris, et medicus rationem mariti*, propter quod ille numerus | *competit coniugatis*.)

Quod ista opinio dicit, «*in eadem manu debere accipi dextram | et laevam, et quod dextra et laeva signant non manus diversas, sed situs in eadem manu diversorum digitorum respectu unius medii inter illos, et quod, retenta imaginatione de dextra et laeva accipienda in diversis manibus, impossibile est non errare in dictorum verborum expositione*», non est verum usquequaque. Quin enim in eadem manu illa accipi possunt, et secundum hoc, ut signatum est, dicta verba exponere, non ab uno, nec tamen ex hoc potest concludi quod exponi non possunt accipiendo dextram et sinistram in diversis manibus, et hoc diversimode secundum duos modos iam expositos, et secundum illum | tertium

modum quem in dicto Quolibet, quaestione 36, exposui. Si enim secundum GREGORIUM et AUGU-|STINUM et alios sacros expositores omnis expositio dictorum sacri canonis recipienda est, dum tamen consona sit fidei et moribus,| multo fortius et quaelibet expositio circa verba expositorum, maxime quando sunt obscura, nec ipsi plane suam intentionem explicant, recipienda est, non autem tamquam mendax aut er-|ronea repellenda, illa tamen magis est amplectanda, quae dictis illorum magis concordat.|

Unde, quod in una manu accipienda sunt dextra et laeva, et non in diversis, hoc plane est contra HIERONYMUM, qui in libro I^o Contra Iovinianum, quem aliqui «Apologicon» vocant, parum post principium dicit sic: «Centenarius numerus, diligenter, quaeso, lector attende, de sinistra | transfertur ad dextram, et eisdem quidem digitis, sed non eadem manu quibus in laeva nuptae signantur et viduae, cir-|culum faciens exprimit virginitatis coronam».

Ubi aliqui forte viderunt falsam litteram, et affirmativam talem «sed in eadem manu», ut tunc sequatur negatio «non quibus in laeva etc.» Et habet falsitatem ista littera et quoad partem affirmativam et quoad partem negativam, quod patet de illa negatione «non quibus etc.», per BEDAM in fine magnae Glossae marginalis | super illud Marci IV°, «Nemo est qui relinquit domum aut fratres etc.»: «qui non accipiat centum tantum». In fine enim affirmat identitatem digitorum dicens sic: «Centenarius, a laeva translatus in dextram, licet eandem in flexu digito- rum videtur tenere figuram quam denarius in laeva, tamen quantitatis magnae supervadit». Ecce quod dicit quia «videtur eandem tenere

figuram in flexu digitorum» et si hoc, ergo et eisdem digitis, ut plene patet in duabus expositionibus praedictis, secundum quod | etiam iam dicitur.

Beatus vero GREGORIUS in II^a parte super Ezechielem, homilia 5^a, post medium, plane exprimit diversitatem manuum, sic dicens, «*Sinistra nostra est vita praesens, dextra vero est vita futura. Et recte per centenarium numerum aeternae vitae contemplatio designatur, quia cum post trigesimum et sexagesimum ad centesimum numerum pervenimus, idem centenarius numerus in dextram transit, fides autem atque operatio adhuc in sinistra est, quia hic adhuc positi, et credimus quod non videmus, et optamus ut videamus. Cum vero iam se animus in contemplatione | vitae aeternae suspenderit, quasi ad dextram manum compotus venit*». Ecce dicit «*quasi ad dextram manum*», non autem quasi ad dexterum latus digiti medii.

Quod autem dicit ista opinio, quod «*retenta imaginatione de sinistra et dextra in diversis manibus, impossibile est in dictorum verborum expositione non errare*», bene verum est quoad assignationem transitus trigesimi et sexagesimi a dextra in sinistram, quia hoc omnino non possunt assignare duae primae expositiones, quia compotum incipiunt a sinistra, in qua formantur trigesimus et sexagesimus, solum autem transitum centenarii a sinistra manu in dextram possunt assignare, ut dictum est. Sed incipiendo compotum in manu dextra, transeundo in sinistram et ab illa iterum revertendo in dextram, secundum illam expositionem quam in alio Quolibet posuimus, absque omni errore

contingit assignare transitum | trigesimi et sexagesimi a dextra in sinistram, et centum a sinistra in dextram.

Quod vero | ista tertia expositio dicit circa appropriationem trigesimi coniugatis, quia «*trigesimus* in prima iunctura sub *summitate auricularis* terminatur, et tenet ille digitus personam uxoris et medi <c> us personam mariti», non est verum, immo coniugati signantur per indicem et pollicem secundum Glossam HIERONYMI interlinearem super illud Marci IV°, «*Et afferebat unum triginta*»; Glossa: «*in coniugatis, quos | signant index et pollex quasi blando osculo iuncti*». Quod etiam innuit HIERONYMUS Contra Iovinianum, dicens sic: «*Triginta referuntur ad nuptias. Nam et ipsa digitorum coniunctio, quasi molli osculo se complexans et foederans, maritum pingit et coniugem*». Huic dicto bene concordant primae duae expositiones, quia ambae dicunt, ut patet inspicienti, eas trigesimum signari per summitatem indicis tactam a pollice.

Modus autem quo ista tertia expositio sexagesimum appropriat viduis, satis competens est, quia «*in summitate medici* signat *sexaginta*», qui propter suam brevitatem deprimitur a medio, et in hoc quo-|ad modum depressionis, licet non quoad modum signationis, concordat prima dictarum expositionum, quia signat sexaginta in secunda iunctura sub extremitate medii, ut patet inspiciendo eam, quae cum iunctura comprimitur a duobus articulis medii quando reflectuntur super eam. Propter quod dicit HIERONYMUS Contra Iovinianum, «*Sexaginta ad*

viduas referuntur, eo quod in angustia et tribulatione sunt positae. Unde et superio-|re digito deprimuntur. Quantoque maior est difficultas expertae quondam, voluptatis illecebris abstinere, tanto maius et prae-mium».

Modus autem quo ista tertia expositio centum appropriat virginibus, non est conveniens, nec congruit dicto HIERONYMI aut BEDAE. Licet enim «*ab eodem digito incipiat in quem terminatur*», ut dicit ista opinio, non tamen in eundem punctum terminatur a quo incipit, ut patet illam expositionem inspiciendo; quod requirit circulus. Discordat etiam a Glossa BEDAE praedicta de centenario, quod «*eandem videtur tenere figuram in flexu digitorum in dextra, quam denarius in laeva*»: quod etiam nullo | modo potest teneri in ista tertia expositione, quia in ea pollex signat centum in summitate indicis, et decem in media iunctura medici. Similiter propter eandem rationem hoc non potest sustinere in prima dictarum expositionum, ut patet inspicienti signationes.

Sed huic dicto omnino concordat secunda expositio. Ut enim patet inspicienti eam, secundum ipsum eisdem digitis | secundum eam inflectionem, licet in alia manu, for-|mantur centum et decem.| Quod intendebat HIERONYMUS, cum dixit «*Centesimus numerus diligenter, quaeso*», ut supra.

Secunda etiam dictarum expositionum nullo modo potest assignare *centesimum fieri circulo exprimente virginum coronam*, quia non incipit a puncto in quem terminatur, ut patet inspicienti.

Si autem aspiciamus illam expositionem quam alias posui, videtur

mihi quod magis sufficiens et compendiosior sit ceteris, quoniam modus computandi quem assignat, nihil omittit ex numeris inter | centenarium numerum et unitatem primam, sicut faciunt duo primi modi, nec omittit aliquam divisionem aut extremitatem in tota manu, in qua non assignat aliquem numerum, sicut facit quilibet dictorum trium modorum, neque pluries revertitur ad signandum plures numeros super idem, sicut facit tertius modus.

Congruit etiam magis dictis expositorum, aut saltem minus repugnat. Quod ut ostendamus, compotum incipere debemus super iuncturas et extremitates pollicis dextrae manus, secundum modum expositum | in dicta quaestione, sed ab alia extremitate pollicis incipiendo quam diximus incipiendum in dicta quaestione. Diximus enim ibi, quod | incipiendum esset a trunco brachii. Hoc enim sufficebat ibi ad ostendendum transitum centenarii, et sufficeret hic ad ostendendum transitum trigesimi et sexagesimi: | quoad hoc enim nulla est differentia, sive incipiatur in trunco brachii, sive super unguem pollicis. Sed incipiendo super unguem pollicis illam expositionem, facilius concordabimus dictis expositorum Sacrae Scripturae. Incipiendo ergo compotum super unguem pollicis dextri exterius, ibi formabimus unitatem, et discurrendo ut ibi descriptum est, revertemur ad summitatem eiusdem pollicis interius, et ibi | per tactum indicis dextri assignabimus 10, et deinde eodem modo super summitatem unguis indicis exterius formabimus 11. Et post discursum, ut prius revertendo ad indicis summitatem interius, ibi per tactum pollicis signabimus 20, et consimili modo primo signabimus super extremitatem medii digiti eiusdem manus exterius 21. Et revertendo super extremitatem eiusdem digiti, per tactum pollicis, indice super pollicem reclinato, signabis trigesimum; et sic ulterius per alios digitos eiusdem manus. In qua, completo compoto in 50, transiemus ad

manum sinistram, signando 51 super unguem pollicis exterius, et discurrendo reverti ad summitatem eius interius, et ibi signare sexagesimum, et consimili modo per omnes digitos alios manus sinistrae, et inveniemus centum formari in summitate interiore auricularii. Et quia isti numeri 10, 20, 30 et ceteri consimiles complentur in singulis digitis, alii vero numeri formantur prius ipsis | in articulis singulis digitorum, ideo in dicta | quaestione illos numeros 10, 20, 30 et ceteros huius <modi> appellamus numeros digitos, et alios maxi-|me usque ad decem, numeros articulos, licet algoristae contrario modo appellare solent eos, dicendo quod numerus articulus est omnis numerus divisibilis in decem partes aequales, digitus vero secundum eos est omnis numerus minor denario.|

Quibus suppositis, patet concordia huius expositionis cum dictis sanctorum. Patet enim quomodo in formatione trigesimi pollex et index coniuncti sunt quasi *molli osculo*, indice scilicet reclinato super pollicem tangentem summitatem mollem digiti medii, quasi ambobus super ipsum recumbentibus ut super lectum mollem, quod apparent dicere interlinearis Glossa, MARCI IV°, et | HIERONYMUS, Contra Iovinianum. Propter quod numerus trigesimus nuptis appropriatur, quia nupti in lecto solent coniungi *molli osculo*. Nec differt hoc in hac expositione et praecedentibus, nisi quod in illis formatur trigesimus ex sola coniunctione pollicis et indicis inter se, hic vero ut ambo coniuncti reclinantur super medium, quod expressius indicat con-|iunctionem maritalem.

Similiter multum concordat ista expositio appropriationi sexagesimi viduis, quia signatur per indicem tangentem summitatem pollicis interius in manu sinistra sine reclamatione super mollem extremitatem interius digiti medii, quasi abstinendo se a commixtione maritali. Quod satis concordat dicto HIERONYMI super hoc, Contra Iovinianum, ut patet inspicienti.

Similiter concordat ista expositio in appropriando centenarium virginibus, iuxta illud dictum HIERONYMI, Contra Iovinianum, «*Centenarius de sinistra transfertur in dextram, eisdem quidem digitis quibus | in laeva signantur nuptae, sed non in eadem manu*», quia ut dictum est, viduae signantur in sinistra in interiori extremitate pollicis tactu indicis sinistri. Centenarius autem, licet primo formatur in interiori extremitate auricularis, translatus tamen in dextram formatur super summitatem pollicis interius per tactum indicis dextri, quasi incipiendo novum modum signandi numeros ab interioribus digitorum, scilicet | super eadem signa quae prius, quemadmodum ibidem prius formabantur decem. Et eisdem quidem digitis, ut dictum est, signabatur viduis sexagesimus in laeva et trigesimus nuptis, sed reclinando super extremitatem medii, in manu tamen dextra. Unde, cum dicit HIERONYMUS «*Quibus in laeva signantur nuptae*», ibi fiat punctatio, ut post pausam sequatur: «*et viduae sed non in eadem manu*».

Huic expositioni etiam concordat quod sequitur in dicto HIERONYMI, «*circulum faciens exprimit virginum coronam*». Iste enim modus compoti facit circulum perfectum et integrum, nec plus nec minus, per omnes digitos et articulos et summitates duarum manuum discurrendo,

quod non facit in aliqua aliarum expositionum, sicut patet inspicienti eas.

Sed unum obest, quod isti expositioni non video posse concordari, quod scilicet dicit illa Glossa, MARCI X^o: «*Centena-rius a laeva translatus in dextram, eandem tenet digitorum inflectionem quam denarius in laeva*». Ubi si non adderet «*in laeva*», concordaret, ut dictum est, sed si «*in laeva*» intelligatur additum, concordari non potest, quia secundum hanc expositionem | decimus in lae-|va formari non habet.

Et sic patet quod, respiciendo omnes dictas quattuor expositiones, extra quas nec vidi nec audivi de alia, nulla earum omnino concordat dictis expositorum. Unde putandum istas quattuor magistrales esse, et dictos expositores habuisse aliam praeter has, quam non explicaverunt, et ideo per dissuetudinem usus nobis remansit incognita.

Sed forte contra istam expositionem aliquis | opponens dicet quod secundum istam expositionem centenarius non transit a laeva in dextram, immo terminatur in sinistra et ibi sistit.

Item | nec | trigesimus transit a dextra in laevam, sed manet in dextra.

Item nec sexagesimus transit a dextra in laevam, quia non | formatur in dextra, nec formatur statim in transitu a dextra in laevam.

Etiam discordat haec expositio omnino illi Glossae marginalis super illud, MATTHAEI XIII°, «*alia vero ceciderunt in terram bonam et dederunt fructum, aliud trigesimum, aliud sexagesimum, aliud centum*», quae dicit sic: «*Triginta referunt ad nuptias; sexaginta ad viduas; centum qui numerus est iam in dextra, vel centum qui transfertur in dextram, significat aeternam beatitudinem. Si quidem triginta et sexaginta conti-*

nentur in laevam, sed centum transit ad dextram». Secundum istam enim expositionem triginta nullo modo continentur in laevam.

Item dicet forte adhuc aliquis, quod pollex habet unum articulum minus quam alii digiti, et ita in eo non sunt nisi quattuor divisiones secundum tres articulos, cum alii habent quinque divisiones inter quattuor articulos, computando extremitates pro divisionibus, ac per hoc in pollice usque ad truncum brachii non possunt signari nisi 8 numeri, cum tamen in aliis digitis possint signari 10, et propter hoc non potest complete formari numerus centenarius in duabus manibus, quia deficiunt 4 numeri. Et ita secundum istum modum computandi non potest dici quod centenarius formatus in laeva transeat in dextram, vel quod statim formetur in dextra.

Et est dicendum ad primum, in quo patebit responsio ad quaestionem propositam, quod secundum modum assignatum in praenominata quaestione determinata a nobis in alio Quolibet, debet intelligi formatio centenarii in manu sinistra, et tunc demum assumpto augmento transitus eius a sinistra in dextram. Secundum enim quod dictum est iam supra, signatio dictorum numerorum sive in una manu sive in duabus non est ex natura numerorum aut manuum, sed ad designandum in exemplo sensibili et proportionali differentiam praemiorum spiritalium, coniugatorum, viduarum, et virginum.

Quia igitur, ut iam praedictum est secundum beatum GREGORIUM, per *sinistram* intelligitur *vita praesens*, in qua sunt fides et operatio vitae activae, per *dextram vero* intelligitur *vita gloriae*, in qua est perfecta speculatio vitae *con-templativae*, quae quidem | incepit in beatitudine

status innocentiae sicut in dextra, in quo fuissent coniuges, licet forte non viduae nec virgines, idcirco compotus numerorum designantium praemia vitae humanae incipere debuit a manu dextra, et in ea primo formari numerus trigesimus coniugum. Homo autem postquam a statu illius beatitudinis cecidit, ut casus fiat | ei occasio gloriosius revertendi ad statum beatitudinis angelorum, oportuit ipsum in vita praesentis miseriae ad statum maioris perfectionis transire quam erat status coniugalis in paradiso. Unde non sistitur in trigesimo formato in manu dextra, sed ulterius | transitur ad sexagesimum viduarum formandum in manu sinistra, et ab illo ulterius ad centenarium virginum, licet non eisdem personis in quarum statu perfectio contemplationis adhuc in praesenti vita inchoatur. Propter quod centenarius in sinistra, per quam praesens vita intelligitur, primo formatur | et crescit, ut demum ad dextram gloriae transferatur, et ibi, accepto debito augmento, perficiatur, dicente GREGORIO, ut habitum est iam: *«Cum iam se animus in contemplatione vitae aeternae suspenderit, quasi ad dextram manum compotus venit»*.

Nota quod dicit *«cum iam»*: adhuc scilicet existens in sinistra huius vitae, tunc demum quasi ad dextram manum venit, ut non sic fiat transitus ut scilicet | centenarius contemplativae | primo formetur in dextra, sed ut iam formatus primo in sinistra, post aliquod clementum tunc demum transferatur in dextram, ut ibi incremento perficiatur. Aliter enim nihil esset dicere quod numerus centenarius transiret aut transferretur, quia transire aut transferri non posset nisi iam existens aliquo modo et formatus. Existens enim in vita ista, per contemplationem stat in porta templi caelestis exteriori, a qua oportet currere per spatium centum cubitorum usque ad portam interiorem, qua intratur in dextram infra templum gloriae, iuxta illud quod dicitur, Ezechiel

XLº: «*Et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos*». Significat enim spatium illud centum cubitorum perfectionem contemplationis praesentis vitae, quae per latitudinem centenarii cubitorum currendo acquiritur quousque ad portam interiorem pervenitur, quam cum intravit, tunc primo transit a sinistra in dextram: illi enim centum cubiti se habent ex parte sinistra. Unde GREGORIUS, parte IIª super Ezechielem, homilia 7ª, circa medium, exponens illud, Ezechielis XLº, «*Et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos*», dicit sic: «*Qui aditum atrii interioris videt, profecto necesse est ut per vitam perfectionis currat, et a porta inchoationis usquequo ad consummationis ingressum perveniat.* | *Mensuretur ergo atrium interius, quo ab exterioribus usque ad portam interiorem tenditur, centum cubitis, ut qui intrare amando coepit, latitudinem perfectionis habeat in mente, quatenus in eo quem diligit, nec adversa coangustent, nec prospera elevent, sed transitoria cuncta despicens quousque ad gaudia secreta perveniat, per atrium perfectionis currat.*».

Per hunc ergo modum intelligamus centenarium numerum transire a sinistra in dextram, | ut scilicet in sinistra primo formatus, ibidem perfici incipiat, et post augmentum, tunc demum cum suo augmento in dextram | transeat, | et ibi perfectum augmentum accipiens, in dextra perficiatur et ma-|neat. Non obstante ergo quod «centenarius terminatur in sinistra» perfectionem suam incipiendo, ut | dicit obiectio, formatus tamen transit in dextram, ibi perfectionem completam accipiendo. Propter quod Glossa praedicta, MATTHAEI XIIIº, dicit quod «*centum numerus est qui iam in dextra est*». Nec in hoc contenta est, sed

addit: «, *vel centum qui transfertur in dextram*». Et hoc ideo, quia haec est disiunctiva artis, et veritatem habet pro utraque parte: centum enim iam est in dextra perfectus post translationem eius, sed prius transfertur in dextram a sinistra in qua erat formatus, ut dictum est.

Ad illud quod arguitur secundo, de trigesimo, quod etiam secundum istam expositionem «non transit a dextra | in sinistram, sed manet in dextra», quod proprie pertinet ad propositam quaestionem, dicendum quod coniugium, cui appropriatur perfectio trigesima, primo inceptum in dextra, quia in paradiso, ut dictum est. Ipsum tamen ex se non ponit statum perfectionis, etiam ut fuit | in paradiso, secundum quod alibi declaravimus, nec maxime post lapsum hominis in peccatum, ut est in vita praesentis miseriae. Unde coniugium ex ratione coniugii in se perfectionem non habet, sed ut perficiatur, transit in statum viduarum. Et quia illum, ut dictum est, non invenit nisi in sinistra praesentis vitae, idcirco trigesimus significans praemium coniugum, quamquam incipit et formatur in manu dextra, tamen competenter dicitur transire a dextra in sinistram, ut in sinistra in ulteriorem perfectionem ratione status transformetur.

Et quod assumitur «de sexagesimo, quod non transit a dextra in laevam, quia non formatur in dextra», quod etiam proprie pertinet ad istam quaestionem, dicendum quod viduitas ortum non sumit nisi a coniugio dimisso vel soluto, quia non | potest esse vidua, nisi prius nupta. Propter quod, licet non primo signatur sexagesimus qui praemium viduarum signat, in dextra, tamen competenter dicitur transire a dextra in sinistram, quia ortum habet ab eo quod, signatum in dextra, propter perfectionem habendam transit in sinistram, ut dictum est. Propter quod etiam utrumque horum numerorum, scilicet trigesimus et

sexagesimus, proprie dicuntur | manere in sinistra et contineri, ut dicit praedicta Glossa MATTHAEI XIII°. | Neutrum enim illorum quorum praemium signant illi numeri, scilicet nec viduitas nec matrimonium, transire potest extra sinistram, quia non sunt status nisi vitae praesentis, nec ad statum virginum transire possunt, cum de corrupta virgo fieri non potest secundum beatum HIERONYMUM. |

Ad illud quod obiicitur tertio, quod «pollex habet unum articulum minus quam alii digiti etc.», dicendum quod tam rude non oportuit opponere in ista materia, ubi non est disputatio de substantia et natura articulorum, sed de modo | signandi numeros in iuncturis vel in extremitatibus. Pollex autem, licet non habet nisi tres articulos proprie loquendo secundum naturam et substantiam digiti, quia non habet nisi tria ossa in tribus articulis, cum alii habeant quattuor, scilicet inter summitatem et truncum brachii, totum appellando digitum extenso nomine, quia proprie loquendo non di- | cuntur digiti nisi distincti post volam manus. Communiter tamen loquendo de digito, et vocando articulum id quod est medium contentum inter duas iuncturas, sive fuerit os sive nervus, sic pollex competenter dicitur, quantum sufficit ad propositum, habere quattuor articulos et quinque divisiones sicut alii digiti: habet enim quemdam nervum | grossum et durum qui protenditur a tertio articulo pollicis osseo usque ad truncum brachii, quo pollex brachio ligatur. Et est ille nervus inter duas divisiones, sicut sunt et articuli ossei, et tot numeri formantur in pollice, quot in aliquo aliorum digitorum. Et perfecte formatur numerus centenarius in laeva, nec deficit aut abundat, ut visum est, et sic formatur primo | in sinistra, et | formatus transfertur in dextram secundum praedictum modum.

QUAESTIO 13

UTRUM IDEM SIT ESSE ANIMAE SEPARATAE, QUOD ERAT CONIUNCTAE

| Sequuntur quaesita pertinentia ad hominem specialiter. Ubi primo quaerebantur quaedam pertinentia ad esse hominis, deinde quaedam alia pertinentia ad eius bene esse.

Et circa primum istorum quaerebantur quinque: tria ex parte animae intellectivae, quartum ex parte corporis, quintum vero ex parte compositi ex corpore et anima. Quorum primum erat de anima separata, utrum idem sit esse animae separatae, quod erat coniunctae. Secundum erat de anima coniuncta, utrum possit intelligere universale. Tertium vero erat de ipsa communiter pro utroque statu, utrum intellectus possit informari specie aliqua aut habitu, absque actu considerandi secundum illam speciem aut habitum. Quartum, utrum possibilis sit resurrectio corporum humanorum. Quintum vero, utrum sit possibile hominem esse sine quantitate.

Circa primum arguitur quod non sit idem esse animae separatae, quod erat coniunctae, quoniam si animae coniunctae et separatae esset idem esse, et eadem operatio quae sequitur esse; consequens est falsum: non enim est idem intelligere animae separatae et coniunctae, quia coniuncta intelligit cum phantasmate, non autem separata; ergo etc.

Contra. Eadem forma semper habet idem esse, quia esse est a forma. Sed anima est semper eadem forma, sive fuerit coniuncta, sive separata. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc quod, sicut ens tripliciter dicitur — uno enim modo significat naturam | et essentiam rei, et hoc modo est 'ens' id I 135"
quod est natura sive essentia aliqua, cuius diximus superius per se D 171
ideam esse in Deo, et est illud quod praedicatur de praedicamentis; | alio B 270

modo dicitur aliquid 'ens' secundum animam, quod PHILOSOPHUS in V^o Metaphysicae appellat 'ens verum'; tertio | modo dicitur aliquid 'ens', id quod est aliquid in effectum extra animam — , consimiliter, cum ens dicitur ab esse, esse triplex est, scilicet: esse quidditativum, quod indicatur per definitionem, cum dicitur quod est «oratio indicans quid est esse», tali esse dicitur unumquodque esse id quod est per essentiam a forma sua, ut esse homo dicitur habens hominis formam, et oculus habens formam oculi: | alias enim non est homo aut oculus nisi aequivoce; et hoc esse est rei essenziale, et reducitur ad praedicamentum de genere, quod convenit rei ex eo quod est natura et essentia quaedam; cui accedit utrumque aliorum esse, scilicet in intellectu, et in re extra, ut alibi saepius determinavimus.

Et de isto triplici esse sciendum, quod dupliciter attribuitur alicui: ut cuius est, et ut quo est.

In eo cuius est, primo modo solum est principaliter eius, quod est aliquid perfectum in natura et essentia et quod in se natum est existere, sive in intellectu sive in re extra. Primo modo in habentibus formam in materia, hoc est in compositis ex materia et forma, est per se et principaliter compositi; secundo autem modo formae. Compositum enim est illud cuius principaliter est idea, et quod est principaliter aliquid per essentiam, sive quod quid est; et ideo est id quod principaliter in intellectu est ut eius per se obiectum; est etiam id quod principaliter | existit in re extra. Sed hoc totum contingit ipsi compo-

sito, et materiae in composito, per formam, secundum quod forma aliter est actus compositi, aliter materiae. Est enim actus materiae dans ei quod sit aliquid compositi, secundum triplicem modum praedictum essendi qui convenit composito principaliter. Ipsa enim in composito perfectius esse habet a forma, quam nata est habere in se se-parata, in quantum materia ex se non est nisi aliquid in potentia ad compositum, et forma est actus complens potentiam illam: per hanc enim compositum et quod quid est, habet esse unum, secundum determinationem PHILOSOPHI, VII° et VIII° Metaphysicae: «Est autem actus *compositi* tamquam eius quod *est aliquid*, in esse constitutum formaliter per formam in illo *triplici esse*.»

Nunc autem quaestio proposita quaerit de esse attributo animae ut quo est. Et est intelligendum quod, licet, ut dictum est, esse secundum triplicem modum iam dictum principaliter attribuitur composito ut quod est, attribuitur | tamen quodam modo et formae et materiae, et de illa attributione, qua attribuitur formae quae nata est separari, proposita est quae-|stio.]

Et est dicendum descendendo ad quaestionem, quod in attributione qua esse attribuitur alicui ut quod est, ab aliquo ut quo est, non est alicuius ut quod est, principaliter, nisi quia est aliquo modo eius quo est. Esse enim quod nullo modo est formae, non posset ipsa forma dare composito; eius autem non est esse, nisi ex | eo quod aliquid est sive in essentia sive in existentia, vel in intellectu vel extra ipsum. Esse autem aliquid secundum se aliquo trium modorum non convenit ei, nisi quia est aliquid in sua causa et principio, vel formaliter vel effective: quia

enim est aliquid formaliter per ideam in suo principio, est aliquid per essentiam, et per hoc etiam est aliquid in intellectu; quia vero est aliquid in suo principio per actualement efficientiam, est aliquid in re extra.

Nunc autem manifestum est quod forma in se nata existere extra suum compositum, cuiusmodi est anima rationalis, non est aliquid aliud in suo principio aliquo dictorum modorum, separata et coniuncta, licet separata non est quo aliud habet esse, quia nulli ipsum communicat sicut cum est coniuncta.

Idcirco dico quod esse unum et idem est ipsius animae separatae et coniunctae, sed alio et alio modo, quemadmodum alio et alio modo est aliquid separata et coniuncta. Licet enim sit id ipsum separata et coniuncta, quia tamen id quod est naturaliter, natum est esse in alio ut actus et perfectio est, praeter autem huius <modi> esse est quod sit extra ipsum, quod autem est praeter rationem suae naturalitatis, deficit a perfecta ratione eius quod est in se, quia non est sine naturali dependentia ad illud, quae terminata est cum fuerit in illo, propter quod tunc solum est in perfecta ratione sui esse, et ideo anima separata, quia naturaliter nata est esse in alio ut in suo perfectibili, ideo quodam modo imperfecte est id quod est, donec sit in illo. Propter quod consimiliter et imperfecte habet rationem sui esse, donec habuerit ipsum in illo, et ulterius etiam imperfecte habet rationem suae propriae operationis. Ut ideo, secundum quod dicit AUGUSTINUS XII° super Genesim, «animae beatorum quousque resumpserint sua corpora, *retardantur ne perfecte poterint ferri in illud caelum increatum*».

<AD ARGUMENTA>

Et secundum hoc concedenda est secunda ratio.

Ad primum, quia sophistica est, dicendum quod eadem est operatio animae separatae et coniunctae, quia ab una et eadem potentia animae

QUAESTIO 14

egrediens. Est enim unus actus intelligendi specie coniunctae et separatae, licet alio et alio modo intelligendi in phantasmate et sine phantasmate, quarum solam illam quae est in phantasmate, exercet in corpore praesentis mortalitatis, | illam autem aliam | exercet separata, et etiam exercebit resumpto corpore glorioso, et multo perfectius in illo quam faciat modo separata.

QUAESTIO 14

UTRUM ANIMA CONIUNCTA POSSIT INTELLIGERE UNIVERSALE

| Circa secundum arguitur quod anima coniuncta non posset intelligere universale, quia natura universalis est separata a materia et eo quod est hic et nunc; «*operatio* autem intelligendi *animae* coniunctae per se est coniuncti *ex hac anima et hoc corpore*», secundum PHILOSOPHUM, ita quod anima coniuncta non intelligit nisi quia | coniunctum intelligit per ipsam; operatio ergo eius intelligendi est ut est coniuncta, non separata, quia non potest operatio magis | esse separata quam sit substantia operantis; sed operatio coniuncta vel coniuncti non potest esse circa obiectum separatum, quia est ei improporcionale; ergo etc. |

In contrarium est PHILOSOPHUS qui determinat in III° De anima quod «*ipsa intelligit universale*», et tamen non loquitur de eius intelligere nisi secundum quod est coniuncta; quare etc. |

<SOLUTIO>

Dico ad hoc, quod universale est proprium obiectum intellectivae virtutis et operationis intellectualis, sive fuerit coniuncti et coniuncta, sive separati et omnino separata, ita quod nec singulare possit intelligere nisi in ratione universalis, secundum quod alias determinavimus. Et hoc convenit animae rationali ex duobus, quorum unum est quod ipsa in essentia sua et substantia est immaterialis et separata a materia, in eo quod non habet materiam partem suae essentiae, licet per essentiam suam sit perfectio et actus materiae in homine, aliud vero est, quia intellectivam potentiam similiter habet separatam sicut et suam essentiam, quia non fundatur in aliquo materiali, sed tantum in animae essentia, ut alibi determinavimus, in qua nulla est materia, et cum hoc habet proprium modum separationis quem non habet ipsius animae substantia, quia non est actus et perfectio materiae sive alicuius materialis ut organi corporalis, quemadmodum substantia animae est actus et perfectio materiae et corporis, et similiter vires sensitivae, quae ab eius essentia secundum actum fluentes ex ea in corpus, sunt actus et perfectio corporis sive organi corporei, secundum quod hoc de substantia animae et viribus sensitivis determinat PHILOSOPHUS in II° De anima, de intellectu autem et substantiae animae immaterialitate determinat in III° De anima.

Quia igitur essentia animae in se aequae immaterialis est et separata a materia quae posset esse vel deberet pars suae essentiae, et similiter potentia eius intellectiva aequae est immaterialis et separata a fundamento materiali, et similiter a materia et organo corporali, cuius posset

QUAESTIO 14

aut deberet esse actus, et hoc sive ipsa anima fuerit separata sive coniuncta, idcirco dicendum quod universale solummodo est per se obiectum animae separatae et coniunctae aequaliter, licet alio modo intelligat ipsum coniuncta et separata, ut dictum est in fine praecedentis quaestionis.

<AD ARGUMENTA>

Et concedenda est auctoritas PHILOSOPHI ad hoc.

Ad rationem in oppositum, quod «operatio intelligendi animae in corpore est per se coniuncti; ergo non est eius obiectum separatum», in hoc est tota difficultas quaestionis, et propter hoc introducta fuit.

Et est dicendum ad hoc, quod in actu intelligendi est considerare duo: et quod intelligit et quo intelligit; et 'quo intelligit' duplex: vel ut | proximo elicitivo | actus intelligendi, aut ut remoto. Quod intelligit, anima existente coniuncta, est totum | coniunctum, ut totus homo compositus ex anima et corpore. Quo intelligit ut principio elicitivo remoto, est ipsa substantia animae, in qua fundatur vis intellectiva. Quo vero intelligit ut elicitivo proximo, est vis sive potentia intellectiva per se, et praecise fundata | in essentia animae, manens semper actu in ipsa, non fluens ab ipsa secundum actum in materiam et organum, cuius fit actus per illam potentiam, quemadmodum vis sensitiva fluit ab ipsa secundum actum in materia et organo, cuius fit actus per huius potentiam, ita quod talis potentia non habet secundum actum fundari in essentia animae nisi ut in radice et in potentia tantum, donec sit actus corporis, et per hoc fluat in ipsum coniunctum secundum actum sensitiva potentia.

QUODLIBET VII

Quo autem intelligit homo ut vi elicitiva remota, est substantia ipsius animae, quia scilicet in ipsa est secundum actum huius <modi> potentia, quae etiam est in materia per hoc quod substantia animae est in ipsa ut actus eius, cum tamen potentia | non est in materia ut actus eius, neque ut in quo fundatur, unde, licet | non sit differentia inter actum videndi oculo corporali et actum intelligendi quantum est ex parte agentis, quia, sicut in actu videndi non videt principaliter virtus visiva, sed totus oculus compositus ex corporali organo et vi visiva, quae est forma et actus eius, quemadmodum anima est forma et actus totius corporis organici, iuxta illud quod dicit PHILOSOPHUS in II° De anima, «*Si oculus esset animal, visus esset eius anima*» etc., licet non sit omnino simile, ut iam videbitur, est tamen magna differentia quantum est ex parte eius quo agit, quia actum videndi elicit oculus motus ab obiecto vi visiva, ut aliquo quod fundatur in essentia animae non praecise, nisi in potentia | et ut in radice et principio primo atque remoto, sed ut est forma et actus materiae sive corporis, et ideo fundatur in illo composito substantiali secundum actum, non solum ut est compositum substantiale, sed ut est dimensionatum et sensibili obiecto proportionatum. Ut secundum hoc aliter «*anima est actus corporis organici*» per suam substantiam, aliter vero per suam potentiam, quia per substantiam in

QUAESTIO 14

quantum est compositum substantiale simpliciter, per potentiam vero quantum est quid organicum dimensionatum, et hoc quoad alias potentias ab intellectu. A quo, ad potentiam enim intellectivam neutro modo est actus, | unde actum intelligendi elicit totus homo motus ab obiecto vi sua intellectiva, ut aliquo quod praecise fundatur in essentia animae ut in principio proximo et secundum actum, non ut est forma et actus corporis sive materiae, quia nec fundatur in ipso composito, nec fluit ullo modo ab anima in corpus sive in substantiam | materiae, neque in aliquid dimensionatum aut quacumque corporali dispositione affectum. Ut per huius <modi> potentiam anima nullo modo sit actus materiae aut corporalis cuiuscumque: aliter enim per ipsam non intelligeretur universale, neque ab ipsa anima neque a coniuncto, sicut neque per vires sensitivas sentitur universale, et non esset intellectus nisi quidam nobilior sensus et virtus materialis, ut quidam philosophi errantes posuerunt.|

Ad argumentum igitur descendendo, dico quod, licet totum coniunctum intelligit sicut et sentit, id tamen quo intelligit, nullo modo est | coniunctum sicut est id quo sentit, quia non fundatur in coniuncto ut in principio proximo, sicut fundatur sensus, neque fluit ab anima in coniunctum aut in materiam sive corpus, sicut fluit sensus, neque est ullo modo actus materiae aut coniuncti, sicut alicuius corporis. Nunc autem ita est in omnibus viribus, quod operatio agentis non determinatur neque proportionatur agenti, nisi secundum rationem et proportio-

nem eius quo agit, quare neque similiter obiectum. Quare, cum ut dictum est, vis intellectiva omnino est separata secundum rationem actus a corpore et materia, similiter et operatio atque obiectum.]

Et quod assumitur, «non | potest operatio magis esse separata quam sit | substantia agentis», dicendum quod ista separatio non intelligitur in proposito nisi a materia et corpore, et ex contrario non intelligitur in proposito coniunctio nisi materiae et corpori. Distinguendum est igitur de modis quibus aliquid dicitur esse separatum a materia, per quod sciemus quibus e contra aliquid dici debet esse coniunctum.]

Est igitur sciendum quod aliquid dicitur multipliciter separatum a materia et corpore. Uno modo quia est omnino praeter materiam et corpus, ut non habeat materiam aut corpus aliquid sui, neque est omnino aliquid existens in materia et corpore, neque est actus aut perfectio materiae et corporis, et hoc neque secundum hoc quod est aliquid secundum substantiam, neque secundum hoc quod est aliquid organicum dimensionatum, neque etiam ut motor rei corporalis, neque etiam ut situm determinans in re corporali. Aut quia non habet materiam aut corpus aliquid sui, est tamen in materia et corpore, nullo modo tamen ut actus et perfectio eius. Aut quia, licet non habet materiam aut corpus aliquid | sui, est tamen in materia ut actus et perfectio corporis et materiae, in quantum est aliquid secundum substantiam, non autem in quantum est aliquid organicum et dimensionatum. Aut quia non habet materiam aut corpus aliquid sui, est tamen ut actus et perfectio corporis et materiae, secundum quod est aliquid organicum et dimensionatum.

Primo modo, omnibus illis conditionibus simul concurrentibus, secundum aliquos solus Deus est separatus a corpore et materia, quoad

substantiam scilicet et | operationes eius naturales in se ipso, sed nulla creatura, quia secundum philosophos, intelligentiae quas nos vocamus angelos, sunt naturaliter corporibus alligati ut | motores, et secundum quosdam theologos, etsi non sunt coniuncti eis | ut motores naturali alligatione, sed voluntarie et secundum praeceptum divinum sunt motores caelestium corporum, dicente AUGUSTINO VIII° De Trinitate «*cogitantur angeli mundi spiritus, caelestia corpora inspirantes, atque ad arbitrium quo serviunt Deo, mutantes atque versantes*»: sunt enim secundum istos situm sibi determinantes in re corporali; sed secundum alios substantiae angelicae, et vires earum et operationes quas habent in se, sunt separatae omnino secundum dictos modos separationis a corpore et materia, licet sint limitatae in sua essentia. Quantum autem ad operationes exteriores, nulla essentia omnino debet esse separata et abstracta, quia hoc divinitatis est simpliciter et circa divinam naturam, quod «*immobilis manens dat cuncta moveri*». Ut secundum hoc substantia possit esse separata et operatio coniuncta, licet non e converso: ut enim dicit penultima propositio De causis, «*est res cuius substantia et operatio sunt in momento temporis*, ut sunt generabilia et corruptibilia, et *cuius substantia et actio est in momento aeternitatis*, ut est Deus, et | *res media, | cuius substantia est in momento | aeternitatis et actio in momento temporis*», ut sunt angeli motores coniuncti, sumendo large 'aeternitatem'; quartum vero membrum est «*impossibile, ut scilicet res sit, cuius substantia cadat sub tempore et actio sub aeternitate*: sic enim

actio melior esset», quia scilicet magis abstracta, quam eius substantia; «*hoc autem est impossibile*», sicut dicitur ibidem in Commento.

Secundo modo est separata potentia intellectiva, quia non habet materiam partem sui, eo quod re nihil aliud est quam substantia animae, ut alibi determinavimus, quae materiam partem sui non habet, est tamen in | materia, quia et ipsa anima in qua est ut potentia, est in materia ut eius forma; quod tamen non contingit potentiae intellectivae ut in hoc quoquo modo potentia magis sit abstracta quam substantia, quia, licet potentia sit in materia per substantiam, non tamen inest ei immediate sicut substantia, nec per eundem modum quo substantia.

Tertio igitur modo substantia animae rationalis est separata, quia, licet coniuncta sit secundum suam substantiam corpori vel materiae ut substantia est, est tamen separata quia materiam partem sui non habet, nec est perfectio corporis vel materiae secundum quod organicum est aut dimensionatum.

Quarto modo separata est | potentia sensitiva solummodo, scilicet quia non habet materiam partem suam, sicut neque animae substantia, cum qua est re idem. Est tamen coniuncta corpori et materiae secundum quod est dimensionatum quid et organicum.|

Ad assumptum igitur in argumento, quod «non potest operatio | esse magis separata quam substantia agens», dico quod verum est ita, quod omnino operatio sit praeter corpus et materiam et extra ipsam omnino, et agens sit materiae coniunctum ut habens materiam partem sui; sic enim nobilior esset operatio quam substantia, ut COMMENTATOR dicit. Quod est impossibile, quia, cum operatio non abstrahitur aut separatur omnino ab agente, si agens est coniunctum materiae, et operatio a materia non est separata sed ei coniuncta, non tamen oportet quod eodem modo coniunctionis sit coniuncta operatio et operans, sive etiam

id quo operatur: licet enim agens habet materiam partem sui, non oportet quod similiter et operatio. Et sic non est operatio coniuncta sicut agens, sed solum est coniuncta et in coniuncto, sicut est actio in agente et abscissio in cutello, et hoc per se in coniuncto. Per coniunctum autem in materia in quantum est aliquid sui, consimiliter contingit ex parte eius quo operatur: licet enim quo intellectus intelligit, sit actus materiae et corporis, ut substantia animae, non tamen oportet quod similiter ipsa actio. Et sic non est operatio coniuncta, sicut id quo agit, sine substantia animae, sed solum est coniuncta et in coniuncto secundum modum iam dictum; et hoc per se in coniuncto, secundo in ipsa anima, et tertio in ipsa materia, in quantum scilicet sunt | aliquid ipsius agentis, secundum plus et minus conferens ad rationem agendi. Et hoc verum est de eo quo | agit aut intelligit sicut principio remoto; quo autem agit atque intelligit sicut principio propinquo, cuiusmodi est vis intellectiva de illo, verum est quod non potest plus esse separata actio quam quo agit, ut operatio sentiendi quam vis sensitiva, et operatio intelligendi quam vis intellectiva. Propter quod diximus iam, quod operatio plus determinatur secundum vim agendi et proportionatur ei, quam agenti secundum rationem agentis, quia non determi-|natur neque proportionatur ei, nisi quia aliquid eius est ipsa vis qua agit, cui proportionatur per se et principaliter. Et ita pa-|tet, quod nullum est inconveniens quod secundum | aliquem modum magis sit abstracta potentia et operatio, quam sit ipsum agens, aut quo agit ut principio remoto, nec ponit hoc maiorem nobilitatem in potentia aut actione quam sit in substantia, quia hoc contingit potentiae et actioni ex

QUODLIBET VII

nobilitate substantiae. Unde anima intellectiva, quia est medium et confinium substantiarum spiritualium et corporalium in essendo formam et actum corporis, aliquas debet habere vires separatas et actiones, in quibus communicat cum spiritualibus omnino separatis, et aliquas coniunctas, in quibus communicat cum pure corporalibus et materialibus.

QUAESTIO 15

UTRUM INTELLECTUS POSSIT INFORMARI SPECIE ALIQUA AUT HABITU, ABSQUE ACTU CONSIDERANDI SECUNDUM ILLAM SPECIEM AUT HABITUM

| Circa tertium arguitur quod intellectus non potest informari specie aut habitu absque actu considerandi, quia impossibile est habere formam, et non actum formae, quia, ut dicitur in fine, | IV° Metaphysicae: «Determinata sunt opere universa in *esse et non esse*». Cum ergo species illa vel habitus sit in intellectu ut forma, si sit in ipso, non potest esse in ipso sine suo actu considerandi.

Contrarium apparet in furioso, ebrio et dormiente, in quorum intellectu bene sunt species et habitus, absque eo quod actu considerent secundum illos.

<SOLUTIO>

Dicendum quod secundum PHILOSOPHUM in II° De anima, «*Duplex est actus*, et hoc a forma in eo cuius est forma, scilicet *primus et*

secundus». Et hoc verum est de quacumque forma quae est principium alicuius operationis, | sive fuerit substantialis sive accidentalis. Et differunt illi duo actus in quacumque natura creata, non sic autem in natura increata, quia in ipso non est aliquis actus a forma nisi perfectus, | quasi in actu secundo, quia ipse est sua actio, qua semper est in actu secundo secundum se, nec ei convenit alia actio, sed diversa nomina sortitur secundum diversitatem obiectorum, quemadmodum in se alia est actio intelligendi et volen-|di, et ad extrinsecum alia est actio creandi, alia gubernandi. In creaturis autem nulla ex forma sua quacumque est sua actio, sed ex se et sua forma, quam etiam iam habet secundum actum formae, est in potentia ad agere actu secundo, absque eo quod agat in actu, sed cum habet formam illam, non potest habere sine actu eius primo.

Est enim actus primus cuiuslibet formae dare esse illi composito quod constituitur ex forma et substantia eius, cui advenit sive substantialiter sive accidentaliter: esse, dico, quidditativum competens illi formae, ut forma humana dat actum primum illi cuius est, ut esse hominem, et forma caliditatis esse calidum illi cuius est, de quo esse locuti sumus iam superius in quaestione de anima separata.

Est autem actus secundus operatio debita illi formae; quae duplex potest esse: vel independens ab aliquo extra, vel ab illo ut ab obiecto dependens.

Actus secundus primo modo non potest abesse formae cui debetur, quemadmodum lucere non potest abesse luci vel lucido, aut calere calori aut calido.

De actu autem secundo modo secundo, proposita est quaestio. Actus

QUODLIBET VII

enim considerandi elicited qui est actus secundus, ut agere necessario dependet ab obiecto, non solum ab habitu, qui quantum est | de se, ex se solo sufficit dare omnem actum praeter actum secundum, qui dependet ab obiecto, quemadmodum | lux ex se sola dat actum essendi lucidum et actum lucendi, licet quoad actum illuminandi dependeat ab obiecto illuminabili: sic enim in proposito actus intelligendi dependet ab obiecto intelligibili, licet ibi illuminabile passive se habeat ad actum illuminandi, in proposito autem intelligibile active se habet ad actum intelligendi. Propter quod, licet forma sit in aliquo cui debetur operatio | secundum illam formam, si tamen non sit in dispositione ut ei praesentetur obiectum secundum modum, quo nata est agere | circa illud actum secundum qui est agere, non oportet quod secundum illud sit in suo actu secundo. | Propter quod dico quod intellectus bene potest informari specie aut habitu absque actu considerandi.

<AD ARGUMENTA>

Et secundum hoc processit secunda obiectio de furioso, ebrio et dormiente, in quibus est impedimentum ne possit obiectum praesentari intellectui, et ex parte intellectus, et ex parte phantasmatis in quo intellectus videre debet suum obiectum, sicut alias determinavimus. |

Ad primam rationem, quod «formam habere est impossibile | sine actu formae», verum est sine actu primo, bene tamen potest habere

QUAESTIO 16

formam sine actu secundo, quia habens formam in actu quoad actum primum, bene potest esse in potentia secundum illam ad actum secundum, qui dependet ab objecto. Et apparet differentia istorum actuum ex differentia potentiarum quae ordinantur ad ipsos, quam ponit PHILOSOPHUS ubi dicit, II° De anima, quod «*non eodem modo est in potentia sciens potens habere scientiam sed non habens, et habens sed non secundum eam considerans, quia iste est sicut materia carens forma, ille autem sicut possibilis considerare cum vult, nisi aliquid impediat*».

Et cum assumitur quod «*universa opere determinantur <in> esse vel non esse*», dicendum quod verum est opere actus primi, per quem possunt in actum secundum, licet non semper necessario sint in actu secundo, qui dependet ab objecto, quia, ut dicit ibidem, «*quae possunt facere suū ipsius opus est singulum, quemadmodum oculus; quod vero non potest, aequivoce, quemadmodum mortuus*»; de opere autem | actus secundi nequaquam, nec de illo est verum, quia vere posset aliquid esse oculus, etsi nihil videret in actu, et similiter vera specie aut habitu potest intellectus sive separatus seu coniunctus, quantum est de se, esse informatus, | ut tamen secundum illum vel illam nihil consideret.

QUAESTIO 16

UTRUM POSSIBILIS SIT RESURRECTIO CORPORUM HUMANORUM

| Circa quartum arguitur quod resurrectio corporum humanorum non sit possibilis, quia non est resurrectio nisi eiusdem secundum numerum. Idem autem secundum numerum impossibile est resurgere, nisi eadem

QUODLIBET VII

transmutatione et in eodem nunc recipiat idem esse iterato, quod prius habuit, secundum artem PHILOSOPHI in V^o Physicorum; illud autem omnino est impossibile; ergo etc.

In contrarium est fides christiana.]

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc quod carnis resurrectio non est nisi quaedam nativitas eiusdem quod prius cecidit, dicente GREGORIO, IV° Moralium 25°: «*Si ipsa carnis resurrectio quasi quaedam nativitas non esset, de ea Veritas non dixisset: «In regeneratione, cum sederit filius hominis», etc.*» Et hoc quia et prima et secunda nativitas | ex praeeistente materia fit. Propter quod minus mirabilis est resurrectio quam creatio, dicente eodem, libro VI°, cap.^o 9° «*Procul dubio constet omnibus quia plus sit creari quod non erat, quam reparari quod erat*». Et tamen «*de miraculis Dei est, quae*», ut dicit ibidem, «*semper debent considerari per studium et numquam discuti per intellectum. Saepe namque humanus sensus, dum quarundam rerum rationem quaerens non invenit, in dubitationis se voraginem mergit. Unde fit ut nonnulli homines mortuorum corpora in pulverem redacta considerent, dumque resurrectionis vim ex ratione colligere non possunt, haec ad statum pristinum | redire desperent*». Sed homo de hoc non debet dubitare, etsi ratione non possit comprehendere, ut dicit, Super Ezechielem, parte II^a, homilia 8^a, cap.^o 6° per totum. Quod probat per plurima scripturae testimonia ibidem, cap.^o 4°, et per similia circa creaturas, cap.^o 5° per totum, quia «*si illam homo non credit, omnia alia sine causa | creduntur*», ibidem, cap.^o 6°.

Verumtamen, etsi hoc non possimus ratione comprehendere, apprehendere tamen aliquantulum tentemus, ut fidem vacillantium in hoc aliquantulum sustentemus. Nec est in hoc dubitatio aliqua ex parte Dei cuius virtute perficienda est, sed totaliter ex parte rei in qua perficienda est: Deo enim possibile est facere quidquid in creaturis possibile est fieri. Ex parte autem rei quoad animam intellectivam quae immortalis manet et separata, retinens in se esse quod corpori prius communicavit et nata est, quantum | est in se, iterum communicare, licet sub aliqua ratione incompleta, ut habitum est iam supra, non est in hoc magna difficultas, quin de facili intelligatur quomodo possibilis sit resurrectio. Ex hoc enim dicitur fieri eius quod cecidit, resurrectio, quod idem esse quod prius habuit, ei restituatur. Quare cum id ipsum secundum iam determinata totaliter manet in anima, qui videre potest quomodo eadem anima corpori suo possit restitui, non | est difficile ei videre quomodo idem esse numero quod prius, possit recuperare, non solum quod consistit in rei essentia, sed etiam quod consistit in eius existentia, quod in se conservavit perseveranter anima. Unde de huius esse conservatione in anima manente loquitur beatus GREGORIUS sub nomine *vitae*, quae non dicit super esse nisi determinatum modum essendi, ut alibi determinavimus. Unde ostendit quomodo Dominus reddidit Iob in filiis et filiabus duplicia, cum tamen tres filias et septem filios habuit, et tantum septem filios et tres filias recepisse describitur, cum dicit, XXXV° lib.^o *Moralium*, cap.^o 15°: «*Addidit | Dominus quaecumque | fuerant Iob, duplicia*» «*et tamen tot ei filios restituit, quot amisit, et filios*

dupliciter addidit: qui decem postmodum in carne restituit, decem vero qui amissi fuerant, in occulta animarum vita reservavit».

Unde dubitatio tota de resurrectionis possibilitate, et difficultas restat ex parte corporis resoluti in pluralitatem materiae. Sed | in hoc apud ponentes quod in homine cum nuda materia non est forma alia ab anima intellectiva, non magna restat dubitatio, cum anima manet eadem numero quae prius, et similiter materia, et quantum est ex parte Dei, perfecta manet potentia animam semel separatam eidem | materiae posse coniungere, quae omnes easdem dispositiones materiales et corporales secum adducat quae prius erant corruptae. Quae, etsi non essent eadem numero, cum tantum sint accidentales, nihilominus tamen esset vera et perfecta resurrectio, existente eodem substantialiter, quod primo cecidit et quod postea resurrexit: idem enim numero manens, mutatur secundum tempora, secundum diversa accidentia.

Magna autem restat | dubitationis occasio illis qui ponunt quod in homine praeter animam intellectivam sit alia forma corporalis educta de potentia materiae, secundum modum alias a nobis expositum. | Isti enim debent ostendere, quomodo forma prius corrupta postmodum possit eadem numero reparari.

Sed in hoc non restat adhuc difficultas ex parte agentis resurrectionem, scilicet Dei, quia eidem possibile est agere quidquid non est omnino impossibile fieri ex parte naturae et rei extra. Ex parte autem naturae et rei extra adhuc non potest esse difficultas nisi ex parte materiae, vel ex parte ipsius formae iam corruptae. Non | ex parte materiae, quia ipsa manet secundum eandem potentiam in quam forma corrupta | est resoluta, ex qua prius erat educta, et ex qua, quantum est ex parte materiae, iterato potest educi, quantumcumque sit sub forma

alia. Unde, cum in eadem materia numero omnes formae generabiles et corruptibiles sunt in potentia, licet sub una sit tantum in actu, et licet etiam materia quae aliquando fuit sub forma singulari alicuius hominis, postea habeat esse sub forma alicuius bestiae, manet tamen potentia ut ex illa potest educi forma hominis corrupta, in quantum materia erat in potentia ad illam, non autem in quantum erat in potentia ad aliam, dicente GREGORIO, | parte II^a, super Ezechielem, homilia 8^a, cap.^o 5°: «*Carnem hominis lupus comedit, lupum leo devoravit, leo moriens ad pulverem rediit, quomodo caro hominis a lupi et leonis carne dividitur? Quibus quid respondere aliud debemus, nisi prius cogitent qualiter in hoc mundo venerunt, et tunc invenient qualiter resurgent?*». Quod intelligo: aspiciendo ad potentias | diversas materiae ex quibus deducuntur in esse, et in quas resolvuntur, et iterum possunt | educi. Unde addit post aliqua interposita: «*Quid mirum si possit omnipotens Deus in illa resurrectione mortuorum carnem hominis distinguere a carne bestiarum ut unus idemque pulvis, et non resurgat in quantum pulvis et lupi et leonis est, et tamen resurgat in quantum pulvis est hominis?*»

Et re vera dubium non est quin per hunc modum possit reparari idem specie per idem agens specie, et per eandem secundum speciem actionem, sed diversis numero ab illis quibus forma corrupta fuit in esse producta, sed de eodem numero est summa dubitationis, non ex parte materiae, neque Dei agentis, sed ex parte transmutationis qua de potentia materiae forma iterato educenda est. Quae cum non potest esse eadem numero cum illa quae primo fuit in esse producta, quia non potest esse in eodem tempore, non videtur posse eadem forma numero reparari, iuxta illud quod hic determinat PHILOSOPHUS circa sanitatem prius corruptam et postmodum regeneratam, quod «*non possit reparari*

eadem numero, nisi fuerit repetita eadem transmutatio numero», quod est omnino «*impossibile*», ut ibidem dicit COMMENTATOR.

Et est dicendum quod, licet hoc non sit possibile agenti naturali, quia proximum generans naturale non | agit producendo aliquid de potentia in actu, nisi per aliquam sui transmutationem qua transmutatus transmutat materiam, ita quod propria | transmutatio est ad propriam formam, et sicut ad albedinem est motus albationis, non nigrationis, sic ad hanc albedinem iste motus albationis, et non alius, unde, quia agens naturale non potest repetere eandem transmutationem qua prius aliquid generavit, | quia interrupta est, et interruptum non potest esse unum et idem numero prius et posterius, sicut nec potest idem tempus prius corruptum reverti, idcirco ergo non potest idem corruptum iterato regenerari ab agente naturali, est tamen hoc multum possibile agenti supernaturali, qui non agit aliquid aliqua transmutatione qualis est in naturalibus, sed semper eodem modo, manens independens ab aliqua transmutatione circa subiectum praeexistens, qualiter dependet actio naturalis, immutat singula. Propter quod eodem modo se habet | in prima rei productione, et in quacumque alia, et ideo ulterius et uniformiter potest idem numero producere prima productione, et alia sequente, et indifferenter etiam ex nihilo sicut ex aliquo, quia sua | actio, et ut est a se, et ut recipitur secundum dictum modum in subiecto materiae primo et secundo, est penitus una actio, ac si agens naturalis eandem transmutationem numero circa eandem materiam repeteret.)

<AD ARGUMENTUM>

Per hoc patet ad primum, quod «non producit idem | iterato, nisi repetita transmutatione eidem». Dicendum quod verum est de agente

QUAESTIO 17

naturali, quod eget transmutatione ad hoc quod agat, et non agit actione quae ipsum est, propter quod | non potest uniformiter se habere in secunda productione et in prima, et ideo nec idem producere. Non tamen est verum de | agente supernaturali, quod non eget transmutatione in sua actione, sed ipse est agens actione quae ipse est, propter quod potest, se uniformiter habendo in secunda productione et in prima, idem numero producere.

QUAESTIO 17

UTRUM SIT POSSIBILE HOMINEM ESSE SINE QUANTITATE

| Circa quintum arguitur quod homo possit esse sine quantitate, quoniam plus dependet accidens a subiecto quam subiectum ab accidente; sed accidens, ut quantitas in sacramento, potest esse sine substantia; ergo multo fortius substantia, ut homo, poterit esse sine quantitate.

Contra. «*Corpus organicum* est de ratione hominis, quia *anima* non est *actus*, nisi talis *corporis*», secundum definitionem eius, II° De anima. Sine tali autem non potest esse. Non est autem corpus organicum sine quantitate. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc, secundum quod alibi determinavimus, quod quidditas et essentia hominis non solum nominat formam absolutam, sed comprehendit materiam et importat formam in materia, ut nomine hominis non intelligitur nisi habens formam in materia, et nomine humanitatis non nisi aggregatum, quod est forma in materia. Quare,

cum nihil potest existere, nisi habendo in se ea quae sunt quidditatis suae et essentiae, idcirco homo non potest esse pura forma, sed oportet ipsum esse formam in materia, propter quod, secundum PHILOSOPHUM, VII° Metaphysicae, in definitione rerum naturalium invenitur materia.

Nunc autem ita est de forma existente in materia naturali, quod non potest esse in materia nuda absque omni dispositione aptante materiam ad formam. Aliter enim quaelibet forma nata esset fieri in materia quacumque absque omni dispositione aptante ipsi materiam, quia in materia nulla est diversitas, et eadem ratione quaelibet anima nata esset perficere quamlibet materiam, quod est contra PHILOSOPHUM in I^o De anima, ubi hoc pro inconvenienti habet, quia, | ut dicit, «*actus activorum sunt in patiente et disposito*». Quod non est sic intelligendum, quod dispositiones illae aptantes materiam formae praecedunt ipsam formam in materia, nisi forte aliquae sub esse indeterminato, et hoc non formam substantialem simpliciter et absolute, sed hanc aut illam, secundum quod accidentia symbola manent in generato et corrupto communia, secundum PHILOSOPHUM in II° De generatione, sed quod ipsa adveniens materiae statim causat huius <modi> dispositiones in materia | ad minus quoad esse eorum | determinatum, sine quibus nec ipsa forma nata esset omnino generari in materia aut manere in ipsa.

Unde quemadmodum, cum anima dicitur actus corporis vitam habentis, non intelligitur vitam habens ante animae adventum nisi in

QUAESTIO 17

potentia, ut semen, sed quod habet vitam | ex hoc quod inest ei anima, quod significat PHILOSOPHUS cum dicit in principio II° De anima: «*Est autem non abiciens animam etc.*», sic, cum dicitur «*actus corporis organici*», non intelligitur quod perfectio organorum sit in corpore ante animae adventum, sed quod ipsa adveniens et inveniens materiam dispositam, causat | in ea organa sua, ad minus sibi determinando ea. De numero autem talium dispositionum una principalis est quantitas, quia sine ipsa non habet esse organizatio.

Idcirco dico quod impossibile est hominem esse sine | quantitate, nec hoc est factibile neque intelligibile. Unde dicit PHILOSOPHUS in VII° Metaphysicae: «*Forma hominis semper videtur in car-|nibus et ossibus et partibus similibus istis*». Unde dicit COMMENTATOR: «*Impossibile est enim hominem intelligere sine carne et ossibus*». Et constat quod carnem et ossa non est possibile intelligere sine quantitate.

<AD ARGUMENTA>

Concedendum est igitur argumentum secundum.|

Ad primum, quod «quantitas potest esse sine substantia, ergo et e converso», dicendum quod duplex est genus accidentis. Quoddam quod nulli formae substantiali proprium est, sed ex se est indeterminatum ad plures aut omnes, et accidit ei per quamcumque formam substantialem determinari, ut sunt accidentia mathematicae abstractionis de genere

quantitatis. Quoddam vero aliud genus accidentis est, quod proprium subiectum sibi determinat ut alia quaecumque, et maxime qualitates sensibiles, quae determinant sibi subiectum quantum, ut albedo in nullo habet esse per se et primo, nisi in superficie, unde quantitates immediatius adhaerent substantiae quam illae qualitates. Et similiter e converso ex parte substantiae sic est, quod substantia aliquando sibi determinat quaedam accidentia, et quaedam non determinat sibi, quemadmodum | numerus determinat sibi quod sit par vel impar, et forma hominis quod ipse sit risibilis, non autem quod sit albus.

Et secundum hoc iudicandum est, quae accidentia sunt separabilia a substantia, et | quomodo, et quae non, et similiter a quibus accidentibus possit substantia separari, et a quibus non, quoniam illa accidentia quae subiectum sibi determinant, ut albedo superficiem, ab illo separari non possunt — non enim potest secundum se existere albedo absque substantia, quia ex se partes non habet — , illa vero quae nullum subiectum omnino determinant, separari possunt quantum est de se, in esse, cum habent agens sufficiens, sicut et in intellectu, quemadmodum quantitates | mathematicae, numerus scilicet et continuum, quibus separatis, in ipsis separantur omnia alia accidentia quae ipsa sicut propria subiecta determinant. | Similiter substantiae ab illis accidentibus quae sibi determinant, separari non possunt, sed solum ab aliis.

Quia igitur quaelibet forma materialis quantitatem sibi determinat in materia, idcirco nulla earum a quantitate separari potest. | Unde in esse plus dependet substantia a quantitate, quam e converso, sed in fieri seu causari in esse est e converso. Sed illud non est proprie dependentia ex

QUAESTIO 18

parte substantiae, sed dignitatis conditio, qua requirit quod si accidentis ministerium, sed illud ex parte quantitatis est proprie dependentia, qua prius in esse requirit substantiam, a qua causetur. Per hunc etiam modum partes materiae requirunt partes quantitatis ut sint, et causaliter praecedunt eas, in esse tamen partes quantitatis non requirunt partes materiae sicut e converso, quia essentialius est quantitati habere partes, quam materiae.

Si vero sit ita, quod nullum accidens sic determinat sibi subiectum, quin possit separari ab ipso si esset agens sufficiens, et e converso nullum subiectum sic determinaret sibi accidens, quin posset esse sine ipso quantum est ex se, si esset agens sufficiens ad hoc agendum, quare, cum quidquid est possibile fieri in re creata, illud possit facere in ea agens supernaturale, omne ergo accidens, ut albedinem et quaecumque alia, posset agens supernaturale separare a subiecto et facere in se existere, sic omne subiectum accidenti, ut hominem, et quodcumque aliud, posset in se facere existere absque omni accidente.

Et secundum hoc dicendum esset quod homo posset esse absque quantitate; et dicendum esset ad argumentum, quod organizatio non requiritur in homine nisi propter operationes, quas non exercet sine corpore quanto, et esset quid imperfectum, quia non posset in operationem perfectam.

QUAESTIO 18

UTRUM ILLI QUI NIHIL HABET QUID MANDUCET POSTQUAM IEIUNAVERIT,
NISI PRIUS LUCRATUS FUERIT LABORE SUO CORPORALI, NEC POTERIT
LABORARE IEIUNANDO, SACERDOS SUUS DEBEAT EI INIungere IEIUNIUM
QUADRAGESIMALE

| Sequuntur quaesita pertinentia ad bene esse hominis, ubi primo quaerebantur quaedam pertinentia ad bene esse hominum singularem, deinde quaerebantur quaedam alia pertinentia ad bene esse communicatum, ut de perfectione statuum. Circa primum primo quaerebatur unum pertinens ad bene esse hominis singularis secundum se, deinde

quaerebantur quaedam alia pertinentia ad bene esse unius hominis singularis in ordine sive comparatione ad alterum. Illud autem primum erat, utrum illi qui nihil habet quid manducet postquam ieiunaverit, nisi prius lucratus fuerit labore suo corporali, nec poterit laborare ieiunando, sacerdos suus debeat ei iniungere ieiunium quadragesimale.

Et arguitur quod sic, quia scriptum est Matthaei VI°: «*primum quaerite regnum Dei*»; hoc autem facit ieiunando; ergo primo debet ieiunare, seu potius quam laborare; hoc | autem ad quod potius tenetur, debet ei sacerdos iniungere; ergo etc.

Contra. De duobus malis minus malum praeeligendum est. Sed si ieiunando non labor <ar> et, non esset unde postmodum victum haberet, et sic se ipsum interimeret, aut de divina providentia temerarie confideret et sic Deum tentaret, quod est magis malum quam non ieiunare. Sed illud non debet sacerdos iniungere, de quo certus est quod subditus in maius malum incidit. Ergo etc.

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc quod, casu posito in quaestione retento, | sacerdos tali non debet tale ieiunium iniungere, sed permittere ipsum laborare et frangendo ieiunium comedere, quia talia ieiunia sunt de statuto ecclesiae, non de statuto iuris naturae, aut evangelii, vel | divini.

Nunc autem differentia est inter statuta iuris naturalis, aut divini et ecclesiastici, | quod iura divina et naturalia obligant in omnem eventum, ne etiam propter mortis tolerantiam liceat ea transgredi: melius enim est omnia mala pati, quam contra divinae legis aut naturae praeceptum quidquam agere. Non sic autem est de statutis ecclesiae, maxime cum obviant eis statuta legis divinae, ut in casu proposito: de statuto enim legis naturae est, quod quilibet necessitati propriae | vitae corporali debet praevidere quantum poterit, salva iustitia legis divinae, ne fiat sui

QUAESTIO 19

ipsius homicida, non obstante statuto legis ecclesiasticae, quia de ipsa dicitur quod necessitas non habet | legem.|

<AD ARGUMENTA>

Per hoc patent obiecta.

Iste enim potius *quaerit regnum Dei* proprium corpus sustentando et laborando, quam si non laboraret, et certus esset quod post ieiunium deesset ei omnis humana provisio in necessariis | vitae, ut eum mori oporteret, aut quod Deus per se vel per angelum ei de victualibus provideret.

Hoc enim esset plane «tentare Deum» ut procedit secundum argumentum, et in hoc casu malum illud, scilicet non ieiunare, amitteret rationem mali. Aliter enim perplexus esset, et perplexio nihil est, nec potest aliquis esse perplexus ut in omnem eventum oporteat eum peccare.

QUAESTIO 19

UTRUM VADENS AD PRAEDICANDUM, RECEPTURUS NECESSARIA VICTUS IN LOCO UBI DEBET PRAEDICARE, VIDENS AUTEM VILLAM DESOLATAM ET BONO PASTORE DESTITUTAM, TAMEN IBI NON PUTAT INVENIRE BONUM HOSPITIUM, PERTRANSIT ET VADIT AD ALIAM VILLAM HABENTEM BONUM GUBERNATOREM ET SUFFICIENTEM PRAEDICATOREM, APUD QUEM CREDIT BENE HOSPITARI, PECCET MORTALITER

| Sequitur de pertinentibus ad bene esse hominis singularis in ordine ad alium, ubi primo proponebantur tria pertinentia ad praedicationem, duo circa fugientem praedicare et unum circa ingentem se ad praedicandum, deinde quaerebantur quaedam alia pertinentia ad poenitentiae sacramentum.

Primum illorum trium erat, utrum vadens ad praedican-(dum, recepturus necessaria victus in loco ubi debet praedicare, videns autem | villam desolatam et bono pastore destitutam, tamen ibi non putat invenire bonum hospitium, pertransit et vadit ad aliam villam habentem bonum gubernatorem et sufficientem praedicatorem, apud quem credit

bene hospitari, peccet mortaliter. Secundum erat, utrum tacens veritatem propter hospitem suum, vel alium divitem a quo sperat refici, ne offendat eum et amittat bonam refectionem, peccet mortaliter. Tertium erat, si sacerdos curatus in parochia sua paratus sit et velit | praedicare, et similiter frater habens privilegium ut possit praedicare nullo eum impediēte, | quis eorum potior sit in iure et debet cedere alteri.

Circa primum arguitur quod in illo casu posito praedicator peccaret mortaliter, quia talis facit contra caritatem, *«quaerendo quae sua sunt, non quae Iesu Christi»*, secundum illud Apostoli, < ad > Philippenses, III°. Talis autem peccat mortaliter.

Contra. Victus est necessarius praedicatori, sed unicuique licitum est quaerere sibi necessarium. Hoc autem non faceret nisi diverteret se a loco ubi non putat illum invenire, et convertat se ad alium in quo illum sperat invenire. Ergo et hoc licitum est, sed in licito nullus peccat mortaliter. Ergo etc. |

< SOLUTIO >

Hic respondendum est aspiciendo ad statum et conditiones populi, et similiter praedicatoris, et secundum hoc distinguendum.

Si enim populus multum bona praedicatione indigeret, vel propter defectum scientiae fidei, aut vitae fidei necessariae ad salutem, vel propter morum perversitatem, quae correctione indigeret multum, et hoc sciret praedicator sufficiens ad instruendum ignorantes | et salubriter corripiendum delinquentes, et posset commode ad locum accedere et sustentationem vitae quoquo modo | praesumeret ibi posse invenire, | aut priusquam deficeret, posse ad alium locum transire ubi necessaria sciret se invenire, nec videret quod alius praedicator, ad dicta exsequenda idoneus, illuc esset accessurus, et in mora esset periculum, credo quod, si in isto casu propter victualia uberiora alibi

expectata illuc se diverteret ubi non multum eius praedicatione opus esset, quod «*adulteraretur verbum Dei*», secundum illud Apostoli, II^{ae} <ad> Corinthios IV°, quia «*pro quaesito praedicaret*», ut ibi dicit Glossa, et peccaret mortaliter, virulenta et aperta vulnera sauciati telo ignorantiae vel perfidiae non lingando, et imminenti morti spirituali non occurrendo, iuxta illud HIERONYMI: «*Pasce fame morientem, quem si non pavisti, occidisti*». Iuxta etiam illud quod dicit GREGORIUS, lib.^o II° Pastoralium: «*Qui proximorum mala respiciunt, et in silentio linguam premunt, quasi conspectis vulneribus usum medicaminis subtrahunt et eo mortis auctores fiunt, quo | virus quod poterant curare, noluerunt*». Et loquitur ad litteram de vulneribus spiritualibus, et spirituali medicamine quod offertur in praedicatione et correptione. In quo casu credo, quod multo magis peccaret praelatus habens curam loci superiorem, episcopus vel archiepiscopus, et post illos qui victum posset habere alias de suo, ut canonicus, et deinde praedicator mendicus, | qui a se nihil haberet, sed victum ab aliis mendicare necesse haberet.

Si vero praedicator firmiter sciret quod accedendo ad locum, prae defectu sustentationis eum mori necesse esset, credo quod non peccaret, quia pro dubia alterius | salute spirituali non deberet se certae morti tradere corporali, quia illi modo alio possent saluti suae providere si vellent, assistente divino adiutorio, licet in dubio bene deberet se pro salute proximi periculo mortis corporalis exponere, maxime si illi per alium non posset subveniri. In hoc casu credo quod non peccaret, immo potius peccaret ad locum illum accedendo.

Similiter, si populus non multum praedicatione indigeret. In hoc casu credo quod peccaret venialiter ex aliquantula avida affectione ad victum. Quae etiam tanta posset esse quod mortaliter peccaret etiam, si eius praedicatione penitus opus non esset.

<AD ARGUMENTA>

Per haec patent obiecta utriusque partis.

Quaerere enim quae sua sunt ad vitae necessariam sustentationem, est provisio necessaria, ad quam quilibet tenetur pro se in tempore necessitatis maxime, et etiam in aliis pro congruentia loci et status atque conditionis personarum: et quaerentium, et illorum a quibus quaerunt; et sic bene processit obiectio secunda.

Quaerere autem super congruentiam et necessitatem status et conditionis personarum, bene potest esse in peccato mortali, ut processit prima obiectio, aut saltem veniali.

De modo autem quaerendi necessaria ultra necessitatem vel extra congruentiam status aut conditionis personarum quaerentium, et illorum a quibus quaeruntur, erit sermo in parte infra, in quaestionibus de statu perfectionis. |

QUAESTIO 20

UTRUM TACENS VERITATEM PROPTER HOSPITEM SUUM, VEL ALIUM DIVITEM
A QUO SPERAT REFICI, NE OFFENDAT EUM ET AMITTAT BONAM REFECTIONEM,
PECCET MORTALITER

| Circa secundum arguitur quod tacens veritatem in dicto casu peccet mortaliter, quia iste in deficiendo a veritate deficit a Christo, et ita a via paradisi, dicit enim Christus de se ipso, Ioannis XIV°: «*Ego sum via, veritas et vita*»; a Christo autem et via paradisi nemo potest deficere nisi peccando mortaliter; ergo etc.

Contra. Si diceret veritatem, non rediret iterato praedicaturus, eo quod hospitium paratum non inveniret, et sic viam proficiendi aliis sibi praecluderet. Quod facere non debet, quare nec illam veritatem praedicare. Sed non peccat non faciendo quod non debet facere. | Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc, quod pro tempore quo praedicatori officium praedicationis incumbit, quandoque aliqua veritas est subticenda, ita quod praedicator peccaret in eam proponendo; est alia e contra praedicanda, quam reticendo peccaret. Propter quod dicit GREGORIUS, II° Pastoralium: «*simplices sicut fallaciam semper utiliter vitant, ita veritatem semper utiliter proferunt*», «*ne*», ut dicit lib.^o I^o «*aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat*». Sed quaestio ista proposita est de veritate quam expediret proponere, sed propter timorem amittendi commodi reticetur.

Et est hic distinguendum de necessitate proponendi eam, ad modum quo distinctum est in quaestione praecedenti, et eodem modo respondendum. Non enim refert propter commodum temporale obtinendum se ab aliquo loco quo veritas praedicanda est, omnino subtrahere, et in loco ubi praedicatur, eam subticere, nisi sicut plus et minus, de quibus dicit GREGORIUS I^o Pastoralium «*Improvidi, humanam gratiam amittere formidantes, loqui libere recta pertimescunt*». «*Improvidi*» dicuntur, quia, ubi credunt sibi providere custodiendo gratiam hominum, amittunt gratiam Dei, dicente eodem, VII° Moraliū: «*Qui in terra hominem contra veritatem pavet, eiusdem veritatis iram caelitus sustinet*». Contra veritatem amator veritatis pavere non debet damna rerum per iniuriam auferentes, nec afflictionem corporibus per violentiam ingerentes, nec famam nominis per reprehensiones suas denigrantes, secundum quod de duobus primis potest intelligi illud quod dicit idem GREGORIUS, lib.^o X^o: «*Bonorum mens, quo duriora pro veritate tolerat, eo aeternitatis praemia certius exspectat. Tanto maior fiducia*

mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat». Tertium vero exprimit AUGUSTINUS cum dicit in principio IIⁱ De Trinitate: «*Nullus reprehensor formidandus est amatori veritatis*».

<AD ARGUMENTA>

Per hoc patet ad primum.

Ad secundum quod «non rediret ad praedicandum si diceret veritatem», verum est; si in malitia quaestus persiste-|ret, et melius esset ei non redire, quam ad quaestum redire et praedicare, licet forte non esset melius populo. Propter quod dixit Apostolus <ad> Philippenses I^o: | «*Sive per occasionem sive per veritatem Christus annuntietur, in hoc et gaudeo, sed et in hoc gaudebo*». Ubi dicit Glossa: «*Ex occasione evangelizant, non tam salutem eius quaerentes cui annuntiant, quam commodum suum*». Qui annuntiat, detrimentum habebit; cui annuntia-|tur, habebit lucrum. Si tamen veritatem propter se diligerent et praedi-|carent, redire non formidarent ad ipsam | defendendum, si aliqui vellent | eam impugnare, dicente GREGORIO, parte I^a super Ezechielem, homilia 9^a: «*Inimicis veritatis adversabitur, | qui eidem in mente subici-|tur*». Nec hoc debet dimittere propter refectionem corporalem, quia per hoc meliorem recuperat spiritualem, dicente GREGORIO IX° Mora-|lium: «*Tunc quisque in veritate valentius reficitur, cum ardentius pro ea fatigatur*». Sed hanc refectionem aliqui non capiunt, quibus, ut dicit AUGUSTINUS in originali Super Psalmum 5um: «*Panis veritatis ama-|rus est. Unde os vera dicentis oderunt, qui in eam aegritudinem deven-|runt, ut cibum veritatis quo animae sanae gaudent, tamquam felleum sustinere non possunt*».

QUAESTIO 21

Et quod assumitur in argumento, quod «dicendo veritatem hospitium perderet», fortasse non est verum, immo paratius inveniret, quia veritatis amator non vult sibi parci contra veritatem, dicente GREGORIO in I^o Pastoralium: «*Plus veritate se appetit diligere, quam contra, se non vult defendi. Ille ergo se ipso veritatem amplius vult amari, qui sibi a nullo vult contra veritatem parci*».

QUAESTIO 21

SI SACERDOS CURATUS IN PAROCHIA SUA PARATUS SIT ET VELIT
PRAEDICARE, ET SIMILITER FRATER HABENS PRIVILEGIUM UT POSSIT
PRAEDICARE NULO EUM IMPEDIENTE, QUIS EORUM POTIOR SIT IN IURE ET
DEBE < A > T CEDERE ALTERI

| Circa tertium arguitur, quod in illo casu frater sit potior in iure, quia «*speciale derogat generali*». Frater autem habet quod possit populo praedicare, ex iure speciali, quia ex privilegio quod dat privatum; ius curati autem ex iure communi, et ita generali; ergo etc. |

Contra. Privilegia sunt stricti iuris, et illud quod in eis non est expressum, non intelligitur concessum, Extravaganti de privilegiis «*Porro*». Cum ergo in suo privilegio non exprimitur quod ei debeat cedere curatus, ergo non est concessum, et sic potior manet curatus post privilegium, sicut ante. |

<SOLUTIO>

Ad istam quaestionem, quia principaliter pertinet ad iuristas, et tangit virtutem et efficaciam privilegii concessi fratribus, respondere

intendo, salva protestatione | quam ponam in solvendo tertiam quaestionem proximo sequentem.

Dico igitur quod in agilibus et in universalibus, quia «*sermones particulares sunt veriores universalibus*», ut dicit PHILOSOPHUS, in ipsis considerandum est plerumque quid verum sit regulariter, et quomodo deficit in casibus, quia vix in moralibus et agilibus potest sermo universalis ita esse verus, quin fallat in casibus. In proposita igitur quaestione, licet quaerat de iure, quia tamen | quaerit ius circa factum, ideo considerandum est circa factum, quis potior in iure dicendus est regulariter, etsi alter potior poterit dici in casibus. Et hoc primo ex fine concessionis privilegii, secundo ex forma verborum.

Ex parte autem finis clarum est, | quod privilegium fratrum super praedicationibus libere exercendis non datur, nec dari debet, principaliter in favorem fratrum, iuxta illud quod dicit GREGORIUS I^o Pastoralium, loquens de ISAIA qui se, *ut ad praedicandum mitteretur*, voluntarius *obtulit*, ut habetur Isaiae VI°. Dicit: «*Is qui mitti voluit, | ante se purgatum vidit, ne non purgatus quisque adire sacra | mysteria audeat. Quia igitur valde difficile est purgatum se quemquam posse cognoscere, praedicationis officium tutius declinatur, nec*» debet ad hoc moveri contemplativus desiderio assumente, sed sola necessitate proximi impellente, | ut si praedicationis officium | «*imperatur, si donis iam praeventus est quibus et aliis prosit, et ex corde debet fugere, et invitus accedere*», secundum quod dicit ibidem. Unde, cum praedicatione fratrum opus

non | fuerit, et hoc curatus caritative insinuaverit, abire debent sine difficultate, gaudentes si praedicatione eorum opus non fuerit, dicente AUGUSTINO, XIX° De civitate Dei: | «*Otium sanctum quaerit caritas veritatis; negotium iustum suscipit necessitas caritatis*». Propter quod beatus FRANCISCUS in Regula sua fratribus suis praecepit dicens: «*Fratres non praedicent in episcopatu alicuius episcopi, cum ab eo fuerit contradictum*». Et consimile verbum dicit in suo Testamento de praedicando in parochiis sacerdotum: «*Si haberem*» inquit «*tantam sapientiam quantam Salomon habuit, et invenirem pauperes sacerdotes huius saeculi in parochiis in quibus morantur, nolo praedicare ultra voluntatem ipsorum*». Unde, si datur eis privilegium, hoc non est nisi in favorem populi principaliter, quia scilicet sacerdotes insistere praedicationi quantum opus est, per se non sufficiunt. |

Hanc causam conferendi privilegium assignat NICOLAUS papa in expositione regulae fratrum minorum, ubi dicitur: «*Verum quia expresse continetur in regula quod fratres non praedicent in episcopatu alicuius, cum ab eo illis fuerit contradictum, dicimus quod praedictum verbum ad litteram, sicut regula ipsa protulit, observetur, nisi per sedem apostolicam circa hoc pro utilitate populi christiani sit concessum aut ordinatum aliud, vel | in posterum concedatur seu etiam ordinetur.*»

Et eam exprimit dominus MARTINUS in privilegio suo, cum dicit: «*Ad fructus uberes quos in agro dominico*» etc. Constat ergo quod, aspiciendo ad causam privilegii, fratres in officio praedicationis sacerdotibus adiunguntur ut eorum coadiutores, et si sic | manent, ergo illi adhuc veri pastores, nec eis de iure suo quidquam subtrahitur quoad

praedicationis officium, sed ipsi soli messores sunt in agro dominico, et fratres sicut «*spicas colligentes quae fugerunt manus metentium*», ut dicitur in figura, Ruth II°; «*quas manu debent conterere*», ut similiter dicitur in figura, Deuteronomii XXIII°: «*sed non falcem, sicut principales messores, immittere*», iuxta illud quod dicit GREGORIUS, <Causa> VI^a, q.^e 3^a: «*Scriptum est in lege, per alienam messem transiens falcem mittere non debere, sed manu spicas | conterere. Falcem enim mittere non debes in eam segetem quae alteri commissa est, sed per | affectum boni operis frumenta dominica vitiorum suorum paleis exposulare, et in ecclesiae corpus admonendo et persuadendo, quasi manducando, convertere*». Quandocumque ergo sacerdos sufficit aequaliter cum fratre in propria persona praedicare, non video quod frater, de praedicatione falcem mittendo, in messem alienam se debet intromittere.

Et sic dico, respondendo ad quaestionem, quod regulariter pinguius ius habet sacerdos quam frater, quia regulariter debet supponi quod sacerdos sit sufficiens quamdiu ab Ecclesia in officio suo sustinetur, et hoc etiam quia incumbit ei ex necessitate ratione curae pastoralis et officii, fratri autem non nisi ex voluntate et ratione privilegii. Nec ex eo quod concessum est fratri, aliquid subtrahitur de eo | quod pertinet ad ius commune pastoralis officii, ut iam dicetur.

Si tamen spicae effugerint manus metentium, ut in praedicatione admonendo et suadendo non | sufficiat eas recolligere sacerdos solus,

atque fricare, debet ei frater coadiutor assistere. «Non sufficiat», dico, aut quia sacerdos est praedicationis inscius, et ideo «*sonitum praedicationis dare non potest praeco mutus*», ut dicit GREGORIUS, 1° Pastoralium, aut quia est | negligens et desidiosus, etiam si esset sciolus, aut quia, | etsi sciolus et diligens, non tamen, propter occupationes alias circa populum aut aliqua alia de causa, non est per se sufficiens, aut si omnia dicta adessent, | quia est malivolis, destruens exemplo quae praedicat verbo, iuxta illud quod dicit GREGORIUS, homilia 18^a, super illud Lucae X^o «*Messis quidem etc.*»: *Quod sine gravi loqui maerore non possumus, quia, etsi sunt qui bona audiant, desunt qui dicunt. Ecce mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus invenitur operarius, quia officium sacerdotale suscipimus, sed opus officii non implemus*. Et loquitur pro talibus in quibus sunt aliqui huius<modi> defectus.

In talibus ergo casibus aut consimilibus, cum occurrunt, dico quod pinguius ius habet frater quam curatus et | debet ei curatus | cedere, immo ipsum ad hoc vocare et inducere, aut si non posset, conqueri suo superiori, exemplo Marthae per quam intelliguntur activi, quae conquesta est de Maria per quam intelliguntur contemplativi, cum dixit, Lucae X^o: | «*Domine non est tibi curae quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi ut me adiuvet*». Secundum illud etiam, Lucae X^o: «*Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam*». Et tunc debet dicere superior tamquam dominus messis: «*Ite, ecce ego mitto vos*» etc. Quod tamen principaliter intelligitur de praelatis, in quorum subsidium debent adiungi quicumque alii ad hoc idonei. Nec esset bonus pastor, si in tali casu non vellet coadiutorem habere. Et esset indicium boni

contemplativi, si ad exemplum Mariae, quantum est in se, fugeret actionem; et sicut, iuxta quoddam dictum beati BERNARDI in quodam sermone de assumptione, «*Felix est domus et beata semper congregatio, ubi Martha de Maria conqueritur*», ita vere est felix societas fratrum cum curatis ad regendum populum in ecclesia, si per hunc modum Martha conquereretur de Maria.

Sed si Martha per se sufficeret ministrare, ut merito increparetur si de Maria vacante conquereretur, et Maria ministerium Marthae sibi vellet usurpare, ut merito conqueri posset Martha de Maria, dicendo: «Domine, non est tibi curae quod soror mea ministerium meum sibi usurpat? Dic ergo illi ne | me impediat, nec conqueratur quia mecum non ministrat». Hoc re vera inordinatum esset, dicente BERNARDO ibidem: «*Ma-riae Martham aemulari prorsus indignum est, prorsus illicitum est. Alioquin ubi legis Mariam causantem, quia «soror mea reliquit me solam | vacare?» Absit. Absit ut qui Deo vacat, ad tumultuosam aspiret fratrum officialium vitam*». Fratres autem officiales sunt ecclesiae ministri maiores et minores.

Unde, si malitiose se sacerdos fratri opponeret, | nec praedicare eum permetteret cum opus esset, volens praedicare, forte alias non praedicaturus, et plus expediret populo fratrem audire praedicantem, debet eum praelatus superior, conquestione delata, ad ipsum coercere. | In talibus enim casibus quoad praedicationis actum, ut fratri debeat sacerdos

cedere, iuri derogatur sacerdotis, et rationabiliter et ex causa. Haec enim verba bene exprimunt, cum dicitur in causa conferendi privilegium «*Ad uberes fructus*» etc., ut quandocumque fratres uberes fructus praedicando possint afferre respectu fructuum quos sacerdos ferret sine illis, pinguius ius praedicandi habent, et gratanter recipi debent, non impediri, secundum quod praecipit dominus MARTINUS cum dicit in privilegio fratrum: «*Districtius in-|hibentes, ne quis fratres, etc. audeat quomodolibet impedire*». Unde nec e contra sacerdotem curatum, cum ad praedicandum sufficiens est, et aequè proficit populo praedicatio sua et fratris, frater debet ipsum aliquatenus impedire. Quod si in | hoc casu sacerdos se in praedicatione praetulerit, non censetur fratrem impedire, quia impedimentum importat iniuriam, nemo autem alteri iniuriatur utendo iure suo.

Unde, | etiam si aliquae religiones institutae sunt quoquo modo ad opera activae vitae exercenda, videlicet ad praedicandum et confessiones audiendum, cum nullam habeant ordinariam potestatem exercendi huius<modi> officia, idcirco, cum eis conceditur a superioribus potestas talia exercendi, talis concessio non intelligitur | eis facta nisi in favorem populi, et in subsidium illorum qui habent potestatem ordinariam huius<modi> officia | exercendi.

Ex parte autem formae verborum privilegii patet quod quoad actum praedicandi in nullo derogatur iuri sacerdotis, quia ius commune semper fixum manet nisi conditor eius per privilegium expresse ei derogat, Extravaganti de sententia excommunicationis, cap.^o

«Nulli», et de privilegiis «Cum et plantare», et <Causa> XVI^a, quaestione 7^a, «Omnes basilicae». Et hoc quia privilegia stricti iuris sunt, ut Extravaganti de privilegiis «Porro», et hoc maxime quando vergunt in praeiudicium alterius, sicut contingeret in proposito si frater regulariter praeferretur sacerdoti, ut infra declarabitur, licet alias «*beneficia principis largissime interpretanda sint*».

Quare, cum in privilegio fratrum nihil exprimitur, sicut patet inspicienti illud, per quod derogetur iuri communi sacerdotum, nisi forte in casibus per illud quod dicitur in causa privilegii, propter «*uberes fructus*» etc., sicut dictum est, simpliciter ergo et regulariter dicendum quod sacerdos potior est in iure, frater autem in casibus tantum: aliter enim non esset in succursum sacerdotis.

Sed dices quod praedicare | pium opus est, nulli ergo debet esse in praeiudicium.

Et dicendum quod, licet praedicare in se opus pium est, tamen actum praedicandi isti subtrahere, in quo ius pinguius habet in casu, scilicet cum non est opus praedicatione extranei, et sine eius consensu hoc facere absque alia causa rationabili, cum sit ordinarius et sic habet ius prohibendi, non est aequum.]

<AD ARGUMENTA>

Ad primum | in oppositum, quod «*speciale derogat generali*», dicendum quod regula ista «*speciale derogat generali*», et consimiles regulae

iuris, non semper habent universaliter veritatem, quia in casibus tenent et in casibus non tenent. Et quandoque in iure positivo expressi sunt aliqui ex casibus in quibus tenent et in quibus non, secundum quod super hoc circa istam regulam multum distinguit Glossa, Extravaganti de rescriptis, cap.º 1º, unde illa regula adducta fuit, | et secundum illos casus in iure expressos debent illam | regulam exponere iuristae et respondere argumento. Aliquando autem non sunt casus | expressi in iure, in quibus tenent et in quibus non, | aut saltem non sunt expressi omnes, sed tamen exprimi possunt ex regulis iuris naturae, ex quibus etiam expressi sunt illi qui sunt in iure conscripti, et tam secundum hos casus, quam secundum illos in quantum | habent exprimi ex iure | naturae, illam regulam possunt exponere theologi et respondere argumento. In quibus igitur casibus a iure positivo expressum tenet illa regula, et in quibus non, iuristis relinquo.

Sed quantum elici potest ex iure legis naturae, unde ortum debent sumere omnia edicta legis positivae, distingo quod concessum uni, ex privilegio pertinens ad ius commune alterius, aut est talis naturae quod, postquam transierit in usum unius, non potest simul verti in usum alterius, aut cum hoc quod transit in usum unius, sufficit ad usum alterius.

De primo modo sunt decimae novalium, quae de iure communi debentur sacerdotibus curatis. Quae, cum ex privilegio conferuntur quibusdam religiosis et transierint per hoc in usum ipsorum, non possunt verti in usum sacerdotum.

De secundo modo est fons communis aliquibus de iure communis consuetudinis, ita quod non aliis, cuius usus cum conceditur alicui alteri ex privilegio principis, et transierit in usum illius, nihil minus sufficit ad usum omnium aliorum.

In primo genere rerum verum est quod «*speciale derogat generali*», ut patet in usu decimarum concessarum ex privilegio religiosis, quae deberent esse aliorum de iure communi, sed per privilegium ipsis subtrahuntur. In isto enim casu dicitur privilegium quasi privans legem, quia quod secundum legem iuris communis uni competit, hoc ei subtrahitur per legem privilegii, et alteri tribuitur.

In secundo vero genere rerum non est verum. Propter hoc enim quod usus fontis conceditur ex privilegio illi qui nullum ius in eo prius habuit, non per hoc subtrahitur usus | eius aliis qui prius usum eius habuerunt de iure communi consuetudinis. In hoc autem casu non dicitur privilegium quasi privans legem, sed quasi «*privata lex*», quia quod ex communi concessione competit uni, scilicet per legem | iuris communis, hoc etiam ex privata concessione competit alteri. 'Privata', dico, 'concessione', non ex parte | ipsius concessi, ut scilicet private et singulariter obtineat concessum, sed solummodo ex parte modi concedendi.

Primo enim modo non solummodo diceretur privilegium lex privata, sed etiam privans legem, ut patet. Quod non est verum in isto genere rerum, nisi quatenus usus unius impedire posset usum alterius, ut si eo tempore quo habens privilegium vellet uti fonte hauriendo | aquam, nec posset alter simul in eodem tempore haurire. In isto enim casu, si privilegium expressam super hoc faceret mentionem, derogaret iuri communi alterius, et esset privilegiatus potior in iure; alias vero nequaquam, sed e contrario potior esset ha-|bens pro se ius commune.)

Et de tali genere est praedicatio, quia potest | successive a pluribus exerceri circa eundem populum, licet non simul. Propter quod, cum uni conceditur ex privilegio, nihil subtrahitur per hoc alteri de iure suo, |

maxime in proposito, cum non conceditur praedicatio fratribus ex privilegio in favorem eorum, sed populi principaliter, in cuius profectum non venit, si regulariter praeferretur in praedicando sacerdoti. Nec etiam ullo modo exprimitur in privilegio ipsorum quod debeat praeferri sacerdoti, si simul concurrat utriusque praedicatio. Propter quod non intelligitur esse concessum, nisi in casibus in quibus expedit populo quod in praedicando frater praeferatur sacerdoti.

Aliter autem audiivi respondere iuristam, dicentem quod id quod est | speciale uno modo, potest esse generale alio modo. Ut in proposito posse praedicare populo commune est sive generale omnibus curatis, quia de iure communi, sed speciale fratribus, quia de iure privilegii; e contra autem praedica-|re isti populo, parochiae scilicet Sancti Benedicti aut Sancti Severini, in tali parochia et tali, speciale est isti sacerdoti vel illi, et non est concessum fratribus nisi in concessione generali. Et ideo, licet fratres propter speciale primo modo pinguius ius haberent in praedicando quam sacerdotes, tamen propter speciale secundo modo pinguius ius praedicandi | in propria ecclesia propriis parochianis habent sacerdotes. Unde, quia privilegium fratrum non facit mentionem de isto iure speciali sacerdotum, non intelligitur eis concessum quod in ecclesiis sacerdotum habeant potestatem praedicandi, nisi quantum eis de iure communi conceditur, scilicet de licentia speciali ipsorum sacerdotum, vel episcoporum, vel legatorum, aut summi pontificis. Sed ut ex privilegio eis intelligatur aliquid concessum, dixit ille quod intelligitur de praedicatione facienda publice populo in propriis domiciliis, quam facere non possent sine licentia speciali, quia hoc de iure communi non est eis concessum. Quod si ita tenendum esset circa officium praedicationis, et consimiliter circa officium audiendi confessiones. Quod | tamen non assero esse verum.

Et per hoc patet assumptum in secundo argumento, quomodo scilicet

«privilegium fratrum stricti iuris est», quoniam secundum primam responsionem libera potestas praedicandi absque impedimento eis concessa non extenditur ultra quam expedit populo fratrum praedicatio, secundum vero secundam responsionem stricti iuris est, quia non conceditur eis nisi in suis domiciliis tantum, quod forte nimis durum videretur eis.

QUAESTIO 22

UTRUM SACRAMENTUM POENITENTIAE EX VIRTUTE CLAVIUM RESPECTU
EORUNDEM PECCATORUM POSSIT HABERE EFFECTUM PLUS QUAM SEMEL.

| Sequuntur quaesita circa hominem, specialiter pertinentia ad poenitentiae sacramentum. Et proponebantur primo tria pertinentia ad confessionem faciendam principaliter, | deinde alia tria pertinentia principaliter ad ipsa peccata confitenda. Et erant illa tria prima | de pluralitate iterationis actus confitendi. Quorum primum erat principaliter de pluralitate iterationis actus confitendi ex parte ipsius sacramenti poenitentiae. Secundum ex parte ipsius confitentis. Tertium vero ex parte confessoris. Primum enim erat, utrum sacramentum poenitentiae | ex virtute clavium respectu eorundem peccatorum possit habere effectum plus quam semel. Secundum erat, utrum dicere quod vere poenitens et confessus, rite absolutus ab eo qui potest, teneatur eadem peccata iam confessa iterum confiteri, sit erroneum. Tertium erat, utrum confessi fratribus praedicatoribus | et minoribus virtute privilegii ipsorum teneantur confiteri iterato suo proprio sacerdoti peccata quae illis fuerint confessi.

Circa primum arguitur quod non possit sacramentum poenitentiae virtute clavium respectu eorundem peccatorum habere effectum plus quam semel, quia hoc multum derogaret virtuti et efficaciae | sacramenti. Quod enim plus quam semel sacramentum habet effectum super eandem materiam, hoc non est nisi quia debilis est virtus sacramenti, et infirma, ut non possit agere semel, quod possit pluribus vicibus applicatum. Erroneum autem est sacramento attribuire, quod virtuti eius derogaret. Ergo erroneum est dicere et attribuire sacramento poenitentiae, quod respectu eorundem | peccatorum habeat effectum plus quam semel.

Praeterea. Hoc idem patet in aliis sacramentis. Baptismus enim et confirmatio et cetera sacramenta, sicut patet, non applicantur suae materiae nisi semel, et hoc non nisi quia tantum semel habent effectum suum circa illam. Ergo etc.

Contra est illud quod dicitur, De poenitentia, dist.^e 1^a, in cap.^o «Quem poenitet»: «*Quanto pluribus confitebitur, tanto facilius veniam consequetur*». Quod non esset verum, nisi sacramentum poenitentiae posset habere pluries effectum circa eadem peccata. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

| Dicendum quod effectus sacramenti poenitentiae vi clavium, maxime in absolvendo poenitentem postquam fuerit confessus, multiplex est. Primus maculae peccatorum ablutio. | Secundus divinae offen-|sae placatio. Tertius poenae aeternae debitae peccato in poenam temporalem commutatio. Quartus illius poenae temporalis saltem pro parte remissio. Quintus est gratiae augmentatio. Sextus est Ecclesiae militanti

reconciliatio. Et si qui alii sunt huius <modi>, isti tamen ad praesens sufficiunt.

Dico igitur quod duplex est | effectus sacramenti: unus scilicet principalis et essentialis, ad quem principaliter est a Deo institutum; alius vero secundarius et quasi accidentalis, ad quem non est principaliter institutum, sed ex abundante misericordia, et ex consequenti agit illum. Verbi gratia, effectus principalis et essentialis baptismi, ad quem agendum est principaliter a Deo institutus, est delere omnia peccata et remittere omnem poenam debitam peccatis, et per hoc offensam Dei perfecte placare, secundum quod de his | tribus specialiter loquitur Scriptura, dicente PAULO, <Ad> Colossenses II°: «*Consepulti in baptismo, cum mortui essetis in delictis, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta*»: ecce p^rimum; unde dicit ibi Glossa «*id est, originalia et superaddita, quod signum est quod et poenam tollit.*» | Sequitur: «*Delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio*», ubi dicit Glossa «*Chirographum decreti, id est memoriam transgressionis*»: ecce secundum, quia non servatur transgressionis memoria, nisi ex ira nondum pacata. Sequitur: «*exspolians principatus et potestates*», Glossa: «*infernales*», «*auferendo Abraham, Isaac, ac ceteros iustos*»: ecce tertium. Effectus autem baptismi non principalis, ad quem secundario ordinatur, est gratiae augmentatio, si iam baptizatum baptismo fluminis invenit in gratia; quod tamen accidit baptismo fluminis.

Descendendo | ergo ad propositum, dico ad quaestionem, quod sacramentum | poenitentiae vir-|tute clavium respectu eorundem peccatorum non habet nisi semel effectum suum principalem, qui continet tres primos effectus praedictos, quos semel perfecte agit, aut nihil agit,

sicut contingit de baptismo et quibusdam aliis sacramentis respectu suorum effectuum principalium, non autem respectu non principalium, loquendo de illis sacramentis quae cum principalibus habent non principales. Quoad huius<modi> enim effectum, scilicet principalem, est simile de hoc sacramento et de aliis, ut procedit secunda ratio. Et dicere quod plus quam semel haberet poenitentia talem effectum, multum derogaret sacramento poenitentiae, sicut et aliis sacramentis, ut procedit prima obiectio. Aliter enim sacramentum, semel adhibitum, aut nihil ageret de suo effectu principali, sed solum disponderet ut iteratum agere posset, aut si ageret illum, non perfecte ageret, semel adhibitum, sed oporteret illud quod restaret, agere per eius iterationem, quemadmodum si baptismus, semel adhibitus, solum disponderet ad peccatorum deletionem et divinae offensae pacationem et poenae remissionem, aut pro parte hoc ageret et pro parte non, et iteratum hoc ageret perfecte. Quod esset magnae infirmitatis in virtute sacramentorum novae legis, et poneret ipsa esse debilia elementa quodam modo, quemadmodum erant sacramenta veteris legis, secundum quod de illis dicit APOSTOLUS <Ad> Galatas, IV°: «*Quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa?*»

Effectum | autem suum non principalem, qui continet omnes alios modos sequentes, bene potest absque omni derogatione facta sacramento habere plus quam semel; immo illud procedit ex magna | virtute et efficacia sacramenti, et hoc quia semel adhibitum non necessario agit quidquid agere potest, pluries adhibitum, sed hoc absque omni infirmitate sacramenti. In quo non est simile de hoc sacramento et de aliis, ut iam dicitur. Tota enim | poena temporalis debita peccatis non necessario remittitur in prima absolutione, etsi possibile esset | eam remitti, ut iam dicitur. Et secundum hoc processit tertia ratio, quae erat pro parte ista. Neque similiter in prima absolutione augmentatur gratia quantum nata sit pro statu vitae praesentis augeri, ut secundum hoc

intelligamus illud GREGORII, XXII° lib.^o *Moralium* et *Super Ezechielem*, parte II^a, homilia 3^a: «*Nemo repente fit summus*». Et forte, quod speciale est in casu duarum quaestionum sequentium, reconciliatus Ecclesiae militanti per absolutionem impensam a non ordinario confessore, nondum | est ei perfecte reconciliatus, nisi cum proposito de confitendo iterato proprio sacerdoti eadem peccata quae confessus fuerit fratri; quod quidem propositum habere tenetur cum fratri confitetur, et, quantum in se est, tempore et loco opere adimplere, ut sic perfecte reconcilietur Ecclesiae per absolutionem impensam a suo ordinario, eo quod secundum praedicta frater non est nisi coadiutor sacerdotis, ut respectu Ecclesiae militantis reputetur quodam modo confessio utrique facta non nisi una confessio. Ut ad hoc adducamus illud quod dicitur in praedicto cap.^o | «*Quem poenitet*»: «*Lazarum Dominus de monumento suscitavit, | sed discipulis | solvendum obtulit*», sicut habetur Ioannis XI°: sic in proposito, licet in prima absolutione suscitatus sit confitens a morte peccati per omnium peccatorum suorum absolutionem, quemadmodum Dominus Lazarum perfecte restituit ad vitam naturae, ut tamen perfecte Ecclesiae reconcilietur, debet offerri presbytero ordinario, qui est loco discipuli Domini, ut absolutione sua solvatur quasi ab excommunicatione quam incurrit ex mortali peccato, et sic per ipsum perfecte Ecclesiae reconcilietur. |

<AD ARGUMENTA>

Quod ergo arguitur primo in oppositum, quod «habere effectum plus quam semel circa eadem peccata multum derogaret virtuti sacramenti», dicendum secundum iam dicta quod verum est de effectu sive effectibus principalibus, de effectibus autem non principalibus non est verum.

QUAESTIO 22

Et quod assumitur contra hoc, quod «plus quam semel adhibere sacramentum ad aliquem effectum, hoc non est nisi quia virtus eius debilis est et infirma ad efficiendum totum simul», dicendum quod ad hoc quod sacramenta habeant effectus suos in adultis, maxime illa quae directe sunt circa peccatorum ablutionem, | ut sunt baptismus et poenitentia, duo concurrunt: unum dispositive ex parte eius circa quem sacramentum administratur, scilicet aliqua gratia gratis data praeparans liberum arbitrium ne ponat obicem; aliud vero effective ex parte Dei, in persona cuius sacerdos ipsum administrat, et hoc est gratia gratum faciens, quae agit omnes effectus sacramenti interius.

Et quantum ad effectum principalem producendum, nulla potest poni infirmitas vel debilitas virtutis in sacramento baptismi vel poenitentiae,

quia utrumque horum sacramentorum quantum ad hunc suum effectum principalem, semel efficit quidquid potest.

Sed de effectu non principali secus est in sacramento poenitentiae et sacramento baptismi, et hoc quoad illos qui cum gratia veniunt ad baptismum et poenitentiam, quia cum quis cum gratia venit ad baptismum, semel recipit virtute baptismi quidquid potest efficere baptismus etiam quoad effectum non principalem, propter quod non est iterabilis; qui vero accedit cum gratia ad sacramentum poenitentiae, sive solum contritus et non confessus, sive iam alias confessus de eisdem, non necessario recipit quidquid efficere potest sacramentum poenitentiae quoad eius effectum non principalem.

Propter quod sacramentum poenitentiae est iterabile: sive enim conferatur talis gratia ante peccatorum confessionem et sacramentalem absolutionem, sive in ipsa absolutione, non totum agit simul et semel ex necessitate, quidquid natum est agere ipsum sacramentum poenitentiae in sacramentali absolutione. Determinatum enim est a Deo, quantum gratia gratum faciens relaxat de poena temporali debita in actu absolutionis, ut non sit necesse totum relaxari simul sicut contingit in baptismo; et hoc provenit ex differenti virtute a Deo collata istis sacramentis. Unde, ut facilius et celerius misericordia plenae remissionis obtineatur, expedit pluries et pluribus confiteri, pluries suscipiendo sacramentalem absolutionem, quae pluribus vicibus potest aliquid et aliquid relaxare quousque totum fuerit relaxatum. Et per hunc modum circa eadem peccata pluries potest effectum suum non principalem habere.

Nec hoc derogat virtuti sacramenti poenitentiae, immo hoc procedit ex eius virtute. Quam non haberet, si non nisi semel posset aliquid relaxare de poena temporali debita, et totum residuum oporteret | solvere vel contritione | vel operibus misericordiae vel poenis purgatorii, licet absolute maior esset virtus et efficacia, si ab institutione sacramenti poenitentiae hoc ei datum fuisset, quod uni-/co actu cum deletione culpaе totam relaxaret poenam, quemadmodum | hoc singulariter datum est baptismo, sicut etiam singulariter datum est sacramento poenitentiae quod quotiescumque adhibetur, poterit gratiam augmentare in disposito, quod non potest facere baptismus nisi semel, cum etiam non nisi semel possit suscipi.

Nec solum propter ista iam dicta, quae sunt specialia sacramento poenitentiae quoad effectus eius non principales, respectu sacramenti baptismi, iterari potest, sed etiam propter dubium circa effectum principalem sacramenti poenitentiae. Quia enim sacramentum poenitentiae requirit ad effectum eius principalem aliquam operationem liberi arbitrii, saltem qua non ponit obicem gratiae | gratum facienti, nec potest homo esse certus de sufficientia talis operationis liberi arbitrii, idcirco etiam propter huius<modi> dubium rationabiliter conscientiam stimulans, etiam si non esset aliqua alia causa ex supradictis, posset aut deberet circa ipsum iterari poenitentiae sacramentum, quemadmodum in baptismo posset aut deberet iterari sacramentum, si dubitaretur an rite et secundum formam Ecclesiae esset quis baptizatus.

Et quod ulterius assumitur, quod «non posse simul et semel agere quod potest pluribus vicibus, hoc provenit ex infirmitate et defectu», dicendum quod aliud est deficere in virtute et virtutis debilitatem habere

in aliquid agendo, aliud vero est virtutem qua illud agendum esset, non habere. Primum contingit solum in illo, quod natum est ex natura suae speciei habere ampliorem virtutem quam habet. Secundum vero contingit in eo, quod naturaliter habet gradum virtutis suae sub illo ampliori. Verbi gratia, homo qui non habet virtutem intellectivam tam perspicacem ut ceteri, nec quantum perspicacitatis nata est in se habere humana natura, ille dicitur deficere in virtute, et virtutis intellectivae defectum habere respectu amplioris, quae nata est esse in humana natura. Si vero homo non habet virtutem intellectivam tam perspicacem ut angelus, ille non dicitur deficere in virtute intellectiva et virtutis intellectivae defectum habere, quia non est tantum virtutis natum esse circa suam naturam. Haec enim est *differentia inter negationem et privationem* secundum PHILOSOPHUM IV° Metaphysicae, quod *negatio est privatio simpliciter*, non circa *subiectum* determinatum, neque in hora determinata, quemadmodum ‘non videns’ | dicuntur lignum, lapis, et quaecumque non sunt nata habere visum, et etiam nata habere visum pro hora qua non sunt nata ipsum habere, ut catulus ante nonam diem, ‘caecum’ autem non dicitur nisi natum habere visum, et pro hora qua natum est habere visum, ut catulus post nonam diem. Quia igitur sacramentum poenitentiae ex natura institutionis suae a Deo non est | natum habere virtutem semel et simul efficiendi, quod pluribus vicibus natum est agere effectum suo non principali, quemadmodum hoc habet baptismus, ut dictum est, hoc non debet adscribi | alicui defectui vel diminutioni virtutis in sacramento poenitentiae, sicut non adscribitur homini in defectum aut diminutionem virtutis intellectivae, si non habet tantam virtutem intellectivam quantam habet angelus.]

QUAESTIO 23

Per dicta patet ad secundum, quod non est simile | de hoc sacramento poenitentiae et de quibusdam aliis. Illa enim ex divina institutione acceperunt quod totum simul agant, quidquid agere possunt; non sic sacramentum poenitentiae. Propter quod et illa acceperunt quod non possent | iterari; quod accepit sacramentum poenitentiae, quemadmodum etiam et hoc acceperunt quaedam alia sacramenta quae non necessario totum simul agunt, quod possunt agere iterata, quemadmodum extrema unctio non tantum auget gratiam, semel adhibita, quantum pluries, secundum modum quo nata est iterari, quia aliter nata est iterari | extrema unctio quam poenitentia. Nam | poenitentia iterari potest secundum libitum voluntatis ipsius poenitentis, non sic autem extrema unctio, sed tempore quo quis infirmatur, secundum consuetudinem Ecclesiae. Tales autem effectus varios et virtutes tenet Ecclesia circa diversa sacramenta ex usu et traditione quae a Christo per Apostolos descendit ad ipsam, secundum quod in quadam alia quaestione de Quolibet alias declaravimus. De quo etiam dicit *AUGUSTINUS* in libro *ex dictis Basilii*: «*Ecclesiasticarum institutionum quasdam scriptis, quasdam vero apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus*», ut habetur *Decretorum* dist.^e 11^a.

QUAESTIO 23

UTRUM DICERE QUOD VERE POENITENS ET CONFESSUS, RITE ABSOLUTUS AB
EO QUI POTEST, TENEATUR EADEM PECCATA IAM CONFESSA ITERUM
CONFITERI, SIT ERRONEUM

| Circa secundum arguitur, quod erroneum sit dicere quod vere |

QUODLIBET VII

poenitens et confessus, rite absolutus ab eo qui potest, teneatur eadem peccata numero iterum confiteri, quia hoc poneret sacramentum debere iterari, quod erroneum est dicere. Quamquam enim iterari poterit aliquod sacramentum, non tamen est necessarium, quia hoc infirmitatem poneret in sacramento.

Contra. Propositio falsa in pluribus, quae tamen vera est in aliquibus casibus, non est simpliciter erronea indefinite accepta, quia propositio erronea debet esse usquequaque falsa. Propositio in quaestione proposita est huius<modi>, quia aliquis aut aliqui casus sunt vel possunt esse, in quibus tenetur quis iterum confiteri. Ergo etc.

Item. Ex voluntate potest quis vere poenitens et confessus rite, absolutus ab eo qui potest, eadem peccata pluries confiteri. Sed quod potest aliquis facere ex voluntate, potest eidem praecipi, quod tunc tenetur facere ex necessitate. Ergo etc.

<SOLUTIO>

Hic oportet in principio considerare, quae propositio in doctrina fidei proprie debet dici falsa, et quae erronea, et quae haeretica, quia

omne haereticum erroneum est, et omne erroneum falsum, sed non e converso.

Falsum enim absolute est quod aliter est in re quam exprimitur in propositione, quoniam secundum PHILOSOPHUM «*ab eo quod res est vel non est*», scilicet | quemadmodum ipsa oratione exprimitur, «*dicitur oratio vera vel falsa*». Si enim ita est ut exprimitur, vera: si non est ita, falsa. Sed non ex hoc statim dicitur erronea vel haeretica, quia non dicitur propositio erronea vel haeretica in doctrina fidei nisi quae falsa est circa ea quae fidei vel morum sunt, vel eis propinqua vel adnexa sive cohaerens. Unde falsa quae non sunt circa talia, falsa tantum sunt, et non erronea neque haeretica.

Erroneum vero proprie, quod in doctrina fidei falsum est, non circa ea quae principaliter fidei sunt, sed circa illa quae sunt eis adnexa, quorum falsitas redundare potest | in ea quae sunt fidei, ut, ipsis positis, sequantur ea quae sunt fidei contraria.

Sed non ex hoc statim dicitur propositio haeretica, quia non dicitur propositio proprie haeretica, nisi quia est directe alicui eorum quae sunt fidei vel moribus, contraria.

Quia igitur omne erroneum est falsum, considerandum est | circa articulum propositae quaestionis de veritate et falsitate eius secundum quod indefinite, et secundum quod universaliter accipitur, tam affirmative quam negative, ut si simul veras esse poterimus ostendere indefinitas, luce clarius erit quod nullo modo ponere poterit aliquis eas esse erroneas aut haeticas, neque unam scilicet neque alteram.]

Ad cuius intellectum sciendum est quod, sicut magister, generalem quaestionem movet RAYMUNDUS in Summa sua de casibus sub hac

forma: «*Sed numquid peccata semel confessa tenemur iterum confiteri?*», et respondet continuo subdens: «*Dicas quod non regulariter*», ut habetur De poenitentia, dist.^e 1^a, par.^o «His auctoritatibus», in verbis «*Non est ita*», ubi dicitur: «*Non est necesse ut quae semel sacerdoti confessi fuimus, denuo confiteamur*».

Est autem advertendum quod dicit «*regulariter*», per hoc insinuans quod tamen teneamur in casibus. Regula enim, ut dicunt grammatici, est generale | documentum, | plura in una similitudine continens, in aliquibus tamen deficiens. Propter quod necesse est regulas generales grammaticae frequentius per plures exceptiones verificari, quemadmodum etiam frequenter PHILOSOPHUS regulas considerationum suarum per exceptiones in Topicis verificat. Unde RAYMUNDUS post praedicta verba sua continuo subiungit dicens: «*Solent tamen excipi | quattuor casus in quibus tenemur iterum confiteri*», qui notantur in Glossa super illo verbo «*denuo*». Est etiam praeter illos aliquis alius, ut iam patebit.

Secundum igitur hunc modum respondemus de falsitate et veritate propositae quaestionis, primo dicendo quod vere poenitens et confessus etc. non tenetur regulariter eadem | peccata iam confessa iterum confiteri, neque scilicet eidem confessori neque alteri, potest tamen teneri in casu. Ut sic neque affirmativa indefinite accepta, neque similiter negativa, usquequaque concedenda est neque neganda, con-|siderando naturam rei, sed sub alia et alia determinatione utraque concedenda est et neganda: scilicet quod vere poenitens et confessus etc. tenetur eadem peccata iterum confiteri sub determinatione, scilicet in

casu, et quod non teneatur sub alia determinatione, scilicet | regulariter, | negandum etiam est alterum illorum sub determinatione contraria, quia negandum est quod teneatur regulariter, et similiter negandum est quod non teneatur in casu. Et sic neutra illarum est usquequaque vera neque usquequaque falsa, cum sit in casu falsa, licet etiam regulariter vera. Talis autem proposi-|tio non est omnimode iudicanda esse falsa, quare neque haeretica aut erronea: propositio enim, si iudicanda sit omnimode falsa et ex hoc erronea aut haeretica, ita debet esse falsa, quod sit usquequaque falsa, et universaliter.

De universalibus autem patet quod ambae simul sunt falsae, acceptae simpliciter sive universaliter pro quocumque casu, videlicet quod quilibet, et quod nullus vere poenitens et confessus etc. teneatur eadem peccata iterum confiteri. Quod si istae contrariae, universalis scilicet affirmativa et universalis negativa, sunt simul falsae, ut dictum est, patet ergo per regulam contradictoriorum, quod earum contradictoriae, quae inter se sunt subcontrariae, scilicet indefinita affirmativa et indefinita negativa, sunt simul verae. Indefinita enim vera pro uno et falsa pro alio, licet non sit propter falsitatem in aliquo simpliciter dicenda falsa, est tamen propter veritatem in aliquo dicenda vera, quamvis neutra illarum debet concedi aut negari omnimode sive pro omni casu, ut dictum est, sed solum cum determina-|tione, et hoc quantum est ex natura | rei, licet secundum usum et consuetudinem loquendi, indefinita ut in pluribus, et regulariter vera vel falsa simpliciter et absolute dicta intelligi solet, ac si universaliter diceretur. Propter quod etiam, et cum tales propositiones verae vel falsae sunt ut in pluribus et regulariter, quia de facili percipitur veritas vel falsitas quae est in casibus, verae et falsae simpliciter iudicantur, etiam cum universaliter dicuntur.

Et secundum hoc, quia dicere quod vere poenitens et confessus etc.,

tenetur eadem peccata iam confessa iterum confiteri, est regulariter falsum, ac in materia fidei quia ei adnexa, ideo nuper plures ex magistris nostris, ad hoc satis probabiliter attendentes, | iudicaverunt illud erroneum. Nec tamen credendum est quod per hoc intendebant excludere quin dicta propositio in aliquo casu posset habere veritatem. Quem casum si forte actualiter percepissent, non est credendum | quin illum a generali propositione excepissent, nec sine tali exceptione ipsam ita generaliter concessissent, quia secundum doctrinam PHILOSOPHI versus finem V¹ Ethicorum, «id quod in materia variabilium operabilium scilicet verificatur in pluribus, *lex* frequenter *universaliter dicit*, in quo accidit *peccatum* sive *defectus*, non excipiendo casum in quo potest habere falsitatem. | Quod quidam *peccatum* sive defectus non contingit ex parte *legislatoris* vel *legis*, *sed ex natura rei*. Cum ergo *lex dicit* aliquid *universaliter*, et accidit aliquid in casu *praeter* id quod accidit in pluribus, *tunc, ubi deliquit legis positor et peccavit, simpliciter* sive *universaliter dicens*, scilicet sine exceptione ubi casus potuit excipi, | tunc '*epieikes*' id est *legis directivus* sive *correctivus, dirigit quod deficit*, excipiendo scilicet quod in lege communi est omissum, *quod utique legislator sic utique diceret et, si sciret, legem | posuisset*», | et, ut alia translatio dicit, «*non dimisisset*». Et de hoc ponit COMMENTATOR plura exempla, inter quae dicit quod, «*lege universaliter praecipiente depositum reddi* deponenti, et propter hoc puniri debere *non* reddentem, tamen *insanienti non* est *reddendus gladius depositus*, | vel furi». Unde PHILOSOPHUS in quantum legislator aut ad legem communem attendens,

etsi concessisset hanc universalem, «Unicuique deponenti gladius est reddendus», non attendens ad praedictum casum excipiendum, ipse tamen ut *legis directivus* vel attendens ad naturam rei, percipiendo scilicet praedictum casum excipiendum, non concessisset illam universalem sine exceptione illius, dicendo videlicet quod «Omni deponenti gladius est reddendus, nisi insanienti vel furi».

Et tam diligenter docet ibi PHILOSOPHUS corrigere propositiones universales quae aliquo modo possunt falsificari, quod non solum corrigit propositiones universales quae falsae possunt esse propter aliquem casum excipiendum ex natura rei, ut in praedicto exemplo et multis aliis, sed etiam illam propositionem universalem corrigit quae ex natura rei secundum se nullum potest habere casum in quo possit falsificari, propter falsitatem quam potest habere alicubi per accidens, ut patet per exempla quae ponit in fine eiusdem V¹ Ethicorum. | ubi dicit quod «universaliter | *peius est iniustum facere quam iniustum pati*», et hoc secundum se ipsum et ex natura rei, nec habet aliquem casum excipiendum. Sed, secundum quod ibidem dicit PHILOSOPHUS, «*secundum accidens nihil prohibet maius malum esse iniustum pati quam iniustum facere*». De quo ponit COMMENTATOR ibi exemplum dicens: «*Passus enim aliquid ab aliquo et resistens, incendit iniustum facientis domum. Deinde ex aliqua fortuna vehementi, flante vento combusta est omnis | civitas, et factum est maius malum iniustum pati, eo quod est iniustum facere*». Sed hoc per accidens, ut dictum est. Propter quod etiam, ut dicit ibi PHILOSOPHUS de tali, quod scilicet «per accidens

falsificat propositionem universaliter secundum se veram, quae non habet *ex natura rei* casum aliquem excipiendum tamquam in quo posset falsificari», de tali, inquam, dicit | quod «*non est cura, arti* scilicet, excipere ab universali sic secundum se vera, id quod sic per accidens potest eam falsificare; est tamen ei cura de excipiendo casum qui ex natura rei natus est falsificare propositionem ut in pluribus veram», quam, ut dictum est, «*lex* ponit ut *universaliter* veram».

Unde PHILOSOPHUS, haec omnia attendens, propositionem veram in pluribus, quae ex natura rei falsa posset esse in casu, numquam concessit neque concessisset, nisi casum illum excipiendo, et quod amplius est, propositionem universaliter et secundum se veram, quae nullum casum habet ex natura rei excipiendum, si tamen per aliquod accidens consequens posset ullo modo falsificari, non concessit nec concessisset, nisi insinuando illud per accidens, ut patet in exemplis praedictis.

Ad videndum autem, qualiter propositio in quaestione proposita casum habet ex natura rei excipiendum, propter quem potest falsificari ne universaliter debeat concedi, sciendum quod in alio differt quaerere absolute, an vere poenitens et confessus etc. teneatur eadem peccata iam confessa iterum confiteri, et an teneatur | illa confessa uni, iterum confiteri alteri: differt enim hoc | quoad casus a dicta propositione excipiendos, quia in casibus tenetur confiteri iterum, in quibus non determinate eidem aut alteri, et in casibus alteri, | ita quod non eidem, ut iam patebit in casus exponendo.

Ut igitur omnes sinus dictae quaestionis discutiamus, et quomodo

differenti de causa in quattuor casibus praetactis semel confessa iterum sint confitenda, et inveniamus an praeter illos quattuor sit aliquis alius, sciendum quod volentem hoc investigare oportet inspicere ad aliquid ex parte ipsius sacramenti poenitentiae et confessionis, et ad aliquid ex parte ipsius confessoris, et ad aliquid ex parte ipsius confitentis.

Si ergo aspiciamus ad aliquid ex parte sacramenti poenitentiae, hoc est ad actum sacramentalem confitendi peccata, et audiendi confessiones, et absolvendi ab eisdem, atque iniungendi salutare poenitentias pro eisdem, secundum quod in privilegio domini MARTINI fratribus minoribus et praedicatoribus est concessum, | dicendum simpliciter et absolute, quod vere poenitens et confessus etc. non tenetur regulariter eadem peccata iam confessa iterum confiteri sive eidem sive alteri, quia hoc necessario poneret defectum et debilitatem efficaciae in sacramento | poenitentiae. | Non enim ex ratione sacramenti poenitentiae, aut actus aut actuum sacramentalium in ipso, teneretur | aliquis semel confessa denuo confiteri, nisi quia principalem effectum suum, de quo habitus est sermo in quaestione praecedenti, non posset agere sacramentum postquam semel esset adhibitum, nisi iteraretur, quia simpliciter et absolute non egeret sacramento poenitentiae quoad actus praedictos principales circa peccata iam confessa, a quibus est rite absolutus ab eo qui potest, nec ullo | modo tenetur eadem iterato confiteri nec absolvi ab eis, quia effectus principalis iam adeptus est, et propter illos nullo modo est sacramentum iterandum, ut habitum est ex praecedenti quaestione. Nec

QUODLIBET VII

similiter quoad effectus secundarios necesse ipsum iterari, quia sine eius iteratione posset salvari, et adipisci per gratiam et actionem liberi arbitrii quae sacramentum iterum conferret, ut patuit ibidem, dum tamen non committat nova, pro quibus oporteat eum de novo confiteri. Et secundum hunc modum libenter concessissemus fratribus dictam propositionem fore erroneam, scilicet adiecta illa conditione «quantum est ex virtute sacramenti poenitentiae». Quae licet, quantum est ex parte sacramenti | poenitentiae, simpliciter iudicanda sit esse erronea, quantum tamen est ex aliquo casu, ita exponendo, non debet iudicari | falsa esse neque erronea. |

Ex parte autem confessoris duo sunt ad quae debemus aspicere, ad videndum utrum propositio generalius accepta, scilicet sub hac forma «utrum peccata confessa teneatur quis iterum confiteri», possit esse vera: quorum primum est eius potestas ad sacramentaliter audiendum confessiones, absolvendum, et satisfactiones iniungendum, secundum vero est eius industria ad discernendum peccatorum con-|fessorum magnitudinem, potentiae suae ad absolvendum amplitudinem, satisfactionis iniungendae mensuram, et cetera huius <modi> .

Si quidem aspiciamus ad confessoris industriam, sic est primus casus, qui etiam | est primus in Glossa praedicta, qui est ex parte confessoris, in quo confessus uni tenetur aliquando eadem peccata confiteri alteri, discretiori scilicet, propter sacerdotis primi imperitiam. Unde dicit Glossa super dicto verbo «*denuo*»: «*Si sacerdos meus imperitus sit, teneor confessionem sibi factam alii discretiori propalare*». De quo dicit

AUGUSTINUS in lib^o De poenitentia, et habetur De poenitentia, dist.^e 1^a, in cap.^o «*Quem poenitet*»: «*Qui confiteri vult peccata ut inueniat gratiam, quaerat sacerdotem scientem ligare et solvere*». Et URBANUS papa, dist.^e 6^a, in cap.^o «*Placuit*», dicit sic: «*Nulli sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri ad poenitentiam suscipere sine eius consensu cui se commisit, nisi propter ignorantiam illius cui poenitens confessus est.*»

Si vero aspiciamus | ad confessoris potestatem, tenendum est | quod, quantum est ex parte confessoris, semel confessus ei et rite absolutus, non tenetur eidem peccata iterum confiteri, aut illi aut alteri, dum confessor habet potentiam audiendi confessiones, absolvendi, et satisfactiones iniungendi, sive illam | habuit de iure communi et ex iurisdictione ordinaria, ut praelati, sive ex concessione privilegii et ex delegatione, ut religiosi.

Si vero confessor non habet potestatem absolvendi illa quae sunt confessa et hoc vel quia nullam omnino habet quoad executionem, dico ut quicumque simplices sacerdotes, quia a nullo peccato omnino possunt sacramentaliter absolvere nisi in extrema necessitate, vel quia habet potestatem quoad aliquos casus, et quoad aliquos non nisi in extremis, quando etiam nullam habens aliam potestatem absolvendi, potest in extrema necessitate absolvere poenitentem, et ab omni excommunicatione, etiam in casibus reservatis summo pontifici, dico quod qui tali | confessus fuerit extra extremam necessitatem peccata, de quibus non habet potestatem absolvendi nisi in extrema necessitate, illa tenetur alteri confiteri qui habet simpliciter potestatem absolvendi de illis.

Et est secundus casus ex parte confessoris, quem Glossa praedicta ponit pro tertio casu et tangit eum in parte, scilicet quoad casus qui pertinent ad superiores, dicens quod «*pro enormitate delicti sacerdos, audito crimine, remittit confessum ad superiorem, ut iterum sibi, crimine exposito, poenitentiam iniungat*».

Qui vero confessus fuerit in extrema necessitate, et absolutus de talibus a quibus presbyter alio tempore non habuit potestatem absolvendi, in hoc casu dicunt aliqui quod confessor debet tali insinuare poenitentiam debitam, licet non iniungere, quod et si convalescat, debet illam sibi insinuatam ut | debitam satisfactionem implere, et accedere ad illum qui habet potestatem ordinariam absolvendi ab illis quae confessus est et absolutus ab eisdem, non ad iterum confitendum nec ad satisfactionem ab eodem assumendam, sed ad se manifestandum, et dicendum illi quod confessus est et in extremis absolutus a peccatis, quorum absolutio pertinebat ad ipsum. Alii vero | dicunt contrarium, scilicet quod debet adire superiorem et illi confiteri singula, et satisfactionem recipere, quibus magis adhaereo. Et secundum hoc iste casus reducitur ad secundum.

Ex parte autem confitentis duo sunt consideranda, ad quae debemus aspicere an sit poenitens vere, an non, et si poenitens, | sit subditus ei cui confitetur, an non.

Si non sit poenitens de aliquo mortali, tunc fictus | confitetur, nec absolvitur, et tenetur eadem iterum confiteri alteri vel eidem, maxime si obliviscatur | iam confessor. Et est tertius casus, quem Glossa appellat «*diminutionem confessionis*», vel ad illum reducitur, et est primus ex parte confitentis, quem Glossa illa dicit esse «*quartum*».

Postquam autem sit vere poenitens, si non est subditus ei cui confitetur, sive de iure communi sive de iure privilegii, debet eadem peccata

confiteri illi cuius est subditus, et hoc quia non potuit | ab illo absolvi, eo quod non erat competens materia ad absolutionem in se ab illo recipiendam. Et reducitur casus iste | ad secundum praedictum.

Si vero confitens factus sit subditus confessori, aut ergo est aliquid circa ipsum impediens ne absolvatur, aut non. Si sic, hoc non est nisi quia diminute confessus est, reservans ex industria aliquod peccatum mortale, quod in ipso posuit obicem ne posset absolvi ab aliquo, secundum quod infra videbitur in quadam quaestione. Et reducitur casus iste ad tertium praedictum, vel est principaliter ille.

Si vero non sit circa confitentem impedimentum quin per primam confessionem absolvatur perfecte, aut illud propter quod iterato confitendum est, constat ex aliqua obligatione | circa ipsum confitentem, aut ex defectu satisfactionis.

Si secundo modo, aut ergo est ex parte satisfactionis non iniunctae, aut iniunctae, sed per necessarium aut legitimum impedimentum, aut per negligentiam aut incuriam aut contemptum, oblitae.

Si primo modo, sic est quartus modus, qui reducitur ad illum quem Glossa dicit secundum, et appellat eum «*pro contemptu satisfactionis*», et est | secundus ex parte confitentis. Et in isto casu confesso in articulo mortis poenitentia non est iniuncta, quia nec iniungi debet, sed iudicari tantum, confesso autem in sana vita non est aliquando iniuncta per aliquod impedimentum, completa confessione superveniens aut confitenti aut confessori.

Sed de primo istorum casuum sunt duae opiniones, an scilicet confessa iterum sunt confitenda alteri, an non. Sed de secundo nulla est

dubitatio quin confessa iterum sunt confitenda alteri vel eidem, nisi ille peccatorum quae sibi confessa sunt, recordetur: aliter enim nesciret poenitentiam competentem illi iniungere. Et sic est quasi idem casus quem dicta Glossa appellat «*pro contemptu satisfactionis*», qui melius appellaretur ex defectu satisfactionis, quia in illo cui poenitentia iniuncta non fuit, non est satisfactionis contemptus, neque in quibusdam aliis, et iterum | confitendum est eodem modo et eadem ratione qua in casu iam tacto.

Si vero iterato confitendum est iam confessa propter obligationem circa ipsum confitentem, sic est quintus casus alius a praedictis quatuor, continens tria membra, quia talis obligatio aut est facta circa ipsum confitentem a praelato superiori per statutum vel praeceptum ad alicui determinate confitendum, aut ab ipso confitente circa se ipsum et ex voto proprio ad eadem peccata pluries confitendum.

Et hoc dupliciter, quia aut huiusmodi obligatio praecedat primam confessionem, puta si aliquis voluntarie Deo voveat quod aliqua peccata commissa ab ipso pluries confitebitur, talis, cum primo confitetur illa et ab eis rite absolvitur, nihilominus manet obligatus ad iterum eadem confitendum; aut huiusmodi obligatio sequitur primam confessionem, puta si aliquis ex devotione, postquam semel integraliter est confessus aliqua peccata et ab eis rite absolutus, voveat Deo quod ad honorem suum eadem iterum confitebitur, vel si hoc videns | expedire confessor, ipsi confitenti loco poenitentiae iniungat ut eadem peccata iterum confiteatur, et ipse confitens voluntarie hoc accipiat, constat quod talis, non | obstante quod est vere poenitens et confessus et rite absolutus, nihilominus tenetur iam confessa iterum confiteri.

Propter primum autem membrum proposita est principaliter ista quaestio, puta si episcopus meus dicat mihi: «Henrice, propter devo-

tionem quam populus meae dioecesis habet erga te, et fructum quem potest acquirere tibi confitendo, concedimus tibi plenam auctoritate nostra potestatem confessionem ipsius audiendi, absolvendi confitentes, atque iniungendi eis poenitentias salutes. Volumus tamen quod hi qui tibi confitebuntur, | suis parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno eadem peccata quaecumque tibi confessi fuerint, tenebuntur, quodque tu eos ad hoc diligenter et efficaciter exhorteris». In quo casu dico, quod confitens in mihi confitendo, postquam illa obligatio ei innotuerit, debet habere propositum iterum confitendi eadem peccata suo sacerdoti, quia si non haberet huiusmodi | propositum, sed potius contrarium eius, ipse sibi poneret obicem inoboedientiae in vo-|luntate, quae esset mortale peccatum, quod impediret ne ab aliquo peccato posset absolvi. Et reduci debet iste casus in hoc membro ad illum casum cum quis impenitens est. | Si vero firmum teneat huiusmodi propositum, | perfecte a me absolvitur et rite, quia, iniuncta sibi a me salutari satisfactione, complete administratum est circa ipsum sacramentum poenitentiae.

Non sic in casibus praedictis, in quibus etiam est quis vere poenitens et confessus, quia tamen non est circa ipsum complete ministratum poenitentiae | sacramentum, aut quia non est absolutus, aut, licet sit absolutus, tamen non est ei poenitentia iniuncta, aut non discrete, ideo, licet sit absolutus, quia tamen sine iniunctione satisfactionis salutaris, et sic non est perfecte adeptus sacramentum poenitentiae, ideo quoad hoc potest dici non rite absolutus.

Si vero ille qui est confessus mihi cum proposito confitendi eadem suo proprio sacerdoti, postmodum a tali proposito resiliret, nec ad proprium sacerdotem reverteretur confitendo eadem peccata quae mihi

confessus est, incurreret peccatum inobedientiae, quod omnibus prius confessis praeponderaret quodam modo propter ingratitudinem, a quo nullo modo posset absolvi, nisi resumpto proposito hoc et alia prius confessa confitendi suo proprio sacerdoti. Et reducitur hoc membrum ad illum casum, in quo quis negligit satisfactionem.

Et quod adhuc amplius est, dico quod, si in dicta commissione mihi facta dictam obligationem circa mihi confitentes episcopus meus intenderet, et eam sub tali forma verborum mihi proponeret, quae eam possent praetendere, licet non omnino expresse, perinde mihi esset ac si eam mihi expressisset, quia secundum formam verborum in tali commissione mihi facta teneo circa modum executionis meam scientiam et conscientiam informare.

Sed dicet aliquis: «Si tibi commissionem proponeret sub hac forma verborum: *«Volumus quod hi qui tibi confitebuntur, suis parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno, prout statuit generale concilium, nihilominus teneantur»*, tenebiturne tibi confessus eadem peccata iterum confiteri suo presbytero parochiali?».

Dico: de hoc est proposita sequens quaestio de privilegio novo, fratribus praedicatorum et minorum concesso, qui illud privilegium suum sic nituntur exponere, ut confessi eis, virtute illius privilegii non teneantur peccata eis confessa propriis presbyteris parochialibus iterum confiteri, quasi privilegium in hoc derogaret iuri communi presbyterorum parochialium, expresso in illo statuto concilii generalis, Extravaganti de poenitentia et remissione «Omnis utriusque sexus». Et ad illius probationem valeret quaesitum in ista quaestione, si simpliciter

et absolute atque universaliter concederetur, videlicet quod | vere poenitens et confessus, rite absolutus ab eo qui potest, non tenetur eadem peccata alteri con-|fiteri, et quod erroneum sit dicere quod teneatur eadem alteri confiteri. Si enim simpliciter hoc, et absolute concederetur, re vera fratres propositum | suum haberent conclusum, quia, hanc propositionem faciendo maiorem, et assumendo ex suo privilegio minorem, arguere possent: «Sic vere poenitens, confessus, rite absolutus ab eo qui potest, non tenetur eadem peccata iam confessa alteri confiteri, immo | dicere quod teneatur, erroneum est. Sed qui fratri confitetur, vere poenitens est et confessus, quod supponendum est, et rite absolutus, quia, ut dictum est, sacramentum poenitentiae plene et perfecte est administratum. Est etiam absolutus ab eo qui potest, quia fratres hoc expresse habent ex suo privilegio. Ergo qui fratri confitetur, non tenetur eadem peccata iam ipsi confessa alteri confiteri; immo dicere quod teneatur, est erroneum. Et si non alteri, quare nec proprio sacerdoti, quod erat principale intentum, quia hoc erat in privilegio magis dubium propter illam clausulam «*Volumus autem*» etc. et magis videbatur restringere pri-|vilegium et eius virtutem»?

Re vera, si maior simpliciter concederetur, haberent, ut dictum est, intentum conclusum, quia minor non | posset calumniari, nam per verba in themate quaestionis posita excluduntur quoad plures modos eorum praedicti quattuor casus tacti in Glossa supradicta, ita quod per minorem non possent intelligi, sive sub maiori; quintus vero casus,

modo praedicto distinctus per tria membra contra alios quattuor, et etiam forte aliquis contentus sub aliquo illorum quattuor, ut iam dicetur, includitur sub maiori, et explicatus per minorem, veritatem habet, quia non est impedimentum ex parte confitentis, cum supponatur vere poenitens, et maxime quando est satisfactionem non negligens, nec ex parte confessoris, cum auctoritatem sive potestatem, et etiam discretionem habere supponatur. Quare, si maior supponatur simpliciter esse vera, et minor simpliciter esse vera, sequetur conclusio vera.

Nec possunt ullo modo falsificare minorem, maxime in ultimo casu qui continet tria membra praedicta. Nihil est enim omnino quod impediatur quin confessus et poenitens sit absolutus rite, licet sit obligatus ad iterum confitendum, si tamen confessor simpliciter et absolute ipsum possit absolvere. Propter quod, maiorem concedendo simpliciter et accipiendo eam in illo casu simul cum minore, necesse habent concedere conclusionem. Non video igitur quod minor possit habere calumniam, quin scilicet fratres, quantum est ex se, rite simpliciter et absolute possunt omnes vere poenitentes, et confessos, et voluntarie ad ipsos accedentes absolvere, quamquam maxime in ultimo casu praenotato teneantur confessi fratribus et rite absoluti ab eis, proprio sacerdoti eadem peccata iterum confiteri, secundum modum quem determinabimus in sequenti quaestione.

Qui ergo vult obviare ultimae et principali quaestioni in isto casu, specialiter necesse habet resistere primo maiori principalis syllogismi de qua est ista quaestio, aut scilicet ipsam negando, aut non concedere nisi cum determinatione scilicet, huiusmodi casum ultimum, aut qua-

cumque alium si aliquis occurrat, excipiendo, et etiam necesse habet resistere | medio per quod probatur, de quo est quaestio praecedens, et hoc secundum modum iam expositum in istis duabus quaestionibus.|

Breviter igitur dico, quod neque falsum neque erroneum est dicere quod vere poenitens etc. teneatur eadem peccata iterum confiteri. Ista enim indefinita in casu aut in casibus habet veritatem, propter quod universalis ei contradictoria necessario habet falsitatem, ut patet ex supra determinatis. Habet autem praecipue veritatem in dicto quinto casu, et etiam in casu quo aliquis est oblitus poenitentiae sibi iniunctae propter causam necessariam, scilicet alicuius infirmitatis aut alicuius legitimae sollicitudinis, propter quod aut in toto aut in parte excusatur de oblivione: iste enim vere poenitens absolutus fuit ab eo qui | potuit, et rite | absolutus, quia vere et perfecte sacramentum poenitentiae circa ipsum est administratum. Et etiam forte in aliis casibus, in quibus scilicet oblitus est satisfactionis sive poenitentiae sibi iniunctae, aut per negligentiam, aut per incuriam aut per contemptum: vera enim dicitur poenitentia quae aliquando vera fuit, etsi postmodum cadat ab ipsa, in peccatum recidivando, licet contrarium sensisse videtur GRATIANUS; etenim | si non possit dici omnino perfecta, quia deficit satisfactio, non tamen propter hoc dicitur absolutio nisi rite facta, postquam satisfactio sit iniuncta et cum proposito implendi eam suscepta: quoad hoc enim est perfecta poenitentia secundum om-|nes partes eius.

Et sic in istis casibus minor est vera simpliciter, quia non excluduntur in maiori per aliquid po-|situm in ea, quia nec per hoc quod est vere poenitens — pro hora enim absolutionis talis poenituit vere —, nec per | hoc quod est rite absolutus, ut dictum est, nec ab eo, quod est ab eo qui potest.

QUODLIBET VII

Propter quod maior in quaestione proposita in istis casibus, vel aliquibus vel aliquo ex eis, et aliis consimilibus eis, si contingerent, neganda est simpliciter. Si vero dicta maior adhuc amplius specificetur in hunc modum quod scilicet confessus non obliviscatur satisfactionis iniunctae, nec | negligat eum implere, licet per huiusmodi specificationem alii casus excluderentur, non tamen dictus casus quoad eius tria membra praedicta; immo pro ipso falsa maneret, et neganda esset.)

<AD ARGUMENTA>

Ad primum ergo adductum in hac quaestione in contrarium, quod dicere quia tenetur iterum confiteri, ponit sacramentum debere iterari, bene verum est.

Et quod assumitur, quod hoc est erroneum, dicendum secundum determinata in quaestione praecedente, quod non est verum de sacramento poenitentiae nisi quoad eius | effectus principales; quo autem ad eius effectus secundarios regulariter potest iterari pro voluntate confitentis, sed non ex necessitate, nisi in casu obligationis factae circa confitentem, ut dictum est, vel forte in alio non adhuc excogitato, si aliquis contingere potest.)

Argumentum ergo primum in oppositum concedendum est secundum praedeterminata.

Sed argumentum secundum propter conclusionem potest concedi; dubia tamen est minor, sed de illa erit sermo in quaestione sequente.

QUAESTIO 24

UTRUM CONFESSI FRATRIBUS PRAEDICATORIBUS ET MINORIBUS VIRTUTE
PRIVILEGII IPSORUM, TENEANTUR CONFITERI ITERATO SUO PROPRIO
SACERDOTI PECCATA QUAE ILLIS FUERINT CONFESSI

| Circa tertium multiplici genere rationum pro fratribus arguebatur quod confessi eis virtute sui privilegii, non tenerentur eadem peccata quae fratribus sunt confessi, iterato confiteri proprio sacerdoti.

Primo, ratione accepta ex parte confitentis sic. Peccata semel confessa iterum confiteri perfectionis est et consilii. Ad talia autem non debet nec potest aliquis obligari statuto aut praecepto. Ergo nemo | statuto aut praecepto potest obligari ad iterum confitendum peccata semel confessa. Sed non est ponendum quod confessi fratribus ex virtute privilegii ipsorum, teneantur eadem peccata suis sacerdotibus confiteri, nisi quia ad hoc sint obligati per illud statutum «*Omnis utriusque sexus*» etc., in eo quod ipsum videntur conservare verba privilegii in eo quod dicit: | «*Volumus autem quod hi qui fratribus confitebuntur eisdem, suis parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno, prout generale concilium statuit, nihilominus teneantur*». Ergo etc.

Secundo ex parte sacramenti confessionis arguitur sic. Omnia sacramenta perfectam habent efficaciam in causando suum effectum super naturam propriam, dispositam ex virtute passionis Christi. Habens autem perfectam efficaciam in causando suum effectum circa aliud, si semel adhibeatur, eidem frustra iterato adhiberetur, quia nihil restat |

agendum, et in hoc etiam virtuti et dignitati sacramenti derogaretur, neque debet aliquid fieri quod sit in derogatione <m> sacramenti. Sed nullum sacramentum frustra debet alicui adhiberi; quare, semel adhibitum, nullo modo debet iterato adhiberi. Sed sacramentum poenitentiae iterato necesse esset adhibere, si necesse esset | iterato eadem confiteri. Ergo etc.]

Tertio idem arguitur ex parte confessoris sic. Si confessus fratri necesse haberet eadem peccata iterato confiteri proprio sacerdoti propter illam clausulam adiectam, «*Volumus autem*» etc., tunc nihil aut modicum potestatis in absolvendo esset fratribus concessum per illud privilegium, quia, ut videtur, non absolverent nisi sub conditione, scilicet si iterato proprio sacerdoti confiterentur. Consequens videtur falsum et inconueniens, quia papa per privilegia sua neminem intendit deludere neminemque deridere; nihil autem confer-|re aut modicum esset deludere et irridere. Ergo etc.

Quarto ex parte solius privilegii sic. Si fratres ex prima clausula sui privilegii plenam et liberam habent | potestatem confessiones audiendi, absolvendi, et satisfactiones iniungendi, et non est frustra adiecta illa clausula | «*Volumus autem*» etc., ergo per secundam clausulam non derogatur primae, sed potius e converso, cum ambae simul non possint perfecte in suo robore permanere. Inconueniens enim est | dicere quod sit frustra adiecta, et clarum est quod fratres ex prima clausula privilegii sui | habent plenam et liberam potestatem in praedictis: sic enim loquuntur verba privilegii de illis officiis: «*Quod ea libere valeant exercere, plenam damus et concedimus auctoritate praesentium facultatem*».

Probatio autem consequentiae est, quia, si in nullo secundae clausulae derogaretur, non esset fratribus concessa *plena et libera potestas* in

praedictis, quoniam non sequeretur plenus effectus, eo quod non sufficeret confessio eis facta nec | absolutio ab eis recepta, cum ea oporteret iterare; oporteret autem iterare si in nullo illi statuto contento in illa clausula derogaretur. Quare, cum consequentia tenet et verum est antecedens, verum est ergo et consequens, quod in aliquo derogatur secundae clausulae per concessionem factam fratribus in prima clausula, quia «*ex vero nihil sequitur nisi verum*», secundum regulam PHILOSOPHI. Sed non derogaretur in aliquo, si confessus fratribus teneretur iterato in aliquo confiteri proprio sacerdoti, secundum statutum contentum in illa clausula; ergo quoad hoc illi statuto per concessionem in prima clausula factam derogaretur. Non ergo confessi fratribus virtute privilegii ipsorum tenentur iterato eadem confiteri propriis sacerdotibus, etsi forte alia scilicet aut venialia, | quae non fuit quis fratri confessus, aut aliqua tunc oblita aut postmodum commissa, quia vana non potest esse secunda clausula, nec primae contrariari.

Quinto arguitur ad idem ex parte peccatorum quae fratribus confitentur, et privilegii simul, sic. Si concessio, facta fratribus in prima parte privilegii, in nullo derogaret statuto reservato in secunda clausula, omnino contraria esset secunda clausula primae. Consequens falsum est, quia hoc nullo modo intenderet summus pontifex. Falsum est ergo et antecedens.

Probatio consequentiae est, quia frater habens privilegium sic absolvit poenitentem et confessum sibi ab omnibus peccatis suis, quod post confessionem et absolutionem factam a fratre nulla habet peccata. Talis autem non tenetur omnino confiteri alteri, quod tamen implicat per

statutum illa clausula secunda. Aut si alteri | tenetur iterum confiteri post confessionem | factam fratri, ut dicit illa clausula, | ergo frater non absolvit ipsum, cuius tamen potestatem dat ei prima clausula. In aliquo ergo per secundam clausulam privilegii derogatur primae; sed non derogatur si confessus fratribus teneretur iterum proprio sacerdoti confiteri. Ergo etc.

Sexto arguitur idem ex parte | solorum peccatorum, et hoc triplici ratione.

Quarum prima talis est. Nullus tenetur confiteri nisi peccata, et non nisi sua, secundum illud Psalmi, «*Confitebor adversum me iniustitiam meam Domino.*» Dicit scilicet «*in-|iustitiam*» et «*meam*». Nec aliud requirit statutum reservatum in illa clausula «*Volumus autem*» etc., esto quod reservetur: | in ipso enim non dicitur nisi sic: «*omnia sua solus peccata saltem semel in anno confiteatur proprio sacerdoti*». Sed confessus fratri | omnia peccata quae prius habuit et erant, nec modo sunt, nec sua sunt, quia rite est absolutus ab eo qui potest, ut dicit prima clausula, dans ei in hoc potestatem. Ergo etc.

Secunda talis est. Si confessus fratri et ab eo rite absolutus tenetur iterum confiteri eadem peccata suo proprio sacerdoti, aut ergo ut peccator et habens peccata, aut ut non peccator nec habens peccata. Non primo modo, quia iam est immunis | et mundus ab omni peccato. Talis autem non est peccator, nec habens peccata. Non secundo modo, quia tunc mentiretur profitendo se in confessione peccatorem et peccata confitendo, cum diceret: «*Confiteor hoc vel illud peccatum meum*». Falsum ergo est antecedens, ut prius.

Tertia talis. Si confessus fratri et ab eo absolutus iterum proprio sacerdoti confiteretur, et ab eodem de eisdem absolveretur, tunc, si a fratre fuisset absolutus, mentiretur sacerdos dicendo: «*Ego absolvo te ab istis peccatis tuis mihi a te confessis*», quia a nullo eum absolveret, quia nihil in illo esset absolvendum. Hoc autem omnino est inconve-

niens, quod etiam sacramento salutis incidat mendacium. Inconveniens est ergo quod absolutus a fratre iterum absolvatur a suo sacerdote. Constat autem quod poenitens confessus fratri vere ab ipso absolvitur. Constat etiam quod nullus tenetur ad hoc, ad quod sequitur inconveniens circa | sacramentum salutis. Confessus ergo fratri nullo modo tenetur confiteri eadem suo proprio sacerdoti.

Septimo arguitur idem ex parte maiorum sacerdotum, et hoc duplici ratione.

Quarum prima talis est. Si statutum illud «Omnis utriusque sexus» semper in suo robore debet permanere, ergo confessus episcopo vel suo poenitentiario, denuo debet suo parochiali presbytero confiteri. Consequens falsum est. Ergo et antecedens. Si hoc ergo non est verum in confessione facta episcopo aut eius poenitentiario, multo fortius nec in confessione facta domino papae aut eius poenitentiariis, quales sunt fratres, cum auctoritate papae praedicta officia exercent.

Secunda talis. Episcopus non potest statutum illud generalis concilii infringere nec revocare. Sed tamen, si committat officium audiendi confessiones alicui, confessi illi non tenerentur eadem confiteri proprio sacerdoti, nec tamen per hoc intelligitur infringi dictum statutum. Ergo multo fortius | non tenentur ad hoc confessi illis, quibus papa committit. Non obstante ergo quod statutum salvatur in privilegio fratrum, confessi tamen ipsis non tenerentur eadem alteri, ut proprio sacerdoti, | confiteri.

Octavo arguitur ad idem ex parte ipsius statuti generalis concilii, «Omnis utriusque sexus», et hoc | duplici ratione.

Prima talis. Statutum non obligat quemquam ad | confitendum semel in anno suo proprio sacerdoti, nisi habuerit aliqua peccata infra illum annum, sive in illo commissa, sive in aliquo praecedentium. | Si ergo | aliquis per gratiam sibi datam a Deo, quae in rei veritate ei dare poterit,

custoditus sit per totum annum ab omni peccato tam veniali quam mortali, quemadmodum creditur virgo Maria custodita fuisse post partum filii Dei, ille per statutum illud generalis concilii non astringitur ad confitendum semel in anno suo proprio sacerdoti. Quare, cum absoluti a fratribus mundi ante oculos Dei sunt a peccatis illis, ac si nunquam ea commisissent, | tales ergo eadem ratione non sunt astricti per illud statutum ad confitendum semel in anno suo proprio sacerdoti, si tamen postmodum infra illum | annum citra communionem in die paschae nihilominus committant.

Secunda talis. Si clausula includens statutum illud dicatur restringere ad iterum confitendum, ut dictum est, hoc videtur esse contra intentionem | dantis privilegium et exprimentis causam sic: «*Ad uberes fructus etc.*», et infra: «*ut eo liberius et efficacius officia praedicationis et audiendi confessiones exercere valeant*». Quoniam per talem restrictionem multi a confessione retraherentur, quia multi vix possunt induci ad semel confitendum in anno, et sic non facerent uberes fructus, nec uberiores quam prius, immo steriliores, nec liberius nec efficacius exercerent | sua officia. Illud autem non intendit papa statuere, per quod homines a confessione retrahuntur. Non est ergo intentionis papae, quod propter conservationem statuti in dicta clausula confessi fratribus denuo teneantur confiteri propriis sacerdotibus.

Item. Arguitur pro fratribus quod privilegium praedictum exponendum est sic, quod confessi fratribus non teneantur iterum confiteri suis sacerdotibus quae confessa fuerint fratribus, quoniam, prout dicitur Extravaganti de verborum significatione, cap.^o «Olim», «*beneficia principum sunt interpretanda largissime.*» Sed si exponeretur secundum

aliud modum, ut scilicet confessi fratribus tenerentur eadem suis sacerdotibus confiteri, strictissime exponeretur dictum privilegium. Ergo non secundum istum ultimum modum, sed secundum primum debet exponi.

Item. Prout colligitur Extravaganti eodem titulo, cap°. «Abbate», quando in privilegio est aliqua clausula quae potest habere plures | sensus, interpretanda est secundum illum sensum qui magis facit pro privilegiatis. Ergo, si illa clausula, «*Volumus autem*», etc., potest habere praedictos duos sensus, quorum primus magis facit pro privilegiatis, secundum illum est exponenda.

In oppositum arguebatur contra fratres.

Primo sic. Potestas absolvendi in dicto privilegio non est commissa fratribus nisi sub conditione, sive cum obligatione circa confitentem, quod scilicet confitens confiteatur proprio sacerdoti omnia peccata sua totius anni, in quibus includuntur illa quae iam | confessa sunt fratri: ad hoc enim obligat statutum illud «*Omnis utriusque sexus*». Non stante ergo illa conditione sive obligatione, ut scilicet confitea-|tur semel | in anno etiam quae confessus est quis fratri, non est ratum quod factum est per fratrem. Hoc autem non esset verum, nisi teneretur sacerdoti suo illa confiteri. Ergo etc.

Secundo sic. In novo privilegio fratrum duo continentur. Quorum unum est in prima parte | privilegii, et est mere voluntarium tam ex parte confessoris quam ex parte confitentis, scilicet fratres posse audire confessiones, absolvere, atque poenitentias salutes iniungere, et confitentes fratres propter hoc posse adire, quod neuter illorum facit nisi velit, quia nec per statutum nec per privilegium ad hoc astringitur; secundum vero est in secunda parte privilegii, et est pure necessarium confitenti: scilicet ipsum confiteri in anno semel proprio sacerdoti

secundum statutum generalis concilii. Inde sic, <Causa> XIV^a, q.^e 1^a, cap^o, penultimo et ultimo dicitur: «*Si uti consilio nolueris, minus bonum adipisceris, sed malum non perpetrabis*». «*Quod autem praecipitur, imperatur, et quod imperatur necesse est fieri, et si non fiat, poenam habet*», ut dicit alius canon. Qui ergo facit primum dictorum, quod est voluntarium, nihil minus poenam meretur, nisi simul faciat et secundum, quod est necessarium. Quod non esset verum nisi, facto voluntario, adhuc teneretur ad illud necessarium. Ergo etc.

Tertio sic. Dominus papa in prima | clausula privilegii, exponendo rationem sive causam ipsius concessionis, dicit: «*Attentae considerationis faciem convertentes ad fructus uberes quos in agro dominico, praedicando verbo pariter et exemplo, confessiones audiendo etc. plenam damus et concedimus*» etc. Fuit ergo finalis causa concessionis | huius privilegii factae fratribus, ad quam summus pontifex in concedendo ipsum aspexit, «fructus uberes», non tam quos fratres hactenus in agro dominico producerunt, quam quos in futurum sperantur, Deo auspice, producturi. Nunc autem | ita est, quod, si confessi a fratribus | non reverterentur ad suos proprios sacerdotes, eadem ipsis confitendo quae iam confessi | sunt fratribus, etsi in dictis | officiis exercendis fructus proferrent, illi tamen simplices essent respectu illorum quos proferrent, si reverterentur ad suos proprios sacerdotes, eadem ipsis confitendo, quia, ut dicitur «De poenitentia», dist.^e 1^a, in cap^o, «*Quem poenitet*»: «*Laborat mens patiando erubescitiam, et quoniam in verecundia magna est poena, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Unde patet quod, quanto pluribus confitebitur in spe veniae turpitudinem*

criminis, tanto facilius | consequetur misericordiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus facere; quibus enim remittunt, remittit Deus». Et vide quod dicit; «plus possunt proficere, plus confitentibus facere», ecce fructus uberes. Quare, cum causa concedendi privilegium observari debet, et dicta causa huius privilegii non sic servatur si confessi fratribus non revertantur, iterum confitendo eadem proprio sacerdoti, quam si re-|vertantur, debent ergo reverti.

Quarto sic: Si sufficeret semel in anno confiteri sacerdoti aliqua quae quis habet confitenda pro tempore confessionis, ita quod non omnia totius anni integraliter, tunc confessus illi qui haberet confitenda in crastino paschae, posset confiteri libere per totum | residuum anni cuicumque vellet, non revertendo ad suum proprium sacerdotem. Hoc autem falsum est, quia esset illusio statuti. Non ergo sufficit | aliqua confiteri proprio sacerdoti, sed omnia totius anni. Cum ergo privilegium fratrum reservat statutum, non obstante privilegio, confessus fratri omnia peccata sua totius anni, sive confessa sive non confessa debet suo proprio sacerdoti confiteri.]

<SOLUTIO>

Dicendum quod quaestio ista iuris est, et potius pertinet ad iuristas, qui vim papalium rescriptorum sive privilegiorum, et clausularum in ipsis positarum, ex regulis super hoc in iure conscriptis cognoscere debent, quam ad theologos, qui proprie | non debent considerare in quaestionibus iuris, nisi quod pertinet ad ius divinum et naturae. Verum faciendo quod in me est, quia clausula illa inserta privilegio fratrum, «*Volumus autem*» etc., tamquam dubia in proposito proposita est sub forma quaestionis, et a pluribus dubia censetur, licet forte, inspecta virtute verborum ipsius privilegii, non debeat dubia censi, dico, quod duplici intentione potest responderi ad quaestionem istam: una videli-

cet, intendendo ius declarare sive interpretari, alia vero, intendendo in dicto dubio opinionem quae magis videtur probabilis ac consona rationi atque verbis privilegii, exponere, et opinionem contrariae sine praeiudicio cuiuscumque praeferre. Quorum primum praesumptuosum esset, et «*os in caelum ponere*», et sibi potestatem | *ius interpretandi* ascribere, quod eius solius est cuius est condere, ut dicitur Extravaganti de sententia excommunicationis «Inter alia», quod nec alicui alii licitum est. Secundum vero est studiosum, et veritatem humiliter investigare, quod licitum est scholasticis, tam doctoribus quam auditoribus, etiam circa rescripta papalia, et etiam circa illa contraria opinari, donec ab eo «*unde ius prodit, interpretatio quoque procedat*», ut manifeste exprimitur in dicta decretali «Inter alia», aut expresse fuerit eis inhibita. Nunc ergo, quia nondum nobis inhibita sunt haec et talia circa dictum privilegium fratribus concessum, licitum est nobis circa ipsum quoad propositam quaestionem contraria opinari, quousque in hoc quod circa hoc forte est dubium, certificata sit summi pontificis intentio, quam ex tunc illibatam custodiemus totisque viribus defendemus. Iterum ergo id quod nobis certius ac tutius videtur, tam | ex ratione quam ex forma verborum privilegii, tenere curabimus, et hoc, non tangendo | principaliter quid iuris est in dicta | quaestione, sed quid facti est | circa eam. Non quid facti quoad intentionem domini papae, quid scilicet ipse intendat per verba | pri-|vilegii, sed quid facti quoad me ipsum: quid scilicet ego essem factururus si sub praedicta forma verborum de «*audiendo confessiones, absolvendo, et poenitentias iniungendo*» mihi esset facta commissio, sive simplici verbo a meo episcopo, sive per simile privilegium a summo pontifice, et quid consulerem alii

cui tale privilegium concessum est, si meum super hoc consilium affectaret, quemadmodum nuper super eadem quaestione a coetu plurium episcoporum, utpote 13, quorum duo erant archiepiscopi, petitum fuit a collegiis magistrorum regentium Parisius in facultatibus theologiae et decretorum, quid ipsi sentirent.

Dico igitur, diligenter inspecta secundum mihi | datam a Deo industriam, forma verborum, situ atque ordine clausularum in dicto privilegio, necnon et virtute earum, quod, si privilegium unum tale, quale est illud concessum fratribus, mihi esset concessum a summo pontifice, non auderem eo uti audiendo confessiones, absolvendo, et poenitentias iniungendo, nisi exhortando eos quos audirem, secundum gratiam mihi datam a Deo diligenter et efficaciter ad hoc, ut semel in anno saltem confiterentur suo proprio sacerdoti omnia peccata sua, et hoc tam mihi confessa quam non confessa, per totum annum integrum perpetrata, cum hoc eos praemuniendo quod mortaliter peccarent si hoc agere contemnerent, et quod potestatem eos absolvendi nullo modo haberem, non propter aliquem defectum in me, sed in ipsis, si in confitendo mihi non haberent in proposito, postmodum confitendi | eadem | iterato suo proprio sacerdoti. Unde si percipere possem aliquem non habentem tale proposito, nullo modo eum ad confessionem reciperem. | Ad hoc autem sentiendum me movet quia, quantum mihi et quam pluribus aliis apparet ex verbis ipsius privilegii, summus pontifex in omnem eventum vult statutum illud «*Omnis utriusque sexus*», conservari per illam clausulam «*Volumus autem*», insertam in privilegio, non obstante licentia concessa in priore parte privilegii: aliter papa frustra illam clausulam apposuisset, quod stultum est credere.

Postquam autem clarum est quod statutum illud, in dicta clausula

QUODLIBET VII

implicitum, tenendum est quoquo modo, non poterit restare de dubio nisi quomodo tenendum sit: an scilicet ita, ut in aliquo ei derogetur per concessionem factam fratribus per praecedentem clausulam, ut per hoc confessi fratribus, etsi teneantur confiteri semel in anno proprio sacerdoti, prout statuit generale concilium, non tamen illa quae quis fratribus confessus est, sed aliqua alia, quod intendunt fratres, ut tactum est in obiectis pro eis adductis; an vero ita, ut statuto illi in nullo derogetur per concessionem factam fratribus, ut secundum hoc confessi fratribus teneantur confiteri suis presbyteris saltem semel in anno omnia peccata sua totius anni, quod intendunt tenere domini episcopi praedicti nisi summus pontifex super hoc aliud declaraverit faciendum, secundum quod publice erant protestati coram magistris theologiae et decretorum, uno loquente pro omnibus et omnibus aliis consentientibus, prout replicavit unus archiepiscoporum existentium inter eos, nullo contradicente.

In hoc autem dubio tali, quali illud procul dubio intelligo, teneo atque sentio, et similiter alii consulerem intelligendum, tenendum, atque sentiendum usque ad declarationem saltem summi pontificis, quod ex forma verborum privilegii magis ac verisimilius iudicio rectae rationis apparet fuisse summi pontificis intentionem in condendo ipsum, quae regulae iuris canonici indicant, amplius fore tenendum, et specialiter cum aliquod dubium oritur in privilegio, nec est dubitandum quin hoc summus pontifex velit interim teneri, et quin ipse in sua declaratione indicaret esse tenendum, nisi esset aliqua alia causa, quae rationabiliter deberet movere animum eius ad statuendum de novo contrarium.

Dico igitur absque praeiudicio, quod non videtur mihi esse tenendum aliud quam quod et domini archiepiscopi et episcopi, duces nostri et gregis Christi, iudicaverunt esse tenendum.

In quo et totum collegium decretorum ipsis consensit. Interrogatum | enim quid ipsum super hoc sentiret, an scilicet episcopi in sentiendo et dicendo, se velle tenere et esse tenendum, nisi dominus papa declararet aliud esse tenendum, quod unus illorum proposuit pro omnibus ut dictum est, <errassent>, deliberato consilio respondit unus magistrorum dicti collegii decretorum pro omnibus, ipsos sentire quod in hoc nullatenus | errassent. Erat autem dictum illud episcoporum, prout recolo, quoad propositum articulum in summa tale, quod videlicet in praedicto dubio tenerent, nisi dominus papa in eo aliud esse tenendum declararet, quod omnia peccata per totum annum commissa quilibet subditus tenetur confiteri suo sacerdoti parochiali, licet aliqui dicerent eos in hoc errasse. Super quo consulebant collegia magistrorum in theologia et decretis. Et responderunt decretistae consulti concorditer, dicentes eos in hoc nullatenus errasse, ut dictum est. Quod etiam rationabiliter, quantum intueor, mihi visum est, tam ratione accepta ex iudicio rectae intelligentiae secundum formam verborum privilegii, quam accepta ex regulis canonicis. Ratio accepta ex iudicio rectae intelligentiae secundum formam privilegii verborum haec est: certum est enim secundum iam dicta, quod per illam clausulam «*Volumus autem*» etc., | insertam in privilegio fratrum, dominus papa vult conservare statutum generalis concilii «*Omnis utriusque sexus*» etc., et ab omnibus teneri in omnem eventum.

Quo supposito, pono casum et arguo. Si in omnem eventum statutum illud ab omnibus debet teneri, non obstante privilegio fratrum, ergo debet observari ab illo qui per totum | annum integrum non est confessus aliquid suo proprio sacerdoti, si in die paschae statim ante communionem percipiendam vere poenitet et confitetur integre omnia peccata sua fratri, et absolvitur per ipsum ab omnibus perfecte, ita quod in rei veritate nullum manet peccatum in ipso. Sed nullo modo potest conservari ab isto statutum illud, nisi proprio sacerdoti parochiali confiteatur peccata sua commissa infra annum illum, si qua commisit, quia ad illa obligat specialiter, eo quod ad semel confitendum quolibet anno obligat, sed per positionem iste non potest confiteri aliqua commissa infra annum, nisi iterum confiteatur iam confessa, quia omnia sunt confessa. Ergo in isto casu tenetur iterum confiteri confessa, aut ergo aliqua tantum aut omnia. Et in hoc casu non sufficit confiteri aliqua in speciali ex iam confessis et alia in generali, dicendo quod haec et alia fratri confessus est et ab eo absolutus, quia ipsum expresse statutum obligat non | solum ad confitendum | peccata sua aliqua, sed | omnia, nullum specialiter determinando, quare non plus aut minus | obligatur sic confitens ad confitendum virtute illius statuti suo sacerdoti semel in anno unum peccatorum commissorum infra illum annum, quam aliud aut alia, qua ratione ergo ille in proposito casu tenetur confiteri proprio sacerdoti unum ex iam confessis, et singula alia. Aut | ergo omnia, aut nullum. Sed non nullum, ut iam ostensum est. Ergo omnia iam confessa tenetur in hoc casu proprio sacerdoti iterum confiteri.

Patet ergo, quod sub illa distributione contenta in praecepto statuti, «omnia peccata sua» | continentur omnia peccata commissa infra

annum, etiam | si fuerint confessa, ita quod esse confessa non subtrahit ipsa ab illa distributione. Et non est dubium quin pari ratione et evidentiore continentur sub ipsa non confessa. Et si sic, sive habeat peccata commissa infra annum, quorum quaedam sunt confessa, quaedam non, sive quorum nullum est confessum, sive quae omnia | sunt confessa, in omnem eventum vel omnia primo modo, vel omnia secundo modo, vel omnia tertio modo, cadunt per obligationem ad confitendum sub distributione illa contenta in statuto. In omnem ergo eventum quaecumque confessa sunt fratri, tenetur omnis utriusque sexus iterato proprio sacerdoti confiteri, non obstante fratrum privilegio, aut confessione sive absolutione impensa per ipsos virtute illius privilegii. | Dico regulariter, quia certum est quod in casibus potest subditus alteri quam sacerdoti parochiali confiteri, ita quod illa quae aliquando confitetur, | non tenebitur iterum dicto parochiali sacerdoti confiteri.

Si vero ad praedictam rationem quis respondeat, dicendo quod «ex illa ratione non concluditur quod aliquis teneatur prius confessa iterum alteri confiteri, quia in casu praedicto frater non deberet audire confessionem talis, quia videretur in hoc fieri praeiudicium sacerdoti, nec privilegium perfecte servaretur»,

hoc non valet quia, qua ratione frater ex privilegio habet potestatem audiendi confessiones | in quocumque alio tempore, eadem ratione et in tempore casus praedicti, quia privilegium circa tempus audiendi confessiones nihil determinat aut distinguit; si ergo in tali tempore non debet frater audire, ergo nec in alio praecedenti; aut e converso, si in alio potuit, et in isto potest.

Nec valet ratio quod «in hoc praeiudicaretur sacerdoti, nec privilegium servaretur», quia confitendo sacerdoti iam confessa fratri, quae absque dubio potest confiteri iterum absque derogatione sacramenti, ut

habitum est supra et adhuc videbitur infra, nullum praeiudicium fieret sacerdoti, et perfecte privilegium servaretur.]

Si vero | aliter dicatur, quod «sic confessus, cum nulla peccata habeat, non tenetur sacerdoti confiteri, sed debet se ei repraesentare et dicere: «Domine, confessus sum et nullius mihi conscius sum»»,

hoc non valet, quia privilegium ex-|presse dicit quod «*hi qui confitebuntur fratribus, teneantur confiteri suis sacerdotibus parochialibus secundum statutum illud «Omnis utriusque» etc.*»; sed sic dicere, non est confiteri; quare etc.

Si autem | dicatur, quod «per statutum illud non obligatur nisi ad confitendum peccata quae habet tempore | quo confiteri debet, sed modo praedicto confessus non habet peccata»,

hoc non valet, quia, licet non habeat peccata ipsum inficientia, habet tamen alio modo sufficientia ad confitendum et praecepto Ecclesiae satisfaciendum, ut infra videbitur.]

Si autem adhuc aliter dicatur, quod «licet sic confessus fratri teneatur sacerdoti parochiali eadem quae confessus est, | iterum confiteri, ex hoc tamen non sequitur, si confessus fratri in tali tempore determinato teneatur ea de quibus est confessus, iterum confiteri, quod simpliciter in quocumque tempore fuerit quis fratri confessus, similiter teneatur ea de quibus est confessus, iterum confiteri, immo est processus a 'secundum quid' ad 'simpliciter'»,

hoc non valet propter id quod iam dictum est, quia scilicet, qua ratione tenetur quis pro tali tempore ea quae confessus est, iterum confiteri, eadem ratione et pro alio tempore. Quia enim circa hoc privilegium nihil determinat aut distinguit, ut prius dictum est, eadem

est obligatio, et aeque simpliciter est eadem ratio respectu huius temporis et cuiuslibet alterius ad iterum confitendum sacerdoti, quocumque tempore fratri fuerit confessus. Et sic obligatio pro tempore isto et pro quocumque alio simpliciter est, et non secundum quid, et simpliciter absolvenda in aliquo tempore sequenti. Quod si non absolvat infra annum, transgreditur statutum, et nihilominus adhuc manet obligatus ad solvendum in anno sequenti, | et tanto magis peccat | quanto diutius exspectat. Et sic patet quod non est 'secundum quid' et 'simpliciter' in processu, immo est processus a parte in modo ad concludendum conclusionem indefinitam, dicendo: «Tenetur pro tempore isto; ergo tenetur»; et est processus a simili ad concludendum conclusionem universalem, dicendo: «Tenetur pro | tempore isto; ergo tenetur pro quocumque alio,» sicut si dicatur: «Iste tenetur modo diligere Deum; ergo tenetur pro quocumque tempore». | Unde, quod talis tenetur modo confiteri solum confessa et non alia, hoc est quia, cum obligatus sit ad confitendum omnia quae commisit per totum annum, non commisit autem aliqua postquam confessus est fratri, ideo accidit quod in tali casu tenetur confiteri solum confessa; et similiter, si diu antequam confitetur sacerdoti, confessus fuisset fratri, et postea aliqua commisisset, quia obligatus est ad confitendum omnia, tenetur confiteri non solum confessa, sed etiam non confessa quae postea commissit. Unde ad hoc virtute obligationis praedictae per se tenetur, quod omnia quae commisit per totum annum, suo sacerdoti confiteatur; quod autem aliquando confiteri tenetur solum confessa, quandoque autem non confessa, hoc accidit, ut dictum est.]

Quod autem secundum modum iam dictum, non obstante privilegio

fratrum, immo hoc dictante, confessi fratribus eadem debent confiteri proprio sacerdoti, patet per illud adverbium «*nihilominus*» in dicta clausula positum, quod est figurae compositae | aut ex duabus partibus, quae sunt «*nihil*» et «*minus*», aut ex tribus quae sunt «*nihil*», «*eo*», «*minus*». De dictione autem figurae compositae didicimus ex DONATO, quod est illa *quae potest dividi in duas* vel in plures intelligibiles *partes, prioris sensus* capaces. Valet ergo quod dicitur in illa clausula «*nihilominus teneantur*», quantum si diceret dominus papa: «*nihil*» seu «*in nihilo*», vel «*nihil eo minus*», ubi li «*minus*» comparativum | sive comparativi gra-|dus est, cui, ut perficiatur sensus, debet adiungi id cui comparatur, et hoc non nisi aliquid quod praemissum est in privilegio, | illud repetendo sub hoc sensu; «*Ut fratres officia praedicationis et audiendi confessiones libere valeant | exercere, plenam damus et concedimus auctoritate praesentium facultatem. Volumus autem quod hi qui fratribus confitebuntur eisdem, suis parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno, prout generale concilium statuit, nihilominus teneantur*»; hoc est: «*nihil*» sive «*in nihilo*», vel «*nihil eo minus*», quam supple: «*si illud non concessissemus*», aut «*si fratribus confessi non fuissent*», tenebuntur ad illud. Aliter enim in casu praedicto confessus in die paschae fratri, nullo modo te-|neretur infra illum annum semel confiteri proprio sacerdoti secundum modum praedictum, et sic nec statutum illud firmum | maneret in suo robore sicut prius, quia constat quod, si illa concessio fratribus facta non fuisset, aut post concessionem non fuisset eis confessio facta, virtute illius privilegii, omnia peccata totius anni quilibet proprio sacerdoti teneretur confiteri.)

Si forte dicat aliquis quod «li 'nihilominus' de-|bet exponi ut sit idem quod 'nihil minus quam prius', quoad hoc scilicet quod semel in anno proprio sacerdoti teneatur confiteri, non tamen quod iam fratri confessa teneatur confiteri suo sacerdoti, sed aliqua alia, ut iam dictum est, et secundum hanc expositionem 'nihilominus' idem est quod 'cum hoc', sub hoc sensu: «Qui fratribus confitebuntur, cum hoc tenebuntur suis parochialibus» etc., ex quo non sequitur quod tot, aut tanta, aut eadem, sicut si diceretur: «Talis portat Parisienses, nihilominus Turo-nenses»: ex hoc enim sequitur quod tot portet Turonenses, quot portaret si non ferret Parisienses, |

dicendum quod hoc verum esset, si in proposito nullo modo determi-narent verba privilegii, quae sint illa ad quae confitenda suis sacerdoti-bus tenebuntur, ut si sic scriberetur: «Suis parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno nihilominus | tenebuntur», et omissum fuisset illud interpositum: | «, prout generale concilium statuit». Nunc autem, quia illud adiectum est, quod determinat confitenda esse pro-priis sacerdo-|tibus omnia peccata totius anni, sub quibus includuntur indifferenter et confessa fratribus et non confessa, ut patet ex dictis et amplius patebit ex dicendis, idcirco illa expositio locum non potest hic habere, nec valet exemplum ad propositum, quia in illo non fit determi-natio qualis fit in proposito privilegio. |

Si autem contra hoc dicatur quod, «cum 'nihilominus' sit adverbium quod est vi verbi adiectivum, et sic solum verbum confitendi, et | non obiectum, scilicet peccata quae sunt confitenda, determinat, virtute huius determinationis non potest concludi quod sic confessus teneatur confiteri omnia peccata, etiam scilicet confessa»,

hoc non valet, quia adverbium, licet principaliter determinet verbum,

non tamen nisi ut transit in obiectum ut determinatur determinationibus adiunctis, ut si dicat abbas monacho: «Concedimus tibi ut cras valeas carnes comedere; volumus autem quod nihilominus per totam | septi-|manam sequentem tenearis abstinere a carnibus, prout statuit regula talis», constat quod si 'nihilominus' determinaret solum et nude actum absolutum, sufficeret abstinere pro quacumque die, non oporteret abstinere per totam septimanam. Hoc autem est manifeste falsum; immo oportet abstinere per totam septimanam, prout prima regula statuit. Ergo similiter in proposito 'nihilominus' non solum determinat actum confitendi in se et absolute, sed prout transit in obiectum, scilicet peccata confitenda, et non solum in peccata talia vel talia, sed generaliter in omnia, «*prout statuit generale concilium*» etc.]

Praeterea. Si solum et absolute determinaret verbum cum quo immediate construitur, quale est in proposito hoc verbum 'teneri', tunc per illud quod hic dicitur, non obligaretur aliquis ad confitendum etiam quodcumque peccatum, immo nec omnino ad confitendum, quia nec esset determinativum actus confitendi.]

Si vero dicatur quod «Si 'nihilominus' non solum re-|spiciat verbum sive actum confitendi, sed etiam obiectum, scilicet peccata confitenda, adhuc | non sequitur quod teneatur confiteri confessa, quia obiecta hic determinantur statuto generalis concilii, in quo dicitur pro quibus tenetur confiteri peccata sua, sed peccata non sunt 'sua' dicenda cum quis iam illa confessus est, et ab illis | absolutus et mundatus; ergo, licet

'nihilominus' ad peccata referatur, non tamen referri debet ad confessa»,

hoc non valet, quia fratri confessus, non obstante confessione huiusmodi, adhuc potest dici peccata habere quae 'sua' sunt, ad iterum confitendum, ut patebit. Quamvis autem 'nihilominus' in pluribus locis possit poni adversative pro 'tamen', utpote | si dicatur: «Iste offendit me; nihilominus facio ei multa bona», 'tamen' in | proposito non sic potest teneri: hoc enim non permittit debitus ordo construendi: «Nihil enim est dictu *«Volumus autem»* etc., quod tamen *teneantur»*.|

Praeterea. Et si sic teneretur, utpote si sine 'autem' diceretur sic: *«Volumus nihilominus»* etc., adhuc teneretur etiam confessa iterum confiteri ratione obligationis praedictae, ut dictum est. Et sic, quamquam 'nihilominus' possit multipliciter accipi, in omni tamen sua acceptione sive significatione quae hic potest applicari, nihil praetendit, nisi quod omnia peccata secundum statutum generalis concilii, sive confessa sive non confessa, sunt iterum confitenda.

Praeterea. Et si 'nihilominus' in dicta clausula non esset appositum, sed simpliciter diceretur *«teneantur confiteri prout generale concilium statuit»*, idem esset sentiendum quod prius.|

Principale autem intentum adhuc confirmatur ratione accepta a canone, quae talis est, Dominus papa concessit monachis *«cisterciensibus, ne de laboribus quos propriis manibus et sumptibus excolerent, aliquis decimas ab eis exigeret*. Quidam vero obsistentes privilegio ipsorum, | *asseruerunt quod illud intelligi debuit de laboribus novalium»*.

Super quorum controversia dominus papa requisitus respondit dicens: «*Si intelligeremus tantummodo de novalibus, ubi ponimus 'de laboribus', 'de novalibus' poneremus*», secundum quod de | his omnibus habetur Extravaganti | de decimis, «Ad audientiam». Ergo a simili in proposito, si dominus papa Martinus in privilegio fratrum intelligeret, | quod nihilominus teneantur subditi ad semel in anno confitendum proprio sacerdoti tantummodo de non confessis, ubi posuit «*prout concilium generale statuit*», posuisset: «alia sua peccata a | iam fratribus confessis». Quare, cum illud non posuit, non tantummodo de illis non confessis intellexit, sed, ut videtur, generaliter tam de confessis quam non confessis.]

Si autem dicat aliquis quod «Idem medium potest adduci ad contrarium sic: sicut dicitur quod si dominus papa in proposito intellexisset de non confessis, hoc expressisset, | ita potest dici quod si intellexisset de confessis, hoc expressisset; ergo, sicut non potest argui quod intelligat de non confessis, quia non exprimitur ita, non potest argui quod intellexit de confessis, quia hoc etiam non expressit», |

hoc non valet, quia in praedicta decretali non dicitur absolute «*si intelligeremus de novalibus*», sed dicitur in ea «*si intelligeremus tantummodo de novalibus*», propter quod, eo quod absolute sive generaliter dicit de laboribus, intelligit tam de laboribus circa novalia quam circa alia; ita in proposito, si intellexisset tantummodo de confessis | vel tantummodo de non confessis, alterum illorum expressisset; quare, cum

neutrum expressit, sed absolute dixit «*prout statuit concilium generale*», versimile est quod tam de confessis quam non confessis intelligat. |

Sed si adhuc aliquis contra praedictam rationem instet, dicendo quod «Illud quod inducitur pro simili, non est simile sed contrarium, quia, cum in privilegio possunt esse plures sensus, debet intelligi et exponi secundum sensum qui magis facit pro privilegiatis; sic autem exposuit dominus papa concessionem praedictis religiosiis factam, sicut patet intuenti; ergo similiter in proposito debet praedictum privilegium fratrum exponi secundum illum sensum qui magis est in favorem fratrum; talis | autem sensus est: si dicatur quod fratribus confessi non teneantur eis confessa alteri confiteri, ergo non deberet dictum privi- | legium secundum illum sensum, sed secundum istum exponi», |

hoc non valet, quoniam concessio in privilegiis aliquando conceditur aliquibus certis personis super aliquibus rebus absolute, et sine determinatione qua aliquibus aliis personis aliquid conservetur sive concedatur in eisdem rebus, quemadmodum in privilegio praedicto cisterciensium concessum est eis quod *decimas* non dent *de laboribus* suis; aliquando vero conceditur sub determinatione qua aliquibus aliis personis conservatur, vel conceditur aliquid in eisdem, ut si in dicta concessione facta cisterciensibus adderetur: «Volumus autem quod iidem cistercienses in anno bisextili decimas ecclesiis parochialibus, prout ius commune statuit, conferre nihilominus teneantur».

Prima concessio quia facta est simpliciter et absolute, in qua de concessis per eam nihil subtrahitur illis quibus concessa sunt, quod aliis concedatur per aliquam adiectionem vel diminuentem vel subtrahentem sive directe sive indirecte, ideo dicta concessio solum in favorem | cisterciensium et pro ipsis est exponenda, secundum quod dominus papa exposuit in dicta decretali «Ad audientiam». |

Secunda vero concessio quia esset facta | non simpliciter et absolute, sed in ea de concessis per eam aliquid subtraheretur illis quibus concessa sunt, quod aliis concederetur per adiectionem praedictam, ideo talis concessio non solum esset exponenda in favorem cisterciensium et pro ipsis, sed etiam in favorem parochi-|alium sacerdotum et pro ipsis, quoniam, licet quoad primam clausulam sit pro illis quibus est concessa, et ideo quoad hoc in favorem | eorum exponenda, tamen quoad secundam clausulam est pro aliis, propter quod etiam | quoad hoc debet in favorem illorum consimiliter exponi. Quare, cum concessio facta fratribus in privilegio de quo est sermo, non sit simplex et absoluta absque omni determinatione, qualis est concessio dictis monachis facta, sed est cum determinatione | adiecta per illam clausulam | «*Volumus autem*» etc., per quam reservatur sive conceditur sacerdotibus parochialibus ius commune de audiendis confessionibus suorum subditorum, super quo etiam concessio facta est fratribus in clausula praecedenti, idcirco illa secunda clausula exponi debet pro sacerdotibus, quemadmodum praecedens pro fratribus, eo quod secunda exprimit ius commune sacerdotum, sicut praecedens continet privilegium fratrum, quamvis tam id quod conceditur fratribus in priori, quam id quod conservatur sacerdotibus in sequenti, proprie loquendo non sit concessum neque conservatum in favorem fratrum nec in favorem sacerdotum, sed potius | in favorem populi christiani, ut amplius videbitur.

Ex quibus patet quod | privilegium supradictum concessum cisterciensibus bene adductum est ad propositum tamquam simile, quantum scilicet ad expositionem praedictae clausulae, contentae in privilegio fratrum «*Volumus autem*» etc. Nec debet talis expositio dici esse contra

privilegiatos fratres, quia per huiusmodi exceptionem eis tantum conceditur, quantum debent habere ex privilegio.]

Si iterum dicatur quod «Expositio applicata isti privilegio fratrum, prout ipsum fratres exponunt, dicentes quod eis confessi non tenentur confiteri sacerdotibus parochialibus nisi de non confessis, et non de confessis, non est similis expositioni datae circa privilegium cisterciensium ab illis qui, illud prava intentione pervertentes, asserunt quod pro laboribus novalia intelligi deberent, eo quod tales exponebant generale per speciale, ac si diceretur «animal, id est homo»; non sic autem exponunt | fratres dictum suum privilegium, immo implicitum per explicitum, quia in dicto privilegio non praecipitur quod confessi fratribus non confiteantur sacer-|dotibus parochialibus prout statuit concilium generale, sed illud statuit, quod confiterentur peccata sua; per hoc autem non implicantur peccata, nisi quae peccata non sunt confessa, quia confessa proprie non sunt sua»,

hoc non valet, quoniam hoc ultimum non est verum, quoniam etiam confessa sufficienter sunt sua ad iterum confitendum, ut infra videbitur. Et sic in proposito sub hac gener-|ali distributione «omnia peccata sua», quae ponuntur in statuto concilii generalis, non solum implicantur peccata non confessa, sed etiam modo prae-|dicto confessa. Et ita qui isto modo exponunt dictum privilegium fratrum prout fratres exponunt, non exponunt solum implicitum per explicitum, sed generale per unicum speciale tantum, sive totum | per unam partem tantum, quasi non esset alia pars intellecta sub illa clausula, sicut etiam perverse

praedictum privilegium cisterciensium exponentes. Nos autem secundum expositionem quam praemisimus, exponimus istud privilegium non exponendo generale | per aliquod suorum specialium tantum, sed generale per omnia sua specialia, sive totum per omnes partes, sicut et dominus papa praedictum privilegiū exposuit, *labores ad omnia*, scilicet ad *novalia* et non *novalia* applicando.|

Sunt autem ad idem rationes ex tribus regulis canonis, quas in confirmatione suae sententiae induxerunt praedicti domini episcopi.

Quarum prima est quod in dubiis, maxime ubi versatur periculum animae, semper *tutior via tenenda est* et consulenda. In proposito autem vertitur periculum animae, quia si intentio domini papae est, secundum quod videtur, praetendere littera sua in dicto privilegio, quod confessus fratri iterum teneatur confiteri confessa fratri, tunc | periculum est illi transgressionis praecepti, et ita mortalis peccati, si illa non confiteatur iterum suo proprio sacerdoti, et similiter ex parte illius confessoris, qui non hortatur ad hoc confessum sibi secundum admonitionem a domino papa sibi factam in dicto privilegiū, maxime si dehortetur, dicendo quod non tenetur reverti ad suum sacerdotem ad iterum eadem confitendum. Si vero intentio domini papae fuerit quod non tenentur confessa fratri iterum confiteri suo sacerdoti, nullum tamen est periculum si eadem illi iterum confiteatur, immo profectus est secundum capitulum praeallegatum «Quem poenitet», et secundum quod supra exposuimus et infra exponemus.

Secunda est, quod, cum aliquod dubium oritur in privilegio, | quousque fuerit declaratum, recurrendum est «*ad ius commune*», et illud observandum, et secundum illud privilegium interpretandum. Ius autem commune ad quod in proposito casu est recurrendum, non est nisi illud quod contentum est in illo statuto «*Omnis utriusque sexus*». Pro quanto ergo dubia est dicta clausula dicti privilegii, nisi aliud super hoc fuerit declaratum, tenendum est ius commune illius statuti, ac si nunquam fuisset fratribus concessum privilegium. Sic autem tenendo ipsum, omnia confessa fratribus quilibet tenetur iterum confiteri suo proprio sacerdoti.

Tertia est, quod quandocumque dubia sunt iura partium propter testes | dubios vel instrumenta dubia quae in hoc aequiparantur, semper *iudicandum est contra petitoem*, Extravaganti de fide instrumentorum «*Inter dilectos*», quia possessor semper debet manere in sua possessione vel quasi, donec per superiorem sententiatum fuerit contra ipsum, <Causa> XVI^a, q.^{ra} 4^a, «*Volumus*». Sed in proposito partes sunt fratres et praelati, curati ad minus; petitoes autem sunt fratres, possessores autem curati. Iura autem partium saltem sunt dubia, quia petitoes non proferunt | nisi instrumentum dubium, ut dictum est. Ergo in proposito conservandus est possessor, ut curatus, in sua possessione audiendi in confessione peccata totius anni, sive confessa | aliis, sive non confessa, omnium parochianorum suorum, et sententian- dum est contra fratres petitoes, quousque | contrarium per superiorem fuerit sententiatum.

Si | autem aliquis his tribus rationibus velit obviare, dicendo quod

«Minor dictarum rationum est falsa, videlicet quod dubium est dictum privilegium fratrum ratione ultimae clausulae «*Volumus autem*» etc.; non enim est dicta clausula dubia, immo consideratis his quae in privilegio praedicto continentur, certum est quod per illam clausulam confessi fratribus non tenentur confiteri sacerdotibus parochialibus | nisi peccata fratribus non confessa; unde dicta clausula nullo modo est dubia secundum se, et si aliquibus sit dubia, hoc provenit ex malitia, vel ex ignorantia et ex incircumspectione», |

si sic dicatur, dico quod non valet. Propositio enim non ob aliud dicitur dubia, nisi | quia non ita evidenter praetendit certum quid, quin circa ipsius intellectum sint rationes plurimae contrariantes sibi invicem et diversimode esse huius propositionem intelligendam ostendentes, adeo probabiles et efficaces quod merito debeant movere animos discretorum ad haesitandum circa talis propositionis intellectum, non ex malitia, vel ignorantia sive incircumspectione, sed ex natura rei de qua est propositio, et ex efficacia talium rationum. Quare, cum tales sint rationes, ad utramque partem quaestionis propositae superius inductae, et etiam plures aliae efficaciores, quas alii forte noverunt melius, | nisi quod rationes probantes quod, non obstante dicto privilegio, confessi fratribus tenentur confiteri sacerdotibus parochialibus tam confessa quam non confessa, sunt multo efficaciores quam sint rationes in oppositum adductae, secundum quod patet inspicienti dictas rationes adductas ad hoc, atque alias possibiles ad idem adduci, et clarius patebit iam in dissolutione rationum contrariarum, propter quod, etiam si dictum privilegium non deberet dici dubium quoad praedictam clausulam «*Volumus autem*» etc., et, hoc inspiciendo | ad omnes eius

circumstantias, potius debet hoc dici pro parte ista quae dicit confessa debere iterum confiteri, quam pro alia quae dicit confessa non debere iterum confiteri, et in rei veritate ita est, quantum potest perpendi ex virtute verborum privilegii, quod, etsi non esset ita certa pars ista, dicere tamen quod hoc, quod alia pars aliquibus non est certa, sed dubia secundum se, provenit ex eorum ignorantia, vel malitia aut incircumspectione, | est valde irrationabile, cuius signum est quod tot et tanti viri, videlicet supradicti praelati, hoc idem sentiunt, et doctores in decretis in hoc eis consentiunt, ut habitum est supra, necnon et innumeri alii homines intelligentes et discreti, de quibus nefas est praesumere quod hoc, quod | sic circa dictum privilegium sentiunt, | proveniat ex hoc quod sunt perversi per malitiam, aut excaecati per ignorantiam, aut incircumspecti per negligentiam. Sic ergo, ut dictum est, sentio agendum esse ac tenendum in casu propositae quaestionis, quousque saepe dictum privilegium fratrum quoad dictum articulum aliter fuerit declaratum. |

< AD ARGUMENTA >

Argumenta | ad utramque partem adiecta percurrenda sunt.

Plurima enim adducta pro fratribus videntur ostendere quod inconveniens sit et impossibile, | nec possibile statui ab Ecclesia aut summo pontifice, quod peccata semel confessa iterato sint confitenda ex debito sive intentione alicuius obligationis, et ideo perfecta solutione indigent. Sive enim dominus papa intendat in suo privilegio quod confessa fratribus proprio sacerdoti sunt confitenda iterum, sive non, super

utrumque ex causa rationabili plenam habet procul dubio potestatem, scilicet et concedendi quod nullus quae confessus est fratri, teneatur alteri | eadem confiteri, et similiter quod ad hoc teneatur, tamen, quia | dicta argumenta videntur concludere quod contra naturam rei et contra efficaciam sacramenti est, quod aliquis uni confessa teneatur eadem alteri confiteri, et ita quod dominus papa neminem possit obligare quod illa quae confessus fuerit uni, teneatur alteri confiteri, quoad hoc quaestio habet suam dubitationem apud illos quorum sunt rationes praedictae, etiam si papa interpretaretur quod intentionis suae esset quod uni confessus teneretur eadem alteri confiteri.

Aliqua etiam sunt dicta in argumentis contra fratres, quae non claram habent veritatem, licet ad veram conclusionem, quantum mihi videtur, tendunt; et ideo rectificanda sunt.]

Quod ergo dicitur in primo argumento inducto contra fratres, quod «potestas absolvendi non est fratribus commissa in suo privilegio nisi sub conditione», dicendum quod non est verum. Nec enim sub conditione, nec etiam sub aliqua obligatione, potestas absolvendi auctoritate commissa est fratribus in suo privilegio, sed mere simpliciter et absolute, nisi forte aliqui intendant per ultimam clausulam, qua dicitur «*quodque iidem fratres eos ad hoc diligenter*» etc., fratres esse obligatos ut | teneantur exhortari sibi confessos, ut semel in anno saltem confiteantur suis sacerdotibus secundum statutum concilii generalis, de quo inferius faciemus mentionem. Sed esto quod ita esset, hoc tamen non poneret aliquam conditionem circa potestatem absolvendi concessam fratribus. Differt enim conditio et obligatio, quoniam, quando

alicui committitur potestas agendi aliquid sub conditione, nihil agit nisi exstet conditio, secundum quod procedit argumentum, et | male quoad hoc: quantum enim est ex parte fratris confessoris, nullo modo confessus ei tenetur iterum alicui confiteri, quia ipse, quantum est in se, perfecte agit quidquid sacramentum poenitentiae requirit circa confitentem. Quando vero potestas agendi aliquid | alicui committitur sub obligatione, bene agit actionem debitam potestati commissae, sed peccat non servando id ad quod obligatus est. Unde, et si fratribus esset commissa potestas absolvendi sub tali obligatione praecepti, quod teneantur omnes sibi confessos hortari ut saltem semel in anno confiteantur proprio sacerdoti prout statuit concilium generale, et si hoc facere omitterent, nihilominus tamen absolverent, sed peccarent. Si vero esset fratribus commissa sub tali conditione, quod volentes sibi confiteri prius exhortarentur, ut dictum | est, si prius illam exhortationem non facerent, nequaquam absolverent.

Et quod assumitur, quod «non habet potestatem absolvendi nisi sub conditione, si confitens confiteatur semel in anno omnia peccata sua», dicendum quod non est verum, sed | absolute habet potestatem, nec ulla conditio circa confitentem habetur ex privilegio, sed tantum mera obligatio, quae, licet in parte aequivaleat conditioni, et hoc circa confitentem, | non tamen ponit conditionem circa collationem potestatis ex parte confessoris, sed tantum redundat in potentiam confessoris, ut iam patebit.]

Secundum argumentum, de «necessario et voluntario», meo iudicio bene concludit.

Et quod dicitur in | argumento tertio, quod «dominus papa in concedendo privilegium fratribus aspexit *'Ad fructus uberes'*», bene

verum est. Et ideo dico quod, licet bene possent proferre fructus uberes circa confitentes sibi, si melius consulerent eis et discretius quam proprius sacerdos, absque eo quod tenerentur eadem confiteri proprio sacerdoti, quia tamen non in tantum uberes quam si postmodum iterato eadem confiterentur suo proprio sacerdoti, secundum quod processit | argumentum, et bene | ideo, cum dominus papa secundum verba privilegii aspexit «*Ad fructus uberes*», magis debet exponi privilegium secundum quod eo proferuntur fructus magis uberes, quam minus uberes. Hoc autem contingit, si confessi fratribus | iterum confiteantur sacerdotibus parochialibus, ut tactum est in argumento, ut amplius infra videbitur. Quare etc.

Quartum argumentum meo iudicio bene procedit.|

Ad illud quod arguitur in contrarium, primo ex parte confitentis, quod «iterato confiteri confessa est consilii, ergo nullus ad illud potest obligari aut debet praecepto vel statuto», dicendum ad hoc, paulo altius | inchoando propter quiddam tactum in secundo argumento quaestionis praecedentis, quod aliquis potest eadem peccata voluntarie alteri confiteri, iterato ergo ad hoc potest constringi in casu per statutum aut praeceptum.

Ut simul exponamus quod de hoc pertinet ad hoc argumentum, et ad illud quod non erat ibi | expositum, quod aliquid dupliciter potest cadere sub praecepto seu statuto, et per hoc dupliciter aliquem obligare ad eius observantiam, scilicet directe, ut quis obligetur ad aliquid ex praecisa virtute praecepti aut statuti, vel indirecte, ut quis non obligetur ad illud ex praecisa virtute praecepti et statuti, sed solum cum statuto concurrente proprio facto.|

Primo modo nullo modo potest aliquid cadere sub praecepto aut statuto humano neque quemquam obligare, nisi sit tale, ad quod absque statuto et praecepto tenetur quis quoquo modo. Sed differt in

hoc obligatio ex praecepto et statuto, quia statutum non est nisi praeceptum universale tangens omnes aut plures, et obligans illos, praeceptum vero potest esse singulare sive particulare, tangens et obligans unum solum.

Unde statutum ex natura statuti non debet fieri de iure, nisi circa tale ad quod alias omnes quoquo modo tenentur vel possunt teneri. Propter quod circa illud quod est pure | consilii, non debet cadere statutum, nisi possit contingere ut ad illud omnes vel plures teneantur ex causa propter quam hoc expediret, ut circa virginitatis aut continentiae observantiam vel religionis ingressum et huiusmodi, propter quod ad huiusmodi aliquod nullus debet directe obligari per statutum, quia non debet fieri statutum ut omnes vel plures contineant et prohibeantur nubere, nisi, ut dictum est, posset contingere causa propter quam hoc expediret simul <et> deberet.

Praeceptum vero ex natura | praecepti potest fieri circa illud ad quod quis in casu tenetur, propter quod, quia in casu potest aliquis ex iure caritatis teneri ad illud quod est purae perfectionis et consilii, ideo illud potest in casu cadere sub praecepto.

Sciendum est igitur ad huius intellectum, quod homo potest teneri ad aliquid dupliciter: vel ex ratione conditionis et status communis omnium vel plurium suae speciei, vel ex ratione conditionis et status alicuius personae singularis.

Et primo modo dupliciter: uno modo simul quoad rem praeceptam et modum praecipiendi, alio modo quoad rem praeceptam tantum, et non quoad modum praecipiendi.

Primo modo ex praecepto et statuto simul, quia omne statutum est praeceptum, licet non e converso; omnia praecepta moralia decalogi obligant, et hoc ex praecepto legis naturae, explicato per praeceptum legis divinae.

Secundo | modo obligat omne praeceptum in illo statuto «Omnis utriusque sexus» quoad semel in anno confitendum suo sacerdoti, et hoc partim ex praecepto et statuto legis evangelicae, partim vero ex praecepto et statuto legis | ecclesiasticae. Confiteri enim ore vel signo sensibili homini omnia peccata saltem mortalia, est ex proprio statuto et praecepto legis evangelicae, quia in lege naturae et mosaica sufficiebat | peccata confiteri corde soli Deo. Sed determinatio temporis circa hoc non erat de praecepto legis evangelicae nec est, quia hoc permisit evangelium devotioni cuiuscumque, et Christus reservavit ordinationi Ecclesiae. Unde confiteri homini quoad illam determinationem semel in anno, hoc est proprie et ex praecepto et statuto Ecclesiae. Neutro istorum modorum debet homo obligari directe ad pluries vel bis confitendum eadem peccata, neque omnino ad aliquid quod est consilii, quia | utraque obligatio est per vim universalis statuti, et ad ea quae sunt consilii, non debent ex iure caritatis | ullo modo omnes aut plures teneri nisi ex causa, ut prius dictum est, quia observatio consiliorum non est omnium aut plurium, ut in penultima quaestione videbitur. Indirecte autem bene possibile est ad aliquid talium obligari, scilicet quando simul concurrunt duae actiones, quarum unam propter praeceptum fieri est necessarium, alteram autem propter electionem fieri est voluntarium, et hoc, praecepto necessitatis circa unum praecedente electionem voluntatis circa aliud, et non e converso. Verbi gratia, licet universaliter non debet fieri obligatio per statutum ut omnes vel plures contineant, | potest tamen primo fieri statutum, sicut modo factum est per Ecclesiam, ut quicumque promotus fuerit | ad sacros ordines, continere debeat. Postquam autem hoc praeceptum est, si quis eligat

promoveri ad sacros ordines, statim indirecte | ad continendum obligatus est. Consimiliter in proposito, postquam primo praeceptum est quod «Omnis utriusque sexus» etc., si post illud praeceptum libera electione voluerit quis alteri confiteri, quod ei permittitur, si illi confiteatur, nihil minus est obligatus ad confitendum proprio sacerdoti quam prius. Si quis autem explendo praeceptum eligat confiteri proprio sacerdoti, stante isto statuto, nullo modo per statutum obligatur ad alteri confitendum: hoc enim esset directe obligare omnes ad pluries confitendum. Posset tamen forte aliquis ex ratione conditionis et status personae suae obligari directe ad bis sive denuo confitendum, secundum quod processit argumentum in praecedenti quaestione, et hoc quemadmodum in necessitate, quando aliquis | ex iure caritatis teneretur facere aliquod opus consilii, Ecclesia posset praecipere et cogere ut illud faceret. Verbi gratia, si Ecclesia multum indigeret ut aliquem bene instructum haberet in ordine sacerdotii, ita quod status salutis Ecclesiae in magno periculo esset si illum non haberet, si non posset invenire nisi unicum talem, posset ipsum cogere ut promoveretur in sacerdotium, et per consequens ad continentiam. Unde, si multum dependeret salus Ecclesiae ab hoc quod aliquis bis vel pluries eadem peccata confiteretur, credo quod hoc posset ei praecipi per Ecclesiam.]

Ad secundum, quod «omne sacramentum habet perfectam efficaciam semel adhibitum; ergo nullum necesse est iterari», dicendum quod ad hoc patet responsio ex dictis in secunda quaestione praecedente. Bene verum enim est, quod omnia sacramenta novae legis perfectam habent efficaciam virtute passionis Christi, sed hoc diversimode in diversis sacramentis et proportionaliter in unoquoque, secundum quod ex divina ordinatione diversimode ordinantur ad suos effectus. | ut declaratum est specialiter circa sacramentum baptismi et poenitentiae in

dicta quaestione. Unde, ut ibidem declaratum est, in hoc omnia conveniunt, quod aequaliter perfectam efficaciam habent circa suam materiam in efficiendo, semel adhibita, suos effectus principales, et quoad illos nullum, nec etiam sacramentum poenitentiae circa eadem peccata, necesse est iterari, immo nec debet nec potest iterari, sicut neque baptismus. Respectu vero effectuum non principalium aliquam etiam habent efficaciam simul eos agendo, sicut baptismus; propter quod nullo modo est iterandus; aliqua vero non, ut poenitentia, sed hoc non propter aliquem defectum in se, sed quia gradus naturae suae hoc non requirit, nec necesse est habere, quia in suo effectu dependet ab usu liberi arbitrii, aliter quam baptismus, ut similiter ibi expositum est. Unde bene verum est quod non est necesse ex virtute sacramenti poenitentiae ipsum iterari, quia sine eius effectu secundo, propter quem iteratur, posset esse salus, ut similiter ibi dictum est. Dico autem quod non est necesse ipsum iterari directe. Indirecte autem bene potest esse necesse, secundum quod dictum est | in solutione iam praecedentis argumenti, et hoc absque iniuria sacramenti, quemadmodum absque iniuria eius voluntarie propter effectus eius secundarios pluries potest | iterari. Et sic indirecte ex praecepto possit esse necesse ut iteretur, et ut semel confessus teneatur eadem iterum confiteri, et hoc absque omni iniuria sacramenti.

Quod non est novum nec inconsuetum dicere, cum venerabilis doctor frater THOMAS, bonae memoriae, etiam reliquerit hoc in scriptis suis super | IV^m Sententiarum, dist.^e xvii^a, in fine illius quaestionis «Utrum aliquis possit alteri confiteri quam proprio sacerdoti, etiam ex privilegio vel mandato superioris», ubi tamen non loquitur de isto privilegio quod nondum erat concessum, sed de antiquis, in quibus non ita exprimebatur quod confessi fratribus ex virtute privilegii teneantur confiteri suis sacerdotibus parochialibus, sicut in isto. Ibi quidem sic

dicit: «*Si confessus fratri iterum suo proprio sacerdoti teneretur confiteri, non tamen frustra primo confessus fuisset, quia quanto pluribus sacerdotibus quis confitetur, tanto plus ei de poena remittitur, tam ex erubescencia confessionis quam ex vi clavium, nec reiteratio facit iniuriam isti sacramento*». Et post subiungit, quod «*bonum est quod ille qui auctoritate episcopi confessionem audit, inducat confitentem quod confiteatur proprio sacerdoti*». Et, prout patet intentionem eius consideranti, loquitur de iterato confitendo proprio sacerdoti etiam ista, quae habenti modo praedicto auctoritatem superioris fuerit homo confessus. Quod autem dictus doctor suasit tamquam bonum, modo in isto privilegio expresse fratribus est iniunctum per illam clausulam «*quodque iidem fratres*» etc.

His etiam concordat alius venerabilis doctor, dominus BONAVENTURA, in scriptis suis loquens de eadem materia, et specialiter de his quibus data est potestas ex privilegio. Et dicit sic: «*Credo quod | talibus data sit potestas audiendi confessio-nes non in praeiudicium sacerdotum bonorum, sed potius in favorem fidelium, et propter sacerdotum insufficientiam. Unde dico quod secundum intentionem privilegii sacerdotes parochiales iure suo non privantur, | immo | faciendum est semper quod a suis parochianis debita eis reverentia exhibeatur*». Subdens: «*Quod si subditus habet causam legitimam propter quam rationabiliter refugit suum proprium sacerdotem, confessus privilegiato non tenetur iterum confiteri, etiam si exigat sacerdos, quia in favorem talium expresse privilegium datum est. Alioquin, si non | habet excusationem et, ipso sacerdote exigente, non velit ei confiteri, vix crederem talem personam vere poenitentem*». Addens continuo: «*Ideo omnibus sanum consilium est*

quod remittant ad proprios sacerdo-tes, ut si sacerdos non est contentus illa confessione, iterum audiat». Et infra subdit quod «Licet aliquando teneatur iterum confiteri, non tamen frustra alii confitetur. Perutile enim est pluribus sacerdotibus integre confiteri».

Quod autem hoc possit fieri, arguo sic, quaerendo an papa in privilegio fratrum loco illius *«prout generale concilium statuit»*, | potuit sic scripsisse atque statuisse: *«Volumus autem ut hi qui fratribus confitebuntur eisdem, suis parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno peccata illis confessa eadem numero, ac etiam non confessa fratribus, nihilominus tenebuntur»*. Quin papa sic statuere possit, nemo recte intelligens negare potest, quia sic statuens non | nisi antiquum statutum conservat tamquam necessarium, et concedendo cum hoc quod est voluntarium. Quare, cum sic papa potest statuere, et, sic facto statuto, patet quod confessus fratri, iterum iterando sacramentum poenitentiae, debet eadem suo proprio sacerdoti confiteri, nec differret si sic statuisset, ab eo quod modo statuit nisi sicut implicitum et explicitum, manifestum est quod rationabiliter potest sic intelligi privilegium et exponi, quia rationabiliter potest per expositionem explicari quod implicitum est.|

Ad tertium, quod *«si | fratribus confessa iterato essent confitenda, tunc nulla potestas eis esset collata, et esset privilegium delusorium»*, dicendum quod falsum est.

Ad cuius intellectum sciendum, quod fratres de iure communi, licet sint sacerdotes, claves tamen habent ligatas, nec ullam executionem earum etiam in se invicem absolvendo, immo confiteri deberent sacerdoti in cuius parochia commorantur, nisi super hoc privilegiati essent, et membra abstracta de corpore parochialis ecclesiae. Nec ex hoc quod

ab initio habuerunt privilegium quod mutuo potuerunt sese absolvere, potuerunt absolvere | plebem sacerdotum parochialium, dicente domino INNOCENTIO III in decretali super hoc, missa episcopo Atrebatensi pro Duacensibus contra fratres, in qua quoad hoc declarat ius commune dicens sic, quia «Cum non sunt alias iudices parochianorum alienorum, non possent ipsos absolvere | nisi petita prius et obtenta licentia a sacerdote proprio, iuxta consilium statuti generalis».

Postmodum autem concessum fuit eis privilegium, ut credo ab ALEXANDRO Papa, quod aliorum parochianos possent recipere ad poenitentiam sine licentia proprii sacerdotis. Secundum tamen quod declarat CLEMENS papa, «*licentia* obtenta fuit *Romani pontificis*, aut *legatorum* eius seu *ordinariorum locorum*», id est episcoporum, qua obtenta, possent «*populis illis subiectis libere praedicare, confessiones | audire, absolvere et poenitentias salutare iniungere, aliorum inferiorum praelatorum et rectorum ecclesiarum ac sacerdotum parochialium* consensu minime requisito, *illis casibus exceptis, qui de iure, sive de consuetudine seu retentione ab eis specialiter facta, sedi, legatis et ordinariis praedictis relinquuntur, ad quos non licet eos manus extendere nisi | ipsis specialiter | committantur*», quemadmodum usi sunt fratres usque nunc, licentiam accipiendo in praedictis officiis exercendis ab ordinariis locorum. Per quod derogatum est iuri sacerdotum parochialium in duobus: in uno scilicet, quod sine eorum licentia fratres in eorum parochia dicta officia exercebant; aliud, quod confessi fratribus non tenebantur ad proprios sacerdotes reverti eadem illis confitendo, prout ab aliquibus dicebatur.

Demum autem dominus MARTINUS papa privilegio suo potestatem fratrum in multo ampliavit, quia, cum prius oporteret fratres licentiam exercendi dicta officia petere et obtinere ab episcopis aut sacerdotibus, nunc dominus MARTINUS concessit eis ut «sua *auctoritate illa libere exercerent* ubique, nemine eos *impediente*», ut non sit eis necesse requirere super hoc sacerdotes, neque | etiam episcopos, nisi in casibus maioribus praelatis modo praedicto reservatis. Reservatur autem ius sacerdotibus parochialibus in hoc, quod parochiani eorum confessi fratribus, auctoritate huius novi privilegii tenentur ad eos reverti, omnia peccata sua confitendo, quod prius eis erat subtractum.

In quo dominus MARTINUS a multis creditur valde consulte egisse, fratribus scilicet faciendo gratiam, et aliis, *episcopis* scilicet, qui *tenent* loca *apostolorum*, et sacerdotibus qui tenent loca discipulorum secundum Glossa Lucae X^o et XXI^a dist.^e Decretorum, par.^o 1^a, et LXVIII^a dist.^e, cap.^o «Episcopi», iura sua conservando, et hoc ne ordo ecclesiasticus confunderetur, attendendo illud, XI^a <Causa>, q.^e 1^a, «Pervenit»: «*Si unicuique sua iurisdictio non servetur, quid aliud agitur nisi per nos, per quos ecclesiasticus ordo custodiri debuit, confundatur?*»; de quo XXV^a <Causa>, q.^e 2^a, «De ecclesiasticis», et capitulis sequentibus. De quo etiam dicit BERNARDUS, III° Ad Eugenium: «*Tu denique tibi licitum censeas suis ecclesias mutilare membris, confundere*

ordinem, perturbare terminos quos posuerunt patres tui? Si iustitiae est, | ius cuique servare suum, | auferre cuiquam sua iusto quomodo poterit convenire?» Et infra: *«Et quomodo, quos Deus coniunxit, non sunt separandi, sic nec quos subiunxit, com-|parandi. Monstrum facis, si manui submovens, digitum facis pendere de capite, superiorem manu, brachio collateralem. Tale est, si in corpore Christi membra aliter locas quam ipse disposuit.»* Et infra: *«Nec vilem reputes formam hanc quia in terris est: exemplar habet in caelo. Sicut enim illic cherubim et seraphim, ac ceteri quique usque ad archangelos et angelos, ordinantur sub uno capite Deo, ita hic quoque sub uno | pontifice summo primates vel patriarchae, archiepiscopi, episcopi, presbyteri vel abbates, et reliqui in hunc modum. Quod si dicat episcopus: «Nolo esse sub archiepi-|scopo», aut abbas: «Nolo oboedire | episcopo», hoc de caelo non est. Nisi tu forte quempiam angelorum dicentem audisti: «Nolo sub archangelis esse», aut ex aliquo quolibet inferiorum ordinum aliquem, non ferentem subesse nisi Deo».*

Et sicut secundum iam dictum modum dominus papa consulte creditur licentiam audiendi confessiones fratribus per dictum privilegium concessisse, sic et episcopi ad exemplum capitis sui consulte crederentur agere, si in concedenda auctoritate sive potestate audiendi confessiones, cum tali circumspectione et cautela | hanc concederent, quod subditi non haberent occasionem retrahendi se a suis curatis, ut non eis singula confiterentur, sed potius inducerentur et animarentur ad hoc, ut recurrerent ad suos sacerdotes humiliter tamquam ad suos pastores, nisi cum casus contingeret, ob quem rationabiliter expediret quod subditus alteri quam suo sacerdoti proprio confiteretur, secundum quod super hoc superius aliqui casus sunt expressi. Pro talibus enim casibus principaliter conceditur huius <modi> potestas non ordinariis confessoribus, et

hoc in subsidium et adiutorium sacerdotum curatorum et ad utilitatem populi confitentis.

Sic ergo patet | quod fratribus multum, et non modicum, est concessum.

Et quod subditur quod «non videntur fratres | absolvere nisi sub conditione», dicendum quod hoc | falsum est. Supra enim declaratum est quod simpliciter absolvunt, licet absolute remaneant obligati ad iterum confitendum.)

Ad quartum, quod «per primam clausulam in privilegio fratrum derogatur secundae, si eis plena potestas est concessa, et non est frustra adiecta illa secunda clausula», dicendum quod perfecta et libera potestas absolvendi fratribus est concessa, non conditionata, nec potens impediri a suo effectu nisi per accidens, ut iam dicitur.

Nec etiam illa secunda clausula «*Volumus autem*» etc. «frustra est adiecta», sed valde consulte, quia multum proficit rei publicae et bono communi quantum ad Ecclesiae praelatos et subditos, et hoc propter duo bona quae propter illam obligationem in secunda clausula reservatam contingunt circa praelatos curatos. Primum, quia ipsi tamquam pastores, per hoc quod eis subditi confiteri tenentur omnia peccata sua, sive aliis confessa sive non, diligentius et perfectius cognoscunt vultum conscientiae pecoris | sui, secundum quod eis praecipitur, Proverbiorum XXII: «*Diligenter agnosce vultum pecoris tui*». Secundum est, quod per hoc in | maiori reverentia et devotiori oboedientia a subditis habentur, in quo tenentur praelatis et sacerdotibus, sicut e converso praelati subditos diligenter custodire tenentur, secundum illud quod dicit APOSTOLUS, <Ad> Hebraeos, ultimo: «*Oboedite praepositis vestris, ipsi enim pervigilant quasi rationem reddituri pro animabus ves-*

tris». Sed heu, qualem rationem sunt pro eis reddituri, si non sint eos cognituri? Statutum ergo illud generalis Concilii «Omnis utriusque sexus» per illam clausulam adiectam praeservatum et hoc ad perpetuam generaliter omnium utilitatem, propter privatum commodum non est infringendum, iuxta illud quod scribitur, <Causa> XXV^a, q.^e 1^a: «*Quae autem ad perpetuam generaliter | ordinata sunt utilitatem, nulla commutatione variantur, nec ad privatum trahantur commodum quae ad bonum sunt commune praefixa, sed, manentibus | terminis quos instituerunt patres, nemo usurpet alienum, sed inter fines proprios atque legitimos, prout quisque voluerit, se exerceat in latitudine caritatis*». Licet enim statutum hoc non sit de illis «*quae nulla ratione possunt convelli, sed eorum quae pro temporum necessitate*» possunt comparari, ut XIV^a dist.^e «Sicut», quod tamen in eo statutum est ad communem utilitatem, non debet evelli ad privatum commodum. Ad publicum enim commodum, ut videtur, non de facili posset subditis concedere ne suis curatis confiteri tenerentur. Hoc enim esset oves a pastore abducere, et libertatem evagandi dare et confessores ad libitum posse variare, nec ad oboediendum alicui astrictum fore, ut adimpleatur illud, Ezechiel XXXII°, «*Dispersae sunt oves meae, eo quod non esset pastor, et factae sunt in devorationem omnium bestiarum agri*». Cum tamen omnes ovem lascivientem ad pasto-*ris* oboedientiam tenentur adducere et in ipsa custodire et, hoc facto, circa eas prout quisque voluerit, in latitudine caritatis se exercere, quasi «*spicas colligendo et fricando quae fugerunt manus metentium*», ut habitum est supra, in hoc sacerdotes Ecclesiae adiuvando et eos venerando, exemplo Christi | de quo dicit CYPRIANUS,

dist.^e XCIII^a: «*Dominus noster Iesus Christus, rex Iudaeorum, usque ad passionis diem servavit honorem pontificibus et sacerdotibus, quamvis illi nec timorem Dei nec honorem Christi servassent. Nam cum leprosum mundasset, Matthaei VIII°, dixit illi: «Vade, ostende te sacerdotibus». Humilitatem nos humilis docuit, ut nos humilitatis et patientiae habeamus exemplum. Docuit enim | sacerdotes veros legitime et plene ho-|norari, dum circa falsos sacerdotes ipse | talis exstitit*». Sic veneratus est eos beatus FRANCISCUS, quando noluit fratres suos prae-|dicare in dioecesi aut parochia alicuius, ipso contradicente, ut habitum est supra, et quando dixit in suo Testamento de eis: «*Ipsos et omnes alios volo timere et honorare sicut meos dominos. Et nolo in ipsis considerare | peccatum, quia Filium Dei discerno in ipsis*». Constat autem quod, etsi non sint verba ista de ipsius sancti patris Regula, tamen, secundum quod ipsemet dicit, «*Dominus dedit*» ei «*ea pure dicere et scribere, ut regula melius catholice observetur*».

Quod autem assumitur in argumento, quod, «si plena potestas esset fratribus concessa in prima clausula, et secunda non esset frustra adiecta, per primam | derogaretur secundae, quia si in nullo ei derogaretur, factum per fratres oporteret iterari, quod non oporteret si plena et libera potestas esset eis concessa», dicendum quod secundum iam dicta, secunda clausula non est frustra adiecta, et libera et plena potestas fratribus est concessa, et tamen confessos ipsis oportet iterum confiteri, quia in nullo derogatio facta est secundae clausulae. Et quod confessos fratribus oportet iterum confiteri, hoc non est propter ali-

quem defectum, aut conditionem ex parte fratrum per se, ut dictum est, sed propter obligationem factam praedeterminato modo ex parte confitentis. Propter quam, ut praedictum est, in confitendo fratri debet habere propositum in actu vel in habitu, confitendi eadem proprio sacerdoti: quod si non habuerit, obicem ponit absolutioni fratris ne in se poterit habere effectum. Quamquam enim nullus sit in hoc defectus ex parte fratris per se, redundat tamen in eius potentiam indispositio materiae, ne possit circa ipsam in proprium effectum, sed hoc per accidens, quia *«actus activorum non sunt nisi in patiente et disposito»*, secundum PHILOSOPHUM.

Sed quia omnino obviantibus omnino obvian- dum plane quod dicta ratio non valeat, arguo efficacius pro parte contraria ex consimili medio sic: «Si secunda clausula plene conservatur in suo robore, et non est frustra praeposita illa | prima clausula de concessione facta fratribus, in aliquo ergo derogatur illi primae clausulae per secundam. Inconveniens autem est dicere quod illa prima clausula praeposita est frustra, et clarum est ex supra allegatis quod secunda perfecte manet in suo robore. Probatio consequentiae est, quia si in nullo derogaretur primae per secundam, non esset necesse iterato confiteri et absolvi confessos fratribus et ab eisdem absolutos, quia super hoc plenam haberent potestatem; quod tamen modo est necesse, manente secunda clausula in suo robore».

Et est | dicendum ad hoc quod, sicut prima clausula | in nullo derogat secundae, ut dictum est, et e converso secunda in nullo derogat primae, quia sunt quasi duae distinctae clausulae unius privilegii, quarum una alteri non repugnat, in aliquo tamen secunda clausula derogat primae per accidens, licet non e converso, et hoc rationabiliter, quia rescriptum secundum sive privilegium magis natum est derogare primo quam e converso, et eadem ratione in eodem rescripto sive

privilegio clausula secunda primae magis quam e converso; quod tunc maxime facit quando secunda clausula, sive secundum rescriptum aut | privilegium, facit mentionem de prima, sicut facit in proposito secunda mentionem de prima, et non e converso, ut patet intuenti eas.

Patet ergo, ut assumitur in argumento, quod «secunda clausula manet in suo robore», ita quod nec per se nec per accidens potest impediri per primam clausulam, quin scilicet confessus fratri debeat suo sacerdoti integraliter confiteri, et sacerdos ipsum quantum in se est, debet absolvere. Patet | etiam quod prima clausula non est frustra praeposita, quia proficit saepius confesso quod primo confiteatur fratri propter devotionem forte, quam habet ad ipsum ex sua praedicatione, vel ex eius discretione, vel aliquo alio huiusmodi, et cum hoc proficit ei secunda confessio facienda suo proprio sacerdoti.

Et quod assumitur ad probationem consequentiae, | quod, «si primae clausulae non derogaretur per secundam, non esset necesse factum per fratrem iterari», patet ex praedeterminatis quomodo est necesse et quomodo non, quoniam nequaquam illud necesse est propter aliquem defectum ex parte potentiae fratris in absolvendo, sed ratione obligationis circa confitentem, ut dictum est.

Per iam dicta patet responsio ad proposita in quinto argumento. Neutra enim clausularum derogat alteri nisi per accidens, et tamen neutra est alteri contraria, quia sunt circa di-|versa, scilicet circa confessiones diversas diversis faciendas in diversis temporibus, quae nullo modo repugnant.

Et quod assumitur ad probationem consequentiae, quod «absolutus a fratre virtute primae clausulae nulla habet peccata ad quae confitenda potest teneri proprio sacerdoti, ut dicit secunda clausula, aut si tenetur | iterum confiteri, non est absolutus ab eis per fratrem», dicendum quod neutra consequentia tenet, quia absolutus a peccatis bene habet eadem peccata ad iterum confitendum, ut ad hoc possit teneri, ut iam patebit in dissolutione rationis proximo sequentis.

Quod arguitur sexto, quod «confessus fratri et rite absolutus ab eo, non iam habet peccata quae sunt sua, et non potest teneri ad iterum confitendum nisi peccata sua», dicendum quod, licet peccata a quibus absolutus est, non sunt sua quo-|ad maculam animam inficientem, aut quoad offensam Deum provocantem, aut quo-|ad reatum poenam aeternam obligantem, — quoad maculam, ut peccator ab ea mundetur, quoad Dei offensam, ut ei reconcilietur, quoad reatum, ut poena aeterna in temporalem mutetur: ista enim tria pertinent ad effectum poenitentiae principalem, et delentur per unicum actum absolutionis per illum qui habet absolvendi potestatem et quoad | hoc nullo modo debet aut potest reiterari sacramentum poenitentiae, quia semel mundatus non est mundandus, neque reconciliatus reconciliandus, neque quod mutatum est, est mutandum, quia derogaretur sacramento, | ut patet ex supra determinatis — sunt tamen sua ad memoriter ea retinendum, ut semper de eisdem doleat et de dolore gaudeat, secundum definitionem | poenitentiae, et etiam ad illa eadem confitendum quandocumque et cuicumque et quotienscumque voluerit, ad Dei honorem, diaboli confusionem, propriam humiliationem, poenae satisfactoriae temporalis, si qua restat, in toto vel in | parte remissionem, gratiae augmentationem, et in casu proposito ad plenam Ecclesiae militanti reconciliationem, et si nullum aliorum esset, ad dubii tacti in praecedenti quaestione amotionem, et ad cavendum peccatum inoboedientiae et transgressionis propter statuti Ecclesiae vel proprii voti obligationem. Et pertinent ista ad effectum poenitentiae non principalem, et quoad illa nullum omnino inconveniens est sacramentum poenitentiae iterari.

Et quod peccata de quibus aliquis est confessus et rite absolutus ab

eo qui potest, hoc modo possint dici esse sua, hoc liquide patet ex hoc, de quo nullus dubitat. Constat enim quod, quantumcumque quis rite confessus et absolutus est, et nullo modo obligatus ad iterum confitendum de eisdem postquam semel fuerit confessus, potest tamen sponte et propria voluntate eadem iterum confiteri, et tenetur in casibus supra notatis, | et tamen, iterato confitendo, nullus diceret quin confiteretur peccata, et non alia quam sua. Aliter enim mentiretur confitens, dicendo «Confiteor peccata mea», et similiter absolvens dicendo: «Ego absolvo te a peccatis tuis». Similiter frequentius contingit quod ante confessionem et absolutionem, per sacerdotem inpensam, poenitens ab omnibus peccatis suis per cordis contritionem absolvitur a Deo; qui tamen, quia obligatus est ad confitendum homini ex praecepto sive statuto legis evangelii, propter illam obligationem debet, cum contritur et Deo confitetur, habere propositum ad confitendum omnia | peccata sua homini, quae tunc in contritione quasi confitetur Deo; quod si non haberet, non esset vere contritus nec poenitens, nec a Deo absolveretur. Et tamen, non | obstante quod est confessus Deo | et absolutus ab eo, propter obligationem tenetur eadem iterato ore confiteri homini. Nec est dicendum quin confiteatur peccata, et quin sua, licet nulla habeat praedictis tribus modis. Consimili ergo modo obligatus per statutum Ecclesiae ad confitendum semel in anno suo proprio sacerdoti, licet confessus fuerit prius alteri et absolutus ab eo, nihilominus tenetur absolvere obligationem, et eadem peccata iam confessa confiteri suo proprio sacerdoti; et hoc non est nisi peccata, et non nisi sua.

Potest autem et aliter responderi, dicendo quod in peccato est quattuor considerare; scilicet peccati actum, sive in facto exteriori sive in cogitatione sive in locutione, et tria praedicta, maculam scilicet, offensam et reatum, et quod sufficit confiteri peccatum sub ratione qua

factum quoddam est. Non requiritur quod confiteatur sub ratione qua est macula vel offensa vel reatus, nisi implicite sub ratione facti, et hoc non sub ratione facti iam exstantis, | sed quod aliquando a confitente perpetratum exstitit. Nec aliter solent | homines peccata confiteri, nisi dicendo: | «Domine, ego feci illud homicidium, illud adulterium», et sic de ceteris, in quo confitetur homo se quandoque habuisse in se peccati maculam et divinam offensam et ad poenam aeternam obligationem, etsi forte non pro tempore confessionis. Et sic confitendo dicitur et censetur homo vere et rite confiteri peccata sua, secundum illam definitionem AUGUSTINI Contra Faustum: «*peccatum est factum vel dictum vel cogitatum contra legem Dei*». Nullus autem sic confitetur dicendo: «Domine ego nunc hominem occido, ego iam in adulterio iaceo»; hoc enim non esset confessio, quia nec esset ibi poenitentia, quia praesens actus peccati non stat cum poenitentia vera.

Praeterea, etsi contingeret quod in actu confitendi esset ac-tualiter adhuc infectus peccati macula et obnoxius divinae offensae et poenae aeternae propter imperfectam contritionem, non tamen sic confitetur: «Domine, ego iam sum infectus peccati macula, obnoxius divinae offensae et poenae aeternae», quia utrum sit adhuc talis, certus esse non potest, quemadmodum certus esse potest quod aliquando tale quid commiserit. Constat autem quod illi actus peccati, quos dicto modo confitetur, non manserunt postquam perpetrati erant, et ideo non possunt esse peccata sua quasi iam sint, sed quia aliquando fuerunt perpetrata ab ipso. Propter quod, licet per absolutionem peccatum desinit esse suum quoad illud quod aliquando erat in substantia actus, aut in anima inficiens eam et Deum offendens et ad poenam aeternam obligans, numquam tamen desinit esse suum quoad hoc quod perpetra-

tum existit ab ipso, quia, quod semel factum est, de cetero non poterit non fuisse | factum, secundum AUGUSTINUM, *Contra Faustum*, et PHILOSOPHUM in *Ethicis*.|

Per idem patet responsio ad septimum, dicendo quod fratri confessus tenetur iterum confiteri proprio sacerdoti, uno modo ut peccator et habens peccata, alio modo ut non peccator et non habens peccata. Confitetur enim ut peccator, habens peccata praesentia in | recordatione ad dolendum et cetera praedicta faciendum, quod sufficit ad denominandum ipsum peccatorem et habentem peccata sua confitenda veraciter absque omni mendacio, a quibus habet absolvi sacramentaliter | quoad secundarium effectum absolutionis, licet non quoad | principalem. Peccata enim praeterita faciunt hominem peccatorem, quia faciunt hominem debentem semper habere conscientiam redarguentem de peccato prius commisso. Isto enim modo, sancti in hac vita confitentur se peccatores et habentes peccata, non iam actu inficientia, sed quae prius inficientia habuerunt, et talia peccata sua, et tali modo peccata, expresse confitentur, cum dicunt in sua generali confessione: «Confiteor omnia peccata mea, quae ego peccator peccavi nimis». Qualis etiam sufficit cum facta fuerit secrete, ad hoc quod dicatur sacramentalis. Sed esto quod aliquis | omnino velit dicere quod talis confessio non sit sacramentalis, quod tamen nullus dicere debet, saltem hoc debet esse manifestum ex praedictis, quod confessus fratri eadem peccata debet sacerdoti suo confiteri, quasi secreta quadam recitatione.

Ad octavum patet per praedicta, quoniam absolvens non mentitur dicendo: «Absolvo te a peccatis tuis» eo modo quo non | mentitur cui iamdudum remissa sunt peccata, dicendo: «Ego confiteor peccata mea», et hoc si intendatur fore mendacium dicendo: «Absolvo te a

peccatis tuis», ex parte eius quod | dicit «a peccatis tuis», quia non habet peccata. Ostensum est enim quod sufficienter potest dici habere peccata, et quae sunt sua. Si vero intendatur fore mendacium ex parte eius quod dicit «absolvo», quia nihil est in eo absolvendum, respondendum est quod, licet sit per primam absolutionem absolutus quoad maculam culpae et quoad mutationem poenae aeternae et quoad remissionem alicuius partis poenae temporalis debitae, remanet tamen obligatus secundum cursum communem ad aliquod residuum poenae, quae potest remitti per absolutionem sequentem. Et si etiam tota esset remissa, dicendum quod in actibus sacramentalibus semper intendit ministrans actum sacramenti, dicendo: «baptizo», «absolvo», et alia huiusmodi, «quantum in me est». Propter quod non mentitur, etsi effectum non habet sacramentum, quem ministrans ipsum indicat se mediante sacramento efficere. Verbi gratia, si aliquis creditur non baptizatus | esse, qui in veritate sit baptizatus, baptizans eum, dicendo: «Ego te baptizo», non mentitur intelligens «quantum in me est». Similiter in proposito nihil esset solvendum; dicens «Ego te absolvo» non mentitur, quia intelligit «quantum | in me est».

Ad nonum, quod, «si statutum illud 'Omnis utriusque sexus' semper in suo robore maneret, confessus ergo episcopo vel | poenitentiario eius iterato deberet confiteri eadem suo proprio sacerdoti», dicendum ad hoc, quod omnes habentes iurisdictionem ordinariam per ordinem secundum sub et supra, una persona reputantur et unus sacerdos, et quilibet illorum est immediatus curatus, papa omnium totius mundi, episcopus omnium suae dioecesis, et sacerdos parochialis omnium de sua parochia; et ideo confessus alicui talium implet statutum, et confessus superiori non tenetur eadem confiteri inferiori, nec e converso. Habentes autem iurisdictionem delegatam, si absolute eis fiat

delegatio, quia simpliciter gerunt quoad potestatem delegatam sibi, | vicem personae delegantis, confessi talibus ea de quibus habent potestatem, servant statutum, nec tenentur illa alteri confiteri. Si autem aliquibus fuerit iurisdictio absolvendi delegata, cum tali obligatione cum quali delegata est fratribus in suo privilegio, dico quod illis confessi propter huius <modi> obligatio-|nem tenentur confiteri eadem suo parochiali sacerdoti, aut alicui superiori, seu habenti potestatem illius | sibi simpliciter absque aliqua obligatione circa confitentem delegatam, secundum quod iam in dissolutione sequentis rationis amplius dicitur; taliter confitentes eisdem servant statutum. Et sic illud statutum generalis Concilii semper debet in suo robore manere, et manet atque observatur ab omni salubriter confitente.|

Ad decimum, quod «confitentes illis, quibus episcopi committunt potestatem audiendi confessiones et absolvendi, non tenentur eadem confiteri proprio sacerdoti, cum tamen episcopi aut non possunt infringere statutum generale sua commissione, aut minus quam papa. Confessi ergo quibus papa committit, adhuc minus tenentur eadem confiteri proprio sacerdoti»,| dicendum ad hoc primo quoad potestatem infringendi statutum per commissionem, in hoc scilicet quod confessi illis, quibus facta est commissio, non teneantur proprio sacerdoti parochiali iterum confiteri. Quin enim papa quoad hoc ipsum possit infringere, non est dubium. De quo, ut dicit CLEMENS papa in privilegio fratrum, procul dubio esset erroneum dubitare an in omnes «sine alicuius consensu, immo etiam invitis quibuslibet, huius <modi> possit concedere | potestatem, libere scilicet praedicandi populis, audiendi

confessiones, absolvendi poenitentes, ac poenitentias iniungendi salutare», prout permittitur in illo privilegio. Quamvis enim aliquibus videatur, si talis potestas universaliter concederetur fratribus utriusque ordinis, quod hoc esset ecclesiasticum ordinem pervertere, et indirecte usum clavium a praelatis subtrahere et populum ab eorum oboedientia et iurisdictione retrahere, et quod hoc esset variare illud quod ordinatum est generaliter ad perpetuam Ecclesiae utilitatem universalis, contra illud, <Causa> XXV^a, q.^e 2^a, «Quae ad perpetuam» etc., ubi dicit Glossa quod «*papa non potest contra generale Ecclesiae statutum, nec contra articulos fidei, sed contra statutum Ecclesiae quod non est | ita generale, bene potest dispensare*», verumtamen non est dubium, quin dictum statutum «Omnis utriusque sexus» papa possit per suam concessionem vere et proprie infringere, immo posset ipsum revocare, sicut et ipse statuit. De episcopis autem non est ita clarum, quod scilicet sua commissione possunt illud infringere de iure communi; quod tamen de iure communi possint aliquibus potestatem absolvendi committere, irrequisitis curatis inferioribus, ita quod confessi illis non teneantur iterum confiteri eadem suis curatis, declarat CLEMENS papa in dicto privilegio contra quosdam, ut dicit, «*qui temere sentientes, et ad sobrietatem sapere nescientes, impudenter praesumunt asserere quod de licentia, vel com-|missione, aut concessione Romanorum pontificum, vel legatorum apostolicae sedis, seu ordinariorum locorum, fratres sine sacerdotum parochialium licentia et assensu non possunt libere praedicare*» etc. Sic inquit: «*Nos igitur volentes assertionem | tam temerariam penitus confutare, et elucidare in ta-|libus veritatem, deliberatione provida declaramus, quod si vobis detur licentia, seu committatur seu concedatur, a*

legatis praedictae sedis, aut ordinariis locorum, necdum a Romano pontifice, de quorum» etc., ut supra, *«populis, legatis et ordinariis subiectis eisdem, libere praedicare potestis* etc., *aliorum inferiorum praelatorum et rectorum»* etc., | ut supra. Unde, quia CLEMENS papa non concedit aliquid novi legatis et ordinariis, sed | solummodo declarat quid circa hoc possint, aperte insinuat quod hoc possint de iure communi. Cum ergo papa, legati, aut episcopi committunt simpliciter et absolute officia praedicta exerceri sine licentia sacerdotum parochialium, ut propterea confessi illis quibus committuntur, non teneantur eadem confiteri proprio sacerdoti, non infringunt statutum, sed potius utuntur iure suo communi, eis reservato secundum illud statutum. | Talis tamen commissio debet fieri cum cautela, | ne subditi sine causa rationabili a suis presbyteris parochialibus subtrahantur, ut dictum est.|

Hoc viso, sciendum secundum iam dicta, quod praedicta officia dupliciter possunt committi: uno modo simpliciter et absolute, absque omni conditione et obligatione adnexa, alio modo adnexa aliqua conditione et obligatione. Isto secundo modo concessa est fratribus per dictum privilegium potestas audiendi confessiones, adnexa scilicet obligatione circa confitentem propter illam clausulam *«Volumus autem»* etc., non autem circa confessorem, neque circa potestatem ei commissam, nisi per accidens, | in quantum scilicet redundat in eam, quemadmodum indispositio materiae in potentiam agentis, ne in materia possit proprium effectum imprimere, ut iam habitum est supra.|

Dicendum ergo, descendendo ad propositum, de commissione officii poenitentiae ab episcopis, sicut et de commissione facta a domino papa: si enim facta fuerit commissio primo modo, confessi illis quibus facta est commissio, non tenentur eadem iterato confiteri suo proprio sacerdoti; si vero facta fuerit secundo modo, dico quod tenentur. Unde, si episcopus committeret alicui officium audiendi confessiones et absolvendi et poenitentias iniungendi, sub consimili forma qua commissum est fratribus in prima clausula privilegii sui, et adiungeret clausulam secundam, similem illi «*Volumus*» etc., quemadmodum supra dixi, ponendo exemplum de commissione mihi facta ab episcopo meo, dico quod confessus illi teneretur eadem confiteri iterum suo proprio sacerdoti, sicut modo tenentur confessi fratribus virtute sui privilegii. Causam autem adiectionis illius specialiter circa officium confessionum fore puto, quia aliter fieret magnum praeiudicium sacerdotibus a fratribus circa officium confessionum, et magnum periculum evagationis gregis, et subtractionis eius ab oboedientia et reverentia praelati circa officium confessionum. Nisi enim per illam clausulam | «*Volumus autem*» etc. oporteret confessos fratribus eadem confiteri proprio praelato, omnes malignantes volentes fugere notitiam suorum praelatorum, et laici, et clerici, et canonici, et religiosi qui non essent astricti per privilegium ad confitendum alicui sui ordinis, fratres | requirerent, dimissis et spretis propriis praelatis, eo quod illos fratres minus timerent et coram eis minus verecundarentur, et eos mutare possent prout vellent, nunc unum confessorem eligendo, nunc alium, et sic haberent subditi occasionem evagandi et suos pastores | fugiendi, et ex hoc videretur praeberi occasio infringendi ecclesiasticam oboedientiam et reverentiam, quam inferiores tenentur habere erga suos | superiores. Iuxta illud BERNARDUS, III° Ad Eugenium, loquens de exemptione et emancipatione

subditorum a subiectione suorum praelatorum, dicit: «*Fructus emancipationis nullus est, nisi quod emancipati dissolutiores fiunt*». Subdens quod «*in licentius peccet vagum et male liberum vulgus, cum non sit qui arguat*». Et infra: «*Si enim et extollitur qui subtrahitur, et cui subtrahitur, uritur, quomodo qui subtrahit, innocens?*» Quod per facti | evidentiam saepius compertum est.]

Ad undecimum, quod «statutum | generalis Concilii Omnis utriusque sexus, implicitum in dicto privilegio, non obligat ad confitendum semel in anno suo proprio sacerdoti, nisi habentem peccata, sed non plus habet peccata qui nihil commisit in toto anno, quam vere poenitens etc.; ille autem non tenetur confiteri semel in anno suo proprio sacerdoti, quare nec iste», dicendum secundum iam dicta, quod statutum obligat ad confitendum peccata ha-|bentem peccata, non tam quae iam sunt in praesenti confitentem inficientia, quam quae fuerunt ab ipso infra circulum totius anni commissa, licet | non sint in praesenti confitentem inficientia, sed tantummodo existentia in recordatione seu memoria. Sed si quis non habet infra annum commissa, nec iam inficientia nec existentia in memoria, si tamen nihil restat confitendum ex annis praecedentibus, satis credo quod talis non obligatur ad confitendum aliqua peccata semel in anno suo proprio sacerdoti, quia illud non obligat nisi ad confitenda peccata infra annum commissa. Si tamen, dico, ex praecedentibus annis non restent aliqua confitenda, et ideo tali sufficeret ostendere se sacerdoti, et indicare ei quod, divina operante gratia, nihil commississet confitendum secundum suam conscientiam per integrum annum. Et tenetur ei sacerdos credere, quia hoc per neminem posset probare, et non est praesumendum quod sit immemor suae salutis, et sic non est simile de illo qui nihil commisit per

totum annum, et de illo qui, confessus fratribus, mundatus est ab illis quae infra annum commisit.)

Ad duodecesimum, quod, «si | statutum insertum astringeret ad iterum confitendum, hoc esset contra intentionem dantis privilegium, «*Ad uberes*» scilicet «*fructus*», quia multos a confessione retraheret» etc., dicendum quod verum est, si directe statutum astringeret ad | bis confitendum, ut ad utramque confessionem homo teneretur virtute statuti, vel sequeretur confessionem primam factam voluntarie. Nunc autem, quando | statutum solummodo obligat ad unicam confessionem necessario faciendam, et permittit aliam vel alias faciendas in libera confitentis voluntate, | ut statutum | sive obligatio illa praecedat voluntariam confessionem, et per hoc, cum facta fuerit, obligat ad aliam confessionem faciendam indirecte, non nova obligatione superveniente, sed pristina praecedente, non est verum quod assumptum est, quoniam primam confessionem non facit aut non debet facere nisi ex speciali devotione, quae caritatem eius adauget per confessionem et absolutionem illam primam voluntarie aggressam, ut per hoc promptior fiat ad explendum confessionem aliam, ad quam faciendam obligatus est. Et cum hoc frater cui confitetur, si sit discretus et agens secundum suum privilegium, oboediens mandato apostolico contento in | illa ultima clausula, «*quodque iidem fratres ad hoc diligenter et efficaciter secundum datam eis a Domino gratiam exhortentur*», admonebit et exhortabitur quantum poterit, ut peccata sibi confessa iterato confiteatur suo proprio sacerdoti, per quod plus excitabitur forte ad confitendum ei eadem iterum, quam | prius fuisset affectus ad confitendum illi soli, si prius fratri voluntarie non fuisset confessus. Quae clausula ultimo adiecta

satis manifestat confessa fratribus iterum esse confitenda proprio sacerdoti. Si enim diceret frater sibi confesso: «Non teneris confessa mihi tuo sacerdoti confiteri, sed sufficit tibi confiteri illi aliqua venialia aut minora mortalia», hoc non esset sibi confessum diligenter et efficaciter exhortari ut semel in anno saltem confiteatur suo sacerdoti, prout statuit concilium generale in illa decretali «Omnis utriusque sexus»; immo hoc esset ipsum exhortari tenuissimo modo, | et ut videtur, contra intentionem domini papae iniungentis ut «*sibi confessos efficaciter et diligenter exhortetur*» etc.

Quod autem in argumento additur, quod «secundum supradictam expositionem privilegii non servaretur intentio papae per verba privilegii expressa, quia fratres non exercerent liberius et efficacius praedicta officia quam prius», dicendum quod hoc est falsum, quoniam nunc non oportet ipsos ad hoc petere licentiam ab episcopis vel legatis domini papae, sicut prius; immo in isto privilegio expresse inhibetur universis, «*ne ab exsecutione dictorum officiorum aliquis dictos fratres audeat impedire*». Nunc autem certius constat de eorum auctoritate quam prius, quantum ad ea quae eis ex privilegio conceduntur, quia nunc manifestum est quod tantam et tam certam habent auctoritatem ab ipso papa, quod non requiritur ad illa quae eis ex privilegio conceduntur, consensus alicuius alterius praelati. Eis autem denegare illud quod, quantum apparet ex verbis | privilegii, non videtur eis concedi, hoc non est certitudini auctoritatis eorum derogare, sed hoc est potius illam modo debito declarare.|

Quod etiam additur, quod «non uberiores» <fructus> facerent fratres secundum dictam expositionem, quia multi retraherentur a fratribus ne eis confiterentur, «quam prius», antequam privilegium

esset concessum, dicendum quod non est verum, quia nullus circa quem fratres facere possent fructus uberiores, | subtrahitur. Volentes enim fratribus confiteri, aut hoc volunt non intentione vagandi et, ut dictum est, sacerdotes proprios bonos et idoneos fugiendi, vel ex quacumque alia causa minus rationabili, | sed ex devotione et caritate, et intentione magis proficiendi in confitendo fratri quam soli proprio sacerdoti; aut volunt confiteri fratribus intentione fugiendi proprios sacerdotes aut quacumque alia causa minus rationabili, et non ex devotione et caritate, | et intentione plus proficiendi in confitendo fratribus.

Si primo modo, sic dico quod tales non retraherentur a fratribus ex eo quod tenerentur iterum suis sacerdotibus confiteri, et confitendo tam fratribus quam sacerdotibus, magis consequerentur quod intendere deberent, et sic circa tales fiunt uberiores fructus revertendo ad suos sacerdotes, quam si solum fratribus aut etiam sacerdotibus confiterentur.

Si secundo modo, dico quod soli tales retraherentur a fratribus eo quod tenerentur iterum suis sacerdotibus confiteri, quia plus refu-|giunt laborem iterato confitendi, quam desiderent fructum qui ex iteratione confessionis sequeretur, et non accederent ad fratres nisi quia minus verecundarentur eis confiteri, et minus timerent eos, et eos | pro sua voluntate variare possent, et forte magis propter aliquas causas eis non expedientes, quam | ex devotione et caritate et <propter> animae suae profectum. Et sic dico quod circa tales fierent uberiores fructus, si confiterentur solum sacerdotibus bonis et idoneis, quam solum fratribus, et hoc propter maiorem verecundiam et reverentiam et timorem, et propter multa alia ipsis confitentibus proficua. Unde, si tales confiterentur solum fratribus, nullo modo facerent fratres circa tales uberiores, immo magis steriles fructus quam sacerdotes boni et idonei. Et sic, si talibus concederetur libertas confitendi fratribus sine obligatione reverendi ad proprios sacerdotes, sequerentur inconvenientia praedicta,

scilicet quod haberent occasionem fugiendi proprios sacerdotes, et minueretur ex hoc reverentia et oboedientia subditorum erga suos superiores, et alia multa inconvenientia sequerentur. Propter quae non expedit generaliter concedere quod confessi fratribus non teneantur | iterato confiteri suis sacerdotibus, licet forte circa aliquos volentes semel tantum confiteri peccata sua, uberiores fructus facerent fratres in audiendo semel confessiones talium quam proprii sacer- | dotes. Et sic ex huiusmodi expositione, quod confessi fratribus teneantur iterum suis sacerdotibus confiteri, non impediuntur fratres quin possint facere fructus uberiores, secundum quod conceditur eis per privilegium.

Nec sic exponentes dictum privilegium faciunt contra dictam inhibitionem domini papae, dictum | privilegium aliquantulum | infringendo, aut contra intensionem domini papae ipsum exponendo, quantum ex verbis dicti privilegii apparere potest. Et secundum istum modum exponendi fratres, utendo dicto privilegio, essent dati ut coadiutores praelatorum, et non in destructionem sed in aedificationem, secundum quod et APOSTOLUS gloriatur, II^a < ad > Corinthios, < cap.^o > XI°: «*de potestate sibi data, non in destructionem sed in aedificationem*».

Secundum modum autem alium exponendi non essent in aedificationem, sed in destructionem, quoniam secundum praedictum modum exponendi ipsi fratres, una cum praelatis tamquam principalibus operariis, coadiuvarent ut boni auxiliares, ad hoc ut fideles ad Deum salubriter reducerentur. Ad bonum autem auxiliatorem pertinet, si velit modo debito coad- | iuvare, ut, supposito opere boni et idonei principalis operarii, et, illo nullatenus excluso, faciat quidquid boni poterit, ad hoc ut opus a principali operario intentum melius et efficacius compleatur. Secundum alium autem modum exponendi essent in destructionem, nec essent coadiutores sed potius dissipatores, quia, officio auxiliorum derelicto, officium principalium operariorum usurparent, in hoc videlicet quod subditos a suis veris pastoribus | abducendo, confessiones eorum soli vellent audire, ita quod quoad confessa eis principales operarii penitus excluderentur. Et sicut principales operarii mali essent

et destructores, non aedificatores, censendi, si non vellent habere bonos coadiutores, eorum auxilium recusando, ita ipsi auxiliares multo peiores essent, et magis dicendi destructores, si vellent aliquo modo | excludere principales operatores, eorum officium usurpando, et sic etiam non observarent statutum generalis concilii implicitum in illa clausula «*Volumus autem*» etc., nec voluntatem domini papae, quae pro mandato debe<n>t haberi.

Ad decimum tertium, cum dicitur quod «*beneficia principum largissime sunt interpretanda*», dicendum quod verum est, quando non sunt in praeiudicium alterius personae, aut sic in praeiudicium quod, | secundum quod dicit ibi Glossa, ex hoc alius non multum laedatur. Alias enim strictissimi iuris sunt, et strictissime interpretanda, ut nihil per privilegium intelligatur privilegiatis concessum, | nisi quod in verbis privilegii est expressum, a quo nullatenus est recedendum, ut Extravaganti de privilegiis «*Porro*» cum suis concordantiis.

Si autem aliquis dicat quod «*Ex tali expositione privilegii, secundum quam non oportet confessa fratribus iterum sacerdotibus confiteri, non multum laeduntur sacerdotes, immo potius iuvantur, quoniam, cum triplex sit bonum, spirituale sive animae, bonum corporis sive naturae, bonum exterius sive fortunae, non laeduntur sacerdotes quoad bonum spirituale sive animae, nam ex hoc quod pauciores, et de paucioribus peccatis, eis confitebuntur, tanto minus sunt in periculo animae, eo quod de paucioribus reddituri sunt rationem; nec etiam quoad bonum corporis vel naturae, quia minus oportebit eos la-|borare; nec quoad*

bona fortunae, quia ex hoc non aufertur aliquid sacerdotibus de redditibus eis debitis».

Si sic dicatur, hoc non est verum. Ex hoc enim multum laederentur sacerdotes, quia subtraherentur eis occasio fructificandi in vinea domini, et ex hoc maius sibi meritum acquirendi. Quia etiam ex hoc debita reverentia et debitus honor, sacerdotibus a populo debitus, subtraheretur, et sic in pluribus laederentur, licet non in hoc quod de paucioribus essent reddituri rationem, multum etiam laederentur in bonis temporalibus exterioribus, maxime in gratuitis, puta in oblationibus voluntariis, testamentis et sepulturis, ac etiam in multis aliis, quibus subtractis, multi sacerdotes indigentias plurimas corporales paterentur, et sic etiam ex consequenti in corpore laederentur.

Et si posset dici quod praedicta expositio non esset in praeiudicium sacerdotum propter causas praedictas, multo magis potest dici quod alia expositio non esset in praeiudicium fratrum propter easdem causas, quia si propter dictam expositionem pauciores fratribus confiterentur, de paucioribus essent rationem reddituri, minus etiam laborarent, nihil etiam de bonis temporalibus eis debitis subtraheretur. Quod si fratres reputarent huiusmodi expositionem esse in sui praeiudicium, eo quod vellent amplius in vinea domini fructificare, si plures eis confiterentur, et laborem etiam maiorem in confessiones audiendo subire ut magis mererentur, hoc autem videretur eis subtrahi per dictam expositionem, multo magis sacerdotes deberent reputare aliam expositionem esse in eorum praeiudicium, per quam ista eis etiam subtraherentur, cum ipsi ad haec principaliter ex officio tamquam operarii principales sint positi, non sic fratres. Si autem fratres, quod absit, dictam expositionem reputarent esse in eorum praeiudicium, eo quod, si pauciores eis confiterentur, pauciora bona temporalia eis non debita consequerentur, viderentur *quaerere quae sua sunt, non quae Iesu Christi*.

Nec solum modis praedictis per expositionem qua fratres exponunt privilegium, sacerdotes laederentur, sed etiam subditi, quoad multos scilicet qui, ut praedictum est, haberent occasionem evagandi et proprios sacerdotes relinquendi, et plura alia inconvenientia sequerentur, quorum aliqua superius sunt tacta.

Ad decimum quartum, cum dicitur quod «clausula in privilegio, quae potest habere plures sensus, exponenda est secundum illum sensum qui magis facit pro privilegiatis», dicendum quod non habetur hoc expresse in dicto capitulo, sed quod huiusmodi clausula debet exponi secundum sensum qui rectior esse videtur. Nunc autem expositio secundum quam dictum privilegium exponimus, rectior et apertior esse videtur, quia secundum huiusmodi expositionem ex gratia domini papae fratribus multum conceditur per primam clausulam, et praelatis habentibus potestatem ordinariam ius proprium reservatur, de quo agitur in secunda clausula; quae, si forte quoad hoc in aliquo obscura sit, *«profecto sic intelligenda sunt verba eius, ut res de qua agitur, valere potius possit quam perire»*, prout dicit dicta decretalis. Quod maxime fit per nostram expositionem praedictam, sicut patet, per quam etiam populo Christiano, in cuius favorem principaliter huius privilegium debet intel-

ligi concessum, utiliter providetur, prout declaratum est per supradicta. Unde, prout vult dicta decretalis, si prima clausula, quae proprie continet privilegium fratrum, obscura esset, et sensus contineret plures, sic exponenda esset pro fratribus tamquam sensu rectiori, ut potius pro eis quod faceret, quam nihil. Numquam tamen exponenda esset secundum sensum qui magis pro ipsis, si esset hoc in praeiudicium et magnum gravamen alterius, | propter quod secunda clausula, quae continet ius commune curatorum, et in nullius est praeiudicium et gravamen, debet exponi secundum sensum qui magis facit pro ipsis, prout eam exposuimus, secundum quod omnia haec patent ex iam supra determinatis.]

Et si | dicatur quod «immo in favorem fratrum principaliter datum est, quia in praedicto privilegio ipsi fratres solum a domino papa salutantur et eis specialiter huius<modi> privilegium mittitur», dicendum quod non potest dici quod in favorem fratrum dictum privilegium principaliter sit concessum. Non enim propter bonum sive commodum spirituale ipsis fratribus principaliter proveniens est datum. Nam, ut dictum est in quadam alia quaestione superius, et adhuc inferius in quadam alia videbitur, opera praedicationis et audiendi confessiones quae sunt ad alterum, sunt principaliter propter | alios, non propter ipsos operantes principaliter, nec sunt affectanda ex electione propter bonum vel commodum proprium, sed sustinenda ex necessitate propter bonum et commodum aliorum, et cum sic propter aliorum necessitatem assumuntur, redundant in bonum et commodum spirituale eorum qui sic suscipiunt huiusmodi officia et exercent, ut inferius declarabitur.

Nec etiam potest dici quod dictum privilegium sit concessum in favorem fratrum principaliter propter bonum sive commodum tempo-

rale: tunc enim essent mercenarii, propter quaestum praedicta spiritualia officia exercendo. Non ergo dicendum quod privilegium concessum sit in favorem fratrum principaliter, sed in favorem populi christiani, prout supra in alia quaestione declaratum est, et hoc maxime quoad secundam clausulam, necnon quoad primam. Quod etiam patet ex verbis dicti privilegii domini papae MARTINI in exprimendo causam concessionis privilegii, cum dicit: «*Ad uberes fructus quos in agro dominico praedicando etc. humiles ordinis professores produxerunt, et in futurum sperantur, Deo auspice, producturi*». Constat autem quod iste ager est Ecclesia sive congregatio populi christiani. Populo ergo christiano principaliter provenit fructus, quem intendit dominus papa ex dicto privilegio secuturus. Unde etiam in scriptis venerabilium doctorum praedictorum de concessione aliquibus per consimilia privilegia facta, hoc invenitur. Dicit enim dominus BONAVENTURA, ubi supra, quod «*in nullius praeiudicium talia privilegia conceduntur, sed potius in favorem fidelium*». Et praedictus doctor THOMAS dicit quod «*nulla potestas commissa est alicui homini in favorem suum, sed in utilitatem plebis ad honorem Dei*». Unde etiam, sicut prima clausula, | pertinens ad fratres, non est principaliter in favorem eorum, sed populi, sic etiam secunda, pertinens ad parochiales sacerdotes, non est principaliter in favorem | ipsorum sacerdotum, sed in fa-|vorem fidelium. Non ergo propter hoc quod in dicto privilegio fratres saluantur, et quod eis dictum privilegium mittitur, debet dici quod in favorem eorum principaliter sit concessum, | quia quaecumque privilegia continentia officia aliqua, etiam ad utilitatem aliorum exsequenda, consueverunt mitti illis quibus executio talium officiorum conceditur, propter quod et in ipsis

privilegiis tales, et non alii, salutantur, quemadmodum beatus GREGORIUS papa multa privilegia de praedicationibus exercendis et sacramentis administrandis ad conversionem et eruditionem populi Anglorum scripsit beato AUGUSTINO, Anglorum episcopo, ipsum in illis privilegiis salutando, et constat quod talia privilegia non dabantur beato AUGUSTINO in favorem eius principaliter, sed in favorem populi Anglorum.

QUAESTIO 25

UTRUM RETINENS SIVE CELANS SACERDOTI UNUM PECCATUM IN
CONFESSIONE, TENEATUR OMNIA ALIA CONFESSA ITERUM CONFITERI

| Sequuntur tria circa sacramentum poenitentiae, pertinentia principaliter ad peccata confitenda. Quorum primum erat de occultando sive celando peccata: utrum retinens sive celans | sacerdoti unum peccatum in confessione, teneatur omnia alia confessa iterum confiteri. Secundum, de revelando sive manifestando peccata confessa: si praelatus superior committeret alicui sacerdoti, ut audiret alicuius | confessionem et absolveret eum, et quod, ipsa perfecte audita, referret ei omnia alia peccata confitentis quae sibi erat confessus, utrum esset fidelis relator sive fideliter referret, si, | reversus ad praelatum, diceret: «Domine, iste est mundus et immunis ab omni peccato». Tertium erat de exhortatione faciendi circa peccata: utrum confessor absolvens confitentem teneatur ipsum in aliquo casu hortari ad alias confitendum.

Circa primum arguitur, quod retinens unum peccatum non tenetur omnia alia iterum confiteri, quia isti nihil obest nisi quia fictus est in confitendo; sed videmus in alio sacramento, ut in baptismo, in quo omnia peccata simul remittuntur, quod fictus cum baptizatur, retinendo

QUAESTIO 25

affectionem voluntatis circa unum mortale, non oportet baptismum iterari propter alia abluenda, sed sufficit quod tollat fictionem circa illud unum; ergo similiter confesso omnia alia praeter unum non oportet sacramentum confessionis adhiberi propter alia absolvenda, sed sufficit ut tollat fictionem circa illud unum; illam autem tollit illud unum confitendo; ergo etc.

Contra. Illa confessio culpam auget, non delet. Sed confessio sufficiens debet esse deletiva culpae. Ista ergo non sufficit, quare iteranda est circa illa confessa.

<SOLUTIO>

Ad istam quaestionem responsum est supra in quaestione de iterando in confessione peccata, de quibus semel rite facta est confessio.

Est enim tertius casus, in quo diximus | quod semel confessa iterum debent confiteri. Nec est aliqua dubitatio in hac quaestione, nisi in casu quo confessor recordatur eorum quae ille confessus est ei. In omnibus autem aliis casibus, scilicet cum confessor fuerit illorum peccatorum oblitus, vel si debeat alteri confiteri illud peccatum omissum, non est dubium quin debeat confessa iterum confiteri singulariter et in speciali. Et hoc multo fortius quam in casu in quo satisfactio vel non est iniuncta, vel est oblita; et est una causa communis hic et illic, sed est hic alia causa specialis.

Causa sive ratio communis est, quia satisfactio pro omnibus iniungenda est, quam in istis casibus non posset taxare nisi auditis in confessione omnibus singulariter et in speciali, pro quibus est iniungenda, quia, ut dicitur | in illo statuto «Omnis utriusque sexus». | «oportet quod confessor sit discretus et cautus, diligenter inquirens et

peccatoris circumstantias et peccati, quibus prudenter intelligat quale debeat ei praebere consilium, et cuiusmodi remedium adhibere. |

Nec refert in hoc casu et in aliis, nisi quod in hoc de confessis potest confessus habere memoriam satisfactionis iniunctae, ut videatur non esse necesse propter satisfactionem recipiendam iterato confiteri illa confessa, sicut necesse est in casu in quo satisfactio aut non erat iniuncta, aut penitus oblita. Propter quod est alia specialis causa sive ratio in hoc casu, propter quam, cum confessor non recordatur peccatorum sibi iam confessorum, tenetur confessus omnia in speciali illi vel alteri confiteri. Cum vero ille confessor recordatur eorum quae confessus est, tenetur eadem confiteri eidem saltem in generali, | tantum scilicet faciendo ut ipsa reducantur ad memoriam eius actuale. Et est causa tacta in quaestione praedicta, scilicet quia confessio illa non erat ex se sacramentalis | propter fictionem.

Confessio enim sacramentalis, quia forte | non sit necesse eam fieri in caritate — potest enim contingere quod non delentur peccata nisi per sacramentalem absolutionem: nisi enim casus iste posset contingere, non esset proprius et principalis effectus poenitentiae conferre gratiam ablutivam omnium, cum tamen poenitentia sit, secundum HIERONYMUM, | «*secunda tabula post naufragium*» et quasi secundus baptismus —, confessio igitur sacramentalis, etsi non sit necesse eam fieri in caritate sive gratia gratum faciente, tamen requirit quod non sit in voluntate actus contrarius ponens obicem gratiae, immo, ut aliqui dicerent, requiritur actus concors aliququaliter gratiae, etsi non sit gratuitus, tamen ex naturalibus liberi arbitrii adiuti gratia gratis data, qui solum dispositivus est et meritorius de congruo. Nec aliter fiat confessio

sacramentalis, eo quod sacramentum poenitentiae sic dependet ab actu voluntatis, ut non sit | homo propria | materia sacramenti poenitentiae, nisi sit voluntas libera ab actu contrario qui ponit obicem caritati. Nunc autem id quod est sensibile elementum in sacramento quocumque, nisi adhibeatur suae propriae materiae, sacramentum non est ut si brutum perfundatur aqua sub forma verborum sacramentalium, non est baptismus sacramentalis. Unde, quia illa confessio, uno peccato per industriam reservato, sacramentalis non erat, ideo omnia iterato sunt dicto modo sacramentaliter confitenda. Propter quod, cum aliquis confitetur, non ponendo obicem caritati in actu voluntatis, et unum dimittit non ex industria, ab aliis prius absolutus, si postmodum recordetur illius, non debet omnia confessa iterare, cum semper bona fide confessus sit alia.

<AD ARGUMENTA>

Et secundum hoc concedendum est obiectum secundum.|

Et patet ad primum, dicendo uno modo secundum opinionem dicentium quod poenitentia sacramentalis requirit liberi arbitrii cooperationem, quod non est simile de baptismo et poenitentia, quia baptismus non dependet ullo modo ab actu liberi arbitrii in coagendo, sicut facit poenitentia, ut dictum est, et hoc ad suum effectum principalem qui est gratiae collatio ad abluendum peccata, sed sufficit ut non sit actio repugnans gratiae, quia baptismus sine gemitu et planctu, sed ille actus requiritur in poenitentia, ut dictum est.

Secundum opinionem aliam, et istam communiter, dicendum quod non est simile, quia baptismus quoad suum actum primum, qui est characteris impressio, compatitur actionem repugnantem in fide baptizato. Propter quod, quia fictus propria materia potest esse baptismi quoad eius primum effectum, qui | est characteris impressio, poenitentia autem quoad nullum suum effectum compatitur secum talem fictionem,

QUODLIBET VII

eo quod non habet actum praeivium ad actum collationis gratiae, quia non imprimit caracterem, etiam si poenitentia nullum | requirit actum concordem gratiae in voluntate, ideo fictus nullo modo potest esse propria materia poenitentiae. Ex quo contingit ulterius quod, remota fictione, sequitur totus effectus baptismi, quia tota virtus eius ad actum principalem conferendi gratiam manet in caractere, propter quod statim prosilit in effectum collationis gratiae, remota fictione. Remota tamen fictione a poenitente, nullatenus sequitur effectus principalis poenitentiae, quia nihil impressum est ficto per sacramentum poenitentiae, quod habet vim sacramenti poenitentiae.

QUAESTIO 26

SI PRAELATUS SUPERIOR COMMITTERET ALCUI SACERDOTI, UT AUDIRET ALCUIUS CONFESSIONEM ET ABSOLVERET EUM ET QUOD, IPSA PERFECTE AUDITA, REFERRET EI OMNIA PECCATA CONFITENTIS QUAE SIBI ERAT CONFESSUS, UTRUM ESSET FIDELIS RELATOR SIVE FIDELITER REFERRET, SI REVERSUS AD PRAELATUM DICERET: «DOMINE, ISTE EST MUNDUS ET IMMUNIS AB OMNI PECCATO»

| Circa secundum arguitur quod fideliter referret dicendo quod «ille confessus mundus et immunis est ab omni peccato», | quia in rei veritate ipse iam nullum omnino habet peccatum.

In contrarium est, quia ista relatio est contraria commissioni.

<SOLUTIO>

Dicendum quod, ut mihi videtur, | quaestio ista tangit aliqua pertinentia ad quaestionem praecedentem de privilegio fratrum, eo quod asserebant quod, non obstante obliga-|tione | per illam clausulam «*Volumus autem*» etc., fideliter ageret confessus fratri, si re-|vertens

propter dictam obligationem contentam in illa clausula «*Volumus autem*» etc. ad suum sacerdotem, peccata fratri confessa eidem sacerdoti non recitaret, sed diceret «Domine, non habeo peccata de quibus mihi conscius sum», eo quod talis, ut dicunt fratres, cum vere sit a fratre absolutus ab omnibus peccatis suis, nullum peccatum habet. Unde, ut ostendatur eis hoc falsum per exemplum, in quo est consimilis obligatio ad referendum iam confessa, in quo luce clarius est quod infideliter ageret, qui non referret peccata iam confessa ob hanc causam quia iam non habet ea, eo quod ab eis est absolutus.

Et est exemplum istud in casu propositae quaestionis, ad quam clara est omnibus responsio. Dicendum est enim quod, supposito quod de consensu confitentis facta sit talis commissio sacerdoti a suo superiori, quoniam aliter non posset confessor revelare ipsi superiori peccata sibi confessa, simpliciter et absolute ille in proposito casu infideliter referret et esset infidelis relator, qui referret contra formam et modum commissionis, et contra intentionem committentis, quam sufficienter per verba commissionis suae expressit. Iniunxit enim committens quod ei referret peccata quae ille sibi confiteretur, intendendo quod quaecumque ille sibi confiteretur, ipse ei eadem sub eadem forma recitando referret, habendo aspectum ad peccata ab illo perpetrata de praeterito. Nunc autem respondendo negative, dicendo scilicet quod non habet peccata, non respondet petitioni factae in commissione, sed deludit interrogantem seu committentem sophistice, scilicet dirigendo intentionem ad peccata confessa non ut hactenus perpetrata, qualiter ad ea dirigebat intentionem committens, sed ut iam inficientia ipsum confitentem, de quo nihil cogitabat nec cogitare debuit committens; et quod amplius est, sic respondens insinuat committenti quod iste nulla peccata habuit sibi confitenda.

Est autem consimilis obligatio in isto casu, et in casu praedictae quaestionis, sed differt solummodo quoad obligatum hincinde et quoad absolutionis effectum, quia in isto casu obligatur confessor ad referendum et quasi confitendum praelato vice confessi omnia peccata illius sibi confessa, in illo vero casu obligatur ipse confessus ad referendum et confitendum in propria persona praelato suo peccata eadem quae iam confessus est.

Et in illo | casu confessus obligatus, si in confitendo non haberet in proposito fideliter referendi praelato suo omnia quae confiteretur fratri, ab ipso nullatenus absolveretur, et ita quoad hoc non restat concessio facta confesso de confitendo fratri sive sub obligatione sive sub conditione, | quia sicut non intendendo implere id ad quod erat obligatus, non absolveretur, sic nec absolveretur si facta | fuisset concessio sub conditione, nisi scilicet confitendo proponeret conditionem implere, quia iam non exstaret conditio, secundum quod haec patent ex supra determinatis.

In isto vero casu confessor obligatus ad referendum, etsi in audiendo confessionem et ab-|solvendo non haberet in proposito fideliter referendi praelato sibi confessa, nihilominus absolveret, | et ita quoad hoc multum refert concessio facta confessori de audiendo confessionem illius, et absolvendo ipsum de peccatis suis sub obligatione et sub conditione, quia facta | commissione | sub obligatione, non intendendo implere id ad quod erat obligatus, nihilominus absolveret, ut dictum est, sed multum peccaret. Facta vero sibi commissione sub conditione, ut scilicet eius confessionem audiret, et absolveret, si intenderet omnia sibi commissam fideliter referre, iste nullo modo absolveret nisi istam

conditionem fideliter adimplere intenderet. Quod si postmodum intentionem mutaret, ut non intenderet referre, aut non fideliter, multum peccaret, sed tamen ille absolutus maneret, quemadmodum dictum est superius de ipso quod, si intenderet actu vel habitu in confitendo et absolutionem accipiendo, eadem fideliter confiteri proprio praelato, absolveretur et maneret absolutus, licet postmodum mutaret intentionem, ut non intenderet eadem confiteri proprio sacerdoti, aut non fideliter, sed tamen peccaret peccato inoboedientiae, quod omnibus peccatis confessis ab ipso quodam modo praeponderaret. Propter quod graviter peccaret ille, qui sibi confesso in tali obligatione consuleret aut dissuaderet ne sibi confessa iterato confiteretur suo proprio sacerdoti, aut sic | instrueret eum et assereret ei, quod non teneretur eadem confiteri proprio sacerdoti sed solum dicere ei: «Domine, ego nulla habeo peccata, et ideo non teneor vobis confiteri nec illa quae fratri confessus sum», et hoc, informando in hoc conscientiam confessi sibi, illa frivola ratione scilicet, quia postquam confessus est et absolutus, iam non habet peccata quae sua sunt, ad confitendum. Quemadmodum multum peccaret qui in isto casu confessori sic obligato consuleret aut suaderet, ne sibi confessa | referret praelato, aut | sic instrueret eum et assereret ei, quod non teneretur ad hoc, sed quod solum deberet ei dicere: «Domine, iste confessus mihi nulla peccata habet, sed mundus est et immunis ab omni peccato», et hoc, informando eius conscientiam frivola ratione praedicta; immo iste in referendo turpiter mentiretur, non referendo se ad intentionem eius cui facit relationem, argumento eius quod dicit ISIDORUS, lib.^o II° Sententiarum suarum, et habetur <Causa> XXII^a, q.^e 5^a: «*Quaecumque arte verborum quis iurat, Deus tamen qui conscientiae testis est, ita hoc accipit sicut ille cui iuratur, intelligit*». Valde igitur consultum consilium, sicut pastor bonus provi-

QUODLIBET VII

dens ovibus suis, dat dominus MARTINUS fratribus in ultima clausula privilegii eorum, cum dicit: «*Quodcumque iidem fratres*» etc.

<AD ARGUMENTA>

Secundum igitur argumentum secundum iam determinata simpliciter concedendum est.]

Ad primum autem patet responsio ex dictis supra in quaestione de fratrum privilegio, in solutione sexti argumenti, septimi et octavi.]

QUAESTIO 27

UTRUM CONFESSOR ABSOLVENS CONFITEMENTEM TENEATUR IPSUM IN ALIQUO CASU HORTARI AD ALIAS CONFITENDUM

| Circa tertium arguitur quod confessor teneatur aliquando hortari confessum ad alias confitendum, quia hoc monet dominus MARTINUS facere fratres per illam clausulam privilegii sui, «*quodcumque iidem fratres*» etc.

Contra. Non potest eum hortari ad confitendum peccata, quia dictum est a Domino mulieri quam | absolvit a peccato adulterii, Ioannis VIII°: «*Vade, iam amplius noli peccare*». Non autem dixit: «*Vade, et si pecces, amplius confitere Domino*». Sed non tenetur quis aliud facere quam Dominus docuit suo exemplo. Non ergo tenetur | aliquo modo exhortari ad confitendum futura. Neque praeterita, quia iam non sunt. Si ergo tenetur exhortari ad confitendum | aliqua, illa non possunt esse nisi | quae iam sunt in peccatore praesentia. Sed talia nondum est confessus. Nullo ergo modo tenetur exhortari sibi iam confessum ad alias confitendum.]

<SOLUTIO>

Dicendum, secundum quod clare patet, quod ista quaestio introducta videtur occasione dictae clausulae ultimae in privilegio | fratrum.

Et est dicendum, quod ad confitendum peccata quae iam scit confessor inesse peccatori ut ipsum inficientia, tenetur quilibet confessor exhortari peccatorem, sed praelatus ex debito officii, non praelatus autem ex debito caritatis, sicut patet ex supra determinatis in prima quaestione de praedicatione. Sed de hoc nihil ad propositam quaestionem, quae non quaerit nisi de iam confesso.

Ad confitendum autem peccata futura non tenetur exhortari nisi forte sub conditione, si contingat ipsum ulteriora committere, semper timendo casum propter humanam fragilitatem.

Ad confitendum autem praeterita, de quo principaliter quaestio proposita est, nullus tenetur regulariter exhortari confessum, quia nec confessus tenetur regulariter ad confitendum confessa. Sicut tamen simpliciter et absolute bonum est et expediens confessa iterum, immo pluries, tam eidem quam pluribus confiteri, secundum supra determinata, sic simpliciter et absolute bonum est quemlibet confessorem exhortari confessum ad iam confessa iterum et iterum confiteri. Sicut autem in casu, immo in casibus praenotatis, | et maxime in ultimo, tenetur confessus iam confessa iterum confiteri, ut patet ex supra determinatis, sic in casu potest confessor ad exhortandum confessum ut confiteatur peccata praeterita et iam confessa, teneri.

Et hoc in duplici casu. In uno, si praelatus committeret confessori potestatem audiendi confessiones et absolvendi sub hac conditione, quod exhortaretur confessos sibi ad hoc, ut eadem quae hactenus aliis et iam sibi confessus est, quilibet iterum confiteatur. Nisi enim hanc conditionem intenderet implere in absolvendo, non absolveret. Et si postmodum quoad hoc intentionem mutaret et si non exhortaretur, multum peccaret, ut patet ex praedictis.

In alio autem casu ad hoc idem tenetur, si committeret praelatus confessori potestatem praedictam sub tali obligatione, quod ad hoc teneatur hortari sibi confes-|sos. Unde, si dominus papa in privilegio fratrum illam ultimam clausulam, «*quodcumque iidem fratres*» etc., expressisset sub tali forma verborum: «*quodcumque iidem fratres eos ad hoc | diligenter et efficaciter secundum datam eis a Domino gratiam exhortari teneantur*», | procul dubio, | sicut confessi tenentur confessa fratribus iterato confiteri suo proprio presbytero propter obligationem implicitam in illa clausula «*Volumus autem*» etc., sic fratres confessores tenerentur exhortari sibi confessos ut proprio presbytero eadem iterato confiterentur.

Nunc autem, licet non exprimat illa clausula verbum tentionis, neque sit praeceptum aut statutum apostolicum, procul dubio tamen illa clausula explicat quod de voluntate domini papae est quod ita fiat, quam aliqui intelligunt tantum obligare quantum obligaret praeceptum. Vult autem quod ita fiat, si intelligat quod in casu proposito confessus obligatur indirecte, secundum supra determina-|tum modum, ad iterum eadem peccata confitendum. Quare in hoc casu tenetur confessor exhortari sibi confessum ad hoc quod sibi confessa proprio sacerdoti confiteatur, etsi non ad hoc quod confiteatur alteri, maxime si confessus ignorat quod ad hoc sit obligatus.

Et est tertius casus in quo | confessor tenetur exhortari confitentem ad confessa iterum confiteri. Ad quod, etsi non tenetur ex forma concessionis sibi factae, neque ex | obligatione alicuius statuti aut praecepti, tenetur tamen in isto casu ad hoc ex praecepto caritatis quam debet habere ad salutem proximi, praemuniendo ipsum contra mortem peccati mortalis, quod incurrere posset transgrediendo obligationem

QUAESTIO 28

sibi factam de iterum confitendo proprio sacerdoti, secundum quod de isto modo tentationis satis habitum est | in simili et praenominata quaestione prima de praedicatione.

<AD ARGUMENTA>

Et secundum hoc concedenda est prima ratio.|

Ad argumentum in oppositum, quod «non potest teneri ad exhortandum ut confiteatur confessus praeterita, quia illa non sunt et ita non possunt confiteri», dicendum quod quodam modo sunt et quodam modo non sunt, et sic sufficit ut bene confiteri possint, secundum quod supra in dissolutione argumentorum trium praedictae quaestionis est declaratum.

QUAESTIO 28

UTRUM TANTUM HABENS NECESSARIA VITAE, MELIUS ET PERFECTIUS FACIT
EA DIMITTENDO QUAM RETINENDO

| Sequuntur pertinentia ad bene esse communitatum, scilicet de perfectione statuum, et erant tria. Duo de abdicatione temporalium: unum propriorum, alterum communium. Tertium de transitu unius ab uno statu perfectionis in alterum. Quorum primum erat, utrum tantum habens necessaria vitae, melius et perfectius facit ea dimittendo quam retinendo; secundum, utrum habere bona temporalia in communi diminuat de statu perfectionis; tertium, utrum liceat transire a statu habentium bona immobilia communia ad illorum statum qui abdicaverunt illa.

Circa primum arguitur, quod melius facit et perfectius habens tantum necessaria vitae, si dimittit, quia hoc dicit consilium Christi, Matthaei

XIX°: «*Si vis perfectus esse, vade et vende*» etc., ubi | dicit «*omnia*», nihil excipiendo, neque necessaria vitae, neque alia.

Contra. Necessaria dimittens maiorem incurrit sollicitudinem | acquirendi illa, ad quod tenetur, quia sine necessariis vitae non posset vivere, et sic magis abstrahi ipsum a divinis obsequiis necessarium est. Sed illud est melius | et perfectius, quo homo habet minorem sollicitudinem et minus retrahitur a divinis obsequiis. Ergo melius est et perfectius necessaria vitae retinere quam dimittere.

Praeterea. SALOMON dicit, Proverbiorum XXIX°: «*Paupertatem et divitias ne dederis mihi*» etc., super quo dicit AMBROSIIUS quia «*in utroque est tentatio*»; hoc autem non est melius et perfectius. Ergo melius et perfectius est nec habere divitias nec paupertatem. Sed neutrum haberetur habendo tantum necessaria vitae, secundum quod continue petivit SALOMON: «*sed tantum victui meo tribue necessaria*». Ergo etc. |

< SOLUTIO >

Quia status perfectionis in abrenuntiatione sive dimissione propriorum propter Deum inchoatur, ut statim videbitur, ideo propter istam quaestionem et sequentes, maxime propter maximam, hic primo sciendum est quod aliud est status, aliud vero perfectio, aliud autem status perfectionis. |

Status quidem secundum rationem nominis a stando dicitur. Stare autem dicitur non quod | transit, sed quod in id ipsum absque transitu manet, dicente GREGORIO, V^o Moralium: «*Omnis creatura, quia ex nihilo facta est et per semetipsam ad nihilum tendit, nec stare habet sed defluere. Stare ergo solius creatoris est, per quem cuncta non transeunt | transeunt, et in quo aliqua ne transeant, retinentur*». Stare ergo est rem

sic se habere, ut maneat et non transeat, quare et status non est aliud quam modus, quo res sic se habet ut maneat et non transeat. Unde res quae secundum aliquid transit ab uno in aliud, tunc primo habere statum dicitur, cum ad id pervenit ut manere in illo necesse sit, et ulterius transire non possit, quemadmodum res quae per augmentum in quantitate transit ab uno in aliud, tunc statum in quantitate et augmento habet, quando id quantitatis habet in quo ipsam manere necesse est, ut nihil quantitatis amplius per augmenti transitum acquirere possit.

Et iuxta hunc modum per metaphoram quandam status in proposito appellatur qualitas sive modus vivendi, in quo proponit quis permanere et vitam suam ducere, secundum quod in Ecclesia alius est status coniugatorum, alius continentium, alius virginum, alius viduarum, alius clericorum, alius laicorum, alius saecularium, alius religiosorum, et alius et alius in diversis religionibus. Et maxime cum per obligationem aliquam necesse habet in eo iugiter permanere, sicut homo aliquis per conditionem nativitatis aut captionis in bello dicitur esse in statu servitutis; unde causa super servitute dicitur *«causa status»*, XI^a, q.^e 6^a, in decreto HADRIANI papae. Ex tali enim conditione servus obligatur domino, ut in servitio eius necesse sit eum iugiter permanere. Et hoc quemadmodum quadratum semper manet in statu necessitate suae figurae, dicente GREGORIO Super Ezechielem, parte II^a, homilia 9^a: *«Ex omni latere statum habet, qui casum in aliqua permutatione non habet»*.

Propter quod de tali statu aggrediendo, quando ex electione assumendus est, summa unicuique debet esse et prima deliberatio, quem sibi

sicut congruum et expedientem debeat eligere, dicente TULLIO in I^o lib.^o De | officiis: «Regna, imperia, nobilitates, honores, divitiae, hisque contraria, in casu sita, temporibus gubernantur; | ipsi autem quam personam gerere velimus, a nostra voluntate proficiscitur. Itaque alii se ad philosophiam, alii ad ius civile, alii ad eloquentiam applicant, ipsarumque virtutum in alia alius mavult excellere. Imprimis igitur hoc constituendum est, quos nos et quales esse velimus, et in quo genere vitae, | Quae deliberatio est omnium difficillima. In qua deliberatione ad suam cuiusque naturam consilium est omne revocandum. Nam cum in omnibus quae peraguntur, ex eo modo quo quisque natus est, ex-quirimus, tamen in tota vita constituenda multo est cura maior adhibenda, ut constare in perpetuitate vitae possumus nec in ullo officio claudicare».)

Perfectio autem si generaliter accipiatur, ut invenitur in quocumque, nihil aliud est quam integritas rei consummata, ut per-|fectio duo requirat, et integritatem, | et integritatis consummationem.

Secundum quod quoad integritatem homo secundum corpus dicitur esse perfectus, quando habet integritatem omnium membrorum quae ad corporis humani constitutionem naturalem concurrunt, ita ut in nullo, neque in aliqua particula alicuius, sit diminutus, secundum quod dicit PHILOSOPHUS in V^o Metaphysicae: «perfectum dicitur illud, quod impossibile est habere aliam partem omnino extra illud»; ubi dicit COMMENTATOR quod «secundum hunc modum dicitur homo esse perfectus, quando nullum membrum illius est extra ipsum».

Sed non statim ex hoc dicitur integritas consummata, ut sit vere et consummate perfectus, nisi habeat omnia illa quae ad suam integritatem concurrunt in consummato suo augmento, quemadmodum puer

non dicitur omnino perfectus secundum corpus, licet habeat omnium membrorum suorum integritatem, priusquam, factus vir, habeat illa in suo consummato augmento, ut perfecte opera humana possit exercere attingendo propriam virtutem, de qua dicit PHILOSOPHUS, I^o Caeli et mundi, quod est «*ultimum de potentia*». Et sicut hoc contingit in corporalibus quantitative, sic contingit in spiritualibus qualitative, secundum quod «*dicitur perfectus medicus, cum non habeat diminutionem in modo studiositatis propriae*», ut dicit PHILOSOPHUS. Ubi dicit COMMENTATOR quod dicitur «*perfectus secundum qualitatem, quando nihil diminuitur ab eo in modo studiositatis suae*», scilicet quando scit quaecumque medicus debet | scire, et hoc quoad perfectionis eius integritatem; ubi continue subdit de perfectionis eius sive integritatis consummatione, dicens: «*et quando nihil invenitur dignius eo in suo genere*», | scilicet ut excellentissime sciat quaecumque me-|dicus debet scire. Unde subdit ad utriusque partis expositionem: «*Medicus enim dicitur perfectus, a quo nihil diminuitur ex eis quae pertinent ad actionem medicinae, et quod nullus medicus est perfectior eo*».

Et per omnem eundem modum in gratuitis quoad | bona gratiae in praesenti et gloriae in futuro, dicitur homo perfectus in praesenti quantum ad bona gratiae, quando nihil deest ei eorum quae ad humanam perfectionem concurrunt in esse gratuito; et hoc consummatae per statum vitae praesentis in | augmento quantitatis spiritualis, quia ultime consummata non potest esse in perfectione vitae praesentis, dicente Glossa super illud, <Ad> Philippenses, III°: «*Quotquot*

ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: videtur quod imperfecti sumus in comparatione futuri». Consistit autem ista perfectio in virtutibus et donis connexis vinculo caritatis, «quam», ut dicit GREGORIUS in Registrum epistolarum, CCLXIII^a, APOSTOLUS <Ad> Colossenses, III°, «Vinculum perfectionis vocat, quia virtutes ceterae perfectionem generant, sed eas caritas ita ligat, ut ab amantis mente dissolvi iam nequeant». Unde ipsa est forma virtutum, in qua perfectio generata principaliter consistit, quia, secundum quod dicit Epistola DLIX^a: «perfectionem non solum in mente generat, sed et ligat».

Cetera vero omnia ab ista, circa quae exercentur virtutum opera ut crescant et perficiantur, per hoc perfectionis acquirendae et conservandae sunt instrumenta, secundum quod dicit IOANNES CASSIANUS | in Collationibus Patrum, collatione I^a: «Perfectio non statim nuditate aut paupertate aut facultatum seu dignitatum abiectioe contingit, nisi fuerit caritas illa quae in cordis puritate consistit. Omnia igitur huius gratia gerenda sunt nobis, pro hac solitudo sectanda, pro hac ieiunia, vigiliae, labores corporis et cetera huiusmodi, uti scilicet per illa ab universis passionibus noxiis illaesum parare cor nostrum et conservare possimus, et ad perfectionem caritatis istis gradibus innitendo ascendere». Ubi post modicum subdit: «Igitur ieiunia, vigiliae, meditatio scriptura-

rum, nuditas ac privatio omnium facultatum non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt, quia non in ipsis consistit ipsius disciplinae finis, sed per illa pervenitur ad finem». De numero talium sunt illa 74 quae adnumerantur in Regula beati BENEDICTI, de quibus dicit in fine cap.¹ 4¹: «*Ecce haec sunt instrumenta artis spiritualis, quae cum fuerint a nobis die noctuque incessanter adimpleta, et usque in diem iudicii reservata, illa merces nobis a Domino recompensabitur quam ipse promisit, 'quam oculus non vidit'*» etc. In qua consummatio perfectionis nostrae obtinebitur.

In tantum autem in vita ista perfectus dicitur homo, non quia non sit quo proficiat, sed quia ex magna parte profecit, ut etiam imperfectus dicatur respectu eius quod deest, dicente AUGUSTINO super Psalmum 36um: «*Qui dedit ista omnia quae contemnam, ipse dabit et se. Nemo ergo dicat se perfectum: non enim | potest hic habere perfectionem. Haec erit perfectio tua, sic te quaedam transisse, ut ad quaedam properes. Ergo me et perfectum dico et imperfectum; imperfectum quidem quia nondum accepi quod volo etc.; perfectum | vero quia iam profeci in aliquo*».

Sub quo sunt duo gradus sive status, in vita praesenti scilicet, imperfectorum: tam proficientium quam incipientium. Dicitur enim perfectus qui magnum habet in virtute profectum, sed dicitur proprie imperfectus proficiens, qui aliquem habet in virtute processum, dicitur autem imperfectus incipiens proprie, qui nondum aliquem habet in virtute processum, sed illum inchoavit, secundum quod de primis duobus sequitur in Collationibus Patrum, collatione 8^a: «*Inter |*

perfectos autem et imperfectos ista distantia est, quod in illis quidem fixa, et ut ita dicam, maturior caritas perseverans, firmitus eos ac tenacius facit in sanctitate durare, in his vero velut infirm<i>us collocata atque facilius refrigescens, cito | ac saepius eos peccatorum compellit laqueis implicari». De incipientibus vero dicit AMBROSIIUS, appellando eos «pusillos», lib.^o I^o, Super Lucam: «*Pusillus est, qui nullum adhuc videtur virtutis habuisse processum*».

Status | vero perfectionis ad praesens non dicitur ultimata perfectio rei in suo complemento, in quo oportet eam manere, ut nequaquam possit ulterius proficere secundum modum status iam supra determinatum, sed dicitur hic status perfectionis modus vitae fixus | ac perseverans, in quo dicta perfectio nata est expedite acquiri, aut, iam acquisita, exerceri. Licet enim sit animi perfectio eadem in quolibet statu, differens solum sicut completum et incompletum, ut iam dicitur, est tamen alius et alius modus vitae sive vivendi in quo perfectio habet acquiri, et in quo habet exerceri, sicut aliae sunt actiones quibus exercetur, et aliae quibus acquiritur. Quae, ut iam dictum est, secundum CASSIANUM et beatum BENEDICTUM sunt ipsius «*perfectionis instrumenta*», quarum | facultas sive copia perfectionis statum constituit, ut non sit status perfectionis nisi vita, instrumentis perfectionis acquirendae aut exercendae munita, atque per aliquam obligationem assumpta, scilicet aut per professionem aut per administrationis susceptionem, sub aliqua consueta sollemnitate, quae fit in signum obligationis illius iam factae, non quae facit obligationem, aut statum perfectionis constituit qua quis

se servum Dei constituit ad opera quibus perfectio acquiritur vel exercetur implenda, ut possit dicere: «Vae mihi si non operatus fuero», iuxta illud quod dicit APOSTOLUS, I^o <Ad> Corinthios, IX^a: «*Necessitas mihi incumbit, vae mihi si non evangelizavero*». | Et quasi quaesitum esset «Quare?», subdit illius rationem, assignans: «*Cum liber essem ex omnibus, omnium me feci servum*».

Propter quod status perfectionis duplex est: unus scilicet status perfectionis acquirendae, alius vero perfectionis exercendae, quemadmodum alius est status perfectionis sive modus vivendi, in quo medicus habet copiam instrumentorum ad perfectionem medicinae acquirendam, ut perfectus medicus in se ipso fiat, alius vero in quo iam existens perfectus, | medicus habet copiam instrumentorum ut perfectionem medicinae circa alios exerceat. Docilitate enim, benevolentia et attentione studii, conversando inter magistros et discipulos, usuque librorum tamquam instrumentis, medicinae perfectio acquiritur; morbos vero curando et sanitates hominum conservando, inter aegrotos et sanitatis | custodia indigentes conversando, herbarum atque medicinarum utens adiutorio, his tamquam propriis instrumentis perfectio medicinae exercetur.

Est autem hic advertendum quod status perfectionis diversi dicuntur, acquirendae scilicet perfectionis et exercendae, non quin in utroque statu perfectio acquiritur ut continue crescat et augeatur in praesenti, secundum quod perfectionem utriusque status tamquam perfectionem | viae, APOSTOLUS distinguens contra perfectionem patriae, dicit, <Ad> Philippenses III°: «*Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim, sequor autem si quo modo comprehendam. Unum autem, quae quidem retro sunt obliviscens, ad ea quae priora sunt, extendens me ipsum, ad destinatum prosequor bravium. Quotquot ergo | perfecti sumus, hoc sentiamus*».

Nota quod videtur PAULUS sibi esse contrarius, cum dicit «Non

quod iam perfectus sim» et «Quotquot perfecti sumus». Sed, secundum Glossam, «perfectus erat viator, sed nondum perfectus comprehensor», quia | «iustitia, qua iustus ex fide vivit, licet pro huius vitae capacitate perfecta dicatur, parva tamen est ad illam magnam, | quam coepit aequalitas angelorum». Nemo ergo fidelium, etsi multum profecerit, dicat: «Sufficit mihi». Qui enim hoc dixit, inhaesit in via ante finem. Qui ergo multa bona habet quibus in hac vita perficitur, sequatur tamen adhuc «si quoquo modo apprehendat», non quodcumque, sed «unum» bonum in quo omnia habentur. De quo in Psalmo: «Unam petivi a Domino» etc. Perfectus ergo in vita ista secundum utrumque dictorum statuum semper perfectionem acquirit et in melius proficit, quousque illud unum in quo perfecte status est, comprehendat.

Dicitur tamen unus eorum status perfectionis acquirendae, alter vero exercendae, aspiciendo ad finem operis in quem status tendit. Status enim primus principaliter intendit | bonum multiplicare in se ipso. Status vero secundus, quasi neglecto se ipso, bonum suum intendit diffundere in alios, ut non vivat homo in eo propter se sed propter alios, dicente AUGUSTINO super illud Psalmi XXX¹, «Defecit in dolore vita mea»: «Quicumque perfecti sunt ex evangelio et gratia Dei, non hic vivunt nisi propter alios, nam vita eorum eis in hoc saeculo iam non est necessaria, sed dispensatio eorum aliis necessaria est». Propter quod PAULUS, existens in statu perfectionis exercendae, dixit, < Ad > Philippenses I^o: «Coartor e duobus, desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, quia multo magis melius est; permanere autem in carne necessarium est propter vos»; ubi dicit Glossa: «non quod sibi melius elegit,

sed quod multis». In quo tamen se exercendo, | sibi <et> quampluribus profecit, dicente GREGORIO in I^o Pastoralium: «Tunc ad alta caritas mirabiliter surgit, | cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit, et dum benigne descendit ad ima, valenter recurrit ad summa». Unde alibi dicit: «Nullum est sacrificium quod magis placeat Deo, quam zelus animarum». Et BERNARDUS, De amore Dei: «Ille maior est in amore Dei, qui plures ad amorem Dei trahit», et tanto maior quanto status est altior et perfectio maior, et opera perfectionis excellentiora et plures ad amorem Dei trahentia; ex tali enim dispensatione perfectiora et magis meritoria sunt opera quae sunt ad alterum, quam quae sunt ad se ipsum. Propter quod «virtutem iustitiae, quia ad alterum est», PHILOSOPHUS praeferebat ceteris moralibus virtutibus, quia ad se ipsum sunt, dicit in V^o Ethicorum: | «In iustitia simul omnis virtus est et perfecta maxime virtus, quoniam perfectae virtutis usus est. Perfecta autem virtus est, quoniam habens ipsam, et ad alterum potest virtute uti, non solum ad se ipsum. Multi enim in propriis virtute possunt uti, in his autem quae ad alterum, non possunt. Et propter hoc bene videtur habere hoc | beatis, quoniam principatus virum ostendit. Ad alterum enim et in communicatione iam princeps: alii enim conferentia operatur et alteri laborat».

Sic autem principatus sive praelatio virum ostendit, ut frequenter qui se perfectum putat in statu perfectionis acquirendae, imperfectum se invenit cum assumptus fuerit ad statum perfectionis exercendae, et in

ipso status iste perficit id in quo ille deficit, | dicente beato GREGORIO, ,
 parte II^a Super Ezechielem, homilia 7^a: «*Sanctorum mentibus saepe
 evenit, ut cum se viderint magno | caele-|stis gratiae munere | compunctos,
 iam se perfectos existiment et oboedientes putent, sed quia nullus est qui
 dura praecipiat; patientes | esse se credant, sed quia nemo eos per
 contumelias et adversitates pulsat. Et plerumque contingit ut spirituale
 ministerium vel inviti suscipiant, atque ad gubernationem fidelium dedu-
 cuntur. Qui, cum magnis tribulationibus fuerint hinc inde pulsati, turbati
 mente, sese imperfectos inveniunt, qui, non pulsati, perfectos se esse
 crediderunt. Qua ex re agitur ut semetipsos colligant, et apud se oppro-
 brium suae infirmitatis erubescant, atque ex ipsa confusione roborati,
 contra adversa patientiam opponant et ex tribulatione proficiant, qui prius
 in otio ex ipsa sua securitate torpebant. Et veraciter tales esse incipiunt,
 quales se esse prius inaniter putaverunt*». «*Mira enim*», ut dicit IV°
 Moraliū «*deitatis pietate agitur, cum is qui perfecto corde ad contem-
 plationem tendit, humanis ministeriis occupatur, ut et multis infirmioribus
 eius mens perfecta proficiat, et quo semetipsum imperfectum respicit, inde
 ad culmen perfectior assurgit*» etc.]

Sed de statu perfectionis exercendae et de eius perfectione non est ad
 praesens intentio, nisi modicum in fine quaestionis sequentis, sed solum
 de illo et eius perfectione, qui est perfectionis acquirendae, qui, ut
 dictum est, in copia et facul-|tate organorum quibus acquiritur perfec-
 tio, consistit. Ubi enim in modo vitae sive qualitate vivendi maior est
 facultas et copia acquirendi perfectionem, et opportunitas, est status
 maioris perfectionis, «*non quod statim, illis habitis, habetur perfectio*»,

ut dictum est iam secundum CASSIANUM, sed statim habetur perfectionis status, et tanto perfectior et completior, quanto in ampliori copia et facultate dictorum consistit instrumentorum.

Sunt autem huius<modi> instrumenta quibus perfectio acquiritur et quibus status perfectionis constituitur, in duplici genere, et in utroque genere modo contrario se habentia ad statum perfectionis in constituendo ipsam, et ad perfectionem in ipsam | acquirendo, quoniam dictorum instrumentorum quaedam sunt substantialia statui perfectionis, quaedam vero accidentalia. Substantialia, ut illa quae pertinent ad tria vota substantialia quae fiunt in religione, quae communia sunt omni religioni. Cetera vero omnia sunt accidentalia, quae variantur in diversis religionibus secundum diversa praecepta, statuta et consuetudines diversas eorum. Quarum quaedam consistunt in negatione et amotione eius quod perfectionis acquisitionem prohibet, ut sunt ieiunia, solitudines | et huiusmodi; quaedam vero in positione et conservatione eius quo ipsa perfectio acquiritur, ut sunt oratio, contemplatio, scripturae medi-|tatio, etc. huiusmodi. Illa autem quae statui perfectionis sunt substantialia, consistunt solummodo in negatione et amotione eius quod est | perfectionis acquirendae, scilicet perfectae caritatis, impeditivum, quia est contrarii eius, scilicet cupiditatis, augmentativum, vel principaliter vel per occasionem: secundum enim AUGUSTINUM, «ubi magna est cari-|tas, | ibi parva est cupiditas; et ubi perfecta caritas, nulla cupiditas». Propter quod dicit, De verbis Apostoli, sermone 11°: «*Concupiscentiis non consentire magna laus est, quas non habere, perfectio est*». Cuiusmodi est triplex abdicatio trium quae cupiditatem sic concupiscentium solent attendere. Debet enim mens quae statum

perfectionis sibi deliberaverit, assumere abdicare primo a se id quod est extra se, ut | cuncta temporalia, | contra concupiscentiam oculorum, | quod faciunt religiosi per votum paupertatis. Secundo debet abdicare a se quod est iuxta se, ut carnem suam contra concupiscentiam carnis, quod faciunt religiosi per votum castitatis. Tertio debet abdicare a se quod est ipse, contra superbiam vitae, quod faciunt religiosi per votum oboedientiae. Ut sic sint ista tria bona quae consistunt in abdicatione, promoventia caritatem contra tria mala promoventia cupiditatem, de quibus, I^o Ioannis, II°, «*Omne quod est in mundo*» etc.

Habent autem se praedicta instrumenta modo contrario ad perfectionem acquirendam, illi quo secundum iam determinata se habent ad statum perfectionis, quia quae sunt accidentaliter statui perfectionis, sunt essentialiter in acquirendo perfectionem, quia illis, scilicet ieiuniis, orationibus, contemplationibus et ceteris huiusmodi, agitur ut perfectio habeatur, triplici autem abdicatione praedicta non agitur, nisi ut promovens contrarium et prohibens intentum amoveatur. Propter quod contingit perfectissimos esse quosdam, in statu tamen perfectionis non existentes, quales erant in coniugio et abundantia rerum temporalium rectores sui et familiae suae patres veteris testamenti, et in lege naturae ipsos praecedentes, dicente GREGORIO, parte I^a Super Ezechielem, homilia 6^a: «*Electi multi, apud omnipotentem Dominum | perfecti, et ante legem fuerunt*»; et e contra contingit esse imperfectissimos quosdam existentes in statu perfectionis, dicente AUGUSTINO: «*Sicut non inveni meliores eis qui in religione profecerunt, sic non inveni deteriores eis qui in religione defecerunt*»; «*Plerumque enim personarum ordinem permutat qualitas morum*», ut dicit GREGORIUS, II° Pastoralium. Unde nullus pro | perfectione status perfectionem sibi arrogare debet, quia, ut dicit

GREGORIUS IX° *Moralium* in principio: «*Qui de perfectione se erigit, habere se bene vivendi nec initium ostendit, quia, cum de bonae vitae perfectione extollimur, hanc nos non inchoasse monstramus*».)

De eis quidem quae statui perfectionis sunt accidentaliter, licet sint acquisitioni perfectionis substantialia, nihil ad praesens, sed solum de illis quae statui perfectionis sunt substantialia, quae scilicet in abdicatione praedicta triplici consistunt, quibus animus perficiendus ab impedi-
mentis perfectionis acquirendae absolvitur, ut expeditior sit ad exercendum se circa virtutum opera perfectioni acquirendae necessaria. Illa autem tria in abdicatione consistentia, statui perfectionis essentialia, non disponunt animum ad perfectionem acquirendam positive, sed negative tantum, amovendo prohibens, quia non nisi in quantum sunt habita, faciunt animum per delectationes rebus temporalibus inhaerere, ut ad spirituales delectationes non possit se elevare, dicente GREGORIO, | XVIII° *Moralium*: «*Qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Esse quidem sine delectatione animus numquam potest, nam aut infimis delectatur, aut summis, et quanto altiore studio exercetur ad summa, tanto maiori fastidio torpescit ad infima, quanto acriore cura inardescit ad infima, tanto torpore damnabili frigescit a summis*». «*Amor enim temporalium est viscus poenarum spiritualium*», ut dicit AUGUSTINUS, *Super Ioannem*; et *Super Psalmum LXIX^{um}*: «*Tantum quaere, quantum depellendae necessitati satis est. Cum autem quod superfluat, quaeris, compedes tuos onerare desideras*». Item in *Sermone* | Domini: «*Vade et ven-de*»: *sufficientiam quaere*. | *Quod sufficit, quaerite; plus nolite: cetera gravant, non sublevant*».

Certe, respondet, hoc ipsum quod sufficit, habetur sine gravamine, dicente AUGUSTINO super illud XL¹ Psalmi, «*universum stratum eius vertisti in infirmitate eius*»: «*Stratum intelligitur aliquid terrenum. Omnis anima infirma in hac vita quaerit sibi aliquid terrenum ubi requiescat, veluti sunt ista | quae diligunt et innocentes. Neque enim de cupidita-|tibus malorum nunc loquendum est ad innocentem hominem veniamus. Requiescit in domo sua, in familia sua, in coniuge, in aliis, in paupertate, in praediolo suo,*» etc. huiusmodi. «*Sed tamen Deus volens amorem nos non habere nisi vitae aeternae, et in istis velut innocentibus delectationibus miscet amaritudines. Docet amare meliora per amaritudines inferiorum, ne viator tendens ad patriam, stabulum | amet pro domo sua*». Propter quod perfectionem volens acquirere | illa debet a se abdicare, ut libere se animus ad spiritualia possit elevare, dicente AUGUSTINO in Epistola ad Zenobium: «*Horum amorem perniciosissimum poenarumque plenissimum divina philosophia monet frenare atque sopire, ut se totum animus, etiam dum hoc corpus agit, in ea quae super huiusmodi sunt, feratur atque aestuet*». Secundum quod Dominus consuluit, Matthaei XIX°, cum dixit «*Si vis perfectus esse*» etc.: «*Si vis*», dicit excitando voluntatem, quia ut dicit Glossa interlinearis: «*ex voluntate est perfectus in dilectione Dei*». Et HIERONYMUS super Matthaeum: «*In potestate nostra est, ut velimus esse perfecti. Tamen quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quae habet*».)

Sed ut hoc faciat ordine congruo, primo abdicare debet a se possessionem, animo et affectione ab illis recedendo, propter quod dicit:

«*vade*». Vadendo enim se subtrahit quilibet ab illo in quo fuit. Vadit ergo spiritualiter, qui temporalium possessionem animo derelinquit. «Possessio» enim dicitur «pedis sessio». «*Pes* autem *animae amor* et affectio eius est», secundum AUGUSTINUM Super Psalmum XXXIV^{um}. Vadit ergo homo, animo possessionem temporalium relinquens, quando pedibus amoris ab eis recedit, amorem possidendi ea subtrahendo penitus, ut possit dicere illud, Michaeae I^o: «*vadam spoliatus et nudus*».)

Secundo, ut amplius amor subtrahatur a temporalibus, debet abdicare a se prius possessorum proprietatem, ne amplius in re ius aliquod possit sibi ascribere et possessionem ad animum revocare, propter quod dicit: «*vende*». Vendendo enim non solum subtrahit se vel elongatur a re, sed omnino alienat eam a se. | Unde super illud, Lucae XII°, «*Vendite quae possidetis,*» dicit Glossa «*Qui pro caelo omnia spernit,* | *vendat quae habet*», et hoc quoad possessionem et quoad proprietatis substantiam, sicut fecerunt sancti in primitiva Ecclesia, Actuum II°: «*possessiones quoque et substantias vendebant*».)

Sed quia hoc non solum intelligitur de bonis exterioribus pecunialibus, sed etiam de nobismetipsis et de amicis, ideo addit: «*omnia quae habes*». «*Omnia*»; «*omnino, non partem*», ut dicit Glossa interlinearis. Et super Marci X^{um} dicit Glossa: «*non solum illa quae possidemus pecunialiter, debemus vendere, sed etiam nosmetipsos et amicos omnes, quantum ad amorem carnalem, vendere debemus, amorem omnem circa nos et illos carnalem commutando in amorem spirituales erga*

Deum», Unde dicit HUGO, De laude caritatis: «*Excedis angustias meas, nec invenire tuum pretium potero penes me. Dabo tamen | quod habeo, et totum quod habeo, dabo. Totam substantiam domus meae pro te commutabo. Totum quod est in habitaculo corporis mei, pro te | dabo. Cum totum dederò, totum quasi nihil reputabo*». Propter quod dicit AUGUSTINUS Super Psalmum XXXI^{um}: | «*Purga amorem tuum. Aquam fluentem in cloacam converte ad ortum. Num nobis dicitur: nihil amemus? Absit*»; quia, ut dicit | HUGO De substantia dilectionis: «*unus est fons dilectionis. Intus saliens duos rivos infundit: alter est amor mundi, cupiditas; alter est amor Dei, caritas. Medium est cor hominis, unde finis amoris. Erumpit ex eo totum quod est bonum, et totum quod est malum*». Propter quod, occasione praedicti verbi «*vade et vende*» etc. subditur in Matthaeo: «*Et omnis qui | reliquerit domum, aut fratres aut sorores, aut patrem aut matrem, aut uxorem aut filios,*» etc. Et Deuteronomii XXXIII°, in benedictione Levi dicitur: «*Perfectio tua et doctrina tua a viro sancto tuo, quem probasti in tentatione et iudicasti ad aquam contradictionis. Qui dixit patri suo et matri suae: «Nescio vos»; et fratribus suis: «Ignoro vos»; et nescierunt filios suos. Hi qui custodierunt eloquium tuum et pactum tuum, servaverunt iudicia tua, o Iacob, et legem tuam, o Israel*». Et Lucae XIV° dicitur: «*Si quis venit ad | me, et non odit patrem suum et matrem suam, uxorem et filios, et fratres et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus*». Ubi dicit interlinearis: «*Diligamus quod sunt; odio habeamus*

quod in Dei itinere nobis obsistunt». Et Glossa marginalis dicit: «*Simul et odire et diligere possumus, ut ex cognatione coniunctos ex divino praecepto diligamus, et quos adversarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus*». Alias enim propter Dei cultum et religionis perfectionem eos de-|relinquere erroneum est, secundum quod alias in quadam quaestione de Quolibet determinavimus, immo prae ceteris, si indigeant in temporalibus, sunt iuvandi, dicente AUGUSTINO in Epistola ad Laetum diaconum: «*Si quid pecuniae res tua familiaris habet, cuius te implicari negotio nec oportet nec decet, re vera tribuendum est | matri et domesticis tuis. Horum quippe indigentia, si pauperibus, ut sis perfectus, instituisti distribuere talia tua, primum apud te locum obtinere debet; si quis enim suis, et maxime | domesticis, ut dicit Apostolus, non providet, fidem negavit, et est infideli deterior*».

Et per eundem modum nosmet et ea quae in nobis sunt, odire et amare debemus, quia, secundum APOSTOLUM, «*Nemo carnem suam odio habuit, sed ipsam nutrit et fovet*», et tamen cura carnis non est gerenda in concupiscentiis, sed tantum | in necessariis, et in concupiscentiis est abscindenda, iuxta illud «*Si oculus tuus scandalizaverit te, erue eum et proice abs te*». Unde dicit HUGO, De laude caritatis, in principio: «*Caritas sola est, quae ab initio servis Dei mundi huius illecebras fugere, voluptates calcare, carnis concupiscentias cohibere, desideria frangere, honores contemnere, postremo universa vitae praesentis blandimenta respuere, ipsam quoque pro desiderio vitae perpetuae mortem suadet non timere, dicente Paulo, Romanorum VIIIº: Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio an angustia, fames an nuditas,*» etc.]

Postquam autem omnia sunt vendita, pretium receptum pauperibus et indigentibus debet erogari, iuxta illud, Actuum IVº: «*Quotquot*

autem possessiones domorum aut agrorum erant vendentes, afferebant pretia eorum quae vendiderunt, ante pedes apostolorum. Dividebant autem singulis, prout cuique opus erat». Propter quod subditur: «et da pauperibus», hoc indigentibus. Per hunc etiam modum dat quis pauperibus patrem et matrem, etc. huius<modi>, | quando relinquit eos infirmis ad temporalem consolationem, ad quam non vult eis uti.

Quo facto, tunc primo dispositus est ut, quantum est ex ratione status, ad perfectionis acquisitionem gressus extendat, quod insinuat cum subditur «et sequere me», quasi dicat: «Reiectis impedimentis, ingrediare viam virtutis ut | fias perfectus». Unde dicit interlinearis Glossa: «Non sufficit relinquere mala»; et Glossa super Marcum dicit: «Relictis malis, fac bona. Sequere imitando | me, sicut sum via. Hoc enim solum sufficit». Hinc est quod dicit HUGO, De laude caritatis: «Certe parum hoc erat amicis Dei, ut pro amore aeternorum ista spernerent, ista calcarent, sed abiectis his omnibus, alacriter ad votum currentes nec minis terri poterant nec tormentis. Currebant ergo: mundum post se reliquerant, Deum ante se habebant». Et iuxta quod dicit GREGORIUS super Ezechielem, parte II^a, | homilia 7^a, «Transitoria cuncta despiciens quousque ad gaudia secreta perveniat, per atrium perfectionis currat», quia, ut dicit HIERONYMUS Super Matthaeum: «Non sufficit tantum relinquere: hoc enim Socrates philosophus | fecit, et multi alii. Iungit quod perfectum est: «Sequere me», quod proprie apostolorum est atque credentium».

Cumque, ut iam dictum est, abdicanda sunt omnia temporalia, non

solum illorum aliqua, iam homo, per hoc in statu perfectionis acquirendae positus, expeditius potest se extendere ad aeterna, tamen, quia quaestiones ad praesens propositae sunt solummodo | propositae circa abdicationem bonorum pecunialium, ideo abdicatione aliorum, scilicet patris, matris, et generaliter amicorum omnium, et cum hoc sui ipsius, ad praesens ommissa, circa abdicationem temporalium rerum exteriorum restringenda est | intentio nostra.

Descendendo | igitur ad propositam quaestionem, an habens propria solum necessaria victui, melius et perfectius faceret illa dimittendo an retinendo, dico quod, quando quaestio est de aliquo an sit bonum aut melius, sed non in se sed in ordine ad alium, non est tam aspiciendum ad illud quale sit in se, quam qualiter se habeat ad illum respectu cuius proponitur esse bonum aut melius, aspiciendo scilicet non solum an sit bonum in se aut melius, sed an sit bonum et melius, hoc est expediens et expedientius, illi. | Quod enim bonum est in se, non semper bonum est habenti illud, quia non est ei expediens pro tempore aut loco aut naturae suae dispositione. Licet enim vinum, aut bibere vinum, sit bonum simpliciter, quia est bonum et expediens bene disposito secundum corpus, non tamen est bonum febricitanti, quia est male dispositus secundum corpus, et ideo non est ei expediens. Hoc est enim illud quod dictum est superius secundum TULLIUM, quod «*in deliberatione secundum quod genus vitae vivere velimus, ad naturam cuiusque consilium omne revocandum est*».

In ista ergo-deliberatione, an isti sit melius totum dimittere et vivere nihil habendo in proprio, an retinere necessaria vitae et vivere aliquid habendo in proprio, et similiter in deliberatione magis generali, an melius esset homini simpliciter habere tantum necessaria, an illa dimit-

tere et nihil habere, | dicendum est ad quaestionem sic generaliter propositam, quod eadem res potest comparari secundum bonum et melius sibi ipsi ut habita et non habita, dupliciter: uno modo considerando ipsam secundum se et absolute, alio modo considerando ipsam in respectu et comparatione ad habentem et non habentem.

Si primo modo, tunc non quaerit quaestio, nisi an sit melius habere an non habere. Et sic dico quod simpliciter melius est habere quam non habere | non solum propria tantum victui necessaria, sed in magna abundantia, ita quod habere sit tanto melius, quanto habentur abundantius, quia res in se et ex se bonae sunt, ut infra dicetur secundum AUGUSTINUM et AMBROSIIUM, et in non habere, quia defectus est et privatio pura, nihil bonitatis et perfectionis consistit: aliter enim contingeret opinio Manichaei, quod temporalia ex se mala sunt et abdicanda, quod haereticum est dicere.

Si secundo modo, tunc quaerit quaestio, an melius sit homini habere an non habere. Et est hic sciendum, quod in hac comparatione non considerantur 'melius' et 'minus bonum' circa habere et non habere, nisi ex ratione | distractionis a bono | spirituali per ipsa, quia illud est perfectius | in statu et melius, quod minus natum est distrahere, ut patebit in | sequente quaestione.

Quod autem huiusmodi bona nata sunt distrahere, partim contingit ex parte ipsarum rerum, partim ex parte hominum habentium aut non | habentium ea. Dicta ergo comparatio potest considerari circa habere et non habere propria, ex parte ipsarum rerum, vel ex parte habentium et non habentium ea. Si primo modo, tunc duplex potest fieri comparatio: una comparando habere propria ad non habere ea, considerando non habere secundum se et absolute, vel cum aliquo adiuncto, videlicet aut cum habere bona in communi, aut cum non habere bona in communi.

Si primo modo, sic non habere propria simpliciter melius est quam habere ipsa, quia habere natum est distrahere habentem, non habere autem nequaquam, | quantum est ex se. Aliter enim esset simpliciter melius habere bona communia et propria simul, quam habere communia tantum absque propriis, quia habere propria aliquid boni ex se apponeret ei quod est habere communia. |

Si autem comparemus habere propria ad non habere ea, cum eo quod est habere communia, sic nullum dubium est quin non habere propria melius est, quia minus distrahit <quam> habere communia cum propriis, aut propria tantum.

Si autem comparemus habere propria ad non habere ea, cum eo quod est non habere communia, hic aliqui dubitant, quid scilicet melius sit: an habere propria, an nihil habere omnino, nec propria nec communia, dico quoad ius et dominium, quia sine usu facti nullus potest esse, ut videbitur in sequenti quaestione.

Aliqui enim dicunt, quod obligari ad nihil habere omnino est discrimini se committere ac tentare Deum circa provisionem necessariorum, aut est multum propinquum illi. Propter quod absque omni distinctione dicunt hoc nullo modo licere, et ita non esse melius quam habere propria, immo multum deterius. | Quorum opinionem damnat NICOLAUS papa in expositione regulae fratrum minorum, dicens «*quod taliter propter Deum omnia abdicantes non tamquam homicidae sui vel tentatores Dei, vivendi se discrimini committunt. Sic enim se ipsos committunt divinae providentiae in vivendo, ut viam non contemnant provisionis humanae*» etc.

Propter quod in hoc membro subdistinguendum est, dicendo quod habere propria potest comparari ad non habere ea, nec etiam communia, hoc est ad nihil omnino habere, dupliciter: uno modo considerando ipsum quod est nihil habere, omnino secundum se et absolute, aut cum

con-|ditione sollicitudinis circa provisionem necessariorum accipiendam de bonis alienis omnino, scilicet quoad ius et dominium. Quae quidem conditio, quamvis est ei necessario et inseparabiliter adnexa quantum ex parte humanae indigentiae, quia nihil habere omnino et nullo modo velle sibi providere de necessariis vitae, plane esset *homicidam esse sui*, aut *committere se discrimini et tentare Deum*, tamen nihil habere omnino ex se non includit illam, quia omnino nihil habenti absque propria sollicitudine posset | aliter provideri, etiam si se non transferret ubi haberet communia.

Si primo modo, sic iuxta quod iam dictum est de non habere propria, nihil habere omnino | simpliciter melius est quam habere propria, quia habere ea natum est ex se distrahere habentem. Nihil autem habere, quantum est ex se, non est natum distrahere non habentem, sed solum per accidens, scilicet ex ratione sollicitudinis ex propria provisione adnexa, ut dictum est. Propter quod dicit NICOLAUS papa huiusmodi *«abdicationem non solum observabilem et licitam, sed meritoriam et perfectam, et eo magis | meritoriam, quo per ipsam professores ipsius magis a temporalibus propter Deum elongantur»*.

Si secundo autem modo, sic oportet totam considerationem referre ad illam conditionem sollicitudinis adnexae sive consequentis inseparabiliter. Et suspicantur hic aliqui, quod talem sollicitu-|dinem ex ratione sua oportet esse tantam, quod multo plus nata est, | quantum est ex se, distrahere, quam distrahant <curae> circa propria et sollicitudo in accipiendo ab illis necessaria, et quod secundum hoc melius est et perfectius habere propria quam nihil habere omnino, et per consequens, multo melius et perfectius esset habere bona in communi, quam nihil

habere omnino. Cuius contrarium inten-|dimus determinare in sequente quaestione, propter quod membrum hoc usque ad illam quaestionem suspendamus.)

Si autem consideretur distractio ex bonis proprietariis, secundum quod nata sunt distrahere ex parte hominum habentium et non habentium ea, tunc subdistinguo, quia ista consideratio potest intelligi dupliciter: aut respectu hominis secundum statum naturae suae, prout erat primo instituta, aut secundum statum modernum, prout per peccatum destituta.

Si primo modo, tunc non refert hoc quaerere circa hominem et hunc vel illum, quia optima dispositio fuisset in unoquoque ad usum temporalium.

Sed subdistinguendum ex parte eius quod est non habere, quia habere propria «*tantum victui necessaria*», aut intelligitur comparari ad nihil habere simpliciter, nec in proprio nec in communi, aut ad nihil habere in proprio, sed tantum in communi.

Si primo modo, sic adhuc melius fuisset simpliciter, et per consequens cuilibet homini, habere etiam propria quam non habere; tum quia habere nullo modo potuisset amorem eius retraxisse ab aeternis, manente status integritate, qui utique remansisset, nisi Adam peccato prius cecidisset, electione scilicet superbiae, quod forte necesse est fore primum peccatum naturae bene institutae; tum quia sine bonis omnibus temporalibus non potuisset natura humana salva fuisse, quia communia terraenascencia omnino fuerunt ei necessaria, sive illa tunc terra ultro produxisset, sive homines communiter ad usus communes eam coluissent, qualiter nunc eam colerent, et colere deberent si omnes vellent dimittere propria.

Si secundo modo, sic melius | simpliciter fuisset homini simpliciter, et

per consequens cuilibet homini, non habere propria «*tantum victui necessaria*», immo nec in quacumque abundantia, quam in communi, qualiter omnia fuissent communia in statu innocentiae.]

Si vero fiat consideratio hominis ut iam est respectu eius per peccatum destituta, sic quod est melius pluribus, non oportet quod sit melius simpliciter, quemadmodum si omnis homo per peccatum factus fuisset febricitans, tamen secundum magis et minus, tunc respectu plurium melius esset scilicet abstinere omnino a vino, non tamen oporteret quod hoc esset | melius simpliciter, quia non esset melius lente febricitanti. Quod enim est simpliciter tale, oportet quod iudicetur tale respectu eius quod est in meliori dispositione, ut determinat PHILOSOPHUS in 1° Politicorum, et secundum quod dat exemplum in IV° Metaphysicae. Si plures homines male dispositi iudicarent mel esse amarum, pauciores vero dispositi bene iudicarent ipsum esse dulce, iudicandum esset ipsum esse dulce, non autem amarum. Nec oportet hic subdistinguere, an consideretur comparatio ratione hominis simpliciter, | et huius vel illius, quia eadem via et eadem distinctione | respondendum est in utraque comparatione. Semper enim quod est melius vel tale aliquid, respectu eius quod est bene aut melius dispositum sub specie, est melius respectu speciei simpliciter, | quamquam non esset melius pluribus aliis peius dispositis sub specie. Propter quod PLATO aspiciens ad dispositionem naturae humanae pro statu quo erat instituta, qualitercumque devenit ad notitiam eius, describit dispositionem civitatis

esse meliorem simpliciter, in qua omnia essent communia quam propria. ARISTOTELES vero aspiciens ad dispositionem naturae humanae pro statu in quo nunc est, quem putavit esse statum naturae institutae, e contrario descripsit dispositionem civitatis esse meliorem, in qua singuli | haberent propria, quam in qua essent omnia communia, et hoc quia vidit quod pluribus esset melius et expedientius habere propria, quam non habere; illud autem quod natum est convenire pluribus, semper aut frequenter iudi-|candum est contingere secundum cursum naturae speciei, ut determinat in II° Physicorum et in | VI° Metaphysicae, ubi iudicat inter fortuita et casualia, quod natum est | sic fieri in paucioribus. Et hoc verum est in illis quae non sunt a naturali dispositione destituti, quales erant futuri homines in statu innocentiae, non autem est verum in illis qui sunt a dispositione naturali destituti, quales sunt omnes homines, Christo excepto, post peccatum. Propter quod simpliciter melius iudicavit PLATO dispositionem civitatis melioris quam ARISTOTELES, secundum quid autem melius iudicavit ARISTOTELES, secundum quod alias hoc exposuimus in quadam alia quaestione in alio Quolibet.

Ad quaestionem igitur in dicta generalitate | propositam, respondendum est, aspiciendo ad artem praedictam TULLII, ad naturam et conditiones eius, in quantum sua corruptio est quodam modo sua natura,

dicente AUGUSTINO Super Psalmum XXXVII^{um}: «*Natura nobis facta est poena. Primo homini quod erat poena, nobis natura est*». Distinguendo ergo ex parte hominis huius vel illius, dico quod talis aut sic est dispositus, vel ex natura, aut ex acquisitione et assumptione cum gratia, — quae TULLIUS nomine naturae comprehendit: consuetudo enim est altera natura —, quod possit inedia ex defectu et carentia propriorum omnino patienter sustinere absque tristitia, dolore, murmuratione et ceteris talibus quae sunt filiae impatientiae, aut cum minore impatientia quam esset amoris affectio ligans ipsum in habendo propria, ut minus ab amore aeternorum retraheret ipsum ista impatientia quam ille amor, vel non, sed est talis quod in non habendo propria omnino frangeretur impatientia, aut maior esset impatientia in retrahendo ab amore aeternorum quam amor in propria possidendo. Sequentibus enim Dominum, relictis eis quae sunt mundi, in via «*interposita sunt tormenta, ut,*» secundum quod | dicit HUGO, De laude caritatis, «*interrogarentur, vel quo desiderio hunc quaerent vel qua constantia illa despexissent*».

Si primo modo, dico quod melius esset illi victui necessaria | retinere, et perfectius, quia facilius est ei aliquem gradum sanctitatis aut perfectionis attingere in habendo quam non habendo, | quamquam in retinendo necesse esset eum esse extra statum perfectionis, quia non stat cum possessione propriorum, dicente BERNARDO in libro De amore Dei: «*Qui in proficiendo lassus est, si fideliter residens hic, sarcinas custodierit, in triumpho victoriae parum erit dissimilis qui ultra processerit. Adhuc grandis restat via, ulterius tamen fas non est procedere cum*

sarcinis». Quod autem hoc sit tali melius, dicit GREGORIUS, II° Pastoralium: «*Qui iam | quae possident, misericorditer tribuunt, necesse est ut sollicite perpendant, ne commissa indigne distribuant: ne quaedam quibus nulla, ne nulla quibus quaedam, ne multa quibus pauca,*» etc. Ubi, aliquibus interpositis, in exponendo istud tertium membrum dicit sic: «*Ne, cum pauca oportet, plurima praebeant, et ipsi postmodum inopiam | tolerantes, ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: «Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, et ut illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum». Cum enim dantis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi | subtrahit, occasionem contra se impatientiae exquirat. Prius namque praeparandus est patientiae animus et tunc aut multa sunt, aut cuncta largienda, ne, dum minus aequanimiter inopia irruens fertur, et praemissae largitatis merces pereat et adhuc mentem deterius murmuratio subsequens perdat*». Idem in eodem: «*Non solum, ut diximus, ad impatientiae murmurationem | proruunt, sed, cogente inopia, usque ad avaritiam devolvuntur. Occasio ergo rapiendi subtrahitur, si bene prius ius possidendi disponatur*».

Si secundo modo, sic melius est et perfectius, propria dimittere.

Unde super illud, «*Non ut aliis sit remissio*», II° <Ad> Corinthios VIII°, dicit Glossa: «*Non hoc ideo dixit, quin melius esset, sed infirmis timet, quos sic dare monet ut egestatem non patiantur*». Unde talibus nullo modo est consulendum propria dimittere. A talibus etiam non est tantum accipiendum, ut egestatem patiantur, etsi voluntarii essent ad dandum et multum obsecrarent ut acciperetur, quia multum peccarent hoc facientes. Unde nec APOSTOLUS voluit hoc facere, secun-

dum quod dicit ibidem, collaudans «*in hoc ecclesias Macedoniae: Testimonium illis reddo quod supra virtutem voluntarii fuerunt*»; Glossa: «*ut etiam post egerent*». Sequitur: «*cum multa exhortatione obsecrantes nos*»; Glossa: «*ut liceret eis suadere, non quasi propria sed quasi communia, cum timens eis, non assentirem ut eos permitterem*», cum, ut dicit AMBROSIIUS: «*Lacrimis cogerent a se accipi quod accipiendum non videbatur, quia plus erat quam poterat eorum substantia, ne forte egestas boni operis poenitentiam suaderet*». Unde etiam dicit GREGORIUS: «*Quibusdam inopiam ferre non valentibus tolerabilius est minus tribuere, quam post largitionem ex inopia murmurare*». Propter quod dicitur, <Ad> Romanos, XII°: «*Rationabile sit obsequium vestrum*».

Sic ergo respondendum est ad | quaestionem in summa et | in generali, et hoc aspiciendo ad hunc hominem vel ad illum, et per consequens ad hominem simpliciter, licet diversimode membra distinctionis praedictae applicanda sunt homini isti vel illi in diversis casibus. Qui poterunt distinguere tam ex parte habentis propria, quam ex parte non habentis.

Ex parte enim habentis sunt multi casus in habendo propria, quia quidam habent ea in magna abundantia, quidam vero in mediocri, quidam vero ad artam necessitatem. Et quidam bene dispensant habita, quidam vero male. Et quidam non possunt ea retinere, etiam habendo «*tantum victui necessaria*», nisi cum nimio amore et sollicitudine circa illa, ac distractione | ab amore aeternorum, quidam | vero possunt ea retinere cum temperato amore et sollicitudine circa | illa, | et modica distractione.

Et in quolibet istorum casuum, si homo non posset carere propriis

absque impatientia maioris culpa, quam sit amor in retinendo, melius esset retinere propria quam ea dimittere, ut patet per dicta sanctorum iam inducta; si vero posset eis carere absque impatientia, aut cum impatientia minoris culpa, quam erat amor in retinendo, sic melius esset omnino propria dimittere. Et hoc non solum cum male dispensat quis propria sed abutitur eis: tunc enim, si talis est, maxime expediret ei propria dimittere propter abusum. Sed etiam cum bene dispensat, et hoc maxime cum multum abundat, dicente CHRYSOSTOMO super illud Matthaei XIX°, «*Dives difficile intrabit in regnum caelorum*»; «*Ipsa felicitas*», inquit, «*mundialium rerum satis impedimentum est animae ad iustitiam faciendam, quia et angustia mundialium rerum adiuvat ad iustitiam faciendam: facilius est pauperi disciplinam tenere, diviti autem et abundantia difficile*». Cum enim mediocriter abundat, et necessaria tantum retinet et residuum erogat, si sit in tali statu, adhuc melius est propria dimittere, secundum quod dicitur, De ecclesiasticis dogmatibus: «*Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius est pro intentione sequendi Dominum semel donare et, | absolutum sollicitudine, cum Christo egere*». Dicit autem notabiliter «*absolutum sollicitudine*», quia tanta posset esse sollicitudo superveniens abdicationem priorum, quod melius esset ea non dimittere quam dimittere, ut videbitur in sequenti quaestione.

Si quis autem sit in tali dispositione, et *tantum* habet *victui necessaria*, adhuc esset melius dimittere quam non dimittere, propter eandem rationem, quia propter communem fragilitatem naturae humanae vix absque illicito amore et lenocinante delectatione aliquid proprietarie possideri potest. Ut etiam aliqui sint qui nec in ipsis necessariis ad

victum tantum salvari possint, dicente GREGORIO in Registro epistolarum, CXVII^a: «*Multi sunt qui possunt religiosam vitam etiam cum saeculari habitu ducere; et plerique | sunt <qui,> nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus possunt*». Et tamen, si qui sine hoc salvari possunt, securius tamen hoc faciendo salutem suam procurant, | quia, secundum quod dicit quaedam Glossa super illud «*pauperes et debiles, caecos ac claudos induc huc*»: «*Rarius | delinquit, cui deest illecebra peccandi*» et «*Citius ad Dominum convertitur, qui non habet in mundo | unde delectetur*».

Ex parte similiter nihil habentis de proprio, multi sunt casus in quibus diversimode dicta distinctio est applicanda, dico de voluntarie dimittentibus ea, et propter Deum, quia de aliis pauperibus involuntariis, non propter Deum, nihil ad praesens. Quidam enim illorum non habent propria, sed communia, alii autem non habent propria nec communia. Et habentium non propria, sed communia tantum, quidam habent mobilia et non mobilia, quidam mobilia tantum. Et non habentium propria nec communia, quidam ducunt vitam solitariam, quidam communem. Et ducentium vitam solitariam, quidam | victum sibi acquirunt totaliter ex proprio labore, quidam vero ex eleemosynis fidelium, quidam vero partim | ex labore et partim ex eleemosynis.

Et in quolibet horum modorum melius est disposito ad patientiam in paupertate habendam, propria dimittere quam retinere, etiam si in vita solitaria deberet mendicare, eo quod nesciret artem, neque potentiam haberet ullam necessaria sibi lucrandi, dum tamen in tanta necessitate

se non ponat, ut propter dimissionem propriorum eum mori necesse sit: in hoc enim casu nullo modo liceret propria dimittere, quia vitam suam quilibet tenetur, quantum poterit, sustinere, et in necessariis sibi providere, etiam de alienis, nec esset bonum propter Deum in tali casu propria dimittere, quia dimittens esset tamquam homicida sui, vel tentator Dei, vivendi discrimini se committens, secundum quod de dimittendo propria secundum istum ultimum casum sufficienter alias determinavimus in nostro V^o Quolibet, quaestione 30^a. |

Disposito vero ad impatientiam habendam in quocumque dictorum casuum, melius esset propria | non dimittere quam dimittere.

Sed est advertendum quod, licet secundum quod diversi, dimittendo propria, in diversis modis vivendi absque proprio diversimode dispositi sunt ad patientiam vel impatientiam habendam, <et> secundum hoc melius est eis vel dimittere propria vel non dimittere, regulariter tamen plures nati sunt, habendo communia immobilia, minus distrahi, et per amorem circa illa, et per impatientiam ex carentia propriorum, quam per amo-|rem circa propria habita, et quam per impatientiam ex carentia propriorum et communium immobilium. Praeterea etiam plures nati sunt, habendo communia mobilia tantum, minus distrahi per amorem circa illa, et per impatientiam ex carentia | propriorum et communium immobilium, quam per impatientiam ex carentia propriorum et omnium communium. Ut secundum hoc regulariter iudicandum est, esse melius pluribus, dimissis propriis, habere communia immobilia quam propria retinere, aut etiam cum propriis dimissis, | simul dimittere et communia immobilia. |

<AD ARGUMENTA>

Ad primum in oppositum, quod | «dimittens propria necessaria | vitae, intrat maiorem sollicitudinem acquirendi ea, per quam plus distrahitur ab amore divino et eius obsequio», dicendum ad hoc quod, secundum praedicta, hoc indubitanter falsum est quando, dimissis propriis, transfert se ubi habet communia. Quid autem de hoc sit sentiendum, quando, dimissis propriis, manet absque communibus, maxime immobilibus, de hoc erit sermo in sequente quaestione.

Ad secundum «de Proverbiis, *«Mendicitatem et divitias»*» etc., dicunt aliqui quod ibi loquitur Salomon in persona imperfecti, cui melius est habere propria *tantum victui necessaria*, quam non habere, aut habere superflua, secundum quod videntur verba sonare. Quod bene videtur exprimere causa quam subiungit, dicens: «*Ne forte, satiat, alliciar ad negandum et dicam «Quis est Dominus?», et egestate compulsus, furer et periurem nomen Dei mei*». Et constat quod hoc ex impatientia imperfecti procedit.

Sed huic non videtur concordare Glossa, quae dicit: «*Haec adhuc vir, cum quo est sermo eius igne radicans, ad ipsum | Deum conversis oculis, ne vanitatem saeculi umquam, verba mendacii, veritati praeponat scripturarum, nec rursum copia vel inopia transeuntium rerum in oblivionem decidat aeternorum*». Vir ergo qui haec petit, iugi meditatione in aeternis est suspensus, quod non est imperfecti et infirmi, sed praecipue perfecti et firmati, qui in electione debet habere quod melius et perfectius est simpliciter, eius est propriorum | abrenuntiatio, ut dictum est. Quod verius credo.

Et ideo aliter dicendum ad obiectum, exponendo dictum Salomonis, quod loquitur de propriarum divitiarum possessione, quas appellat

«divitias et paupertatem», et carentia communium, de quibus petit habere «victui necessaria».

Vel secundum alios nomine «divitiarum» comprehendit etiam communes possessiones immobiles, et «paupertatem» appellat carentiam omnium omnino, et petit necessaria de communibus mobilium.

Vel secundum alios nomine «divitiarum» comprehendit etiam communia mobilia, et hoc aspiciendo ad apicem status perfectionis, in quo etiam abrenuntianda sunt communia, nihil curando de crastino, sed oportet esse contentum necessariis, vel necessariis pro hora instanti, ut in sequente quaestione videbitur. Quae si desint, tunc etiam mendicitas extremae necessitatis, contra quam petit iste propter periculum mortis imminantis, in qua est summa tentatio patientiae, quam quilibet sollicitudine licita debet fugere quantum in se est, sed tamen nequaquam etiam in hoc casu excedere usque ad sollicitudinem aliam, dicente CHRYSOSTOMO: «Quia infallibilem noxam avaritiae esse monstravit, consequenter *praeceptum* est, quo adversus illam armaremur. *Neque enim tantummodo* ea quae parta sunt, abici iubet, verum etiam ne super *necessario cibo | sollicitos esse*, commonet tam his quae in nobis ipsis, tam illis quae sunt exterius, *exemplis*».

Et sic diversimode exponitur illud dictum, secundum quod quidam ponunt apicem perfectionis | in possidendo mobilia, renuntiatis propriis, quidam vero in possidendo mobilia tantum, quidam vero in nihil omnino possidendo, ut iam patebit in sequente quaestione.

QUAESTIO 29

UTRUM HABERE BONA TEMPORALIA IN COMMUNI DIMINUAT DE STATU
PERFECTIONIS

| Circa secundum arguitur quod habere bona aliqua in communi diminuat de perfectione, quia cum abdicatio bonorum temporalium ponit perfectionem, et summa abdicatio ponit summam perfectionem, et e converso. Sed habere bona in communi diminuit aliquid a summa | abdicatione, quia deficit ab illa, quia aliqua est maior, ut qua abdicantur propria et communia omnino. Ergo et deficit et diminuit aliquid de summa perfectione; ergo et de perfectione simpliciter.

Contra. Iacobi I^o, super illud «*et dives in itineribus suis*», dicit Glossa: «*Divitem vocat qui totam spem habet in divitiis. Non enim nocet habere divitias, sed amare*». Sed si dimitteret de perfectione, noceret. Ergo etc. |

<SOLUTIO>

Suppositis determinatis in quaestione praecedenti de ipsa perfectione et perfectionis statu, sciendum est igitur primo, quod habere bona communia non diceretur diminueri de perfectione, nisi esset opus alicuius imperfectionis, cuius contrarium, scilicet abdicare communia, esset opus alicuius perfectionis, contrariae illi imperfectioni quam ponit possessio communium bonorum. Propter quod sciendum quod aliquid dicitur opus perfectionis tripliciter.

Primo, quia procedit a perfecto secundum quod perfectus | est. Et sic opus perfectionis est opus praelatorum in regimine subditorum. Rectores enim aliorum esse non debent, nisi iam perfecti, dicente GREGORIO super Ezechielem, parte I^a, homilia 9^a: «*Cui aliena cura committitur, speculator vocatur, ut in mentis altitudine sedeat, atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat*».

Secundo modo dicitur opus perfectionis, quia perfectionem plus ceteris causat, quemadmodum opus perfectionis dicitur opus magnae excellentiae, quia plus proficit facere unum opus tale quam plura parva, ut semel *fortiter mori* pro iustitia, quam pluries vincere, secundum PHILOSOPHUM, IV° Physicorum.

Tertio modo dicitur aliquid opus perfectionis, quia est instrumentum | efficiendi perfectionis statum, quemadmodum omnia proprietaria dimittere propter Deum opus perfectionis dicitur, non quia procedit a iam perfecto, neque quia iam facit perfectum, ut patet ex supra determinatis, sed quia sine | ipsa non est perfectionis status, eo quod sine ipsa non est homo dispositus, omnibus impedimentis abiectis, ut ipsam perfectionem sibi acquirat. Propter hoc enim expedit et melius est propria dimittere quam retinere, ut | determinatum est supra. Unde super illud, Lucae XIV°, «*Omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus*», dicit Glossa: «*Hoc distat inter renuntiare omnibus et relinquere omnia, quia renuntiare omnibus convenit, qui ita licite utuntur mundanis quae possident, ut tamen mente tendant ad aeterna, relinquere est tantummodo perfectorum, qui omnia temporalia postponunt et solis aeternis inhiant*». «*Perfectorum*» intellige: hoc est tendentium | sine impedimento ad perfectionem, quia iam sunt in statu perfectionis. | Sicut enim, ut dictum est supra, aliud est perfectio, aliud est vero status perfectionis, sic aliud est esse perfectum, aliud vero esse in statu perfectionis. Perfectio enim qua quis est perfectus, non necessario requirit abrenuntiationem rerum, sed solum-

modo mentis interiorem, secundum quod dicit CHRYSOSTOMUS, ubi supra: «*Iob dives non pecuniae serviebat; sicut alieni patrimonii dispensator, ita omnia illa possidebat*». Esse vero in statu perfectionis, vel potius ipse status perfectionis, potest consistere in sola exteriori abdicatione, etsi non sit omnino interior, quia, ut dicit quaedam Glossa marginalis: «*Facilius saccus contemnitur quam voluntas*»; et AUGUSTINUS Super Psalmum | LXXI^{um}: «*Sunt quidam qui facilius omnia sua pauperibus distribuunt, quam ipsi pauperes Christi fiant, quia non sunt humiles, sed superbi*». Propter quod, ut dictum est supra, «*pauper in turba quaeritur et vix invenitur*». Et Super Psalmum XLVIII^{um} «*Pauperes et divites in corde interrogat Deus, non in arca*».

Existens autem in statu perfectionis, postquam propria abdicaverit et tamen necessariis victui semper indigeat, necesse est ut illa ab aliquo habente et possidente ea recipiat, nisi de solis terraenascentibus herbis et frugibus vivat. Accipere autem ab aliis necessaria, validis nisi pro labore aliquo non licet, quia, ut dicitur, II^{ae} <ad> Thessalonicenses, | ultimo: «*Si quis non vult operari, non manducet*». Quod licet, ut dicit Glossa, intelligitur de opere manuali, necessaria tamen accipere potest quis vel pro labore corporali vel spirituali; secundum enim quod dicit NICOLAUS papa in expositione regulae fratrum | minorum, «*Vacantes studio vel divinis officiis et ministeriis exsequendis, manuali labori sive operi subiacere non oportet, cum, exemplo Christi et multorum sanctorum patrum, labor iste spiritualis illi praeponderet, quanto, quae sunt animae, corporalibus praeferuntur*».

Pro labore spirituali potest quis accipere unde vivat, dupliciter; vel

potestate, quia scilicet laborant in ministerio publico, «*populum purgando, illuminando et perficiendo*», secundum DIONYSIUM V^o | cap.^o <De> Ecclesiastica hierarchia; vel mendicitate, ut laborent in obsequio privato, pro populo intercedendo. Secundum AUGUSTINUM, De opere monachorum, primo modo accipiunt praelati, secundo religiosi. Qui dupliciter accipiunt: sive pro opere manuali, | sive mendicatione pro opere spirituali, de quibus ad praesens non distinguo. Quidam enim accipiunt ad praecisum usum instantis necessitatis tantum, qui abrenuntiant omnibus temporalibus et in proprio et in communi. Quidam autem, cum hoc custodiendo aliquid ad necessitatem temporis futuri, qui, etsi abrenuntiant propriis, non tamen abrenuntiant | communibus, sed possident et retinent ea, et hoc vel mobilia tantum, vel simul et mobilia et immobilia. De quibus proposita est quaestio, utrum habere communia diminuat aliquid in eis de perfectione. Et hoc non de perfectione interiori ex parte animae, quin scilicet possit esse simul cum possessione communium, quia constat quod etiam habere propria nihil de interiore perfectione diminuebat in Abraham, Iob et aliis sanctis patribus, quare nec diminuit habere bona communia; sed de perfectione, ut nominat perfectionis statum, quo homo disponitur ut expeditius possit sibi animae perfectionem acquirere, quam, ut supra dictum est, constituit priorum abrenuntiatio, ut sine qua non habet existere. Quae cum sit exterius corporaliter, etiam debet respondere interior spiritualiter, ut, sicut nihil proprium possidet nec possidere potest, sic nec possidere velit, nec etiam acquirere ut possideat. Quod totum fit, ut liberior sit facultas subtrahendi animum a cura et sollicitudine praeter necessaria, in custodiendo ac procurando ea quae sunt

necessaria vitae; ad quae magis solent mentem astringere bona proprietaria.

Propter quod etiam in possidendo aut non possidendo communia, considerandum est, cui eorum nata sit adnexa esse maior aut minor cura et sollicitudo. Generaliter enim, quantum conditio statum liberiorum reddit a cura | et sollicitudine, maxime praeter necessaria, non solum distractionis sed et providentiae, tanto est perfectior et magis idoneus ut in eo acquiratur perfectio animi.

Est autem circa temporalia, sive sint propria sive communia, in futurum reservata, sive ad usum facti pro instanti hora tantummodo accepta, cura sive sollicitudo in duobus. Quorum unum est in temporalia bona ad usum futurum custodiendo sive possidendo, alia in eadem ad usum necessarium praesentem | sive etiam futurum acquirendo sive procurando. Ab utraque enim oportet per statum perfectionis elongari quantum possibile est, salva debita sustentatione naturae. Qui tanto perfectior erit, quanto ex conditionibus status | maior est opportunitas elongandi se ab illa, et tanto imperfectior quanto maior est necessitas | implicandi se illi. Elongando enim a prima, disponitur animus ut totum amorem suum convertat ad aeterna, elongando vero a secunda, disponitur ut in actum dilectionis circa illa se conservet, et ab eis non divertat <ur>. Propter quod, ubi ambo ista duo abundantius inveniuntur, et status ille est perfectior, et si status | aliquis abundat in uno eorum et alter in altero, ubi, | ambobus liberatis secundum proportionem | hinc inde, liberius custoditur homo in amore aeternorum atque elevatur in eundem, ille procul dubio perfectior est, et alter patitur in aliquo diminutionem.

Et sunt circa hoc ab antiquo tres opiniones contrariae: duae quae aspiciunt ad sollicitudinem in requirendo necessaria non habita; | tertia vero quae aspicit ad abdicationem eorum quae sunt habita vel possibiliter haberi, et per hoc ad sollicitudinem in habita custodiendo.

Primi enim dicunt quod habere per provisionem bona mobilia modica ad modici temporis necessitatem, minoris est sollicitudinis

quam habere in communi possessiones | immortales, quia de illis non sine magna sollicitudine et distractione percipiuntur fructus ad usum necessarium. Quod est etiam, ut dicunt, minoris sollicitudinis quam nihil omnino nec in proprio nec in communi habere, ubi oportet de die in diem necessaria quaerere, nec, semel quaesita, unica provisione custodire: hoc enim, ut dicunt, imponit necessitatem semper aequaliter continuandi et iterandi sollicitudinem.

Secundi dicunt | quod, aliis eisdem retentis, de bonis communibus immobilibus, ut agris, vineis et huiusmodi, multo minore sollicitudine accipiuntur necessaria vitae in aequalibus expensis, quam totum emungere de eleemosynis et bursis aliorum, ut sic possessio communium immobilium potius adaugeat statum perfectionis super statum perfectionis aliorum, quam diminuat.

Tertii dicunt quod, cum dimittere propter Deum bona temporalia per se constituat statum perfectionis, amovendo sollicitudinem circa habita, plus ergo dimittere est maioris perfectionis, quia talis plus se elongat a temporalium amore.]

Re vera nihil universaliter habere nisi ad usum, et ab omni dominio possessorum et possidendorum se expedire per omnimodam abdicationem, multum de illa sollicitudine subtrahit quae consistit in possidendo mobilia tantum, aut cum illis etiam immobilia. Igitur, si aspiciamus ad abdicationem et sollicitudinem quae nata est esse in temporalia possidendo, dicendum est quod multo perfectior est status nihil habentium, nec in proprio nec in communi, quam aliquid habentium, et magis sunt | quoad hoc isti expediti ad convertendum totum amorem suum in Deum, quam alii. Propter quod Dominus papa NICOLAUS in expositione Regulae praedictae dicit, quod «*Abdicatio proprietatis*

omnium rerum, tam in speciali quam etiam in communi, propter Deum, meritoria est et sancta. Quam et Christus viam perfectionis ostendens, verbo docuit et exemplo firmavit, quamque primi fundatores militan-|tis ecclesiae, prout ab ipso fonte hauserunt, in volentes perfecte vivere, per doctrinae et vitae ipsorum alveos derivarunt». Et infra: «Verum conde- cens fuit ei professioni quae sponte devovit Christum pauperem in tanta paupertate sectari, omnium abdicare dominium, et rerum sibi concessarum necessario usu fore contentam». Et infra: | «Patet itaque regulam quoad abdicationem huius non solum observabilem, possibilem et licitam, sed meritoriam et perfectam, et eo magis meritoriam, quo per ipsam profes- sores ipsius magis a temporalibus propter Deum elongantur».

Ecce quia dicit, et procul dubio verum dicit, *«regulam talem quoad huiusmodi abdicationem meritoriam et perfectam»*, et non solum *«meri- toriam et perfectam»*, sed *«et eo magis meritoriam quo»* etc. Et ex hoc in rei veritate magis perfectam, immo simpliciter perfectam, quantum est de perfectione regulae ex parte contentorum in illa, quia, licet duplex sub-|tractio sollicitudinis facit statum perfectionis, ut dictum est iam, tamen plus efficit ipsum subtractio sollicitudinis ex omnimoda abdica- tione, quia plus solet animus affici circa | iam acquisita et possessa quam circa acquirenda, dicente AUGUSTINO in Epistola ad Paulum et Therosiam: *«Terrena diliguntur acrius adepta, quam cupida cons- tringunt: ista enim velut membra praeceduntur, illa velut extranea repu- dian-|t»*. Propter quod etiam illa sollicitudo quae subtrahitur per rerum abdicationem, quae scilicet erat in custodiendo et possidendo, cadit sub professione unius voti principalis in regula contenti, scilicet paupertatis.

Illa autem quae consistit in necessaria vitae acquirendo <et> procurando, relinquitur conscientiae singulorum, ut super hoc scilicet «*curam gerant sicut necessitati viderint expedire*», ut dicitur in Regula beati FRANCISCI. Et hoc ideo, quia sine ista sollicitudine non potest esse humana infirmitas. Potest tamen esse sine omni sollicitudine in possidendo, sicut et sine omni possessione, quoad ius dico et dominium in rebus.]

Est igitur in hoc talis professio seu regula perfectior ceteris habentibus aliquid in communi, quo, ut dicit NICOLAUS papa, «*Professores eius ad nonnulla evangelica consilia eo magis secundum exigentiam | sui status tenentur | plus quam ceteri Christiani, quo per statum perfectionis quem per professionem huiusmodi assumpserunt, se obtulerunt holocaustum Domino medullatum per contemptum omnium mundanorum*». In quo impletur praecipue Christi consilium de «*non esse sollicitum*». Non enim Dominus consuluit | simpliciter et in summa «*non esse sollicitum*», sed determinavit, cum dixit «*Nolite esse solliciti in crastinum*», ut videlicet non sit cura aut sollicitudo provisionis, nisi pro necessitate instantis temporis. Ut scilicet cuilibet tempori tantum sollicitudinis exhibeatur, quantum praesens necessitas requirit; non plus quam quod significavit Christus, cum subiunxit: «*Crastinus enim dies sollicitus erit <sibi> ipsi; sufficit | enim diei, cuilibet scilicet, malitia sua*», scilicet non eget alterius. «*Malitiam*», secundum CHRYSOSTOMUM, «*appellat miseriam et laborem sollicitudinis in providendo de necessariis uniuscuiusque diei*», quo satis homo oneratur, etsi unum diem non onerat

cura provisionis pro pluribus, «*quia*», ut dicit GREGORIUS in fine IX¹ Moralium, «*ab ea tunc | mortifero vulnere punitur, cum in ea mensurae aequitas non tenetur. Non enim mortali adhuc in carne viventibus funditus cura carnis absciditur, sed ut discrete animo servetur, temperatur. Nam quia sollicitos nos esse Veritas in crastinum prohibet, habere curam in praesentibus non negat, quam tendi ad tempus post, quod sequitur, non vetat*». Quia, ut dicit lib^o XX°, «*cum naturae | necessitatibus plerumque plus quam expedit, deservimus mentisque curam negligimus, ex miseria negligentiae infirmitati nostrae addimus squalorem culpae*».)

Sed, licet status abdicantium omnia omnino perfectior sit ceteris quoad subtractionem | sollicitudinis, quae nata est esse in possidendo et custodiendo ad posteriorem usum iam habita, potest tamen esse multo imperfectior quoad sollicitudinem inseparabiliter et necessario adnexam circa acquisitionem <ad> necessarium victum, illorum quae non sunt habita, secundum quod erat tactum in quaestione praecedenti et usque ad istam reservatum. Unde, suppositis determinatis in praecedenti quaestione quoad illa quae ex eis sunt opportuna in praecedente quaestione, si velimus scire quae observantia secundum quem statum perfectior sit ex utroque latere, tam ex parte abdicationis et sollicitudinis quae nata est esse in possidendo, quam ex parte sollicitudinis in acquirendo sive pro-|curando per sollicitudinem necessaria, vel de communi vel omnino de alieno, oportet ista duo inter se comparare et in statera ponere.

Et est sciendum quod ista duo comparare possumus dupliciter: uno modo comparando simpliciter unum istorum ad alterum, quaerendo quid illorum constituat principaliter | statum perfectionis propter quod illorum status dicitur simpliciter esse perfectior, alio modo comparando

ista duo prout sunt secundum unam proportionem in uno statu ad se ipsa, ut sunt secundum aliam proportionem in alio statu, et ex illa comparatione considerare quis illorum debeat dici perfectior.]

Si ergo comparemus illa duo primo modo, dico quod principalius statum perfectionis constituat subtractio sollicitudinis in custodiendo et possidendo communia, quod fit per abdicationem, quam facit illa quae est in acquirendo ea quae sunt necessaria victus, et quod idcirco quoad hoc perfectior est ille status in quo est maior abdicatio. Et hoc ideo quia delectabile sive amabile praesens, et habitum in quantum huiusmodi, magis afficit et allicit | quam non habitum, aut saltem quantum est ex se, magis natum est afficere et allicere, et ideo maius est periculum circa sollicitudinem | in custodiendo | et possidendo, quam in acquirendo: facilius enim cavet sibi a delectatione, qui non habet illecebram delinquendi. Propter quod et una illarum cadit sub regula profitentium sta-|tus perfectionis, alia vero non, ut patet ex habitis superius. | Melior igitur subtractio illius sollicitudinis quam istius, quia illa est peior quam ista. | Dico, quantum est ex natura huius sollicitudinis et illius simpliciter, licet ista in tantum possit excedere illam, quod ista esset peior, et ideo, non subtracta, plus de ratione perfectionis diminueret, quam illa augeret, et esset in hoc casu perfectior status, in quo esset minor abdicatio.

Verumtamen distinguendum est hic de bonis communibus respectu eorum quibus habent esse | communia, quia aut sunt communia toti humano generi et nulli propria, neque etiam alicui congregationi singulari, distinctae contra alias sub humano genere, aut sunt communia singulis in singulari et distincta congregatione commorantibus, propria tamen illi congregationi, et ad praecisum usum illius deputata.

Primo modo non potest homo esse sine possessione communi, nec

pro statu moderno nec pro statu innocentiae. Sic enim communia fuissent homini ad usum in statu innocentiae terraenascencia, secundum quod dictum est Adae et Evae, Genesis I^o: «*Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, et universa ligna quae habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam*». Quae non sunt subtracta homini in statu peccati, immo adhuc ampliora sunt expresse concessa, secundum quod dictum est Noe et filiis suis, Genesis IX°: «*Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terrae et super omnes volucres caeli, cum universis quae moventur in terra. Omnes pisces maris manibus vestris traditi sunt, et omne quod movetur et vivit, | erit vobis in cibum. Quasi olera virentia tradidi vobis omnia*». Propter quod dicit GREGORIUS, II° Pastoralium: «*De qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est, et idcirco alimenta communia omnibus profert*». Et TULLIUS, I^o De officiis: «*Sunt nulla privata natura*». Hoc igitur modo communia nullo modo renuntianda sunt, immo «*ius accipiendi necessaria de ipsis est omnibus naturale*», Decretorum dist.⁶ 1^a. Ius naturale et in tempore necessitatis omnibus debet esse conservatum, ut dicit GREGORIUS, II° Pastoralium: «*Cum quaelibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur, iustitiae potius debitum | solvimus quam misericordiae opera implemus*». Aliter enim via omnibus communis, iure poli concessa, etiam in extremae necessitatis articulo detentis ad providendum sustentationi naturae praecluderetur, quod omnino illicitum esset, quia ab omni lege extrema necessitas est excepta. Per hunc ergo modum possessio communium, habendo ius in illis, nihil penitus de perfectione aut statu perfectionis diminuit, sed

ipsam universalis status humanae naturae, quamdiu hic vixerit homo, circa glorificationem corporum requirit.

Iuxta hunc modum, vel prope, communia sunt bona Ecclesiae, quorum dispensatio ordinariis ministris eius est commissa, propter quod huiusmodi bona communia nihil penitus de animi perfectione aut de statu perfectionis diminuunt, secundum quod statim infra dicetur.

Si vero sint communia singulis in una | communitate existentibus, sed propria ipsi communitati, tunc aut illa | com-|munia sunt illi diurnae necessitatis opportuna, et hoc sive quoad necessitatem victus, in quo res statim cum usu consumitur, sive quoad necessitatem vestitus, sive quoad necessitatem officiorum in quibus res non statim, | sed paulative cum usu consumitur; aut illa communia non sunt usui diurnae necessitatis necessaria, et ideo non nisi ad usum crastini opportuna.

Communia primo modo sunt cuilibet congregationi neces-|saria, quemadmodum communia primo modo necessaria sunt toti congrega-
tioni humani generis. Et ideo dico quod nullo modo possessio eorum pro toto tempore durationis eorum diminuit de ratione perfectionis, immo non possidere ea multum derogaret perfectionem et esset impeditivum acquisitionis eius.

Sed distinguendum est hic de modo possidendi ea, quia | aut congregatio sic communia possidet quoad dominium et proprietatem, aut quoad usum facti tantum.

Et dicunt aliqui quod possessio communium primo modo diminuit de apice perfectionis, quae est in possessione communium secundo modo, quia illo modo possidendo non abrenuntiatur omni eo quo non eget, tamquam | praeternecessario, humana fragilitas. Solum enim, ut praedictum est | secundum NICOLAUM papam, «*simplici usu facti eget*

tamquam necessario», sed cum possessio simplex usus facti, haberi non potest nisi alio retinente dominium et ipso concedente aliis usum, vel ad voluntatem suam, vel simpliciter et in omne tempus futurum, si ergo nullus vellet usum talem concedere et merum dominium sibi reservare, et congregatio plurium fratrum in magna multitudine sine tali possessione communium non posset simul persistere, non posset ergo apicem perfectionis attingere, et sic nullo modo talis perfectio posset attingi nisi a paucis qui vagi esse vellent, qui tamen non possent esse sine possessione vestium necessariorum. Quare, si attingi potest in congregatione magnae multitudinis fratrum simul commorantium, etiam nullo volente observare dominium rerum | quarumcumque et quantarumcumque, quarum usu indigent, ne dicamus perfectionem ab alio quam a Deo et nobis dependere sive pro praesenti sive pro futuro, accidit ergo apici perfectionis, abrenuntiare dominio talium rerum communium. Et sic per se et essentialiter non diminuit de apice perfectionis possessio communium praedictorum quoad dominium et proprietatem, quemadmodum etiam non diminuit de perfectione praelatorum, quod canonice commissa est eis bonorum communium procuratio pro se et pro aliis, quam papa, si vellet, posset eis committere ad suam voluntatem ad usum facti, retinendo sibi omnino dominium et possessionem. Quia tamen, quando alius sibi dominium servat, et congregationi conceditur simplex usus facti, quae renuntiavit omni dominio, plus elongatur illa congregatio a temporalium amore et occasione amandi ipsa, ideo quoad hoc, licet accidentaliter, perfectius est secundum hunc modum abrenuntiare communibus quoad omne dominium | et esse contentum simplici usu facti. Ita quod quoad hoc esset adhuc amplior perfectio, quanto paucioribus esset communitas illa quoad usum facti contenta.

Si vero communia praedicto modo non sunt usui diurno necessaria, sed superflua, et non nisi ad usum crastini opportuna, | aut ergo, obtento eo vel per artem vel per mendicationem, quod usui diurno est necessarium, continuo sollicitudo | alia adhibetur ad obtinendum illud quod est superfluum, et non opportunum nisi in crastinum, aut eadem sollicitudine qua obtinetur necessarium, obtinetur et superfluum.

Si primo modo, dico quod illud cederet in perfectionis diminutionem, quia per se adhibet curam de crastino, et plus debita cura, onerat diem instantem.]

Si secundo modo, dico quod illa oblata sunt aut mobilia aut immobilia.

Si immobilia, dico quod diminuunt de ratione perfectionis propter | nimiam sollicitudinem in affectione circa talia, ad quam nata sunt allicere, quantum est ex se, in quantum sunt habita.

Si vero sunt mobilia tantum, dico quod in nullo diminuit de ratione perfectionis ipsa reservare in crastinum, sed potius diminueret | ipsa non reservare, sed proicere. Minori enim sollicitudine iam acquisita custodiuntur usque in crastinum, quam tunc de novo acquirantur. Propter quod contra Manichaeos, qui dicebant quod non liceret aliquid custodire in crastinum, dicit AUGUSTINUS in lib.^o Contra Adimantum, cap.^o 24°: «*Neque hoc intelligunt ad id pertinere, ut temporalia non amemus, neque timeamus ne nobis desint necessaria, et propter ipsa acquirenda vel Deo vel hominibus serviamus. Nam si hoc ideo dictum est ut non servetur in crastinum panis, magis hoc implent vagi Romanorum quos 'passivos' appellant, qui annonam quotidiana satiato ventre, aut donant statim quod restat, aut proiciunt, quam vel Domini discipuli*» etc. |

Si autem secundo modo principali, diu supra dicto, comparemus inter se duas dictas sollicitudines, circa possessa scilicet et circa acqui-

renda, tunc possunt duo status, quorum unus abdicat plura aut communia, alter autem pauciora, et retinet aliqua, comparari inter se quadrupliciter: simul enim in eodem statu sunt aut maior abdicatio et minor sollicitudo, aut e converso minor abdicatio et maior sollicitudo, aut maior abdicatio et maior sollicitudo, aut e converso minor abdicatio et minor sollicitudo.

Si igitur in statu aliquo sit maior abdicatio et minor in acquirendo necessaria sollicitudo, ille status omnino est perfectissimus. Talibus enim minima cura est aut nulla, de eis quae sunt mundi, et summa de eis quae sunt Dei, et perfecti sunt illi, quasi non indigentes eis | quae sunt mundi, nec sapiunt eis, secundum quod ad hoc hortatur fidelem animam PROSPER, lib.^o I^o De vita contemplativa, sparsim dicens: *«Sectator ad Conditoem suum ipsum iugiter concupiscat; pro amore eius omnia quibus inde potest averti, fugiat; a strepitu negotiorum saecularium remotissimus, amet otium sanctum, in quo | exerceat animae suae negotium; non metuat aliquid temporale nec cupiat, ne aut metus amittendae rei temporalis aut cupiditas acquirendae intentionem mentis eius emolliat, nec gaudeat de tempo-ralibus omnino nec lugeat, nec pectoris eius stabilitatem | firmitatemque | quidquid promittit mundus aut minatur, excutiat, sed idem semper ac sibi similis | perseverans, mundi huius damna aut lucra simul non sentiat»*. De quo etiam dicit BERNARDUS | in fine De amore Dei: *«Cum fidelis anima inceperit indigere, et a corporalibus transire ad spiritualia, et a spiritualibus ad spiritualium et | corporalium Conditoem, hoc vere est exire a sarcinis. Relicto ergo corpore et corporeis omnibus curis et impedimentis, omnium quae sunt praeter Deum, et obliviscitur, nihilque praeter Deum attendens, quasi se solam solumque Deum aestimans, «Dilectus», inquit, «meus mihi et ego illi.*

Quid enim mihi est in caelo, et a te quid volui super terram? Deficit caro mea et cor meum, Deus cordis mei, pars mea Deus in aeternum». Demum venit ad mortem: morte igitur corporali perfecte moritur | mundo, ut perfecte vivat Deo».|

Si vero in statu aliquo sit minor abdicatio et maior sollicitudo, ille status est omnium illorum qui sunt intra latitudinem perfectionis, imperfectissimus. Quis sit ille, iudicet qui poterit.

Si vero in statu uno sit maior abdicatio et maior sollicitudo quam sit in statu in quo est minor abdicatio, hic opus est distinguere ut statim ponatur in aequa lance, quia aut illa sollicitudo quae est maior cum maiore abdicatione, aut est modicum maior, aut mediocriter maior, aut multum maior.

Si primo modo, dico quod status ille maioris abdicationis adhuc est perfectior, aliis eisdem retentis in victualibus et aliis necessariis, quia non potest esse, aliis eisdem retentis, scilicet quod ambo status vellent | aequaliter esse contenti in necessariis vitae, quin omnia abdicantes omnino, vel omnia immobilia abdicantes, reservantes mobilia tantum, sive sustententur de his quae offeruntur eis liberaliter, vel de his quae mendicantur humiliter, vel de his quae acquiruntur per manuum laborem, magis oportet sollicitari circa necessaria vitae acquirenda, quam illos qui capiunt ea de possessionibus communibus immobilibus quas dant colonis ad censum, vel excolunt propriis sumptibus ac laboribus. Nisi esset tale opus manuale, ut de opere modici laboris multum acciperetur de pretio, vel nisi populus fidelium esset ita voluntarius, quod ultro liberaliter offerret irrequisitus. Sed non ita quod poterunt experiri si velint, quamquam iuxta promissum Salvatoris numquam deficiet fides Ecclesiae nec per consequens opera misericordiae subtrahentur; quomodo enim communitas fidelium liberaliter offerret, et perdurabiliter, propria, cum vix invenitur qui vult dimittere aliena? | Si

enim oporteat eos manuum labore vel totum vel partem acquirere, et vel totum vel partem mendicando de bursis aliorum extrahere, non est veri-|simile quod hoc possit fieri cum aequali sollicitudine. Et cum hoc etiam non est verisimile, quin illi qui, quod abundat eis ex acquisitis in uno tempore, provident de futuro, cum aliquantula minore sollicitudine acquirunt sibi necessaria quam illi, qui nihil reservant in crastinum, aliis, dico, eisdem retentis. Sed tamen, non obstante modica maiore sollicitudine, status illorum est perfectior, quia ille excessus pertinet ad dispensationem | necessariae provisionis, et sic est eis meritorius. Si enim sine detrimento, immo cum profectu caritatis et perfectionis, potest quis intermittere contemplationem aeternorum, et propter necessitatem proximorum agere quae sunt vitae activae, et hoc non nisi cum | maiori sollicitudine, quemadmodum | «*Paulus carnalium cubilia ordinavit postquam rimatus est secreta caelestia*», ut dicit GREGORIUS, I^o Pastoralium, multo fortius sine detrimento | caritatis, immo cum eius profectu, et similiter perfectionis, propter necessitatem propriam potest sustinere sollicitudinem modicam maiorem. Talis enim, ut dicit GREGORIUS, I^o Pastoralium: «*transitoria esse cuncta conspiciens, curam carnis ex necessitate tolerat, sed aeterna gaudia ex desiderio spiritus exspectat*».

Si vero sit mediocriter maior, maxime si cum hoc excedit temperamentum necessariae provisionis, curam carnis gerendo non praecise in necessitatibus, sed etiam in desideriis, aliis curam carnis non agentibus nisi in necessariis, dico quod, quamquam status illorum | sit perfectior quoad abdicationem et praecisionem sollicitudinis in custodiendo possessa, tamen faciunt ipsum imperfectiorem per excessum in praeter-necessaria cum necessariis acquirendo. Dico autem 'praeter-necessaria',

non tam ad vitae sustentationem quam ad officiorum sui status executionem, quorum solummodo moderatus usus est eis concessus secundum eorum regulam et necessitatem, ut tamen illis quae statui suo sunt incompetencia, penitus non utantur. Non enim omnium rerum usum habere debent, nec illarum quibus uti licet eis, debent habere aliquam vel ullam copiam seu superfluitatem quae deroget eorum paupertati, ut semper in eorum actibus sancta paupertas reluceat.

Si vero sollicitudo istorum esset maior, ut sollicitudinem aliorum multum excedat, et maxime ad hoc ut lautius vivant, et pretiosa atque curiosa magis quam decet statum eorum, ad usus suos assumant, multum depresso rem, inferiorem et imperfectiorem faciunt statum suum, ne forte in ipso umquam perfectionem ipsam attingere possint. | Ut enim dicit GREGORIUS in IV° Moraliu: «*Nequaquam mens ad superna tollitur, si curarum tumultibus continue | in infimis occupatur*». Et e contra, ut dicit ibidem: «*Omnes qui curis exterioribus spargi refugunt, simplices in cogitatione atque conscientiae habitatione consistunt*». Unde, si existentes in maiori abdicatione, multo maiori sollicitudine occupentur quam existentes in minore, contingit in eis illud quod dicit GREGORIUS, II° Pastoralium: «*In examine recti iudicis mutat merita ordinum qualitas actionum, et quidam in meliori ordine deteriores sunt et quidam in deteriori meliores, quia | et | isti sortem extremi habitus bene vivendo transcendunt, et illi superioris loci meritum moribus non exsequendo diminuunt*». Propter quod, si talem distractionem sive occupationem circa personam aliquam requireret conditio status abdicationis maioris, melius esset illi status abdicationis minoris, quia, iuxta dictum GREGORII in Registro epistolarum CCCCXI, «*Sic est aliquis*

ad altiora promovendus, ut dum ipse exterius proficit, interius non decreseat, ne dum ad altiora producitur, minor ille se ipso fieri | compellatur».

Quare, si status omnia abdicantium claudicare non debeat, et ex utroque latere sollicitudinis | aequa lance sint in apice perfectionis, quantum excedunt alios in temporalium abdicatione, tantum de-|bent, salva vitae sustentatione strictissima et officiorum status sui executione necessaria, alios excedere in victus et usus omnium illorum quibus eis licet uti, parcitate, et hoc quemadmodum ad nonnulla alia consilia evangelica plus ceteris astringuntur, et Christi semitas artius sequi ceteris eligunt. Sicut enim | talibus non licet habere in usum quaecumque aliis licent, tam in mobilibus quam in immobilibus, secundum quod NICOLAUS papa exponit in regula fratrum minorum, sic etiam circa eis licita, nequaquam esset licitum eis talibus et tali modo uti, quibus et qualiter licet illis uti pluribus aliis. Haec enim pertinerent ad sollicitudinem nimiam et saecularem. Secundum enim quod dicitur in Collatione Patrum, collatione IX^a: *«Quia saeculares curae etiam in nos, qui nullis actibus mundi admiscemur, cadere nonnumquam possi-|t, manifesta ratione monstratur secundum regulam seniorum, qui quidquid necessitatem cultus quotidiani et inevitabilem usum carnis excedit, ad saecularem definiunt curam et sollicitudinem | pertinere, | ut verbi gratia si, cum possumus opere unius solidi necessitatem nostri corporis expedire, ad duorum solidorum vel trium acquisitionem nosmet-|ipsos perpensione velimus, opere et labore distendere, et cum velamen duarum sufficiat tunicarum, ad usum scilicet noctis et diei, trium vel quattuor*

domini fieri procuremus, cum unius sive duarum habitatio sufficiat cell<u-
l>arum, ambitione saeculari elevati atque amplitudine delectati, quattuor
sive quinque cellas, | et has easdem exquisiti ornatus et capaciores quam
usus desiderat, extractamus, passionem libidinis mundialis in quibus pos-
sumus, praeferentes. Quod non sine instinctu daemonum fieri nos mani-
festa experimenta docuerunt». Et quibus, unico proposito, continuo
subdit: «Et idcirco morbum ambitus saecularis nostris mentibus non
inesse, non utique eorum tantum abstinencia comprobabis, quae, etiam si
velimus expetere vel implere, non possumus, neque illarum despectus
rerum, quas, si affectaverimus tam apud spiritales viros quam apud saeculi
homines notabiles, prima fronte reddemur, sed etiam cum illa quae
nostrae suppetunt potestati, et honestate quadam videntur committi,
rigida districtione respuimus. Et re vera non minus haec quae parva
videntur et minima, quaeque ab his qui nostrae professionis sunt, cernimus
indifferenter admitti, pro | qualitate sua aggravant animam, quam illa
maiora quae secundum suum statum saecularium sensus inebriare consue-
verunt, non sinentes, deposita faece terrena, ad Deum, in quo semper
defixa esse debet intentio, monachum respirare, cui ab illo summo bono
vel parva separatio, mors | praesens ac perniciosissimus interitus est
credendus». Propter quod Dominus, Matthaei VI°, non dixit abso-
lute: «Nolite solliciti esse de eo quod est manducandum aut vestiен-
dum»; sed dixit, «quid manducetis, aut corpori nostro, quid indua-
mini». Licet enim aliquantulum sit sollicitandum de eo quod est man-
ducandum aut vestiendum, non tamen quid sit, scilicet piscis an pultes,

neque quid induendum, burellum scilicet an scarletum; «*Habentes enim quibus vestimur ad | corporis sustentationem, et quibus tegamur ad corporis defensionem, | his*», secundum APOSTOLUM, «*contenti simus*».

Unde, cum licitum modum utendi licitis volunt excedere, necesse habent expensas ampliare et ideo sollicitudinem acquirendi eas augere: non enim sunt occupationes nisi propter occupationum pretia; ut enim dicit SENECA, epistola II^a Ad Lucillum, «*Facile est occupationes evadere, si occupationum pretia contempserimus*». Propter quod melius esset talibus, in minore abdicatione et minore sollicitudine vivere. Qui enim, secundum | determinata in praecedente quaestione, inopiam maiorem non possunt patienter ferre in statu superiori, omnia | abdicando, melius esset eis, habendo communia, vivere in statu inferiori, cuius inopiam minorem forte possent patienter portare, ne, «*qui in planis stantes titubant, in praecipitio pedem ponant*», secundum GREGORIUM in I^o Pastoralium. Non omnis enim qui esset aptus ad statum inferiorem, esset aptus ad statum superiorem, sed magis e converso est, quemadmodum non omnis qui Deo humiliter serviret in bonis propriariis, patienter posset inopiam portare et Deo servire, illis abdicatis, ut dictum est supra. Unde frequenter qui abdicaverunt magna, per impatientiam meritum amittunt, fracti | circa parva. De quibus dicit IOANNES CASSIANUS, collatione I^a: «*Nonnullos huius mundi maximas facultates, et non solum multa auri et argenti talenta, verum etiam praediorum magnificentiam contemnentes, post hoc vidimus pro capillo, pro graphio, pro*

acu, pro calamo commoveri, qui, si utique contemplationem mundi |
 cordis fixam tenerent, numquam utique pro parvis rebus amitterent, quod
 ne pro magnis ac pretiosis incurrerent opibus, easdem penitus abicere
 maluerunt. Nam plerumque nonnulli tanto zelo totidem servant, ne eum
 leviter quidem legi vel contingi sinant ab aliquo, et inde actiones impatien-
 tia ac moris incurrunt, unde moventur stipendia patientiae et caritatis
 acquirere, cumque omnes divitias suas pro amore Christi contempserunt,
 pristinum tamen cordis affectum in rebus minimis retinentes et pro ipsis
 nonnunquam irascentes, veluti qui non habeant apostolicam caritatem, ex
 omnibus infructuosi | sterilesque redduntur». Et in collatione III^a dicit:
 «Totum igitur in fine consistit, in quo potest quis, et optimae conversa-
 tionis initiis dedicatis, inferior per negligentiam reperiri. Nihil enim nobis
 proderit abrenuntiatio corporalis, si renuntiationem cordis, quae sublimior
 et utilior est, nec voluerimus similiter | obtinere. De illa enim dicit
 APOSTOLUS: «Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum,
 caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest». Quod nunquam
 dixisset, nisi quia futurum et spiritu praevidebat, ut aliqui, facultatibus
 universis in pauperum alimenta dispersis, ad perfectionem evangelicam et
 caritatis arduum culmen | pervenire non possent». De quibus dicit in
 Collatione IV^a: «Denique, quod pudet dicere, ita plerosque abrenun-
 |tiasse conspiciamus, ut nihil amplius immutasse de interioribus vitiis ac
 moribus comprobentur, nisi ordinem | tantum atque habitum saecularem.
 Nam et acquirere pecunias gestiunt, quas nec ante possederunt, sub hoc
 praetextu quod famulos suos ex-|inde, vel | fratres, alere se debere iustum
 esse contendunt. Quibus profecto non proderit maiores opes ac substantias
 contempsisse; qui affectus earum, ad quos illae contemnendae sunt, in res
 parvas atque exiguas transtulerunt. Nam vitium cupiditatis atque avari-

tiae, quod erga species pretiosas exercere non possunt, circa viliores materias retinentes, non absce<di>sse sed commutasse se probant pristinam possessionem. Nam nimia devicti diligentia, erga psiathii amorem, sportellae, saccelli, codicis, aliarum similium rerum, quamvis vilissimarum, eadem tamen qua ante libidine detinentur, cum vel ea quibus uti necesse est, perpensius student habere quam ceteri, vel, excedentes diligentiae modum, peculiarius ea diligentiusque custodiunt et ab aliorum contrectatione defendunt, quae universis fratribus debent esse communia. Ideoque perfectionem cordis abrenuntiatio ista non obtinet, quia cum censum habeat pauperis, non abiecit divitis voluntatem».

Ecce quam parce debent uti rebus, ad necessitatem concessis abrenuntiantes, et tanto parcius, quanto pluribus renuntiant, et quanto in eis quibus utuntur, minus habent iuris, ut ostendant facto exterius quod nulla affectione circa illa tenentur interius, quia, ut dicit CHRYSOSTOMUS super illud Matthaei XIX¹, «*dives difficile intrabit regnum | caelorum*»: «Vere non habet super terram quod amet, qui bonum caeleste in veritate gustaverit. Sicut enim *qui* pretiosum manducaverit *cibum*, postmodum *ei* haec *esca* communis ingrata videtur, sic et qui semel dulcedinem Christi gustaverit, terrenorum bonorum de cetero non multum sentit saporem». Inde patet quod modicum sapit eis dulcedo caelestium, qui omnium abrenuntiatione exeunt mundum per unum ostium, et reingrediuntur ipsum per aliud, acrius quaerendo honorem potentiarum et universaliter rerum temporalium abundantiam, saltem ad usum, ad quae nec ausi fuissent aspirare manentes in saeculo, contra

illud quod dicitur in principio regulae beati AUGUSTINI: | «*Qui aliquid habebant in saeculo antequam ingressi sunt monasterium, libenter velint illud esse commune; qui autem non habebant, non ea quaerant in monasterio, quae nec foris habere poterant*».)

His visis, quaestionem quantum poterit, extendendo, «an scilicet habere bona in communi diminuat aliquid de perfectione», dicendum quod bona communia possunt intelligi diminuere de ratione perfectionis dupliciter: uno modo | per se, ex natura et ratione suae substantiae, alio modo per accidens, et ratione nostrae infirmitatis, in quantum ipsa nata est allici per illa, et per hoc illa nata sunt ipsam allicere.

Primo modo simpliciter bona sunt et non abdicanda, sed potius retinenda, nec diminuunt aliquid de | ratione perfectionis, et, quod multo minus est, nec bona proprietaria, quia, quantum est ex parte naturae rerum, eadem et aequalis ratio bonitatis est in ipsis, sive fuerint propria sive communia, nec ex se et per se ab aeternorum amore sunt impeditiva, immo, quantum in se est, ad elevandum nos ad illum sunt ordinata, quia, quemadmodum creaturae veritas est adminiculum ad dirigendum humanum intellectum in cognitionem aeternae veritatis, sic et bonitas creaturae est adminiculum ad dirigendam humanam voluntatem in amorem aeternae bonitatis, dicente AUGUSTINO, IV° Confessionum: «*Si placent corpora Deum, ex illis lauda, et in artificem retorque amorem*», Et IX° De Trinitate: «*Non sit | non amanda creatura, sed si ad Creatorem refertur ille amor, non iam cupiditas, sed caritas est*». Alias est cupiditas amor creaturae et minuit amorem Dei, secundum illud, X^o Confessionum: «*Minus, Domine, te amat qui tecum aliquid amat, non propter te, sed propter se*», Et super illud Psalmi XXXIX¹ | «*Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius, et non respexit in vanitates*

et insanias falsas», | dicit AUGUSTINUS: «*Disce amare in creatura Creatorem. Non te teneat quod ab illo factum est, et amittas eum a quo et ipse factus | es*». Unde mentitus est Manichaeus, qui dicit quod omnia corporalia sunt a deo malo, et a se mala, et ideo propter se et per se esse abdicanda, unde et Vetus Testamentum malum esse dixit et a malo deo esse, quia temporalia bona promisit, et omnino contrarium Novo et promissionibus eius.

Sed quod sunt impositiva, hoc est per occasionem, et est causa huius per se ex parte nostra, scilicet nostra infirmitas, quae ipsa possidere vix valet, neque circa ea sollicitari, absque amore nimio et inordinato. Unde quod abdicanda sunt, non natura rerum, sed infirmitas nostra, qua sine libidine non possumus ea habere, in causa est, dicente AUGUSTINO, De doctrina | christiana: «*In omnibus huiusmodi rebus non ex ipsarum rerum natura quibus utimur, sed ex causa utendi vel modo appetendi vel probandum vel improbandum quod facimus*». Item AMBROSIIUS, lib.º VIIIº Super Lucam: «*Nolumus offendere divites. Discant non in facultatibus crimen haberi sed in his qui uti nesciunt. Nam divitiae, ut impedimenta sunt improbis, ita bonis sunt | adiuvamenta virtutis*». Item AUGUSTINUS Super Psalmum CIV^{um}: «*Intelligendum | est Dei servos propterea ista bona sumere a Deo, non ut in eis | luxu defluant aut perversa securitate torpescant, sed ideo habeant haec omnia praeparata, in quibus quaerendis possent negotiatissimis laboribus occupari*». Unde etiam dicit PHILOSOPHUS, IIº Politicorum, quod oportet legislatorem providere bonis et virtuosus in necessariis, ut non oporteat eos operibus vilibus vacare. Unde, quod sancti viri temporalia per abdicationem fugiunt, hoc contingit eis quia conscii suae infirmitatis sunt, dicente

AUGUSTINO super Psalmum XXXVI^{um}: «*Sunt qui neque actiones mundi pati volunt sicut coniugati, habentes domos, familias, filios, nec aliquid in Ecclesia agunt sicut praepositi, vel ut in agri cultura laborantes, sed velut ad hoc infirmi, secedunt ad otium et quieti esse diligunt, velut me-* | *mores infirmitatis suae*».

Per amorem autem nimium et inordinatum impediunt et ab amore aeternorum retrahunt, et hoc per curam et sollicitudinem eis adnexam, dicente GREGORIO in I^o Moraliū: «*Tantum nocent temporalia, quantum sollicitudo retrahens a divinis eis est adnexa*». Quod si non retraherent, multum expedirent, dicente AUGUSTINO in epistola Ad Romanianum: «*pacatior atque tranquillior rerum temporalium administratio spem recipiendorum aeternorum gignit, si non teneat cum tenetur, si non implicet cum multiplicetur*».

De diminutione vero perfectionis per possessionem bonorum communium per accidens, scilicet ex parte ipsorum bonorum, et per se ex parte infirmitatis nostrae, possumus intelligere quaestionem istam dupliciter: | primo distinguendo ex parte bonorum communium, secundo ex parte perfectionum. Ex parte bonorum, quia aut sunt toti humano generi communia, sic in quantum huiusmodi, nullo modo diminuunt, ut habitum est supra; aut sunt communia commorantium in aliqua communitate singulari, et tunc distinguendum ex parte perfectionum, quia perfectionis diminutionem possumus intelligere dupliciter: aut loquendo de perfectione quae pertinet ad statum, aut quae pertinet ad animum. Si primo modo, sic adhuc diminuere de ratione perfectionis possumus intelligere dupliciter: aut quia diminuit de ratione perfec-

tionis exercendae, quae propria est ministris Ecclesiae, aut quia dimi-
nuit de ratione perfectionis acquirendae, quae proprie pertinet ad
religiosos.

Primo modo habere bona in communi non diminuit de ratione
perfectionis, quia habentur tantum a ministris Ecclesiae, ut eis debita
ratione servitii et ordinis quem habent in Ecclesia, et hoc quoad id
quod pro hora, convertunt in eorum usum necessarium. Quoad resi-
duum enim habent | ea ut aliis, qui nullum ius habent in eis, dispen-
sanda. Et neutro modo | possunt diminuire aliquid de statu perfectionis
eorum exercendae, quia requirit iam perfectum, cui sunt instrumenta
virtutis; verumtamen infirmum in tali statu existentem «*ab omni statu
boni operis eradicant*», ut dicit GREGORIUS in fine XIIⁱ Moralium. |
Papa enim omnia bona Ecclesiae habet ut vicarius Christi, quilibet vero
episcoporum in sua dioecesi ut vicarii apostolorum, et quilibet sacer-
dotum parochialium in sua parochia | ut vicarii discipulorum, et
quilibet canonicorum et aliorum | ministrorum ecclesiae in sua prae-
benda, qui sunt successores eorum de quibus dicitur: «*Multitudinis
autem credentium erat cor unum et anima <una>*», ut XII^a Causa, q.^e
I^a, de rebus. Unde de possidentibus bona communia Ecclesiae dicit
PROSPER, II° lib.^o De vita contemplativa, cap.^o 9°: «*Itaque sacerdos
cui dispensationis cura commissa est, non solum commissa est sub
cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda, et
fideliter dispensat accepta, quia omnia sua aut reliquit aut Ecclesiae rebus
adiunxit, et se in numero pauperum paupertatis amore constituit, ita ut,
unde pauperibus subveniatur, inde et ipse tamquam | pauper voluntarius*

vivat». Ibidem <cap.^o> 16°: «*Nunc autem quod christianis temporibus sacerdotes magis sustinent quam curant possessiones Ecclesiae, et in hoc Deo serviunt, quia si Dei sunt ea, quae confidens Ecclesiae, Dei opus agit qui res Deo consecratas non alicuius cupiditatis, | sed fidelissimae dispensationis intentione non deserit, non sunt iam res mundi credere, sed Dei*. Tales enim, | secundum APOSTOLUM, sunt «*nihil habentes sed omnia possidentes*», dicente PROSPERO in eodem: «*Hoc est possidendo contemnere, non sibi sed aliis possidere, nec habendi cupiditate Ecclesiae facultates ambire, sed eas pietate subveniendi suscipere, nec aliquid inde eis qui sibi sufficiunt, erogare*».

Secundo modo habent bona in communi religiosi solitariam vitam ducentes, non deputati aut ordinati servitio Ecclesiae publico. Et distinguendum est in hoc membro de bonis communibus, quia aut sunt usui quotidiano necessaria, et non diminuunt nisi per accidens, | ut habitum est supra, aut sunt tantum usui futuro reservata, quae custodiuntur non ut dispensanda sed ut sibi necessaria. Et per illa diminutionem status perfectionis eorum, scilicet acquirendae, possumus intelligere dupliciter, quia aut quod diminuunt de ratione perfectionis dictae simpliciter et absolute, ipsam omnino excludendo, aut quod diminuunt de apice huius perfectionis, ne ad ipsam attingi possit, in gradu scilicet inferioris perfectionis ponendo.

Primo modo bona proprietaria solummodo diminuunt de ratione perfectionis, ipsam scilicet omnino | excludendo, ne scilicet homo habens proprietaria possit esse infra ambitum et latitudinem perfectionis secundum aliquem statum aut gradum status, ut patet ex supra determinatis. Hoc autem est diminuere de ratione perfectionis, quemadmodum dicimus quod homo pictus dimittit de ratione hominis.

Sic autem non diminuunt de ratione perfectionis bona communia, abdicatis propriis, quia abdicatio propriorum efficit statum perfectionis

simpliciter et | absolute, ut habitum est supra. Propter quod, abdicatis propriis, habere | communia non ponit hominem extra ambitum perfectionis simpliciter.

Sed quia minor abdicatio non potest esse quam abdicando propria, tantum retentis communibus, et restant duae maiores, quarum una cum propriis abdicat communia immobilia et retinet mobilia tantum, alia vero abdicat omnia, propria scilicet et communia, tam mobilia quam immobilia, idcirco habere bona in communi diminuit de ratione perfectionis secundo modo, scilicet impediendo secundum praedictum modum, per distractionem et sollicitudinem quam habet illorum possessio et custodia, ne attingi possit quoad hoc apex et supremus gradus in | statu perfectionis acquirendae, sed necessario sistit citra illum, inferiorem gradum perfectionis constituendo. Habere enim in communi bona immobilia ponit infimum gradum perfectionis, quia illorum custodia | requirit maiorem sollicitudinem. Unde de abbate Isaac dicitur in III° dialogo, quod «*cum crebro discipuli eius postularent ut pro usu monasterii possessiones quae afferebantur, acciperet, ille, sollicitus suae paupertatis custos, fortem sententiam tenebat, dicens: «Monachus qui in terra possessionem quaerit, monachus non est». Sicque metuebat paupertatis suae securitatem perdere*». Habere vero in communi bona mobilia tantum ponit medium gradum perfectionis, quia requirunt quoad suam custodiam | minorem sollicitudinem.

Omnia autem omnino abdicare cum propriis ponit gradum perfectionis summum, dico gradum perfectionis generandae, quia omnino subtrahit sollicitudinem quae est circa temporalium custodiam et curam de crastino, iuxta illud quod dicitur Collationibus Patrum, <collatione> X^a: «*Quae maior aut sanctior potest esse paupertas, | quam quae nihil praesidii, nihil virium habere cognoscens, de aliena*

largitate quotidianum poposcit auxilium, et vitam suam atque substantiam singulis quibuscumque momentis in divina ope intelligens sustentari?». «Poposcit» in quantum «auxilium» in hoc videlicet, vel ut admit-|tatur ad aliquod manuale officium in quo lucretur necessaria pro instante necessitate, vel ut ipsi liberaliter tamquam mendico tribuatur, quod maxime licitum est quando ad hoc necessitate aliqua vel circa se ipsum vel | circa proximum existentem compellitur, ne sibi valeat necessaria manuum labore acquirere.

Quod si etiam licitum esset, et simpliciter apicem perfectionis constitueret, omnibus, et propriis et communibus, abdicatis, validos de mendicitate vivere, de quo nihil ad praesens, tamen, tam in laborantibus manualiter quam in mendicantibus, per accidens, scilicet per sollicitudinem excedentem circa necessariorum acquisitionem, possint isti deprimi quoad possibilitatem acquirendi perfectionem animi, infra quemlibet illorum, ut nihil omnino prosit illis esse in statu qui per se est perfectior, si tamen per accidens faciunt eum imperfectiorem; immo multum eis obesset, quia tanto amplius in excedendo in sollicitudine peccant, et plus ceteris a per-|fectione animi se elongant, et a possibilitate acquirendi eam, ut patet ex supra determinatis. Et est modus iste diminuendi, quemadmodum si diceretur quod animal quod non habet omnes sensus, diminueret de ratione animalis, quia deficit a gradu animalis habentis omnes sensus. |

Si verò loquatur quaestio de perfectione pertinente ad animum, dicendum quod de ratione talis perfectionis nihil diminuit, nisi diminuendo de ratione perfectionis ipsius caritatis, quia in caritate et eius perfectione consistit perfectio mentis, in quantum scilicet ipsa informatur caritate perfecta, ut patet ex praedeterminatis. De ratione autem

caritatis potest intelligi aliquid dupliciter diminuere: vel in eius substantia, vel in eius fervore seu radicatione sive aliquo alio huiusmodi.

Primo modo de caritatis perfectione aliquid potest intelligi diminuere dupliciter: uno modo quia impedit ne augeatur, et ita ne perficiatur, alio modo quia subtrahit ei aliquid de sua substantia.

Primo modo dupliciter aliquid de ratione perfectionis diminuit: per se scilicet vel per accidens. Per se de ratione perfectionis in caritate, et per hoc de ratione perfectionis animi, diminuunt peccata venialia, et cessatio a bonis operibus. Per accidens vero habere bona in communi diminuit de ratione perfectionis religiosi, quia scilicet sunt occasio distrahendi animum a divinorum amore, secundum praedeterminata, etsi forte ab illo animum alicuius bene dispositi non distraherent in actu. Propter quod, secundum praedicta, expedit et melius est sic disposito, | ut patienter possit esse sine illis omnino, tamquam abicere illecebram delinquendi, ut non ita de facili peccet non habendo ea, sicut habendo, secundum | quod habitum est supra.

Si vero intelligamus diminutionem fieri, subtrahendo aliquid quod est de substantia sive de essentia caritatis, sic dico quod habere bona | in communi non diminuit de perfectione caritatis, et ideo nec de perfectione animi, sicut nec eam | diminuit | aut potest diminuere aliquid aliud, quia caritas in sua substantia non est nata diminui, sed solum corrumpi per peccatum mortale, | ut alias determinavimus in quadam quaestione de Quolibet. Et ideo secundum hunc modum, sicut habere bona in communi non diminueret de ratione perfectionis, sic etiam nec habere bona proprietaria. |

<AD ARGUMENTA>

Per iam dicta patet responsio ad obiecta.

Primum enim argumentum bene procedit, ostendendo quod per se diminuit possessio communium | bonorum de ratione status perfectionis acquirendae quoad apicem eius, non autem quin habendo communia, abrenuntiatis propriis, maneat in aliquo gradu infra latitudinem perfectionis, quamvis etiam per accidens superior possit esse status in quo habentur communia, quam status ille in quo est omnium communium abdicatio, ut patet ex iam dictis.

Ad argumentum in oppositum, quod «*non nocet divitias habere, sed amare*, noceret autem, si diminueret de perfectione», dicendum secundum iam determinata, quod habere divitias et universaliter bona temporalia, per se et ratione substantiae suae non nocet, sed magis prodest, nec, sicut iam dictum est, talia bona de ratione perfectionis diminuunt. Unde in statu innocentiae nihil omnino potuissent diminuere de ratione perfectionis, ubi nullum accidens infirmitatis nostrae fuisset, quia per accidens tantum nocent, scilicet ratione infirmitatis possidentis, propter quam nimio amore nata est humana infirmitas illis habitis adligari. Et hoc est quod dicit Glossa illa, «*Non nocet habere divitias sed amare*», scilicet nimium, quod semper contingit | quando quis amplius amat eas quam ad usum instantis necessitatis pro se, secundum quod supra expositum est.

QUAESTIO 30

UTRUM LICEAT TRANSIRE A STATU HABENTIIUM BONA IMMOBILIA COMMUNIA
AD ILLORUM STATUM, QUI ABDICAVERTUNT ILLA

| Circa tertium arguebatur quod liceat transire de statu habente bona communia immobilia ad statum illorum qui non habent illa, quoniam canonicos regulares beati Augustini, qui habent omnia in communi, licet transire ad statum fratrum praedicatorum et minorum, qui nulla habent immobilia in communi, nisi quod praedicatores habent modica, quae pertinent ad eorum claustra.

Contra est, quia bona communia Ecclesiae nihil diminuunt de ratione perfectionis, etiam immobilia, <Causa> XII^a, q. 1^a, «Expedi» et cap.º «Videntes»; sed non est licitum transire a statu in statum nisi propter maiorem perfectionem; ergo etc. |

<SOLUTIO>

Dicendum ad hoc quod status perfectionis, secundum quem | Ecclesia concedit, et licitum est ex iure divino, ab uno in alterum transire, est ille qui est perfectionis acquirendae, quia ille solum electionis est; status vero perfectionis exercendae non electionis, sed dispensationis et necessitatis est, aut esse deberet, nisi cupiditas nostra faceret, et hoc quia ille status bene recipit imperfectum, iste vero requirit iam perfectum.

Nunc autem quilibet eligere et anhelare debet ut fiat perfectus, opera scilicet exercendo quae perfectum constituunt, non autem debet praesumere aliquis quod iam sit perfectus, ut possit exercere opera quae ex perfecto | habitu procedere debent. Propter quod non conceditur regulariter ut possit fieri transitus a statu perfectionis acquirendae ad statum

perfectionis exercendae, propria voluntate et electione cuiusque, sed e converso conceditur regulariter, licet specialiter interdicatur hoc episcopis, quia propter statum eminentiorem praesumitur de eis quod sunt perfectiores, | aliis qui sunt de iure communi subditi eis, illis etiam in statu perfectionis exercendae existentibus, dicente GREGORIO in 1° Pastoralium: «*Tantum debet actionem populi actio transcendere praesulis, quantum distare solet a grege vita pastoris*»; et infra: «*ut non <solum> sit eius operatio utilis, | sed etiam singularis, nec inter malos tantummodo quae recta sunt, | faciat, sed bene quoque operantes subditos, sicut honore ordinis superat, ita et morum virtute transcendat*».

Quia tamen non praesumitur quod sit aliquis immemor suae salutis, de iure communi liceret eis, sicut et inferioribus ministris ecclesiae, nisi esset | specialiter eis interdictum transire ad statum religionis acquirendae, et hoc quia, licet omnes ministri Ecclesiae sunt in statu perfectionis exercendae ex ordine ecclesiastico ad quem assumpti sunt, sicut religiosi ex professione, tamen, quia bona temporalia, quocumque titulo possessa, magis solent circa se hominem reddere sollicitum sollicitudine superflua, quam non possessa, aliis eisdem retentis, idcirco, licet absque omni diminutione perfectionis possideantur, quoad hoc melius est tamen et perfectius pluribus ad perfectionem acquirendam — pauci enim iam perfecti ad publicum ministerium Ecclesiae veniunt — , administrationem communium bonorum Ecclesiae dimittere et ad statum perfectionis acquirendae se transferre.

Et propter hoc idem licitus est transitus a statu regulae laxioris et minoris abdicationis ad statum regulae strictioris et abdicationis maioris, quantum est de iure communi, tamquam a minori perfectione ad maiorem quoad statum.

<AD ARGUMENTA>

Per haec patent ambo obiecta.

«Licitum est enim canonicis beati Augustini transire ad religiones

QUODLIBET VII

mendicantes» propter iam dictam causam, etiam si essent canonici ecclesiae cathedralis et reciperent necessaria victus in communi, secundum quod omnibus utiliter voluit instituere Augustinus, et hoc non ex mendicitate sed pro suo servitio, sicut accipiunt canonici saeculares.]

Per idem patet secundum. Bene enim verum est quod «bona Ecclesiae etiam immobilia nihil diminuunt de ratione perfectionis», scilicet exercendae, diminuunt tamen in aliquibus de ratione perfectionis acquirendae, ut dictum est. Propter quod illi qui nimio affectu in tractando eis adligantur, quod pluribus natum est contingere quantum est ex parte communis fragilitatis, si tamen secundum praedeterminatum modum patienter eis carere possent, illis expedit et melius est ad perfectionem quam nondum habent, acquirendam, bona communia Ecclesiae | dimittere; alias enim despectus bonorum immobilium Ecclesiae damnabilis esset, ut <Causa> XII^a, q.^e 1^a, «Videntes», in fine, et q.^e II^a, cap.^o, «Si quis de clericis», in principio.